

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับพิเศษ ๓ ว่าด้วยประวัติศาสตร์ไทยตามทัศนคติสมัยปัจจุบัน มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕

สังคมศาสตร์ปริทัศน์

ข้อคิดเห็นใด ๆ ในหนังสือนี้ ย่อมเป็นของผู้เขียน มิใช่เป็นทัศนะของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ส่วนลิขสิทธิ์ของทุกบทความเป็นของสังคมศาสตร์ปริทัศน์ การตีพิมพ์ซ้ำต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบก่อน สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ออกปีละ ๔ ฉบับ ในเดือน มิถุนายน กันยายน ธันวาคม และ มีนาคม จำนวนปีละตามร้านทั่วไป เล่มละ ๑๐ บาท สมาชิกค่าบำรุงปีละ ๑๐ บาท (รวมค่าส่งไปรษณีย์) ส่งขนาดคี่ได้ไม่นาน นายสุสัทธมน์ ศิวรักษ์ บรรณาธิการ (ส่งจ่ายไปรษณีย์ของเมือง) สมาชิกประเภทนักเรียนเดือนละ ๖ บาท แต่ต้องมีอาจารย์รับรองค่ากลับมา

นิติศึกษานักศึกษาอาจขอ ปริทัศน์ ได้ในราคาฉบับละ ๕ บาท จาก

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อาจารย์ วันเจริญ จำปาศักดิ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น อาจารย์ อารัญ พัดโนทัย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ อาจารย์ นิพนธ์ คันธะเสวี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ อาจารย์ แสงอรุณ รัตสิกร
คณะวิทยาศาสตร์ อาจารย์ โรเบิร์ต เอกเชล
คณะครุศาสตร์ อาจารย์ สายสุรี จุติกุล
คณะรัฐศาสตร์ อาจารย์ กมล สมวิเชียร
คณะอักษรศาสตร์ อาจารย์ วิไลทิพย์ บุษยกุล
คณะบัญชี อาจารย์ ศรีปริญญา รามโกมุต

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ อาจารย์ เสน่ห์ จามริก
คณะบัญชี อาจารย์ สังเวียน อินทรวิชัย
คณะสังคมสงเคราะห์ อาจารย์ เกษม ศิริสัมพันธ์
คณะศิลปศาสตร์ อาจารย์ นูฮอน สนิทวงศ์
คณะเศรษฐศาสตร์ อาจารย์ อภิรักษ์ พันธเสน

มหาวิทยาลัยศิลปากร อาจารย์ สุวรรณีย์ สุขพันธ์เที่ยง

วิทยาลัยเทคนิค ห่มหมากเมฆ อาจารย์ สันติ พัสตร

วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร อาจารย์ วรณมยุพา สนิทวงศ์

วิทยาลัยวิชาการศึกษา ปทุมวัน อาจารย์ ประชชา พานิช

วิทยาลัยวิชาการศึกษา บางแสน อาจารย์ กระแสร์ มาลาภรณ์

วิทยาลัยเทคนิคตะวันออกเฉียงเหนือ อาจารย์ เพ็ญศิริ หวังแก้ว

สำนักกลางคริสเตียน อาจารย์ โทศล ศรีสังข

Subscribers Residing in Foreign Countries May Renew Their Subscriptions with Our Agent(s) Abroad :-

- AUSTRALIA** (£ 1) Lersan Thampicha, Radio Australia, Melbourne.
FRANCE (15 NF) Pakasiri Jantrupon, 8 Rue Greuze Paris XVI.
GERMANY (DM 15) Boonyaluck Pho-udom, Bonn - Ippendorf A.M. 4 R Engelpfad.
JAPAN (1200 YEN) Prasit Makarakorn, 1, 2-Chone, Muromochi, Nihonbashi Chuo-ku, Tokyo.
NEW ZEALAND : (£ 1) Chai - Anan Samudavanit, 9 Fitzherbert Ter., Wellington.
SWITZERLAND (15 SF) N. Setabutra, 16 Finkenhubelweg Berne.
U.K. (£ 1) Surat Nummonda, B.B.C. Bush House, London, W.C. 2.
The Treasurer Wat Thai, 99 Christchurch Road East Sheen, S.W. 14.
Robin Martin, Worcester College, Oxford.
Tew Bunnag, King's College, Cambridge.
U.S.A. (\$ 3) Paichit Uathavikul, 319 College Av, Ithaca N.Y.
William Chung, 113 Washington St. Hoboken, N.J.
Manoj Kongkananda, 1450 Barrington Av. Los Angeles, Cal.
Charles Keyes, Dept. of Anthropology, Washington University, Seattle.
Chatthip Nartsupha, Fletcher School, Tufts University Medford 55, Mass.
Xaleoy Bunnag, 638 Independence Av. S.E. Washington D.C. 20003.
Boonchoo Kulvarayudha, 308 E 18th St. N.Y.C. (Apt 4 A).

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับพิเศษ ๓

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับประวัติศาสตร์ ไทย

ตามทัศนคติสมัยปัจจุบัน

ฉบับพิเศษ ๓

พ.ศ. ๒๕๐๕

สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์

แห่งประเทศไทย

คำนำ

การอ่านประวัติศาสตร์ ไม่ใช่อยู่ที่แค่ที่จำได้ แต่อยู่ที่รู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองด้วยเหตุผล เมื่อเห็นจริงแล้วจึงเชื่อ ที่กล่าวนี้ ไม่ใช่แค่เรื่องอ่านประวัติศาสตร์เท่านั้น แม้อ่านเรื่องอื่น ๆ ซึ่งกล่าวด้วยเรื่องข้อเท็จจริง ก็เป็นทำนองเดียวกัน ที่กล่าวมานี้ ไม่ใช่กล่าวขึ้นลอย ๆ แต่กล่าวตามแนว ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้ในกาลามสูตร ที่ข้าพเจ้ายึดถือ เป็นแสงสว่างนำทางตนเอง ให้พ้นความยึดมั่นของความเชื่อ ที่ไร้เหตุผลความเป็นจริง มาได้โดยลำดับ ไม่มากก็น้อย มีกฎทางวิชาการอยู่ข้อหนึ่งว่า ถ้าต้องการทราบสิ่งอะไรให้ตลอดปอดโปร่ง เราจะต้องทราบถึงปฐมเหตุของสิ่งนั้น ๆ ว่ามีขึ้นอย่างไร และเจริญคลี่คลายต่อมาเป็นประการไร เพราะฉะนั้น เมื่อท่านอ่านเรื่องประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งมีอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ท่านจะพบข้อเท็จจริง ที่ไม่ตรงกันทีเดียว กับข้อเท็จจริงที่ทราบกันมาแต่เดิมก็ได้ เรื่องจะตรงกันทีเดียวย่อมมีไม่ได้ เพราะวิชาประวัติศาสตร์ ไม่ใช่วิชาวิทยาศาสตร์ซึ่งทดลองทดสอบได้แน่นอน และตั้งทฤษฎีขึ้นไป แต่วิชาประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่ต้องอาศัยหลักฐานข้อเท็จจริง จากหนังสือที่จดเอาไว้อย่างเดียว ถ้าเรื่องที่กล่าวไว้ เกี่ยวกับเหตุการณ์ซึ่งผ่านพ้นมาไกล ก็ต้องอาศัยวิชาโบราณคดีเข้าช่วยประกอบด้วย แม้กระนั้น ถ้าข้อมูลที่ได้มาไม่สมบูรณ์พอ ก็ย่อมมีข้อเท็จจริงที่ในภาษาอังกฤษเรียกว่า facts ปนอยู่ ไม่มากก็น้อย เมื่อยังหาหลักฐานอื่นมายืนยัน หรือหักล้างข้อเท็จจริงเดิมไม่ได้ เราก็ได้แต่ตราเอาไว้ก่อน เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ความสำคัญของการอ่านหนังสือ ว่าเท็จหรือจริง ถูกหรือผิด ไม่ใช่อยู่ที่หนังสือเรื่องนั้น แต่อยู่ที่ตัวผู้อ่านผู้ศึกษามากกว่า ว่ารู้จักใช้ปัญญาไตร่ตรองข้อเท็จจริงด้วยเหตุผลได้เพียงไหน อันยอมเป็นไปตามระดับเรื่องความคิดความรู้ ซึ่งไม่ใช่เรื่องอารมณ์ของผู้อ่าน ด้วยประการฉะนี้

ประธานคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย

ราชบัณฑิตยสถาน

๒๓ พ.ค. ๐๕

แถลงเรื่อง

สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้ตระหนักอยู่เสมอว่า ในฐานะที่เป็นสำนักพิมพ์
ชั้นมหาวิทยาลัย ย่อมมีกิจอันพึงผลิตตำราและบทความทางวิชาการใหม่ ๆ ในทางสังคมศาสตร์
เป็นประการสำคัญ หนังสือที่สำนักพิมพ์จัดพิมพ์จำหน่ายก็ดี นิตยสารที่จัดออกเป็นประจำก็ดี
ล้วนเป็นส่วนหนึ่งแห่งการทำหน้าที่ดังกล่าวทั้งสิ้น แม้กระนั้น ก็เห็นว่ายังไม่เพียงพอ จึงได้จัดพิมพ์
สังคมศาสตร์ปริทัศน์ฉบับพิเศษ เป็นอีกส่วนหนึ่งต่างหากออกไป ฉบับแรกที่ตีพิมพ์เนื่องใน
วันเกิดครบค่อนศตวรรษของพระยาอนุนุมากรราชชน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๗ นั้น ว่าโดยเนื้อแท้แล้ว
ก็คือเป็นการประมวลบทความแขนงต่าง ๆ ทางสังคมศาสตร์เข้าด้วยกันนั่นเอง ถึงจะไม่สมบูรณ์
เต็มตามหลักวิชาที่เดิยวันัก ก็นับได้ว่าเป็นการริเริ่มในทางวิชาการโดยแท้ ส่วนฉบับต่อมา เป็น
การหันดูสังคมในปัจจุบัน ยิ่งกว่าจะมุ่งภาควิชาการด้านสังคมศาสตร์ ถึงกระนั้นก็เห็นว่าเป็นการ
จำเป็น เพราะในปัจจุบันสมัย ประชาชนชาวไทยเราจำต้องรู้ว่าประชาธิปไตยมีอะไรดี ภัยที่คุกคาม
ลัทธิประชาธิปไตยมีอะไรบ้าง ฯลฯ ให้สมกับที่สังคมไทยเลือกผู้ใฝ่อยู่ทางฝ่ายค่ายประชาธิปไตย
และฉบับต่อไป (ฉบับพิเศษ ๔) ก็จะได้จัดพิมพ์เน้นหนักไปในทางที่จะชี้ให้เห็นสภาวะสังคมใน
อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่งอีกเหมือนกัน คือจะว่าด้วยบทบาทของพุทธศาสนากับสังคมไทย

สำหรับฉบับพิเศษอันดับที่สามนี้เป็นภาควิชาการล้วน เลือกเพียงส่วนหนึ่งของวิชาสังคม ศาสตร์
มาประมวลเป็นเล่มขึ้น ให้ชื่อว่า ประวัติศาสตร์ไทยตามทัศนคติสมัยปัจจุบัน ทั้งนี้ก็เพราะเห็นว่า
วิชาประวัติศาสตร์ยังมิได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควร ถึงจะมีการสอนวิชาดังกล่าวกันในชั้น
มหาวิทยาลัย แต่ก็ยังขาดการค้นคว้ากันอย่างจริงจัง จึงยังขึ้นการศึกษาระดับต่ำลงไปกว่านั้นด้วย
แล้ว ยิ่งจะขาดแนวนักคิดทางปรัชญาเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์เอาเลย การเรียนโดยอาศัยแต่
การท่องจำเป็นหลักก็ดี การลอกตำราของเกจิอาจารย์ในอดีต โดยไม่พยายามมองดูโดยพินิจ
พิเคราะห์ว่าข้อเท็จจริงนั้น ๆ แปรรูปไปอย่างไรแล้วก็ดี ฯลฯ เหล่านี้ล้วนเป็นภัยต่อการศึกษาวិชา

ประวัติศาสตร์ยี่งัก และยิ่งสักแต่ว่าสอนเพียงเพื่อเร้าชาตินิยมโดยไม่คำนึงถึงสัจจะด้วยแล้ว คุณค่าในทางวิชาการก็จะต้องสลายตัวไปเลยทีเดียว และการที่คนในชาติไม่รู้จักประวัติความเป็นมาของชาติแห่งตนอย่างแท้จริงนั้น เป็นมหันตภัยเพียงใด ไม่จำต้องกล่าวในที่นี้

ที่น่าเสียดายก็คือ ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคแถบนี้หรือแถบไหน ๆ ล้วนมีสมาคมทางวิชาการ โดยเฉพาะสำหรับวิชาประวัติศาสตร์อยู่ทั้งสิ้น ส่วนประเทศสยามเรายังหาไม่มี การที่รัฐบาลอุดหนุนให้มีคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ขึ้น จึงนับว่าเป็นคำริที่ชชอบอยู่ ถึงกระนั้นก็น่าที่ผู้รู้ทางวิชานี้จะรวมตัวด้วยกัน ตั้งเป็นสมาคมทางวิชาการขึ้นอย่างจริงจัง ๆ จัง ๆ (คืออย่าตั้งกันเพียงในนามเท่านั้น) และควรมีนิตยสารทางวิชาการออกมาเป็นหลักฐานด้วย บัดนี้นักประวัติศาสตร์ต้องอาศัยทางออกจากหนังสือต่าง ๆ อันมีมาตรฐานในทางวิชาการแตกต่างกันหลายระดับเหลือเกินนัก ยากแก่การติดตามของผู้ใฝ่ใจในวิชานี้ และการที่ไม่มีนิตยสารทางวิชาการของตนโดยเฉพาะ นักประวัติศาสตร์ย่อมหาทางออกได้ยากอย่างยิ่งด้วย

สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ได้เปิดเป็นเวทีให้นักประวัติศาสตร์และนักวิชาการอื่น ๆ ในทางสังคมศาสตร์มาแล้ว เรื่องในทางประวัติศาสตร์ของศาสตราจารย์ เฟรเดอริก โมต ที่ลงพิมพ์ในฉบับที่ ๒๕๗ ปี ๒ นั้นเอง ที่เป็นต้นเหตุให้เกิดความคิดที่จะจัดฉบับพิเศษขึ้นเพื่อวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะ แต่โดยที่บรรณาธิการไม่ใช่นักประวัติศาสตร์ที่แท้จริง จึงได้จัดทำไปได้อย่างไม่สะดวกทีเดียวนัก ต่อมาได้ นายนิธิ เอียวศรีวงศ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิตทางวิชาประวัติศาสตร์ จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาช่วยเหลือดำเนินการ งานจึงสำเร็จเป็นรูปร่างขึ้น ท่านผู้รู้และผู้สนใจทางวิชาการด้านนี้ให้ความร่วมมือมากท่าน ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จึงพออุ่นใจได้ว่าฉบับพิเศษอันดับที่สามนี้คงจะมีมาตรฐานทางวิชาการพอสมควร

อนึ่ง นายไฮแรม วูดเวิร์ด ซึ่งเป็นผู้ช่วยจัดงานสัมมนาเรื่องบรรพบุรุษของไทย ที่มหาวิทยาลัยชิคาโก ได้มีแง่ใจให้เอกสารในการสัมมนานั้นมาหลายบทความ ทางสมาคมฝรั่งเศสก็อนุญาตให้ตีพิมพ์บทความภาควิชาการด้านภาษาฝรั่งเศสอีกเล่า ทั้งยังยินยอมให้แก้คำว่า THAILANDE ในบทความนั้นเป็น SIAM อีกด้วย นับว่าเป็นประโยชน์แก่การจัดพิมพ์คราวนี้เป็นอันมาก เท่าที่ทราบ เรื่องทุกเรื่องไม่เคยลงพิมพ์ในวารสารทางวิชาการหนึ่งใดมาก่อนเลย ยกเว้นเรื่องของศาสตราจารย์ สุต แสงวีเชียร ซึ่งตีพิมพ์อยู่ในวารสารของสยามสมาคมมาก่อนแล้วเป็นภาษาอังกฤษ นี่ก็ดูเดียวกับเรื่องของศาสตราจารย์ โมต ที่ภาควิชาภาษาไทยในฉบับนี้แปลมาจากที่ลงไว้ในสังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับที่เอย่ถึงมาก่อนแล้ว ทั้งนี้เพราะบัดนี้จะหาชื่อฉบับดังกล่าวอีกไม่ได้แล้ว

บรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนและบุคคลกับสถาบันที่เอื้อนามมาแล้วทุกราย นอกจากนี้ก็มีมูลนิธิอาเซียนที่ออกเงินช่วยค่าตีพิมพ์ให้ในชั้นต้น และห้างร้านอื่น ๆ ก็มีแ่ใจช่วยลงแรงความให้พร้อมกันนี้ก็ขอขอบพระคุณท่านประธานคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยด้วย ที่กรุณาเขียนคำนำให้ ทั้งยังอนุญาตให้ยืมรูปถ่ายของท่านมาลงเป็นปก การที่นำรูปออกราชการคนนำเสียมถูกจากพระนครวัด มาลงพิมพ์เช่นนี้ คงไม่ทำให้ใครเสียศักดิ์ศรีแต่อย่างใด เว้นไว้แต่เขาผู้นั้นจะไม่ใช่นักวิชาการ หากเป็นคนชาตินิยมเกินอัตราไปเท่านั้น แม้ภาพนี้เองนักประวัติศาสตร์ก็เพียงกันว่าเป็นภาพนายทัพสยามนำพลสวนสนามต่อหน้าพระที่นั่งพระเจ้าสุริยวงษ์ที่ ๒ จริง ๆ ละ หรือ บ้างก็ให้ศักราชไว้เป็น พ.ศ. ๑๘๐๐ บ้างก็ พ.ศ. ๑๖๕๖

การที่บรรณาธิการอัญเชิญพระรูปสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ มาลงไว้ในต้นเล่มนี้ ก็เพราะเห็นว่าพระองค์ทรงได้สมัญญาว่าเป็นบิดาแห่งประวัติศาสตร์ไทย ถึงเราจะเรียนรู้อะไรใหม่ ๆ ไปไกลกว่าที่ทรงกรุยทางไว้ให้ แต่เรารุ่นหลังก็ยังเป็นหนี้บุญคุณพระองค์ท่านอยู่มีรูวาย ที่ฉบับพิเศษนี้ตีพิมพ์ออกในเดือนมิถุนายน ก็เพราะจะให้ตรงกับวันประสูติขององค์บิดาแห่งวิชาประวัติศาสตร์ไทยนั่นเอง (๒๑ มิถุนายน ๒๔๐๕) ภาพเขียนนี้ ฝีมือพระสรลักษณ์ลิขิต (มุย) จิตรกรผู้มีชื่อเสียงในสมัยเมื่อสมเด็จพระชนมัญอยู่

โดยที่ฉบับพิเศษเลื่อนกำหนดออกให้เป็นมงคลเช่นนี้แล้ว สังคมศาสตร์ปริทัศน์ ฉบับธรรมดา (อันจะเน้นหนักกว่าด้วยภาคอีสานเกือบทั้งฉบับ) ก็จำเป็นต้องเลื่อนกำหนดออกให้ล่าไปเล็กน้อย จึงขอถือโอกาสส่งฉบับพิเศษนี้มายังท่านที่มีได้เป็นสมาชิกพิเศษ หากท่านจะกรุณาส่งเงินมาบำรุงเพื่อฉบับพิเศษนี้และฉบับพิเศษต่อไป (เล่มละ ๑๐ บาท ราคาจำหน่ายเล่มละ ๒๐ บาท) ก็จะเป็นการให้กำลังใจผู้จัดทำอย่างยิ่ง ยิ่งบางท่านที่ยังมิได้ชำระค่าฉบับนักศึกษานั้น ก็น่าจะส่งเงินรวมกันมาที่เดียวเลย (๓๐ บาท) ถ้าท่านจ่ายเงินเพิ่มอีกเพียง ๑๐ บาท ท่านก็จะได้ฉบับนักศึกษาทุกฉบับที่เราจะจัดพิมพ์ออกในปีนี้ และท่านที่ค้างค่าบำรุงสำหรับฉบับธรรมดาด้วยแล้ว กรุณาส่งเงินมาให้ด้วย หากไม่ ปริทัศน์ จะยืนยงคงชีพต่อไปไม่ได้ ส่วนท่านที่ส่งจองไว้โดยส่งเงินมาให้ เป็นเวลานานมาแล้วนั้น ก็ต้องขอกฎเป็นอย่างยิ่ง ที่ฉบับพิเศษนี้เพิ่งได้ฤกษ์ ออกสู่บรรณโลก หลังบุตรบรรณาธิการเองเสียอีก

๒๗ พฤษภาคม ๒๕๐๘

ปัญหาก่อนประวัติศาสตร์ไทย	๑๒	เฟรเดอริก โมต
Prehistory of the Thai People	๒๔	F.W. Mote
ลักษณะโครงสร้างกระดูกมนุษย์ที่บ้านเก่า	๓๒	สจ. แสงวิเชียร
The Language of Sukhothai	๔๐	J.M. Brown
การชำระประวัติศาสตร์สุโขทัย	๕๓	ประเสริฐ ผนกร
Nouvelles Donnees du Stam	๕๓	Jean Boisselier
กรุงอโยธยาในประวัติศาสตร์	๕๕	ศรีศักร วัลลิโภคม
History of early Ayudhya	๘๘	W.O. Wolters
เอกสารในสมัยสมเด็จพระนารายณ์	๙๘	ขจร สุขพานิช
ข้อคิดเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์	๑๒๐	นิธิ เอียวศรีวงศ์

เจ้าของ : พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์ประพินธ์
 สาราณย์กร : นายสมศักดิ์ ชูโต
 บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา : นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์
 ผู้ช่วยบรรณาธิการ : นายนันทะ เจริญพันธ์

สำนักงาน : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
 ถนนพญาไท ปากจุฬาฯ ซอย ๒ พระนคร โทร. ๕๖๖๒๒
 พิมพ์ที่ : โรงพิมพ์ศิวพร นายจรัส วันทนทวี ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๘
 ๑๔ ซอยรัชฎาภิเษก งามวงศ์มาถะ พระนคร โทร. ๙๐๑๕๒

ปัญหา ก่อนประวัติศาสตร์ของไทย

เฟรดเดอริก โมต

ประวัติศาสตร์ไทยเริ่มเมื่อไร ? ถ้าเราใช้คำ *ประวัติศาสตร์* ในวงแคบ ในฐานะที่เป็นศัพท์ทางวิชาการโดยเฉพาะ ประวัติศาสตร์ไทยก็เพิ่งเริ่มในสมัยสุโขทัยนี่เอง เพราะตั้งแต่สมัยนั้นมา เรามีหนังสือและถ้อยคำที่จารึกลงเป็นอักษรไทย ประกอบด้วยเอกสารอื่น ๆ อันนักประวัติศาสตร์อาจนำมาใช้ในวงวิชาชีพของตนได้ ในส่วนสมัยต้น ๆ ของวัฒนธรรมอันกินระยะเวลายาวนานก่อนถึงสมัยศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง (หรือรุ่นราวคราวเดียวกับสมัยศิลาจารึกนั้น) คุณจะไม่มีเรื่องราวอะไรเลย แม้จดหมายเหตุหรือปรัมปราชาติที่ชาวไทยทรงจำกันเอาไว้ได้ก็ไม่มี ผู้ที่เรียบเรียงแบบเรียนประวัติศาสตร์ของทางราชการ (ที่เขียนเป็นภาษาไทย) อธิบายว่าชาวไทยขาดเรื่องราวเกี่ยวกับสมัยโบราณโพ้นของบรรพชนตนเอง เพราะต้องถูกบังคับขับไล่ให้อพยพโยกย้ายภูมิลำเนาอยู่เรื่อยๆ จนไม่สามารถจะรักษาเรื่องดั้งเดิมของตนไว้ได้ แลในบัดนี้ก็ดูจะไม่มีหลักฐานทางโบราณคดีหรือเอกสารอื่น อันจะช่วยให้ความสว่าง เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยก่อนสมัยสุโขทัย เว้นไว้แต่จะค้นหาเอาจากวรรณสมบัติของจีน ความชื่อนักประวัติศาสตร์คนสำคัญๆ เช่น สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ทราบอยู่แล้ว เจ้านายพระองค์นี้ควรได้รับความยกย่องได้ ว่าทรงเป็นบิดาแห่งการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ไทยในสมัยปัจจุบัน ผู้เขียนเรื่องนี้เป็นนักประวัติศาสตร์ เคยศึกษาแต่เรื่องของจีน แลเพิ่งมาพำนักอยู่ประเทศไทย แต่ก็ติดนิสัยความอยากรู้อยากเห็นของนักประวัติศาสตร์ อยากรู้อะไรถึงถิ่นตอของวัฒนธรรมที่ตนประสบอยู่ขณะนี้ เลยเป็นเหตุให้ค้นคว้าจากผลงานการศึกษาของจีน (ญี่ปุ่นและฝรั่งด้วยบ้าง) ที่เกี่ยวข้องถึงปัญหา ก่อนประวัติศาสตร์ของไทย โดยปรกติข้าพเจ้าย่อมจะอ่านเอกสารเหล่านั้น โดยพะวงถึงปัญหาประวัติศาสตร์จีน เป็น

เกณฑ์ แต่เมื่อมาทำงานอยู่ในประเทศไทย และบังเกิดความสนใจในเรื่องวัฒนธรรมไทยโดยเฉพาะขึ้น ครั้นพิจารณารายการพงศาวดารจีน โดยยึกเอาเรื่องประวัติศาสตร์ไทยและก่อนประวัติศาสตร์ไทยเป็นหลัก ก็เลยก่อให้เกิดความรู้ใหม่ ๆ อันน่าสนใจ

นักประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมมักกล่าวกันว่า แหลมอินโดจีนนี้เป็นแหล่งที่กระแสนวัฒนธรรมจีนและอินเดียมาบรรจบกัน วัฒนธรรมไทยตลอดจนศาสนธรรมของไทย ได้อิทธิพลจากอินเดียยิ่งกว่าจากจีน ชาวไทยในปัจจุบันหันเข้าหาภาษาบาลีและสันสกฤตว่าเป็นแบบอย่างของการศึกษา แต่ถึงไทยจะเกี่ยวโยงทางวัฒนธรรมใกล้ชิดกับอินเดียอย่างไรก็ตาม ว่าในทางเชื้อชาติและในทางภาษาคงตั้งเคิมแล้ว ไทยใกล้กับดินแดนซึ่งบัดนี้เป็นเมืองจีนยิ่งกว่า นอกจากนี้ โดยที่ไทยบังเอิญตั้งประเทศอยู่ติดกับประชาชาวจีนมาแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนในสมัยประวัติศาสตร์ เรื่องตั้งเคิมของชาติไทยคงจะหาได้จากเอกสารที่มีใช้ภาษาไทยด้วย แต่ความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ของไทยกับกระแสนวัฒนธรรมจีนและอินเดียนั้น ส่อให้เห็นข้อแตกต่างเป็นข้อฉกรรจ์ในระหว่างประเทศทั้งสองนั้น คือในเรื่องที่ประเทศทั้งสองนั้นมีมติเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์อินเดียมีเอกสารน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่มีอารยธรรมยิ่งใหญ่อื่นๆ ในรอบสองพันปีที่แล้ว บางศตวรรษเรารู้เรื่องความเป็นไปได้เล็กน้อย ไทยก็ได้รับอารยธรรมจากอินเดียมาก แต่อารยธรรมเหล่านั้นมิได้ชี้ชวนให้เรารู้ประวัติของเราเองเท่าไรเลย ทางฝ่ายจีนนั้นกลับตรงกันข้าม เพราะเขียนอะไรต่ออะไรลงไว้ตลอดรอบสามพันปีที่แล้ว ศึกษาพงศาวดารและทำคำอธิบายประกอบ ยิ่งในรอบพันปีที่แล้ว เกิดการพิมพ์ขึ้น ยิ่งแพร่หลายวิชาการออกไปใหญ่โต ผลก็คือ ประวัติศาสตร์จีนมีเอกสารมากมายและซัดแย้งกันจนนักประวัติศาสตร์เอือมระอา ผิดกับในกรณีอินเดีย ที่ไม่มีเอกสารเอาเสียจริง ๆ

จีนสนใจทางประวัติศาสตร์อย่างมากมาย พอ ๆ กับที่อินเดียสนใจทางศาสนา ในรอบสองพันปีที่แล้ว จีนเขียนพงศาวดารของราชวงศ์ต่าง ๆ ติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา มีทั้งประวัติศาสตร์ทั่วไป ไม่จำเพาะเจาะจงแต่ที่จดหมายเหตุราชกิจและเรื่องในราชสำนัก หนังสือประวัติศาสตร์แต่ละเรื่อง แบ่งเป็นสามสี่หมวด ว่าด้วยเรื่องของราชสำนัก อันเก็บความมาจากจดหมายเหตุรายวัน แล้วก็มีบัญชีตำแหน่งขุนนางและผู้ที่ดำรงตำแหน่งชั้นสูง นอกจากนี้แล้วยังมีข้อเขียนอย่างยืดยาว อันว่าด้วยรัฐบาลและการ

บริหาร พิธีการและกฎหมาย เศรษฐกิจและประชากร ตลอดจนภูมิศาสตร์และชาวต่างชาติ ท้ายประวัติศาสตร์แต่ละเรื่อง ย่อมประกอบไปด้วยประวัติบุคคลสำคัญแต่ละคน และแต่ละกลุ่ม ตลอดจนทั่วทั้งจักรวรรดิจีน จนจรดพรหมแดน มีเป็นร้อย ๆ ประวัติพงศาวดารยี่สิบสี่ราชวงศ์ อันลือชื่อ ที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิทรงนำมาไว้ในหอพระสมุดนั้น แต่ละเล่มก็ประกอบด้วยหมวดต่าง ๆ ทั้งสิ้น ประวัติศาสตร์ทางราชการเท่านั้นยังไม่พอแก่ชาวจีนผู้สนใจหนักไปในทางวิชานี้ เพราะยังเขียนประวัติศาสตร์เอกเทศเป็นต่างหากออกไปอีกเป็นพัน ๆ เล่ม รักษาสืบกันมาจนบัดนี้ หนังสือต่าง ๆ เหล่านี้รวมกันเข้าแล้วเป็นหลักฐานอันมั่งคั่ง ยิ่งกว่าชนชาติใดในโลก อารยธรรมสมัยใหม่ในรอบศตวรรษหรือสองศตวรรษที่แล้วนี้เองที่ผลิตงานด้านประวัติศาสตร์ได้เกินกว่าจีน ในศตวรรษก่อน ๆ ชาวจีนเองก็ถึงกับต้องถอนใจใหญ่ บ่นว่า “เราจะเริ่มกับกฎเขาหนังสือนี้ได้ดีไหม” ทุกแคว้น ทุกมณฑล ทุกจังหวัด ต่างก็มีสมุดคู่มือการบริหารรัฐ มีเรื่องพงศาวดารท้องถิ่นและเรื่องอิงพงศาวดาร ยิ่งประวัติสกุลต่าง ๆ กับเรื่องที่น่าสนใจเป็นพิเศษ แลรายงานการเดินทางอีก รายงานการเดินทางนี้เอง บางครั้งก็ให้ความรู้ในเรื่องชนชาติ ความพรหมแดนและเรื่องต่างประเทศ เช่นต้นตออันสำคัญยิ่งที่ได้ให้ทราบประวัติศาสตร์อินเดียในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๒ นั้น คือจดหมายเหตุประจำวันของหลวงจิ้นรูปหนึ่ง ซึ่งเดินทางไปประเทศนั้น ระหว่าง พ.ศ. ๑๑๗๒ ถึง ๑๑๘๘ ท่านเขียนเล่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านเห็น ในศตวรรษนั้น อินเดียไม่มีหลักฐานอื่นใดเลยนอกจากคำบอกเล่าของหลวงจิ้นรูปนี้ นครวัดสมัยรุ่งเรืองนั่นเอง ก็ได้อาศัยจดหมายเหตุผู้ซึ่งเดินทางจากกวางตุ้งมาอยุธยา และเดินบกต่อไปยังนครวัดเมื่อประมาณ ๕๐๐ ปีมาแล้ว^(๑) ธรรมเนียมจีนที่ชอบรักษาเอกสารแลชอบเขียนหนังสือจนห้องสมุดเต็มไปด้วยเรื่องประวัติศาสตร์ เช่นนี้ ย่อมช่วยให้นักศึกษาวิชาดังกล่าวทำงานได้ โดยไม่ต้องร้อว่าหมดเอกสารเสียแล้ว จำเดิมแต่สงครามโลกครั้งที่แล้วเป็นต้นมา นักเรียนพากันสนใจศึกษาจีนได้และคะวันตกเฉียงใต้ยิ่งขึ้น และสนใจความสัมพันธ์กันในแถบนี้ ตลอดจนประชากรในพรหมแดนแถบนั้น เราจึงได้ทราบถึงหลักฐานเก่าแก่ที่ไม่สู้จะมีใครรู้จักกันนัก ทั้งยังได้ทราบทัศนะต่าง ๆ ในเรื่องปัญหาเก่า ๆ นั้นด้วย ด้วยเหตุฉะนี้ เราจึงอาจทราบอะไรต่ออะไรหลายอย่างเกี่ยวกับไทยสมัยก่อนประวัติศาสตร์ โดยที่พวกนักปราชญ์เพิ่งค้นคว้าได้ในรอบสิบยี่สิบปีมานี้เอง

(๑) สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนิยมกำลังจัดพิมพ์จดหมายเหตุ (ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ) เล่มนี้อยู่นับเป็นครั้งแรกในบรรณโลก

ในบทความนี้ ข้าพเจ้าใส่รายงานเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งซึ่งค้นคว้าได้ใหม่ ขณะที่ข้าพเจ้าพำนักอยู่ประเทศไทย ข้าพเจ้าได้รับเกียรติให้ทำงานอยู่ที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ กรมนี้ได้อนับสนุนข้าพเจ้า และข้าพเจ้าก็กำลังแปลงงานชิ้นสำคัญๆ ในทางการศึกษาอยู่ด้วย ด้วยคิดว่าจะเป็นที่สนใจแก่ผู้ศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ไทย ประการแรก ขอให้เราพิจารณาสิ่งซึ่งค้นหามาได้ใหม่ ๆ นี้อย่างไม่เป็นทางการก่อน แต่เพียงสองประการ คือ ๑) ภูมิศาสตร์ชาติวงศ์วรรณาทางใต้ของจีนสมัยดึกดำบรรพ์ และ ๒) ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างนานเจ้ากับประวัติศาสตร์ไทย

๑ - ชนชาติใดนอกจากจีน ที่อยู่ทางใต้ของจีนตลอดมาในประวัติศาสตร์

เมื่อราว ๖๐ - ๗๐ ปีก่อน ผู้รู้หลายคน ทั้งฝรั่งเศษ อังกฤษ เยอรมัน และอเมริกันพากันก่อให้เกิดความสนใจเกี่ยวกับประชากรชาติที่เคยอยู่ทางใต้ของจีนตลอดมา เมื่อประมาณ ๒ - ๓ พันปีก่อน และมีเอกสารทางจีนเกี่ยวกับคนพวกนี้ และแล้วผู้รู้เหล่านั้นก็สรุปลงว่าคนพวกนี้คือบรรพบุรุษของชนชาติไทยในปัจจุบัน ผู้รู้เหล่านั้นบางคนเป็นนักปราชญ์ชั้นนำ มีชื่อเสียงทั่วโลก แต่ส่วนมากเป็นนักประวัติศาสตร์สมัครเล่น ที่เป็นหมอสอนศาสนาบ้าง เป็นข้าราชการของชาติที่มีอาณาภมบ้าง บุคคลเหล่านั้นเขียนเรื่องราวขึ้นแล้วเลยสรุปเอาโดยตลอดว่าชนชาติอื่น ๆ นอกจากฮั่น (คือพวกที่ไม่พูดภาษาจีน) ที่อยู่ทางใต้และตะวันตกเฉียงใต้ของจีน คือคนที่พูดภาษาไทย ครั้นพิจารณาข้อคิดเห็นของบุคคลเหล่านั้นในสมัยปัจจุบัน ก็รู้ได้ว่าเขาเหล่านั้นอาศัยความรู้แต่บางประการหลักฐานบางอย่างก็เอามาใช้ผิด ทั้งแก้ปัญหาข้อคิดเห็นที่ง่ายเกินไป ทางใต้และตะวันตกเฉียงใต้ของจีนนั้น เป็นแหล่งอันมีวัฒนธรรมรวมกันอย่างสลับซับซ้อน มากที่สุดแห่งหนึ่งในโลก เพิ่งจะมาศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ อันว่าด้วยเชื้อชาติและภาษาของบริเวณอันกว้างใหญ่ในดินแถบนี้อย่างจริง ๆ จัง ๆ เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ได้ความรู้ใหม่ ๆ บางอย่างเป็นประโยชน์มาก บัดนี้เราทราบถึงขนบธรรมเนียม ลัทธิศาสนาของกลุ่มชนหลายเผ่าแล้ว และเรามีตัวเลขสถิติทางด้านภาษา ตลอดจนการถ่ายทอดคำพูดเป็นตัวเขียนของภาษานั้น ๆ ในรอบ ๕๐๐ หรือ ๑,๐๐๐ ปีมานี้ด้วย เราได้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับภูมิลำเนาของชนเหล่าต่าง ๆ นั้น ตลอดจนความสัมพันธ์ในกลุ่มชนพวกนั้นเอง แลความสัมพันธ์ที่ชนพวกนั้น ๆ มีกับจีน ตัวเลขหลักมูลเหล่านี้ได้รับการเปรียบเทียบกับตัวเลขสถิติทางนิรุกติศาสตร์แลมานุษยวิทยา ผู้ที่ทำการด้านนี้

ก็ล้วนเป็นนักวิจัยอันได้รับการฝึกทางวิชาการมาอย่างดี เพื่อค้นหาว่าใครเป็นอนุชนที่สืบเชื้อสายมาจากบุคคลเผ่าต่าง ๆ เหล่านี้ อันสืบทราบได้แล้วในทางประวัติศาสตร์

จากหลักฐานใหม่ ๆ หลายประการนี้ ผู้รู้พอที่จะเริ่มสรุปได้ว่า เผ่าชนที่พูดภาษาไทย อันแตกสาขาจากสกุลภาษาจีน-ธิเบต (รวมชาวไทยในบ้นนี้และลาว ตลอดจนกลุ่มผู้ที่พูดภาษาไทยในพม่า จีน ญวน และที่อื่น ๆ) นั้น เห็นจะมีได้เคยตั้งภูมิลำเนาอยู่ทางจีนเหนือ หรือแม้จนทางภาคกลางของจีนเลย อย่างน้อยก็ไม่มีหลักฐานอันใดที่จะส่อให้เห็นว่า ชนเหล่านี้เคยตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่ใดไกลไปจากที่อยู่ปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์ก็ย้อนหลังไปก่อนสมัยน่านเจ้าเพียงเล็กน้อย และจำกัดบริเวณลงว่าคนที่พูดภาษาไทยมีอยู่ทางพรมแดนภาคใต้ของจีน ในขณะที่เดียวกันก็มีหลักฐานเกี่ยวกับชนชาติอื่น ๆ (ที่มีได้พูดภาษาไทย) ในบริเวณอื่น ๆ ตลอดจนเรื่อยมา และเอกสารมิได้ขาดตอนลงจนให้เชื่อได้ว่าชนชาตินั้น ๆ เป็นไทย ทั้งนี้ย่อมเป็นการกลับตาลปัตรกับมติของผู้รู้ชาวตะวันตกสมัยก่อน ๆ ที่ว่าชาวไทยอพยพโยกย้ายลงมาจากจีนเหนือสู่ภาคกลางของประเทศจีนเป็นครั้งแรก เมื่อหลายพันปีมาแล้ว ครั้นต่อมาจึงอพยพจากภาคกลางลงมาทางใต้ (โดยเฉพาะทางมณฑลยูนนาน) เมื่อประมาณพันแปดร้อยปีมานี้ นับเป็นการอพยพครั้งที่สอง ครั้งที่สาม อพยพออกจากยูนนานมาสู่ประเทศไทยในบ้นนี้ นักประวัติศาสตร์ส่วนมากในปัจจุบันนี้คัดค้าน ว่าไม่มีหลักฐานทางนิรุกติศาสตร์หรือประวัติศาสตร์ที่จะสนับสนุนข้อความที่ว่ามีชนเชื้อชาติใดเคยได้อพยพโยกย้ายข้ามผืนแผ่นดินจีนทั้งประเทศเลย มีก็เพียงประชาชนชาวจีนเองที่เคลื่อนย้ายอยู่ภายในประเทศ เท่าที่ปรากฏ คุณจะมีหลักฐานคืออยู่ ที่จะอ้างได้ว่าชนที่พูดภาษาไทยได้เคยอพยพอยู่ในวงจำกัดราว ๒๐๐ - ๓๐๐ กิโลเมตร ทางต้นแม่น้ำโขงเข้าไปสู่มณฑลยูนนาน และลงที่จะเคลื่อนขึ้นเหนือ เข้าไปสู่ดินแดนบางแห่งทางใต้ของจีนด้วย ที่ว่านั้นนับว่าเป็นข้อความที่ผิดกับทัศนะที่ถือกันอยู่ทั่วไปเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย อย่างคำเป็นชาว

หลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจีนให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางแถบพรมแดนของตน จริงอยู่ขอบเขตของวัฒนธรรมจีนแพร่ขยายออกไปทุกที่ ในสมัยพุทธกาลและสมัยขงจื้อ สันอาณาจักรเพียงแก่ลุ่มแม่น้ำแยงซี แล้วก็ลงมาทางใต้จนจรดเขตแดนในบ้นนี้ กลุ่มชนส่วนมากที่อยู่ตามชายแดน ในฐานะเพื่อนบ้านของวัฒนธรรมจีนกลางนั้น อาจทราบได้จากเอกสารทางประวัติศาสตร์ เมื่อราว ๒ พันปีก่อน กลุ่มชนกลุ่มใหญ่ ๆ คือ

พวกเย้ทางฝั่งทะเลตะวันออก และจู ซึ่งได้ครอบครองอาณาเขตทางภาคกลางและภาคใต้ของจีน อยู่จนถูกรวมเข้าไปในระบบการบริหารประเทศของจักรวรรดิจีนในราว พ.ศ. ๓๒๓ แต่ชนชาตินี้ก็มิได้ถูกบังคับให้อพยพ หากถูกกลืนชาติและวัฒนธรรม ไปเป็นส่วนใหญ่ มาตั้งแต่ก่อนจีนรวมอำนาจทางการเมืองเข้าไว้แล้ว พวกเย้ทางฝั่งทะเลตะวันออกนั้น พุคภาษาผิดไปจากจีนในสมัยนั้น แต่ภาษาจูเหินจะใกล้เคียงกับภาษาจีนสมัยนั้น เพราะมีวรรณกรรมราชวงศ์ฮั่น อันสำคัญของพวกจู ในราวพุทธศตวรรษที่ ๒ ตกทอดมาอยู่ ปรากฏว่าเขียนด้วยภาษาจีนผิดเพี้ยนกับภาษาถิ่นทางเหนือสุดของจีนบ้างเท่านั้น ในเรื่องของจูนี้สำคัญมาก เพราะเป็นแบบอย่างของการรวมวัฒนธรรมและชนชาติต่าง ๆ ทางชายแดนด้านใต้เข้าไปสู่ความเป็นจีน วิธีการแบบนี้ มีเอกสารปรากฏอยู่หลายคราว แต่สมัยพวกจูมาจนเมื่อเร็ว ๆ นี้ วิธีการเป็นไปโดยปรกฏของการรวมวัฒนธรรม ยิ่งได้อาศัยที่รัฐบาลจีนใช้อำนาจในทางบริหารควบเข้าด้วย ก็เลยเร่งให้การเป็นไปเร็วเข้า ในส่วนพวกเย้นั้น ส่อให้เห็นว่าแม้ภาษาจะต่างกัน ก็อาจรวมเอาเข้าเป็นจีนไว้ได้ด้วยวิธีเดียวกัน

บางครั้ง รัฐบาลจีนใช้กองทัพพื้นเมืองบังคับบัญชาแถบดินหนึ่งใดเอาตามใจคนปรารถนา ต่อเมื่อเกิดความไม่สงบอย่างใหญ่ขึ้น จึงมักส่งกองทัพไปปราบให้ราบคาบ แต่การรวมเข้าเป็นจีนนั้น ใช้กำลังทหารเป็นส่วนน้อย ไม่อาจหาตัวอย่างได้ว่ามี ราชานิยม อันประกอบไปด้วยชนชาติที่มีได้เป็นจีน ทางแถบพรมแดนจีน ซึ่งมีความรู้สึกเป็นเอกเทศในด้านวัฒนธรรมและความเป็นชาติ ไม่ปรากฏว่าชนชาติเหล่านี้เคยต่อสู้กับอาณาจักรจีน ชนิดทำสงครามกันในฐานะชาติคู่สงคราม แลเมื่อแพ้ก็ไม่เคยมีชนชาติใดอพยพออกไปทั้งชาติ ไปหาภูมิลำเนาใหม่อาศัยอยู่ ประวัติศาสตร์จีนไม่ส่อให้เห็นว่ามีตัวอย่างของชาติใด อันมีภาษาและวัฒนธรรมเป็นอิสระ แล้วอพยพเคลื่อนย้ายจากเหนือมาสู่ภาคกลาง แล้วลงไปใต้ จนออกนอกจีนไปในที่สุด

ในทางฝ่ายจีนหรือจีนฮั่น ที่มีภาษาแตกออกเป็นสำเนียงต่าง ๆ ดังที่รู้จักกันว่าเป็นภาษาจีนในบัดนี้ หลักฐานทางโบราณคดี จำเดิมแต่กันได้ “คนปักกิ่ง” ใน พ.ศ. ๒๔๗๐ เป็นต้นมา แสดงให้เห็นชัดอย่างไม่ต้องสงสัยว่าดินแดนที่เป็นประเทศจีนในบัดนี้ เป็นภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยของจีนมากกว่าห้าแสนปี นอกจากนี้ยังมีหลักฐานอีกด้วยว่า ตั้งแต่ยุคหินใหม่ ในราวไม่น้อยกว่าสองหมื่นปีมานี้ วัฒนธรรมทางภาคกลางของจีน สืบต่อ

โดยตรงมาจากวัฒนธรรมหินใหม่ในที่เดียว แลकिनอาณาเขตบริเวณที่เป็นประเทศจีนในปัจจุบันนี้เอง วัฒนธรรมจีนมีประวัติความเจริญเติบโตมาบนผืนแผ่นดินจีนเท่านั้น แลจากหลักฐานทางโบราณคดีก็แสดงว่าวัฒนธรรมจีนอยู่ในรูปกิจกรรมมาแต่ยุคหินใหม่เป็นอย่างต่ำ วัฒนธรรมจีนนี้แลที่เป็นหนึ่งในสองของมนุษยโลกที่คิดอักษรขึ้นเมื่อประมาณ ๔๐๐๐ ปีมาแล้ว แลใช้ระบบอักษรนั้น ตลอดจนใช้ปฏิทิน เป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ของตนเองและของชนชาติเพื่อนบ้าน ตลอดมาจนบัดนี้

เอกสารของจีนเหล่านี้ อาจนำมาใช้ อย่างน้อยก็ชี้ให้ได้ว่าชนชาติในสมัยดึกดำบรรพ์นั้นเป็นเครือญาติหรือบรรพบุรุษเดิมของชาติไทย ตลอดจนชาติอื่นๆที่เคยร่วมถิ่นที่อยู่มาทางแถบนั้น แต่ที่จะอ้างว่าประชาชนชาติต่างๆ ในบริเวณนั้นที่มีได้เป็นจีนแล้ว เป็นไทยทั้งสิ้น ออกจะไม่ถูกต้องตามความจริง ผู้ที่ศึกษาวิชาก่อนประวัติศาสตร์ของไทย ต้องใช้หลักฐานทั้งในทางประวัติศาสตร์ ในทางนิรุกติศาสตร์และในทางโบราณคดี เพื่อที่จะทราบได้ชัดว่าไทยในสมัยก่อนนั้น ไม่เพียงแต่จะแตกต่างไปจากจีนเท่านั้น หากยังแตกต่างไปจากชนชาติอื่น ๆ ในบริเวณนั้น อันมิใช่เป็นจีน อีกด้วย

แม้การศึกษาในค่านนี้จะเจริญขึ้นมากในไม่กี่ปีมานี้ แต่ข้าพเจ้าก็เชื่อว่ายังทราบไม่ได้ชัดว่าเดิมทีเดียวไทยมีภูมิลำเนาอยู่ที่ใด เราเพียงแต่กล่าวได้ว่า ไม่เคยอยู่ทางเหนือและทางภาคกลางของจีน พันบริเวณดังกล่าวแล้ว เราไม่อาจแน่ใจได้ว่าที่ใดน่าจะเป็นถิ่นเดิมของไทย ผู้รู้ชาวตะวันตกคนหนึ่งพิจารณาหลักฐานทั้งหมดจากการศึกษาทางค่านนิรุกติศาสตร์ แลตั้งปัญหาว่าชาวไทยน่าจะมีแหล่งเดิมอยู่ทางตะวันออกของพรมแดนจีนในบัดนี้ ในแถบทางเหนือและใต้ของเขตแดนระหว่างมณฑลกว๋างตุ้งและญวนเหนือ บุคคลผู้นี้เสนอว่าชาวไทยคงจะได้โยกย้ายมาทางตะวันตกอยู่เรื่อย ๆ ในทางพรมแดนค่านนั้น ตลอดระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ ได้เคยขึ้นไปทางเหนือ (โดยเฉพาะ ทางกว๋างสี ไกวเจ้า แลยูนนาน) แต่พวกที่สำคัญลงมาทางใต้ สู่ประเทศไทยและลาว ข้าพเจ้าเชื่อว่าไม่มีหลักฐานทางข้างจีนที่จะปฏิเสธข้อเสนอนี้ หลักฐานบางประการกลับจะสนับสนุนความที่ว่านี้เสียซ้ำ บางทีประวัติเชื้อชาติไทยคงได้ความจริงในเร็ว ๆ นี้แล้ว อาจในชีวิตชีวิตพวกเราได้ การศึกษาย่อมจะช่วยแก้ข้อกังขานี้ให้ได้

๒ – อาณาจักรน่านเจ้าและประวัติศาสตร์ไทย

ไม่มีคนไทยสมัยปู่ของพวกเราที่เคยได้ยินชื่ออาณาจักรน่านเจ้า (เว้นไว้แต่จะเป็นผู้ได้ศึกษาประวัติศาสตร์จีน) และก็ไม่มีใครคิดว่าน่านเจ้าเป็นเมืองของไทย ก็ถ้าเช่นนั้น เราได้รับความคิดมาจากไหนที่ว่าไทยได้ตั้งอาณาจักรน่านเจ้าแลปกครองอยู่ ทั้งพลเมืองส่วนใหญ่ก็เป็นไทย ว่าโดยทั่วไปแล้วดูเหมือนความคิดนี้จะได้มาจากผู้รู้ชาวตะวันตกและนักประวัติศาสตร์สมัครเล่น ที่หลงผิดไป โดยใช้เอกสารประวัติศาสตร์จีนในวงจำกัด ทั้งยังมีได้พิจารณาให้ต้องแท้ด้วย จีนเขียนว่าด้วยอาณาจักรน่านเจ้าไว้มากมาย ถ้าจะประมวลเข้าด้วยกันก็หลายเล่มทีเดียว ที่สำคัญพึงจะได้เริ่มรับการพิจารณาอย่างจริงจัง จำเดิมแต่สงครามโลกครั้งที่แล้วมานี้เอง จากการศึกษาทำนองนี้ เราทราบได้หลายปัญหา อันว่าด้วยความสัมพันธ์ที่น่านเจ้ามีต่อจีน ต่อไทย พม่า ตลอดจนราชอาณาจักรทิเบต ข้อเฉลยต่อปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้นั้นนับว่าน่าพึงพอใจ

บางทีหนังสือที่สำคัญสุด ในบรรดางานนิพนธ์ทางประวัติศาสตร์ อันเกี่ยวกับสมัยน่านเจ้าครั้งโบราณ เห็นจะได้แก่เรื่อง *มันจู* ของ ฟัน โซ ฟัน โซ ผู้นี้เป็นขุนนางสมัยราชวงศ์ถัง ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเลขานุการของแม่ทัพจีน ไปประจำการ ณ เชียงวี (คือเมืองญวนในบัดนี้) สมัยเมื่อน่านเจ้ายกทัพมาตีเชียงวี ใน พ.ศ. ๑๔๐๖ ทัพจีนแตก ผู้คนถูกฆ่าเสียมากต่อมาก แต่ฟัน โซ หนีกลับเมืองจีนได้ ต่อมาถูกส่งไปรับราชการทางพรมแดนทางค้ำน่านเจ้า ด้วยประทับใจเรื่องน่านเจ้ามาด้วยตนเองเช่นนั้น ฟัน โซ จึงตั้งปณิธานมั่นที่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องอาณาจักรนี้ ถึงกับศึกษาว่าด้วยประวัติความเป็นมาตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ในขณะนั้น สัมภาษณ์ชาวพื้นเมือง ชาวจีนที่เคยเดินทางไปน่านเจ้า ทั้งยังรวบรวมเอกสารที่ทูตจีนเขียนรายงานไว้เกี่ยวกับราชอาณาจักรของน่านเจ้า จากหลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้ ฟันโซ จึงเรียบเรียงเรื่อง *มันจู* ขึ้น ในภาษาจีน *มัน* หมายถึง เผ่าชนที่มีเชื้อเป็นคนจีนซึ่งอยู่ทางพรมแดนค้ำนได้ ฉู หมายถึง ง่าย ๆ ว่า “หนังสือเกี่ยวกับ...” หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น ๑๐ บท ตามหัวข้อเรื่องดังนี้

- ๑) เส้นทางภายในพรมแดนญวนนาน
- ๒) ภูเขาและลำน้ำ
- ๓) อาณาจักรเจ้าทั้งหก
- ๔) นามของเผ่าชนชาติต่าง ๆ ในน่านเจ้า

- ๕) เขียน หรือมณฑลทั้งหก
- ๖) เมืองและนครในยุหนาน
- ๗) ผลผลิตจากดินแถบยุหนาน
- ๘) ทัทธิพิธีของเผ่าชน
- ๙) การหัตถการและจักกำลังพลของเผ่าชนต่าง ๆ ทางใต้
- ๑๐) นามประเทศต่าง ๆ และประชากรต่าง ๆ ทางชายแดนของน่านเจ้า

วงการศึกษารูจักหนังสืออันสำคัญนี้มานานแล้ว แต่นักศึกษาสมัยใหม่เพิ่งจะได้ศึกษากันเมื่อเร็ว ๆ นี้เอง ในรอบไม่กี่ปีมานี้ มีหนังสือหลายเล่มที่เขียนขึ้นวิจัยเรื่องประวัติน่านเจ้า ใช้หนังสือเล่มนี้เป็นแหล่งที่มาอันสำคัญ ในบรรดาเรื่องที่น่าสนใจยิ่งประการหนึ่งนั่นก็คือ มีคำน่านเจ้าอยู่กว่า ๒๐ คำ ซึ่งมีคำแปลเป็นภาษาจีน และบอกวิธีออกเสียงตามแบบของราชวงศ์ถังไว้ด้วย คุณค่าในเรื่องการออกเสียงจีนเช่นนี้ ค้นหาได้ไม่ยากนัก และการสอบสวนในสมัยปัจจุบัน จากเผ่าชนต่าง ๆ ที่ยังอยู่ในยุหนาน บัดนี้ ก็ได้คำแปลจากภาษาต่าง ๆ เหล่านั้น มาเทียบกับคำที่ให้ไว้ในหนังสือ เมื่อรวบรวมได้แล้ว ก็เห็นได้ชัดว่าเกือบทุกคำตรงกับภาษาไป๋ (ที่เรียกว่า มินเซี่ย ค้วย) และภาษาหฺยี่ (ที่เรียกว่า ไส - ไส ค้วย) ทั้งนี้ตรงกับมติของนักประวัติศาสตร์ที่ว่าพวกไป๋และหฺยี่เป็นเชื้อชาติที่ปกครองอาณาจักรน่านเจ้าตลอดจนรัฐอื่น ๆ ที่สืบเนื่องต่อมา คำว่า เจ้ว และ หั่ว เป็นคำที่ยืนยันได้กับเอกสารฝ่ายไทยในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ว่าอ้างถึงยุหนาน และยังเป็นคำที่ใช้อยู่ในภาษาไทยปัจจุบันนี้ แต่เราก็ไม่อาจสรุปได้จากคำทั้งสองนี้ ว่าน่านเจ้าเกี่ยวข้องกับเฉพาะกับประชากรที่พูดภาษาไทย เพราะคำเช่นนี้มีความหมายทำนองนี้ มีอยู่ในภาษา พม่า - ธิเบต และภาษาซึ่งมิใช่ภาษาไทยอื่น ๆ ประวัติอันกำเนิดของคำดังกล่าว ยังสืบสาวราวเรื่องไม่ได้ จากข้อมาทางด้านภาษาอื่น ๆ ในน่านเจ้า คุณจะมีคำเหมือน ๆ กันอยู่มากในหลายเผ่าชน จะยึดเอาคำว่า เจ้ว และ หั่ว เพียงสองคำนี้มาเป็นหลัก หาพิสูจน์อะไรได้ไม่

ชาวไป๋และหฺยี่ที่เอ่ยถึงนั้น ยังคงตั้งภูมิลำเนาอยู่ทางยุหนานเป็นส่วนใหญ่ และมีเป็นจำนวนมากเสียด้วย พวกนี้พูดภาษาใกล้เคียงกับกลุ่มภาษาในสกุลธิเบต - พม่า ในปัจจุบัน มักจะเห็นกันว่าพวกนี้คือเผ่าชนกลุ่มใหญ่ที่อยู่ในอาณาจักรน่านเจ้า และชนชั้น

ปกครอง ตลอดจนชนชั้นนำในอาณาจักร ก็มาจากชนเผ่านี้แทบทั้งสิ้น ด้วยเหตุฉะนั้น จึง
อาจกล่าวได้ว่าเรื่องก่อนประวัติศาสตร์ของไทย พอจะสรุปได้เป็นสองข้อที่สำคัญ คือ

- ๑) ไทยที่อยู่ทีนานเจ้านั้น มีอยู่บ้างโดยบังเอิญ ไม่ได้เป็นตัวตั้งตัวตีในการสถาปนา
อาณาจักรขึ้น และ
- ๒) คนเผ่าที่พูดไทยในอาณาจักรนานเจ้านั้น ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงทางประวัติศาสตร์
กับไทยที่ตั้งกรุงสยามขึ้นที่สุโขทัยแต่ประการใด

เมื่อเร็ว ๆ นี้มีผู้เขียนคนหนึ่งเรียบเรียงหนังสือขึ้นจากผลการวิจัยชาวเขาทางขุนนาง
ได้ เพื่อจะหาตำนานและเรื่องปรัมปรา อันจะมาเทียบกับเรื่องราวที่จดลงไว้ในหนังสือ
ประวัติศาสตร์ ณ สถานที่หนึ่งทางล่งสุดของอาณาจักรเมงเจ คือแคว้นมุงเส อันเป็น
รัฐหนึ่งในรัฐเจ้าทงหก ซึ่งเป็นผู้ร่วมนำนเจ้าทงหกเข้าด้วยกัน ผู้เขียนคนนั้นไปได้
เรื่องราวเกี่ยวกับคนที่พูดภาษาไทย ซึ่งมีนามเผ่าว่าโป-หฺย เขาเขียนไว้ให้ทราบดังนี้

“ทางใต้สถานทีนี้ไป เดิมมีพวกโปหฺย เคยอยู่ และตามลุ่มแม่น้ำสีลิบแปดสาย (ที่ไหนไม่ทราบ) ยังมี
ต้นขา ซึ่งมีลำต้นขนาดสองแฉกคนโอบ กล่าวกันว่าพวก โป-หฺย เคยปลุกต้นขา ว่ากันว่าปลุกไว้สมัยเมื่อพวก
โป-หฺย อยู่ที่นี่ แต่เมื่อประมาณสองร้อยปีมานี้ เพราะหัวหน้าเผ่าหฺยบีบคั้นหนัก จึงพากันหนีไป.....(ยังสถานที่
ทางแถบเหนือแม่น้ำโขง ในใจกลางขุนนาง โดยเฉพาะทางเมืองเชียงตุง)

เรื่องนี้ทำให้เราสำนึกถึงข้อความจาก ตำราอันว่าด้วยภูมิศาสตร์ ในหนังสือ พงศาวดารราชวงศ์ชาน
(ประวัติศาสตร์สมัยพวกมงโกลปกครองจีน เขียนขึ้นเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕) ที่กล่าวว่าชาวไทยเคยได้
แผ่นดินแถบเชียงตุง ฯลฯ การรุกรานของไทยคราวนี้ เป็นเหตุให้รัฐบาลม่านเจ้าต้องย้ายศูนย์บัญชาการจากจังหวัด
ยิ่นผู้ (คือเชียงตุง) ไปสู่ทางเหนือ ที่เมืองไวซู ตั้งแต่บัดนั้นมา ชาวไทยก็เลยได้ปกครองเขตแคว้น (เชียงตุง) นั้น
ข้าพเจ้าเชื่อว่าชาวไทยที่อยู่ใวจาน (ทางภาคกลางของขุนนาง) ต้องสืบเชื้อสาย มาจากชาวไทยที่บุกข้ามมาทาง
เหนือคราวนั้น และขยายตนขึ้นเหนือเรื่อยมา..... หลักฐานที่ว่าไทยอพยพขึ้นเหนือตั้งแต่ปลายสมัยน่านเจ้ามานั้น
เป็นความที่ตรงกันข้ามกับที่พวกผู้ชาวตะวันตกกล่าวว่าไทยอพยพลงใต้ไปเมื่อราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ ยิ่งกว่านั้น ไม่
ว่าเราจะพูดถึงไทยจริงๆ หรือพวกที่ถูกยกให้เป็นไทย (โดยที่พวกนี้เป็นเผ่าชนไปและหฺยต่างหาก) เผ่าชนทั้งหลายนี้
หรือเผ่าชนอื่นใด ก็ไม่เคยละภูมิลำเนาเดิม เพื่อหนีลงไปประเทศสยาม ในสมัยการรุกรานของพวกมงโกล เมื่อ
พุทธศตวรรษที่ ๑๔ นั้นเลย”

นอกจากนี้ นักเขียนคนเดียวกันนี้ ยังกล่าวต่อไปว่า

“จากหลักฐานทางเอกสารทั้งหมด ปรากฏว่าภายในอาณาจักรน่านเจ้ามีชนชาติไทยแต่เพียงสองสาขา คือ ๑)
พวก ฉี-ซี (ประดับหิน) และพวกเตี้ยวตี (ล็กหน้ามาก) ๒) พวกม่างมัน (แปลว่าอะไรไม่ทราบชัด) เผ่าชน
เหล่านี้ยังทางพรมแดนด้านตะวันตกเฉียงใต้ของน่านเจ้า หากไกลไปจากโอเซียน “เมืองทั้งสิบตำบล” อันเป็น
ศูนย์กลางทางการเมืองของน่านเจ้า”

นักเขียนผู้น้อยอ้างคำจากหนังสือ มั่นฉู่ ตอนที่บันทึกไว้ว่าชาวไทยที่ตั้งภูมิลำเนาอยู่ใกล้ นครหลวงของน่านเจ้านั้น “ระยะทางเดินหกวัน ไปทางตะวันตกของเขาเทียนต้ง” .....หรือสองร้อยกิโลเมตรนั่นเอง ณ ที่อีกแห่งหนึ่ง มั่นฉู่ กล่าวว่าภาษาของชนเผ่า ไทย “ต้องแปลสามถึงสี่ครั้งจึงจะรู้เรื่องกับพวก โฮ-เซียน ” แปลสามสี่ครั้ง หมายความว่า มีกลุ่มชนภาษาอื่น ๆ สองหรือสามพวกก็น้อยระหว่างพวกพุกไทย กับพวก โฮ-เซียน ทางแถบเมืองหลวงของน่านเจ้า คนไทยพวกนั้นคือพวกตาลี—ฉี ซีและเตียวตี ทาง ตะวันตกของแม่น้ำคง ทางแถบพรมแดนพม่าติดต่อกับยูนนานในปีคั้น รวมทั้งพวกมาง มั่น ที่อยู่ระหว่างแม่น้ำคงและแม่น้ำโขง เรื่อยไปจนจรดพรมแดนพม่าทางยูนนาน หนังสือ มั่นฉู่ บทที่สี่พรรณนาถึงไทยพวกแรกว่าดังนี้

“ชนเผ่าที่มี “พื้นดำ” ใช้รักแค้นฟัน “พื้นทอง” ใช้ทองเปลวหุ้มฟัน เมื่อมีเรื่องที่ต้องออกไปพบคน ย่อมเอา ทองหุ้มเป็นเครื่องประดับ แต่เขาออกเวลากินอาหารทั้งคนนั้นขมุนมไว้เป็นจุดเดียว ใช้ผ้าข้อมทำกางเกง แลข้อมผ้า ทำลายเป็นทาง ๆ พันรอบบ่า พวก “ประดับเท้า” ประดับแถวข้อเท้ามาจมนองส่วนล่าง ด้วยการฉลุหนังให้เป็น ลายใส่สีแดงแลหมสีย้อม เมื่อทารกของพวกเขา “ประดับหน้า” อายุได้เดือนหนึ่งย่อมเอาเข็มทิ่มหน้า และทาสีแดงแกม ขาบลงไป ”

ที่ว่านี้คือเผ่าไทยบางพวกในสมัยน่านเจ้า ผู้รู้คนหนึ่งกล่าวว่าหลังจากที่พวกมงโกลได้ ชัยชนะรัฐบาลจีนแล้ว ชนชั้นปกครองพวกมงโกลสั่งตั้งที่ทำการขึ้นทางตะวันตกเฉียงใต้ ของยูนนาน เพื่อปกครองพวก “พื้นทอง” และเมื่อมาโกโปโลเดินทางไปประเทศจีน เมื่อราว พ.ศ. ๑๘๑๓ ผ่านไปทางแถบนี้ ในหนังสือ การเดินทาง ของโปโล บทที่ ๑๑๙ กล่าวพรรณานามสถานที่แห่งหนึ่งว่า “ซาร์คานคาน” อันเป็นภาษาเปอร์เซีย แปลว่า “พื้นทอง” โปโลกล่าวว่าชนพวกนี้ “ไหวรูปเคารพ” ซึ่งคงหมายถึงเป็นพุทธศาสนิกชน และว่าชนพวกนี้มีปลอกพื้นทองคอยสวมใส่ฟัน ทั้งฟันล่างฟันบนสวมใส่ได้ตลอด ต่อ มาในสมัยราชวงศ์หมิง (ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ถึง ๒๒) มีรายงานเกี่ยวกับแถบนี้ว่า พวกที่อยู่ใกล้ ๆ กับศูนย์บัญชาการของจีนนั้นต่อมา ค่อย ๆ เลิกธรรมเนียมประดับฟันทอง แลเลิกสักร่างกาย แต่ในจังหวัดเมงคิง (ทางตะวันออกเฉียงเหนือของลาวเฉียง) ซึ่ง ไกลไปทางใต้และลึกลงไป ในแถบชนชาติไปหยีและไปหยีที่พุกไทย “.....ชายโกนหัว และเดินตีนเปล่า ทำฟันให้ดำแลนุ่งผ้าดิบขาว.....”

จากหนังสือ มั่นฉู่ แลหนังสืออื่น ๆ ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๒๒ และ ๒๓ ตลอดจนเรื่อง ลมมา ล้วนมีบทบรรยายว่าด้วยกลุ่มชน ซึ่งผู้ที่ได้ศึกษาเอกสารนั้น ๆ ส่วนมาก เห็น

พ้องต้องกันว่า มีคนพูดไทยอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของจีนสมัยนานเจ้า แลรัฐบาลจีนสมัยต่อมากรู้เกี่ยวกับชนพวกนี้ แต่ชนพวกนี้อยู่ทางปลายเขตแดนนานเจ้าเท่านั้น ภูมิลำเนาของชนเผ่านี้ รู้ได้แน่ชัดติดต่อกันมา และจากหลักฐานแสดงว่าพวกนี้ชอบอพยพขึ้นเหนือไปเล็กน้อยในศตวรรษต่อ ๆ มา แต่ก็คงเป็นเพียงชนเผ่าเดียวที่มีสมาชิกน้อยกว่าเผ่าชนอื่น ๆ ในแถบนั้น ซึ่งมิได้หมายความว่าชนเผ่านี้ที่เคยอยู่สมัยนานเจ้าเป็นพวกเดียวกับคนไทยที่ได้มาตั้งกรุงสุโขทัยในสมัยต่อมา จนมาเป็นบรรพบุรุษสายต้นของไทยในบัดนี้ คนพูดไทยเหล่านี้ที่รู้ประวัติว่าอยู่ทางกวางสี กวางตุ้ง อาจมีความสัมพันธ์กับบรรพชนของไทยในประเทศ ยิ่งกว่าพวกที่นานเจ้าเสียซ้ำ เวลานี้ เรายังไม่พร้อมที่จะพูดถึงกลุ่มชนชาติไทยสมัยก่อนประวัติศาสตร์ จนลงมาตั้งกรุงสุโขทัย เท่าที่กล่าวทั้งหมดนั้น เพียงแต่กล่าวว่าชนชาติไทยมิได้ยุ่งอยู่กับประวัตินานเจ้าอย่างสำคัญอันใดเลย กล่าวเพิ่มเติมได้แต่ว่า ชาวไทยเป็นเพียงหนึ่งในจำนวนชนชาติต่าง ๆ ในแถบนี้ ประวัติและวัฒนธรรมของชนพวกนี้ ทราบได้บ้างจากการค้นคว้าหาหลักฐานมาปะติดปะต่อกัน การศึกษาขึ้นไปย่อมจะช่วยให้เรารู้เรื่องราวเกี่ยวกับก่อนประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์สมัยต้น ๆ ของชนชาติไทยยิ่งขึ้น ในขณะนี้ เราเพียงกล่าวได้ว่าคนไทยไม่ได้เป็นชนชาตินั้นชาตินี้ แต่ยังหารู้แน่ไม่ว่าเดิมชนชาติไทยอยู่ที่ใด เป็นอันว่าการละทัศนคติผิด ๆ ดังเดิมเสีย ยิ่งทำให้เรามีคตลง แทนที่จะสว่างขึ้น แต่ความกลางแกลงเช่นนี้มีช่องทางให้กันคว้าได้ต่อไป โดยอาศัยการศึกษาเป็นหลัก ดีกว่าจะยอมรับเชื่อเรื่องที่เสกสรรปั้นเท็จขึ้นมาให้เป็นจริงกันอย่างง่าย ๆ

สุลักษณ์ ศิวรักษ์ แปลจากบทความ Problems of Thai Prehistory ใน สังคมศาสตร์ปริทัศน์
ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๐๗

SYMPOSIUM ON THE PREHISTORY OF THE THAI PEOPLE

The View From the Discipline
Of Chinese History

F.W. MOTE

It is well known to all historians of early Siam that the conjunction, in space and in time, of the proto-historical phase of the Thai peoples with the historical era of the Chinese has made the study of Chinese history a *sine qua non* of Thai studies. This fact may give the historian of China some justification for participating in the present symposium. However, the study of Chinese history is not quite the same thing as the study of Chinese historical materials for the sake of reconstructing Thai history and prehistory. I must point out that I speak in a very general way about the relation of the discipline of Chinese history to this issue, and not as a specialist on the particular problems of Thai history. Moreover, the very fullness of the Chinese documentation of their own and their neighbors' histories makes the use of that documentation difficult. Even a specialist in this particular problem, given a lifetime, could scarcely master all of the material. And I am not a specialist in either the period or the subject. Nevertheless, I shall try to contribute something to the discussion of what kinds of problems in Thai history and prehistory the discipline of Chinese history can help to solve.

1. CHINESE HISTORY VIS-A-VIS SOUTHEASTERN ASIAN CULTURES KNOWN ONLY ARCHEOLOGICALLY.

Chinese history documents the civilization of the Nuclear Area¹ of Eastern Asia. That early Chinese civilization was the primary source of the cultural impulses diffused throughout the East Asian periphery; it strongly influenced the cultures of the entire Pacific Basin.² It was the first culture of East Asia to enter the historical phase, the first to develop a writing system, metallurgy, irrigation, the earliest to witness the transition to a highly stratified society, industrial specialization, and economic integration of large areas. These include the usual indices of civilization, and they emerged in North China in the period designated by the dynastic name of Shang (if not earlier), roughly in the period 2000 - 1500 B.C. This earliest core of civilization in Eastern Asia continued to be surrounded by Neolithic cultures well into recent times. The archeological record of these peripheral cultures shows that the pattern of their progress from the neolithic into the bronze and iron ages is similar in most essentials, and stimulated by diffusion from the earlier progress of the Nuclear Area that became the historical Chinese civilization. Thus, for example, archeologists

have come to use the term "Lungshanoid" to designate an important phase of the late neolithic throughout East and Southeast Asia, Lung-shan being the name of the Chinese site which represents that phase in the Nuclear Area. "Lungshanoid" has been applied to the recent Kanchanaburi finds in Siam³, and to pre-Dongsonian sites in Yunnan⁴ and suggested in Malaya.⁵ The implications for the archeologist of this relationship of the Nuclear Area to the Southwestern segment of the periphery are too complex to discuss here.⁶ For the historian, they both reinforce and supplement the historical record of the spread of cultural forms from China to an ever-enlarging zone of recipient cultures, in a process that has continued unbroken to the present day in one degree or another. (Although in the case of the area comprising modern Siam, Indian influences often have been stronger than Chinese ones, especially in some later periods.) Sedentary agriculture, irrigation, metallurgy, domestication of animals, sericulture, important forms of social organization and techniques of warfare apparently all came into Southeast Asia in waves of cultural impulse from the North China Nuclear Area, though always with historical lags and in uneven patterns of dissemination. For example, the Dongsonian "Tien" civilization of approximately 200 B.C. to A.D. 200 or later in Yunnan probably received bronze and iron metallurgy more or less simultaneously from the Nuclear Area, although bronze and iron emerged there separately, more than a thousand years apart; moreover the Tien culture and its successor cultures (including apparently the Nan-chao state) remained illiterate in its own languages for almost 2000 years after its kings and courts accepted a limited use of the Chinese writing system for use in its dealings with the Chinese government. Kwang-Chang, writing as an archeologist, describes "... the native cultures of South China, which in the main played recipient roles under the tremendous impact of the Bronze Age and Early Iron Age civilizations of the Huangho valley."⁷ Speaking as historians of the same process, we might say that the Chinese historical record clearly establishes the boundary, for any time in the last 2500 or 3000 years, between the central Chinese culture area and those native cultures of the periphery undergoing cultural stimulus and, in many cases, cultural assimilation. It details in particular the administrative procedures by which the closer peripheral groups were governed and shows the pattern of relations between those local governments and the centralized administration of the Chinese empire. That is because a large portion of the Chinese historical record consists of the documents of its bureaucratic civil government. But the Chinese historical record also reflects the cultural and economic life of these cultures, the more fully as they became sub-cultures of China.

All of the foregoing consists of general statements. What does it signify specifically for the prehistory of the Thai peoples? Most of it has neutral or negative significance; it accounts for the cultures of South and Southwest China and the regions further south without indicating much at all about the Thai peoples specifically. To come to the point more directly, many Thais have felt that the early history of Yunnan, if fully and accurately known, would reveal much about the Thai culture and prehistory. This

does not now seem to be the case. As mentioned above (note 4), archeology now knows Lungshanoid neolithic sites in Yunnan and further south that show close links with China, and it has made the spectacular discoveries of the Bronze Age Tien civilization, fully Dongsonian in character. These finds mean that a uniform culture in successive stages of development now can be described, including the territory extending along both sides of the border of China, from Western to Hanoi, and including most of modern Siam.⁸ Since this Dongsonian culture in China's Southwest was immediately adjacent to the central Chinese culture area, we can find extensive and definitive references to it in China's historical writings.⁹ The significance of these finds for the early cultural history of the area of modern Siam can scarcely be over-estimated. They establish the larger framework within which the Kanchanaburi-Lopburi stratigraphic sequence and the various Dongson sites must be fitted, and showing clearly that the determining cultural influences at that time were of continental (Chinese) origin, or were mediated through the Nuclear Area lying to the north. They were not, as Heine-Geldern and Janse have believed, subject to direct Western Asian influence via the sea route.¹⁰ This strengthening of the continental character of the cultural underlayers on which the modern civilizations of Southeast Asia have emerged is very important for Thai history. And the fact that the archeological record can be supplemented by reference to the Chinese historical record helps us greatly in interpreting it. But so far, have said nothing about the Thai peoples themselves.

II. CHINESE HISTORY IN RELATION TO SOUTHEASTERN ASIAN ETHNOLOGY

Chinese historical documents are full of references to various kins of "man" (i.e., the Chinese word, not the English word "man"), the word used loosely to apply to all non-Chinese peoples of the South, as well as to "vi" "fon-tsu" and "t'u-jen" and other generic terms. Countless specific tribal names, names of states and towns and even of individuals also are recorded. Typical is Chapter 116, "The Account of the Southwestern Barbarians," in the *Shih Uhi* (ca. 100 B.C.)¹¹ from which we learn a great deal about the rulers of the Tien state referred to above as the important recent Dongsonian site excavated in Yunnan. We can look at the Tien artifacts and read a clear account of the life of the Tien people; Kwang Chang says of them: "the archeologist *reads* rather than *reconstructs* the life of a people depicted in the bronze art."¹² We must leave it to the historian of artistic styles to say whether these artifacts bear any relation to Thai civilization. Meantime, both the archeological and the historical records leave our basic question unanswered. That is, ethnic identifications rely principally upon the study of language. Which, if any, of the persons, tribes, states can be identified as Thai? We know little or nothing of the languages of any of the non-Chinese peoples of the South and Southwest of China until the 7th or 8th centuries A.D. or later.

From the seventh and eighth centuries A.D. onward, that is, from Nan-chao times, we begin to get some evidence about languages in this area. A vocabulary of between 20 and 30 words of the Nan-chao language has been preserved in a T'ang period Chinese

transcription or transliteration, and study of this in connection with the field study of the modern minority languages of the region clearly indicates that the Nan-chao people spoke a Tibeto-Burman language. Moreover, some small groups of speakers of Thai-related languages seem to be identifiable in the Nan-chao materials, and the continuity of their identify into the present is possible through the study of the historical records.¹³ The Nan-chao case is relatively well-known, because of the controversies about it in recent years. What is less well-known is that Chinese administrative records for regions in South China inhabited by minority groups (often local majority groups) of Thai-speaking peoples exist in considerable quantity, especially for the period from the 11th or 12th centuries and onward. Moreover, some of these groups have oral (and even recently written down) traditions which have been collected and studied only in the last 25 years. Here, I suspect, is the area in which the greatest contribution to the history of the Thai-speaking peoples could be made. Only when these local histories, administrative records, and oral traditions are fully known, can the questions about the relation between the Thais of China and the Thais of Southeast Asia be clarified.

Thus, for the time-being the Chinese historian can make a largely negative contribution to Thai prehistory, identifying peoples who were not Thais, and regions that were not Thai dominated. But he can also point with some confidence to the as yet unexploited materials of considerable quantity which may yet reveal the essential outlines of the Thai peoples' history.¹⁴

III. CHINESE HISTORY AND THAI HISTORY

Thai history in the technical sense usually is regarded as beginning with the inscription of King Rama Kamhaeng in the late 13th century. Since our subject is Thai prehistory seen from the discipline of Chinese history, we might conclude it with the 13th century and the beginning of the Thais' fully historical phase. But the transition from prehistory to history is a gradual one. Thai documentation of those early centuries of Thai history is sometimes scanty, and the Chinese record still can be used to supplement it meaningfully. Hence a few more remarks may be in order.

The history of the relations between the Kingdom of Siam and the Empire of China on the highest level of international relations can be reconstructed from documents from both sides. It is true that the issue of this kind of diplomatic relations was not of first-rank importance to either state, yet the distinctive pattern of their relations at that highest official level reveals something about both states. The recent article by T. Grimm on Thai-Ming relations displays the pattern of relations, and utilizes one kind of the relevant materials.¹⁵ But it should be kept in mind that from the 14th century onward, the unofficial and semi-official materials become more numerous and more revealing than the official ones.

The large problem of China's official relations with neighboring states, regularized into the pattern of the "tribute system", is inadequately understood. Siam-China tribute relations constitute a valid case study for which relatively good materials exist; it merits the attention of Thai historians.

China's relations with the many groups of minority peoples on her South and Southwest boundaries took a new form in the Mongol and early Ming periods (13th and 14th centuries). The system of "local chieftainships" ("t'u-ssu") was established, providing semi autonomous rule for local majorities. Through this system, the Ming and Ch'ing dynasties (14th to early 20th centuries) regularized its administrative functions and systematized its control by legitimating tribal rulers and charging them with local responsibilities. Even after the founding of the Thai Kingdom at Sukhothai, it is probable that a larger number of Thai-speaking people were ruled through these "local chieftainships" under indirect Chinese control than were governed directly by independent Thai monarchs, and the Chinese historical record continues to be the main source for their proto-history. This system remained unchanged until the present century, and the system of so-called autonomous districts and zones in Communist China today, specially created to govern the several kinds of minorities (including several for large Thai-speaking minorities) may be regarded as modern versions of this traditional system. The very interesting problem of Thai-speaking peoples' exposure to and resistance to Chinese cultural assimilation could be rather fully studied from the Chinese administrative records of the traditional "local chieftainships." No exhaustive study of this subject is known to me. From such study might come some of the important missing pieces of the puzzle of who the Thais are and where they came from.

However, from what we already know of the history of these local chieftainships first established of Thai-speaking and non-Thai-speaking peoples in the wake of the Mongol conquest in the third quarter of the 13th century, we can say with certainty that here was no mass migration of Thais or other minority groups out of China as a consequence of the Mongol invasions.¹⁶ The historical record forces us to conclude that there was a stable continuity of these groups in the locations in which the Mongols found them, under their perpetuating semi-self-rule from the 13th century to the 20th. The history of the various local chieftainships shows that the number of Thais who stayed fixed in their South and Southwest China homelands from the 13th century onward was fairly stable, and suggests that if there was significant migration of Thais into the Southeastern Asian peninsula from those Thai communities in China, it must have been no more than the diffuse and continuous draining off of excess population there. If facts about larger migrations of Thai peoples are needed to explain the Thaiification of the peninsula, they must be sought elsewhere. But above all we should caution that history of the Thais in South China must be more fully studied from the Chinese administrative records of the last two dynasties before we attempt to say anything further about the movements of Thai peoples within or into Southeast Asia.

Other ways in which the Chinese historical records contribute to the study of Thai history are seen in the use that scholars have made of the accounts of maritime travels to the coasts of the Gulf of Siam. A typical example is Wolters' recent article about

Chen-li-fu;¹⁶ his source was a Sung dynasty documentary compilation, indirectly reflecting travelers' accounts. For the later centuries in particular we still have many of the original accounts of pilgrims, diplomats and merchants. These are in general the bestknown and the most fully exploited of the Chinese records relevant to Southeast Asian history, but there still remains much inadequately exploited material of this kind.

IV. SUMMARY

The Chinese historical record is closely linked to the interpretation of archeological evidence from the neolithic and the bronze-iron prehistoric periods in the area of modern Siam. Recent archeological finds of great importance strengthen the evidence for a dominantly continental (i.e. Chinese Nuclear Area) orientation of the late neolithic and Dongsonian cultures in particular. Since these proto-historical phases in Southeast Asia are both outer waves of stages experienced in the Nuclear Area, and are phases in the lives of cultures adjacent to the record-keeping Chinese, the study of the Nuclear Area is important for its analogy to the periphery as well as for the incidental (but often voluminous) documentary materials it produced about the periphery. But the distinctiveness of the "recipient cultures" in the Southwest segment of the periphery (i.e. the Southeast Asian peninsula) should not be overlooked. Neither should it be overlooked that these neolithic "Lungshanoid" and bronze-iron "Dongsonian" phases in Siam may have had nothing to do with any ethnic Thai peoples, except as pre-Thai base layers upon which subsequent Thai cultural development took place.

Chinese historical materials begin to provide linguistic data making possible the identification of historical minority groups with their contemporary descendants, so far as Southeast Asia is concerned, only from the 7th or 8th century. However, from the 11th and 12th centuries onward we possess a large and still mainly unexploited mass of documentary evidence about the large blocs of Thai-speaking peoples in China.

The regional and local histories of the Thai-speaking minorities in China, susceptible to reconstruction from Chinese administrative records and local gazetteers (*fang chih*), together with the oral (or recently written down) traditions of those peoples, must be studied to show the full story of the relationship between the relatively stabilized (since 1250) minority communities in China, and the Thai peoples in Southeast Asia. When this story is fully worked out, it may be expected to provide missing pieces of the puzzle of "who are the Thai."

Beyond this, the Chinese historical record supplements the Thai historical record from the 13th century onward, especially on the subject of Sino-Thai official relations, and by providing descriptive materials of the maritime trade in the Gulf of Siam.

NOTES AND REFERENCES

Acknowledgement: The author is strictly an amateur in the field of Thai history, and must acknowledge the helpful guidance of many persons, without making them responsible for his errors. In particular, he must thank: Mr. Kachorn Sukhabanij, for

calling his attention to the work of Gordon H. Luce and lending his copy of Luce's translation of the *Man Shu*; Mr. Jan Boeles, for calling attention to books and sharing information in conversations; Mr. Hiram W. Woodward, for lending several books and calling attention to problems and materials; Professor William Gedney, for helping to interpret the significance for history of certain kinds of linguistic materials.

1) This term is used in the sense defined by Kwang-chih Chang in his *Archeology of Ancient China*, Yale University Press, New Haven, 1963; this book is the fullest and most definitive discussion of Chinese and related East Asian archeological problems possible at the present stage of knowledge.

2) This is the opinion of Li Chi, expressed in the first of the three lectures comprising his book, *The beginnings of Chinese Civilization* University of Washington Press, Seattle, 1957.

3) See Per Sorensen, "Ban Kao", *JSS*, 52/1, April, 1964, pp 75-98, especially p. 91 ff. It should be pointed out that Sorensen at the time of that writing apparently did not know about the full range of Lungshanoid and the related "Geometric" neolithic tradition in South China, for which see Chang, *Archeology of Ancient China*.

4) Esp. the Chien-ch'uan site in Yunnan; see Chang, *op. cit.* pages 289-90. This site was discovered in 1957.

5) B.A.V. Peacock, "A Short Description of Malayan Prehistoric Pottery," in *Asian Perspectives*, III, 1959, pp 121-156, esp. pp 153-54. Peacock feels that a Greek origin for the black pottery in question is more likely than the Lungshanoid identification, but the matter awaits study by experts on the Lungshan wares.

6) The obvious question is whether a Lungshanoid or other Nuclear Area related pottery tradition can be identified underlying the Dongsonian in Vietnam. I know of no studies bearing on this issue. But if Solheim is correct in identifying a stratigraphic sequence from Lungshanoid neolithic to Dongsonian bronze-iron ages in the Kanchanaburi-Lopburi complex, and the same can be demonstrated in Yunnan, and at least Dongsonian phase clearly established in Vietnam, the continental links of these eras of Southeastern pre-history would seem to be clearly established.

7) Chang, *op. cit.*, p. 295; refer also pp 122 ff, 129, 288-290, and 295-298.

8) Chang, *op. cit.*, pp 290-295.

9) See especially the historical summary provided in the official archeological report, *Yun-nan. chin-ning, chih-chai-shan ku mo ch'un fa-chueh pao-kao* (Report on excavations of a group of ancient graves at Shih-chai-shan, Chin-ning District, Yunnan Province), Peking, 1959, pp 4 - 9.

10) Chang, *op. cit.*, p. 295, states: "Heine-Geldern believes that the Dongson owed its impetus directly to the Western Asiatic and Eueopean Bronze Age and Iron Age cultures. (A footnote refers to Heine-Geldern, *Saeculum* 2, 1951, 225-55; and *Paideuma*, 5, 1954, 347-423.) This view is no longer tenable, however, since the cultural affinities of the Shih-chai-shan cemetery clearly lie in the area of China. The Li-fan and Dan-tzu group of Szechwan certainly provided the immediate sources for any

"Western Asiatic elements in the Dongson Culture". This seems to have direct implications also for Janse's views about direct Western contacts with Dongson; see, for example, his "On the Origin of Traditional Vietnamese Music" in *Asian perspectives* VI/1-2, 1962, pp 145-162.

11) Translated by Burton Watson in his *Records of the Grand Historian of China*, Columbia University Press, New York, 1961, vol. 2, pp 290-296. This translation, unfortunately, lacks adequate footnotes and scholarly references to explain the significance of the events discussed.

12) Chang, *co. cit.*, p. 292.

13) I have discussed this briefly in my article "Problems of Thai Prehistory" in *The Social Science Review*, vol. 2, no. 2, Bangkok, October, 1964, pp 100-109.

14) A partial bibliography of such works appears in Ling Shun-sheng, ed., *Chung-t'ai wen-hua lun-ts'ung*, Taipei, 1958, pp 281-312; this bibliography does not include the hundreds of published local gazetteers relevant to the subject.

15) T. Grimm, "Thailand in the Light of Official Chinese Historiography; A Chapter in the 'History of the Ming Dynasty'", in *JSS*, vol. 49/1, July, 1961, pp 1-20.

16) Gordon G. Luce has translated some of the extracts from the official history of the Mongol (Yuan) dynasty history, the *Yuan Shih* see his article "The Early Syam in Burmese History," in *JSS*, vol. 46/2, Nov. 1958, pp 173-214, esp. pp 127-133. For preliminary studies of the *t'u-ssu* ("local chieftainship") system, see *Pai-yi pien-min ven-chiu* by Chao Shun-hsiao, Hong Kong, 1953; and *Shih-erh-an-na chih*, by Li Fu-yi, Taip, 1955. The former is a study of the Pai-yi tribes and the latter is a history of the Sib-song Panna District in Yunnan.

17) O.W. Wolters, "Chen-li-fu, A State on the Gulf of Siam at the Beginning of the 13th Century," in *JSS*, Vol. 48/2, November, 1960, pp 1-35

รายงานขั้นต้นถึงลักษณะของโครงกระดูกมนุษย์

สมัยหินใหม่ที่พบ ที่หมู่บ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี^๑

ศุค แสงวิเชียร

แผนก ภาควิชาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ และ ศิริราชพยาบาล

การพบโครงกระดูกมนุษย์สมัยหินใหม่ที่บ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี โดยคณะสำรวจเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ไทย เคนมาร์ค อาจจะใช้ในการศึกษาเพื่อคลี่คลายปัญหาที่ว่าคนไทยมาจากไหนได้บ้าง เพราะปัญหาเรื่องนี้ยังไม่สามารถตกลงกันได้ในกลุ่มนักศึกษา

คนชาติใดมาตั้งถิ่นที่อยู่ในส่วนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันในสมัยนั้น ยังเป็นปัญหาที่ไม่สามารถตกลงกันได้ โดยอาศัยหลักฐานทางภาษา นิยาย ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจีน นักศึกษาประวัติศาสตร์ไทยเชื่อว่าดินแดนไทยปัจจุบันนี้มีหมู่ชนที่เรียกว่ามอญ-เขมร (Mon - Khmer) อาศัยอยู่ก่อน และเชื่อกันต่อไปว่าในขณะเดียวกันนั้นไทยยังอาศัยอยู่ในตอนใต้ของประเทศจีน ต่อมาจึงถูกขับไล่โดยชาวจีนมาอยู่ในดินแดนปัจจุบัน มีงานอยู่สองชั้นที่ดูเหมือนจะมีความเห็นไม่ลงรอยกับความเห็นข้างต้น งานชั้นหนึ่งเป็นงานของศาสตราจารย์ เกรคเนอร์^๒ ผู้สังเกตเห็นว่าไทยเป็นหมู่ชนที่ปลูกข้าวเป็นอาหารชอบดินแดนทางแถบร้อน ไม่ชอบดินแดนที่เป็นเนินเขา จึงมีความเห็นว่าคนไทยควรจะมีที่อาศัยอยู่แต่เดิมในที่ต่ำใกล้ทะเล เช่นแถบมณฑลกวางสีและกวางตุ้งของประเทศจีน การศึกษาชั้นที่สองโดย ศาสตราจารย์มอต^๓ นักศึกษาประวัติศาสตร์จีน ปฏิเสธว่าปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานใดที่แสดงว่า ไทยเคยอยู่ในตอนเหนือหรือในตอนกลางของประเทศจีน และแม้แต่ในอาณาจักรน่านเจ้าซึ่งบุคคลส่วนมากเชื่อว่าสร้างขึ้นโดยคนไทย

---

๑. จากเรื่อง "A preliminary report on non metrical characteristics of neolithic skeletons found at Ban Kao, Kanchanaburi, JSS LIV 1-18, 1966.

๒. Credner W.: Cultural and geographical observations made in the Tali (Yunnan) region with special regard to the Nan Chao problem translated from the German by Major Erik Seidenfaden. Bangkok, 1935.

๓. Mote, F.W.: Problem of Thai prehistory, Social Science Review Vol. 2 No. 2, 100-109, 1964.

นักศึกษามันก็เชื่อว่าคนไทยที่อยู่ที่นี่ในสมัยนั้นเป็นแต่เพียงชนหมู่น้อย บรรพบุรุษ
ที่สัมพันธ์กับคนไทยปัจจุบันอาจอยู่ในกวางสีหรือกวางตุ้ง

ขณะที่ยังไม่มีการตกลงกัน ข้าพเจ้าจึงขอนำการศึกษาต่อไปนี้มาเสนอ

เมื่อคนไทยปัจจุบันเกิดสนใจที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ของตัว และของประเทศใกล้เคียง
ย่อมเป็นนิมิตที่ดี แต่ชาวตะวันตกได้ศึกษาประวัติศาสตร์และเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์
ก้าวหน้าไปไกลมาก ฉะนั้นเมื่อมีสิ่งใดที่สำคัญพบในประเทศไทย ก็มักจะนำไปเปรียบ
เทียบกับสิ่งที่พบแล้วในประเทศใกล้เคียง การศึกษาประวัติศาสตร์ของไทยที่แล้วมา
สนใจเฉพาะสิ่งที่พบบนพื้นดิน ถาวรวัตถุและสิ่งที่พบภายในเท่านั้น การขุดค้นมีการ
สนใจน้อย การพบโครงกระดูกเช่นการสำรวจที่พงตึก^๑ ไม่ได้รับการสนใจจากนักประวัติ
ศาสตร์ไทย ฉะนั้นเมื่อพบสิ่งใดละม้ายคล้ายคลึงกับที่พบในประเทศใกล้เคียง จึงสรุปว่า
ดินแดนไทยปัจจุบันเคยเป็นที่อยู่อาศัยของบุคคลเหล่านั้น จากนั้นก็ต้องสันนิษฐานว่า
คนไทยจะต้องอยู่ที่อื่นมาก่อน ไม่มีที่ใดเหมาะเท่ากับตอนใต้ของประเทศจีน เพราะขณะ
นี้ยังมีคนพูดภาษาไทยอาศัยอยู่^๒ แต่ถ้าจะสันนิษฐานไปอีกทางหนึ่ง ให้ดินแดนไทย
ปัจจุบันเป็นที่อยู่อาศัยของหมู่นั่นที่เป็นบรรพบุรุษของคนไทยปัจจุบัน ถ้าเป็นเช่นนั้น
การที่ไทยกับประเทศใกล้เคียงเกิดมีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกัน ก็อาจเป็นไปได้โดยวิธีแพร่ไป
ตามธรรมชาติ ตัวอย่างเช่นการแบ่งระยะเวลาของศิลปะในประเทศไทย จะเห็นได้ว่า
มีการเหลื่อมล้ำกันมาก จนทำให้เกิดการสนทนาที่ขึ้นได้ในหมู่นักศึกษาประวัติศาสตร์ไทย
เช่นศิลปะทวารวดีพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖ ศรีวิชัย ๑๓-๑๕ ลพบุรี ๑๖-๑๙ เชียงแสน
๑๗-๒๑ สุโขทัย ๑๘-๑๙ อุทอง ๑๗-๒๐ แต่ถ้าสมมติว่า โดยการติดต่อสัมพันธ์
กับประเทศใกล้เคียง ทำให้ศิลปะสมัยทวารวดี ศรีวิชัย ลพบุรี เชียงแสน สุโขทัย อุทอง
เข้ามาสู่หรือเกิดขึ้นประเทศระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๒๐ ปัญหาเรื่องการอพยพคน
เป็นหมู่ใหญ่หรือการขับไล่หมู่นั่นที่เชื่อว่าเคยเข้ามาอยู่ในดินแดนส่วนนี้ก่อน ก็หมดไป
เพื่อพิสูจน์ว่าคนไทยเคยอาศัยอยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันนี้หรือไม่ จำเป็นต้องหาหลัก
ฐานว่าบรรพบุรุษของไทยปัจจุบันเคยอยู่ในดินแดนส่วนนี้ ระหว่างสมัยก่อนประวัติ

๑. Quaritch Wales, H.G. : Further excavation at Pong Tuk (SIAM) Indian Art & Letters 10, 42-48, 1936.

๒. Dodd, W.C. : The Thai Race, (Cedar Rapids) 1923.

ศาสตร์ หลักฐานแบบนี้ไม่อาจหาได้จากการศึกษาประวัติศาสตร์ หรือเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์เล็กน้อย (proto history) แต่จะได้จากการศึกษาเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์โดยตรง เกี่ยวกับการศึกษาเรื่องนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณคณะกรรมการเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ไทย เคนมาร์ค โดยเฉพาะมิสเตอร์เปียร์ ซอเรนเซน ผู้อนุญาตให้ข้าพเจ้าได้เข้าช่วยทำการขุดค้น เมื่อข้าพเจ้าขอสมัครเข้าทำ คณะกรรมการดำเนินงานพิพิธภัณฑ์นครโคเปนฮาเกน ซึ่งเชิญข้าพเจ้าไปศึกษาโครงกระดูกเหล่านั้น ศาสตราจารย์ บาลสเลฟ จอร์เกนเซน แห่งห้องปฏิบัติการมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยโคเปนฮาเกน ผู้แนะนำวิธีการศึกษา ขณะนี้รายงานนี้ยังไม่สมบูรณ์ เพราะยังไม่มีโอกาสได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบกับโครงกระดูกที่รวบรวมไว้ที่แผนกกายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล รายงานนี้จึงเป็นรายงานขั้นต้นจากผลของการศึกษาโครงกระดูกมนุษย์สมัยหินใหม่ ๓๗ โครง ซึ่งข้าพเจ้าเข้าใจว่าจะเป็นแนวทางช่วยคลี่คลายปัญหาว่าไทยมาจากไหน

จากโครงกระดูกที่ศึกษาปรากฏว่าคนสมัยหินใหม่ที่บ้านเก่ามีอายุสั้น ๒๖ โครงแสดงว่ามีอายุไม่เกิน ๓๐ ปี มีเพียงสองโครงที่แสดงว่ามีอายุอยู่เกิน ๔๐ ปี มนุษย์พวกนี้มีร่างกายค่อนข้างอ่อนแอ เช่นมีกระดูกต้นขาโค้งออกไปทางข้างหน้า มีร่างกายสูงไล่เรียงกับคนไทยปัจจุบัน

กระโหลกของโครงกระดูกเหล่านั้น เมื่อมองจากด้านบน มีรูปเป็นรูปไข่เช่นเดียวกับกระโหลกของคนไทยปัจจุบัน กระโหลกที่บ้านเก่ามีรูปหน้าขนาดกลางและกว้าง กว้างกว่าหน้าของกระโหลกไทยปัจจุบัน โครงกระดูกที่บ้านเก่ามีคิงจมูกกว้างและแบน ส่วนใหญ่ของคนไทยปัจจุบันก็มีคิงจมูกกว้างและแบน กระโหลกที่บ้านเก่าที่หน้ายื่น (alveolar prognathism) เล็กน้อย เช่นเดียวกับกระโหลกของคนไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะในโครงกระดูกของหญิง กระโหลกที่บ้านเก่ามีเพดานสั้น กว้าง และลึก เช่นเดียวกันกับกระโหลกของคนไทยปัจจุบัน กระโหลกที่บ้านเก่ามีคางล่าง (mandible) กว้าง แต่ความจริงไม่ได้เกิดเนื่องจากคางของบุคคลเหล่านั้นเจริญดี แต่เป็นเพราะคางข้างของกระดูกนั้นต่างออกจากกันมาก ตรง symphysis menti ทำให้ระยะวัด bicondylar และ bigonial กว้างมาก เป็นผลทำให้มองคางใหญ่ชัดจนขณะมีชีวิต เป็นลักษณะที่พบได้ในกระโหลกของคนไทย

ปัจจุบันเช่นเดียวกัน กระโหลกที่บ้านเก่ามีพื้นหน้าสี่เหลี่ยมเรียงกันอยู่เป็นแนวตรง หัก เป็นมุมที่บริเวณพื้นเขี้ยว ทำให้เสียแนวโค้งของฟันไป ลักษณะนี้พบได้ในบางกระโหลก ของคนไทยปัจจุบัน พื้นหน้าซี่บนของกระโหลกที่บ้านเก่าไม่แสดงลักษณะเป็นจอบ (shovel characteristic) ชัดเจนเช่นที่พบในพวกมองโกลอยด์เหล่าอื่น ๆ อาศัยแบ่งตาม วิธีของคัลเบอรี (Dahlbery) จะตกอยู่ในหมู่ "a" หรือ "b" กระโหลกของคนไทยปัจจุบัน ก็มีลักษณะไม่ชัดเจนมากเช่นเดียวกัน พื้นของกระโหลกที่บ้านเก่า (carics) มีจำนวนมาก และค้ำขบเขี้ยวสีกลงไปลึก กระโหลกของคนไทยปัจจุบันมีฟันผุจำนวนมาก แต่การสึก หรือทางค้ำขบเขี้ยวผิดกัน การสึกของฟันบางซี่ทางค้ำขบเขี้ยวปากในกระโหลกที่บ้านเก่า ซึ่งอาจจะเนื่องจากการกินผลไม้เปรี้ยว ไม่พบในคนไทยปัจจุบัน

โครงกระดูกที่บ้านเก่ามีวิธีทำฟันให้ผิดไปจากธรรมชาติสองวิธี ประเพณีหนึ่งถอนพื้น หน้าซี่ริมซี่บนและพื้นเขี้ยวซี่บนทั้งสองข้าง ในระยะที่ผู้นั้นมีอายุเข้าเขตหนุ่มสาว (puberty) ประเพณีนี้ไม่พบในคนไทยปัจจุบัน แต่พบได้ในกระโหลกหนึ่งจากกระโหลกเจ็ดกระโหลก สมัยสำริด (?) ที่เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรขุดค้นพบที่ลพบุรี (ยังไม่ได้เสนอเป็นรายงาน) ประเพณีที่สองมีการฝนและแต่งพื้นหน้าซี่กลางซี่บนทั้งสองซี่ ไม่พบในกระโหลกคนไทย ปัจจุบันเช่นเดียวกัน^๑ การฝนและการแต่งพื้นหน้าซี่มีคนอ้างว่าเคยมีทำกันเมื่อประมาณ ๕๐ ปีมาแล้ว ทางภาคใต้ของประเทศไทย แต่ข้าพเจ้าหาหลักฐานยืนยันยังไม่ได้ ขณะนี้ มีรายงานที่น่าสนใจอยู่สองเรื่องเกี่ยวกับประเพณีนี้ รายงานแรกเป็นรายงานของศาสตราจารย์โมต^๒ กล่าวถึงบทที่ ๔ ในหนังสือมันชู (Man Shu) ถึงประเพณีของชนเผ่ามวงมัน "พวกฟันดำใช้รักทาฟัน พวกฟันทองใช้แผ่นทองหุ้มรอบฟัน เมื่อมีธุระที่จะต้องออกไป พบกับบุคคลอื่น พวกนี้จะเอาทองมาแต่ง แต่จะถอดออกขณะกินอาหาร..." ถึงจะไม่ แสดงว่ามีการฝนฟัน ก็แสดงว่าไทยแขนงที่มีถิ่นที่อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอาณาจักร น่านเจ้าได้มีประเพณีเกี่ยวกับฟัน เกี่ยวกับเรื่องนัมบันติกของ ดร. เวลส์^๓ มีข้อความว่า

๑. กระโหลกสมัยสำริดที่บ้านนาดี อำเภอเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยคณะสำรวจชาวอเมริกันก็แสดงลักษณะ การแต่งพื้นหน้าซี่เช่นเดียวกัน ขณะนี้กำลังศึกษาอยู่

๒. Mote F.W: Problem of Thai prehistory. Social Science Review Vol. 2 No. 2, 100-109, 1964.

๓. Quaritch Wales, H. G. : Some ancient human skeletons excavated in Siam--A correction. Man 64, 121, 1964.

“ภาพที่เขียนที่พิพิธภัณฑ์ Royal College of Surgeons เพื่อใช้เป็นภาพในรายงานของข้าพเจ้า (Dr. Wales) ได้แสดงการผ่าฟันไว้ชัดเจน เห็นได้แน่ว่ามีลักษณะคล้ายกับการผ่าฟันที่พบในกระดูกมนุษย์สมัยหินใหม่ ที่เพิ่งพบโดยคณะสำรวจเรื่องราวก่อนประวัติศาสตร์ไทย เคนมาร์ค ในคอนเทินของลัวน้ำแม่กลอง อาจเป็นไปได้ว่ากระดูกที่เพิ่งตกอาจเป็นชนเผ่าเดียวกันกับพวกที่ใช้อาวุธทำด้วยเหล็กในต้น ๆ ของคริสต์ศตวรรษ

ดร. เวลส์ มีความเห็นแตกต่างกันในวาระต่าง ๆ ถึงปัญหาที่ว่ากระดูกที่พบที่พงตึกเป็นบรรพบุรุษของชาวไทยหรือไม่ ใน ค.ศ. ๑๙๓๗^๑ ท่านผู้นี้มีความเห็นว่า จากหลักฐานในขณะนั้น อาจสรุปซึ่งได้ว่า ในคริสต์ศตวรรษต้น ๆ ได้มีกลุ่มคนไทยมาตั้งหลักฐานอยู่แล้วตามลุ่มแม่น้ำแม่กลอง และอาจมีอยู่ตามลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย ถ้าเป็นเช่นนั้น ทฤษฎีที่ว่าคนไทยได้เคลื่อนย้ายเข้ามาที่จำเป็นจะต้องแก้ไข ใน พ.ศ. ๒๕๐๗^๒ ดร. เวลส์ ได้แก้ไขความเห็นโดยได้พบว่าการผ่าฟันไม่ใช่เป็นประเพณีของไทย และกระดูกไทยสี่กระดูกที่อยู่ในพิพิธภัณฑ์ Royal College of Surgeons ก็ไม่แสดงว่ามีการผ่าฟันแต่อย่างใด ดร. เวลส์ จึงมีจดหมายถึงศาสตราจารย์ เคฟ ผู้ซึ่งได้ทำการตรวจและเปรียบเทียบกระดูกจากพงตึกใน พ.ศ. ๒๕๔๐ โดย ดร. เวลส์ ถามว่า อาจมีการผิดพลาดเกิดขึ้นได้หรือไม่ ศาสตราจารย์ เคฟ ได้ตอบยืนยันว่ากระดูกที่ใช้ในการเปรียบเทียบกับกระดูกที่ขุดได้โดย ดร. เวลส์ นั้น มีการผ่าฟันแน่ และต้องมาจากประเทศสยาม ศาสตราจารย์ เคฟ แจ้งว่าอาจเป็นไปได้ที่อาจเป็นกระดูกจากมลายูแทนที่จะเป็นคนไทยแท้ จากข้อความตามที่กล่าวแล้ว ดร. เวลส์ จึงสรุปว่า โดยหลักฐานตรงไปตรงมาเช่นนี้ ทำให้ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องย้ายว่ากระดูกจากพงตึกซึ่งใช้เป็นหลักฐานแสดงว่ามีคนไทยมาอยู่ในตอนกลางของประเทศสยาม จำเป็นต้องล้มเลิกไป

ถึงแม้จะไม่อาจแสดงให้เห็นว่ามีการสัมพันธ์อย่างไรระหว่างกระดูกจากพงตึก และกระดูกของคนไทยปัจจุบัน เพราะไม่ให้มีการศึกษาลักษณะอื่น ๆ แต่ข้อความที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดได้แสดงให้เห็นความจริงข้อหนึ่งว่า การผ่าและแต่งฟันได้ทำกันมาในประเทศนี้ตั้งแต่สมัยหินใหม่จนถึงคริสต์ศตวรรษต้น ๆ และถ้าอาศัยตามคำกล่าวของศาสตราจารย์ เคฟ ก็จะเห็นได้ว่า ประเพณีนี้ได้กระทำกันมาจนถึงศตวรรษปัจจุบัน ในประเทศไทยหรือในมลายู

๑. Wales: Some ancient human Skeletons excavated in Siam. Man 37, 90, 1937.

ลักษณะอีกประการหนึ่งซึ่งอาจพบว่ามีสำคัญได้ ก็คือลักษณะที่พบในโครมอซอมคู่ ผู้ใหญ่ที่ " ลือ " สอง^๑ ซึ่งนอกจากจะมีลักษณะคล้ายโครโมโซมอื่น ๆ เช่น มีติ่งงมูกกว้างแบนและมีเพดานกว้างและลึก นอกจากนี้โครโมโซมนี้ยังเป็นโครโมโซมที่มีกระดูกหนาที่สุดหนากว่าโครโมโซมของโครโมซอมยีนกลางที่พบที่ไทรโยค ความหนาและความหยาบของกระดูกฟองน้ำ (diploic tissues) คล้ายโครโมโซมของเด็กหญิงไทยที่ตายด้วยโรคโลหิตจางเรื้อรัง ขณะนี้ได้พบว่าสาเหตุของโรคโลหิตจางเรื้อรัง สาเหตุหนึ่งในประเทศไทยเนื่องมาจากฮีโมโกลบินผิดปกติ (abnormal haemoglobin) ในการสำรวจโดยคณะต่างๆ ของไทย พบว่ามี haemoglobin E trait ถึง ๑๓ เปอร์เซ็นต์ในประชากรทั่วไป และเพิ่มขึ้นเป็น ๔๒ เปอร์เซ็นต์ในประชาชนภาคอีสาน^๒

เดิมเชื่อว่าการผิดปกติ (haemoglobin E) ไม่พบในคนจีน แต่จากการสำรวจในเร็ว ๆ นี้ โดย แมกแฟตชิน และ ทอด^๓ ในประเทศจีน ได้พบ haemoglobin E ใน ๔ ครอบครัว และเป็นแบบ haemoglobin E/ thalassaemia ในพี่น้องชายสองคนที่มาจากตอนใต้ของกวางตุ้ง ทุกคนยืนยันว่ามีบรรพบุรุษเป็นชาวจีน แต่จำนวนที่พบนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับที่พบในไทยแล้ว นับว่าน้อยกว่ากันมาก อาจใช้เป็นลักษณะแยกชาวมองโกลอยด์หมู่ใหญ่ ๆ ได้ ถ้าต่อไปสืบสวนได้ความว่าโครมอซอมคู่ผู้ใหญ่จาก " ลือ " สอง ตายด้วยโรคโลหิตจางเรื้อรัง และมีความสัมพันธ์กับโรค thalassaemia haemoglobin E เราจะได้ผลสรุปที่สำคัญมาก คืออาจกล่าวได้ว่า โรคนี้ไม่ได้ปรากฏขึ้นในปัจจุบัน แต่ได้มีอยู่แล้วในหมู่ชนที่อาศัยอยู่ในดินแดนไทยมากกว่า ๓๐๐๐ ปี และโดยที่การผิดปกติทำให้เกิดผลคืออย่างไรอย่างหนึ่งขึ้น (elective advantage factor)^๔ จึงทำให้ยีนผิดปกตินี้ยังยืนอยู่จนถึงปัจจุบัน

๑. ลือเป็นชื่อของแหล่งซุกคั่นสองแหล่ง ให้ชื่อเป็นเกียรติแก่นายลือ คนชราชาวบ้านเก่า เพราะเป็นบุคคลที่ช่วยพา คณะสำรวจไปพบแหล่งซุกคั่น แหล่งที่เรียกว่า " ลือ " สอง เป็นแหล่งที่พบโครมอซอมคู่สองโครม เป็นผู้ใหญ่หนึ่งเด็กหนึ่ง

๒. ตัวเลขได้จาก น.พ. ประเวศ วะลี

๓. Mc Fadzian, A.J.S. and Todd, D.: The distribution of Cooley's anaemia in China. *Tran. Roy. Soc. Trop. Med. and Hygiene* 58, 490-499, 1964.

๔. ขณะนี้หน่วยโลหิตวิทยา แผนกอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล ร่วมมือกับนักโลหิตวิทยา ชาวอเมริกันและเจ้าหน้าที่ของแผนกกายวิภาคศาสตร์กำลังสืบสวนหาข้อมูลน้อย

การศึกษาจะต้องทำอีกมาก เท่าที่ได้ศึกษาไปแล้วแสดงให้เห็นว่าดินแดนไทยปัจจุบัน ได้มีหมู่ชนอาศัยอยู่ตั้งแต่สมัยหินใหม่ ซึ่งมีรูปร่างไม่แตกต่างมากมายจากคนไทยปัจจุบัน นาย ซอลส์โฮม^๑ ผู้ซึ่งได้ติดตามไปดูโครงกระดูกซึ่งขณะนั้นเก็บไว้ที่ห้องปฏิบัติการมนุษยวิทยา นครโคเปนเฮเกน กล่าวว่า มีลักษณะหลายอย่างคล้ายคลึงกัน ระหว่างมนุษย์สมัยหินใหม่ที่บ้านเก่ากับคนไทยปัจจุบัน หรือพูดว่าไม่มีลักษณะแตกต่างที่สำคัญระหว่างหมู่ชนทั้งสองนี้

ขณะนี้ยังมีการเข้าใจผิดกันอยู่ถึงวิธีที่ลักษณะสืบกันทางพันธุกรรม โดยมากเชื่อว่าโดยการผสมกันมาหลายชั่วคน ลักษณะต่างๆ นั้นจะประสมปนเปกันจนไม่มีลักษณะใดเป็นลักษณะบริสุทธิ์ของชาติใด ๆ และไม่มีทางใดที่จะแยกชาติต่าง ๆ ออกจากกันได้ ความคิดนี้มีความจริงอยู่บางส่วน เช่น ลักษณะของความสูง น้ำหนักตัว สีผิวกายซึ่งควบคุมด้วยยีนหลายยีน (Multifactorial) แต่ลักษณะบางอย่างอาจปฏิบัติตามกฎของ เมนเดล คือแยกออกจากกันในการประสมพันธุ์ (The unit character segregate in hereditary transmission) ทำให้ลักษณะบางอย่างปรากฏขึ้นได้ในลูกหลาน หรือไม่ปรากฏเลยในลูกหลานอื่นๆ นักมานุษยวิทยาขณะนี้กำลังศึกษาลักษณะเช่นที่กล่าวแล้ว เพื่อจะหาว่ามีเปอร์เซ็นต์แตกต่างกันอย่างไรในชาติต่างๆ

ข้อความที่กล่าวแล้วไม่อาจให้ผลสรุปแน่ชัดลงไปได้ ว่าคนไทยมาจากไหน ปัญหา^๒นี้ยังต้องการการศึกษาอีกมากและต้องการการศึกษาอีกหลายแขนง ก่อนจบขอเพิ่มเติมข้อความอีกเล็กน้อย คือเมื่อประมาณ ๓ ปีมานี้ ได้มีบทความของ กวาง ฉี ชาง^๒ ย่อรายงานของนายวู (J.K. Woo) ในบทความนี้ได้พิมพ์รูปกระดูก Lia - chiang จากกระดูกโครงกระดูกที่มีลักษณะที่พบทั้งในกระดูกมนุษย์สมัยหินใหม่ที่บ้านเก่าและกระดูกคนไทยปัจจุบัน กวาง ฉี ชาง ได้เขียนไว้ว่า การพบกระดูก Lia - chiang ซึ่งมีลักษณะดั้งเดิมของชาวมองโกลอยด์ที่กวางสี ตอนใต้ของประเทศจีน และกระดูก Tzu - yang ซึ่งพบใน พ.ศ. ๒๔๙๔ ทางตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลเสฉวน อาจชี้บ่งไปว่าตอนใต้ของประเทศจีนเป็นแหล่งเกิดของชนเชื้อชาติมองโกลอยด์ และแสดงให้เห็นว่าชนเผ่ามองโกลอยด์ได้ถือกำเนิดและเปลี่ยนแปลงมาตั้งแต่สมัยไพลสโตซีนสมัยหลัง (late pleistocene)

๑. Solheim II, W.G: Thailand and prehistory. Silpakon, 8, 42-47, 1964.

๒. Kwang-Chih Chang: New evidence of fossil man in China. Science 136, NO. 3518, 1962.

THE THAI DIALECTS

4. Shan (Chiengrai)
6. Chiengrai
7. Phrae
8. Nan
9. Lampang
10. Chiengmai
11. Phuan (Ban Mi, Lopburi)
13. U-Thong (Suphanburi)
14. Bangkok
16. Phu Thai (Sakon Nakhon)
17. Phu Thai (Wanonnivat, Sakon Nakhon)
20. Luang Prabang
21. Kaen Thao (Saiyaburi, Laos)
22. Dan Sai (Loei)
23. Loei
26. Thurakhom (Laos)
27. Vientiane (Laos)
28. Lom Sak (Petchabun)
29. Khon Sawan (Chaiyaphum)
30. Chaiyaphum
31. Nong Khai
33. Roi-et
34. Thawatburi (Roi-et)
35. Wapiathum (Mahasarakham)
36. Nong Phet (Bua Yai, Nakhon Ratchasima)
37. Ubon
38. Muang Samsip (Ubon)
39. Yasothon (Ubon)
40. Kam Khuan Pew (Ubon)
41. Pakse Bongfai (Sawannaket, Laos)
42. Sabatsakhan (Kanlasin)
43. Prachantakham (Prachinburi)
44. Bua Yai (Nakhon Ratchasima)
45. Khon Kaen
49. Udorn
47. Phanom Phrai (Roi-et)
48. Sri Saket
49. Tha Tum (Surin)
51. Yo (Sakon Nakhon)
52. Nakhon Ratchasima
56. Chumphon
58. Ranong
59. Chaiya (Surat)
60. Lang Suan (Chumphon)
61. Sawi (Chumphon)
62. Takua Pa (Phangnga)
63. Phuket
64. Ko Samui (Surat)
67. Krabi
68. Nakhon Srithammarat
69. Thung Song (Nakhon Srithammarat)
70. Trang
71. Phatthalung
72. Hua Sai (Nakhon Srithammarat)
74. Songkhla
75. Ranot (Songkhla)
77. Yala
78. Satun
79. Tak Bai (Narathiwat)

THE LANGUAGE OF SUKHOTHAI
WHERE DID IT COME FROM?
AND WHERE DID IT GO?

J.M. Brown

A comparative study of the 59 dialects listed on one accompanying sheet suggests the family tree relationship shown on another. The numbers across the top of the family tree show rough guesses at the time dimension. Neither the groupings shown nor the timing should be taken as facts, of course, but as distinct possibilities. The following three points, however, seem fairly certain.

1. *Somewhere, sometime, there was a group of people who spoke a language that was the parent of Shan, northern Thai, and central Thai, but not of the rest of the dialects treated here. The time must have been at least 700 years ago but not more than 1000. (No. 3)*
2. *Somewhere, sometime, there was a group of people who spoke a language that was the parent of the modern Lao-Yo dialects but not of the rest. The time must have been at least 400 years ago but not more than 900. (Language number 18 on the chart.)*
3. *Somewhere, sometime, there was a group of people who spoke a language that was the parent of the modern southern dialects but not of the rest. The time must have been at least 400 years ago but not more than 900. (No. 53)*

Can these three groups of reconstructed people be identified with any groups known to history? The first group was most likely the Thai state of Chieng Saen. The second, the old state of Luang Prabang. But what about the third?

This language was quite different from the contemporary Chieng Saen and Luang Prabang languages and was probably not mutually intelligible with either of them. The most significant thing about it for our purposes here is that it fit the Thai writing system so nicely. It had three tones which corresponded exactly with the three written tones of the Sukhothai script. The languages identified with the states of Chieng Saen and Luang Prabang, on the other hand, each had seven. It is inconceivable that speakers of either of these two languages could have devised the writing system of Sukhothai. Everything points to the fact that the originator of this script spoke the parent language of the modern southern dialects or one very similar. An even more convincing point is this. The three tones of this language each had high allophones in words with aspirate initials, mid allophones in words with glottal initials, and low allophones in words with voiced initials. These consonants are precisely the ones whose letters are referred to as 'high', 'mid', and 'low' consonants respectively in modern Thai. The languages of Chieng Saen and Luang Prabang, on the other hand, had low tones in the high consonant words and high tones in the low consonant words. I can conceive of only one reasonable explanation for the origin of this high-mid-low terminology.

The people of Sukhothai were the direct ancestors of the modern southern Thais. A speaker of this language devised a system of writing for his language. The Sukhothai people later taught this system to the people of Ayuthaya. This was a difficult task, for the Sukhothai way of writing tones did not fit the 7 tones (possibly down to 6 by this time) at all. But a clever comparative linguist of the time found the solution.

If he set up three classes of consonant letters, he could state rules for writing Ayuthaya tones with the Sukhothai system. And what should these classes be called? 'High', 'mid', and 'low' obviously, for that was the effect these consonants had on the Sukhothai tones.

How did the Sukhothai language get to the South? And why is central Thai spoken in Sukhothai today? It could have happened like this. King Ramkhamhaeng conquered and settled (or at least stationed large numbers of soldiers and administrators in) Nakon Srithammarat. Neighboring people learned the language of their administrators and thus the language spread. In the meantime the language of Ayuthaya spread in the same way and eventually completely replaced the language of Sukhothai in the North.

It indeed seems very likely that the language of Sukhothai moved South. But where, now, did it come from? The situation with the other dialects of the time is what one would expect to result from a gradual southern movement of Thai people from Yunnan. But linguistic evidence indicates that the language of Sukhothai had been completely separated from the other Thai dialects for at least 300 years. Where were they? Here is a clue.

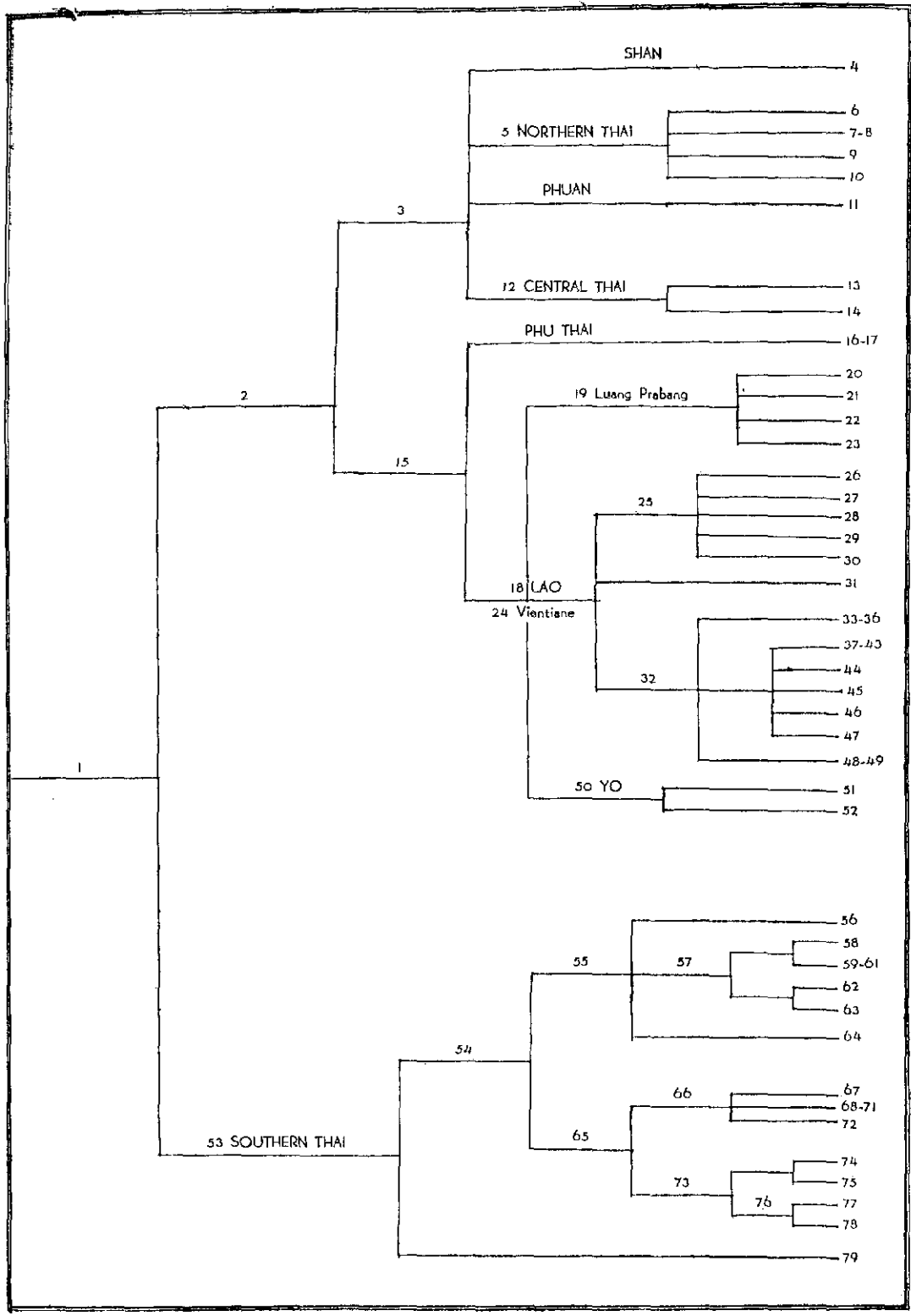
Somewhere around 1000 A.D. a sound change swept over all languages of mainland Asia east of Burma and Tibet. It went like this. First, voiced and voiceless consonants influenced the tones of tonal languages and the vowels of non-tonal languages in different ways. And then later the voiced stops lost their voicing, thus doubling the number of tones or vowels. The Tibeto-Burman area was not affected. Might the Sukhothai ancestors have been in Burma at this time? It is worth investigating. Here is one possibility.

In 832 A.D. Nan Chao conquered Prome, the capital of the Pyu. Thai soldiers and administrators were stationed there and later lost ties with home. Their language spread (as it was to do again from Nakhon Srithammarat 5 centuries later). Around 1050 the Burmese under King Anawrahta drove them out. They crossed through the nearest pass and settled in Tak. These were the Thais that history finds in that area in 1096. These people conquered the Khmer provincial center of Sukhothai later (1238) after Khmer strength had weakened.

This, of course, is just one possible guess. But guessing is an important step in the method of science, if it can be tested. Here is a possible test.

Central and southern Thai share a large number of words that do not occur in the other dialects. All we have to do is to collect these words and check them against a test group of words common to all dialects for Tibeto-Burman cognates. For if the Sukhothai people had spent over 200 years in Burma, they very likely would have borrowed many Pyu words. And during the 700 years of very close association between the Ayuthaya-Bangkok people and the Sukhothai-southern Thai people, these words would very likely have found their way into central Thai.

การชำระประวัติศาสตร์สุโขทัย

ประเสริฐ ณ นคร

ความรู้ทางประวัติศาสตร์ไทยไม่สู้จะก้าวหน้า ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือ

๑. นักศึกษาประวัติศาสตร์ส่วนมาก ฟังใจแต่จะอ่านประวัติศาสตร์ที่ท่านอาจารย์เรียบเรียงไว้เรียบร้อยแล้ว โดยท่านอาศัยหลักฐานเท่าที่มีอยู่ในสมัยที่ท่านเขียน หากตอนใดเรื่องขาดไป ท่านก็จำเป็นต้องสันนิษฐานเพิ่มเติมเข้าไว้ เท่ากับกรุยทางให้นักศึกษาช่วยกันค้นคว้าต่อไป แต่น่าเสียดายที่ลูกศิษย์ของท่านกลับยึดมั่นข้อสันนิษฐานนั้นว่าเป็นความจริง ไม่ยอมอ่านหลักฐานที่ได้มาใหม่ และไม่ยอมแก้ข้อความที่ผิดพลาดให้สอดคล้องกับหลักฐานใหม่ๆ นี้ ความรู้จึงชะงักงันอยู่ ไม่มีวันก้าวหน้าไปอีก

๒. มีนักประวัติศาสตร์อีกกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเพียงจะเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ทุกตอนให้แสดงว่า ชาติไทยใหญ่ยิ่ง เป็นต้นว่า มีมหाराชในแหลมทองก็ชาติที่พระองค์ ก็เหมาะเอาว่าเป็นคนไทยเสียทุกพระองค์ ความรักชาติจนหลงชาตินี้ เปรียบเสมือนกับแว่นตาสี ซึ่งระบายภาพเสียจนไม่มีทางจะทราบได้ว่า สีที่ถูกต้องเป็นสีอะไร

คงเหลือนักประวัติศาสตร์เพียงกลุ่มเล็กๆ ที่พยายามศึกษาหลักฐานดั้งเดิมอย่างพิถีพิถัน และค้นคว้าหาหลักฐานใหม่มาเพิ่มเติม แล้วเปลี่ยนแปลงข้อสันนิษฐานให้สอดคล้องกับหลักฐานใหม่นี้

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๗ ผู้เขียนได้ลงบทความในหนังสือพิมพ์ มีใจความว่า พระเจ้าลิไทยได้นิพนธ์ ไตรภูมิพระร่วง ใน พ.ศ. ๑๘๘๘ และเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ ในปี พ.ศ. ๑๘๙๐ และวัดป่าแดงอยู่ที่เชิงเขาพระศรี เมืองศรีสัชนาลัย ไม่ได้อยู่ที่สุโขทัย อย่างที่เข้าใจกัน และเรื่องอื่นๆ อีก ผลปรากฏว่า ท่านที่นับถือคนหนึ่งได้คัดเตือนผู้เขียนให้ระวัง

ตัว จะถูกหาว่าเป็นลูกศิษย์คิคลังครุ ขณะนั้นผู้เขียนเพิ่งเริ่มค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทย ได้ ๑ ปี เลยเลิกค้นคว้าเรื่องนี้ไปเสีย ๑๖ ปี จนกระทั่งกรมศิลปากรเชิญให้ไปช่วย เป็นฝ่ายคำนวณ ในการสมมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓ จึงได้เริ่มมาอ่าน ประวัติศาสตร์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ต่อไปนี้ ขอเสนอข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัย
เท่าที่ค้นคว้ามาได้

ข้อสันนิษฐานเดิม

๑. พระมหาธรรมราชาที่ ๑ ลิไทย ต้องรบ
พุ่งอยู่นานจนครองราชสมบัติในปี พ.ศ.
๑๘๕๑

๒. พระมหาธรรมราชาลิไทย ทรงเลื่อมใส
ในศาสนา มิได้เป็นนักรบ อาณาจักร
สุโขทัยจึงแตกแยกไป

๓. พระมหาธรรมราชาที่ ๒ ไสยลือไทย ไป
ประทับอยู่สองแคว ๗ ปี

ข้อเสนอใหม่

๑. พระมหาธรรมราชาลิไทยเสวยราชสมบัติ
เมืองศรีสัชนาลัย ใน จ.ศ. ๗๐๒
(พ.ศ. ๑๘๘๓) นิพนธ์ ไตรภูมิพระร่วง
พ.ศ. ๑๘๘๘ เสวยราชสมบัติในเมือง
ศรีสัชนาลัย สุโขทัย พ.ศ. ๑๘๕๐

๒. ราชอาณาจักรสุโขทัย ได้แตกแยกไปก่อน
สมัยพระยาลิไทยแล้ว แม้แต่เมือง
พระบาง เมืองเชียงทอง เมืองบางพาน
แต่ละเมืองก็ตั้งตัวเป็นเอกราชขึ้น พระยา
ลิไทยได้ทรงรวบรวมราชอาณาจักรสุโขทัย
ยุคสองชั้น ซึ่งได้แก่เมืองระหว่างแคว
ป่าสัก กับแม่น้ำปิง ไปจนถึงน่านทาง
ทิศเหนือ

๓. พระยาลิไทยไปประทับที่สองแคว เป็น
เวลา ๗ ปี สันนิษฐานว่า เพื่อป้องกัน
ทัพกรุงศรีอยุธยา ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๐๕
ถึง พ.ศ. ๑๕๑๑

ข้อสันนิษฐานเดิม

๔. พระมหาธรรมราชาที่ ๒ ไสยลือไทย
เป็นราชบุตรของพระยาสิทธิไทย

ข้อเสนอใหม่

๔. พระมหาธรรมราชา ไสยลือไทย หรือ
มหาธรรมราชาผู้หลาน เป็นหลานปู่ของ
พระยาสิทธิไทย เรียกพระนาม ไสยลือไทย
ตามพงศาวดารโยนก กรุงสุโขทัยได้
แข็งเมืองไม่ยอมขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา ราว
พ.ศ. ๑๕๓๑

๕. มหาธรรมราชา ไสยลือไทยนิพนพาน พ.ศ.
๑๕๖๒ (ฉบับหลวงประเสริฐ ฯ)
พระขามบาลเมืองจันทรวงราชสมบัติ มี
พระนามว่า พระเจ้าสุริยวงศ์บรมपाल
มหาธรรมราชาธิราช เป็นเมืองจันทรวง
ศรีอยุธยา

คำชี้แจงประกอบ

๑. จารึกสุโขทัย หลักที่ ๕ ด้าน ๒ บรรทัด ๑๘ “เสวยราชในเมืองศรีสัชนาลัย
สุโขทัย ได้ยี่สิบสองเข้าศักราช ๑๒๔๓ ปีฉลู จึงให้ไปอัญเชิญมหาสามีสังฆราช”

พระยาสิทธิไทยเสวยราชย์เข้าปีที่ ๒๒ เมื่อ พ.ศ. ๑๒๘๓ (พ.ศ. ๑๙๐๔) ฉะนั้น
พระยาสิทธิไทยจึงเสวยราชเป็นอุปราชในเมืองศรีสัชนาลัยในปี พ.ศ. ๑๙๐๔—๒๑ คือ พ.ศ.
๑๘๘๓ ปีมะโรง

ข้อความตอนหลัง ไตรภูมิพระร่วง “ประกาศศักราชได้ ๒๓.....พญาสิทธิไทยผู้เป็นหลาน
ปู่พระยาสิทธิไทยผู้เสวยราชในเมืองศรีสัชนาลัยและสุโขทัย ผู้เป็นหลานแก่พระรามราช
อันเป็นสุริยวงศ์ เพื่อ ได้กินเมืองศรีสัชนาลัยอยู่ได้หกเข้า จึงใส่เพื่อไกรอรกพระ
อภิธรรม”

พระยาสิทธิไทยกินเมืองศรีสัชนาลัยได้หกเข้า จึงนิพนธ์ ไตรภูมิพระร่วง ใน พ.ศ.
๑๘๘๓+๕ คือ พ.ศ. ๑๘๘๘ ปีระกา

ถ้าหากศักราช ๒๓ เป็นศักราชที่ลบแล้ว ก็หมายความว่า ได้ลบศักราชตั้งศักราช ๑ ในปี พ.ศ. ๑๘๖๖ ปีกุน นำสังเกตว่า วัตถุประสงค์เชิง สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๑๘๖๗

ถ้าหากศักราชในเรื่องนางนพมาศเป็นความจริง นางนพมาศได้เข้าถวายตัวใน ศักราช ๖ ปีมะโรง พ.ศ. ๑๘๖๖+๕ คือ พ.ศ. ๑๘๗๑ ตรงกับปีมะโรงจริง และตอนท้าย เรื่องนางนพมาศ กล่าวไว้ว่า พระร่วงเจ้ายังคงเสวยราชสมบัติถึงศักราช ๑๘ ก็ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๘๓ เป็นปีที่แต่งเรื่องนางนพมาศ

จาร์กสุโขทัย หลักที่ ๔ ม.ศ. ๑๒๖๕ (พ.ศ. ๑๘๕๐) พระยาลิไทยเอาชวานประหาร ชาติแล้วขึ้นเสวยราชในเมืองสุโขทัย

๒. จาร์กสุโขทัย หลักที่ ๓ คำนที่ ๒ “เมื่อชั่วพระยารามราช.....งว้างขวาง.....บ้าน เมืองขาด.....หลายบ้านหลายท่อน กังเมือง.....เมืองคนที่พระบางหาเป็นขุน หนึ่ง.....เมืองเชียงทองหาเป็นขุนหนึ่ง.....เมืองบางพานหาเป็นขุนหนึ่ง..... ได้เสวยราชแทนปู่ย่าพ่อแม่.....คนที่พระบางโรมในคืนพินนี้.....เป็นป่า เป็นทองให้ถาง.....ธรรมมิกราชนั้นบ้านเมืองอยู่เกษม”

จาร์กสุโขทัย หลักที่ ๕ มหาธรรมราชาผู้ปู่เอาพลไปในเมืองแพล (พ.ศ. ๑๙๐๒-๐๓)

จาร์กสุโขทัย หลักที่ ๘ คำนสาม “มหาธรรมราชาธิราชเอาพลไปปราบยงน้ำ..... บุรีได้สิ้นได้ทั้งยัง ทั่ววันออกเขต.....ยังพระสักรอกตสัน จึงไปอยู่เมืองสองแคว” และตอนท้ายยังแจ้งอาณาเขตสุโขทัยยุคนั้นไว้

จาร์กสุโขทัย หลักที่ ๔ ใช้มาศย์มุขมนตรี และราชตระกูลทั้งหลายไปรับทำ สักการบูชา ตั้งแต่เมืองจอกมาถึงเมืองเชียงทอง เมืองบางจันทร์ เมืองบางพาน ตลอดจนเมืองสุโขทัยนี้

จาร์กสุโขทัยทั้งหมด สรรเสริญพระนามของพ่อขุนรามคำแหง และมหาธรรม ราชาลิไทย อยู่ ๒ พระองค์ว่า พระองค์แรกปราบได้เมืองกว้างข้างหลาย และ องค์ที่ ๒ บ้านเมืองอยู่เกษม สมกับที่ชาวสุโขทัยนิยมนับถือพระร่วงและพระลือ อยู่ ๒ พระองค์ ในลิลิต ยวนพ่าย อวตออ้างว่าพระบรมไตรโลกนาถ ทรงสามารถ เสมอด้วยพระรามราชและพระภุชยราชรวมกัน จึงนำสรุปได้ว่า พระร่วงคือ

พระเจ้ารามคำแหง และพระลือ คือ ภาทักย์ หรือลิไทย นั่นเอง คำว่า พระร่วง เป็นชื่อเฉพาะของกษัตริย์สุโขทัยพระองค์หนึ่ง ดูจารึกหลักที่ ๑๓ ตอนที่กล่าวถึง พ่อปู่พระยาร่วง

๓. พระยาลิไทยไปประทับสองแคว จารึกหลักที่ ๘ ด้าน ๔ “อยู่ในสองแควได้เจ็ดเข้า จึงขึ้นมานบพระบาทลักษณะอันตน หวก ประติสสา แต่ก่อนเห็นจอมเขา สุมณภูฏัน” เก็บอ่าน หวก เป็น ชนก ไป ศาสตราจารย์ เซเคส์ ยอมแก้ไขแล้ว ตั้งสำเนาคำแปลหนังสือคอนท่ายบทความนี้ พระยาลิไทยไปไหว้พระบาท ซึ่งพระองค์สร้างไว้เอง เรื่องตอนต้นจารึกราวปี พ.ศ. ๑๕๐๒ ต่อกันมา พระยาลิไทยผนวชในปี พ.ศ. ๑๕๐๔ ฉะนั้น จึงได้สันนิษฐานไว้แต่เดิมว่า จะยกพลพร้อมบริวารเมืองขึ้นทั้งหมดมาได้ คงจะต้องอาศัยจังหวะที่กรุงศรีอยุธยาผลัดเปลี่ยนแผ่นดิน คือ พระเจ้าอู่ทองสวรรคตในปี ๑๕๑๒ ฉะนั้น พระยาลิไทยควรประทับอยู่สองแคว ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๐๖ – ๑๕๑๒ แต่ตาม *ชินกาลมาลีปกรณ์* กล่าวว่า พระเจ้าลิไทยสวรรคตแล้ว พระบรมราชาธิราชจึงมาตีสุโขทัยได้ *พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ* ๗ มีว่า พระบรมราชาปราบเมืองเหนือทั้งปวงได้ พ.ศ. ๑๕๑๔ หนึ่งจากจดหมายเหตุจีน ประเทศเสียน (สุโขทัย) ยอมอ่อนน้อมต่อหลอหู่ รวมเป็นอาณาจักรเสียนหลอ ในแผ่นดินจีเจีย (พ.ศ. ๑๕๘๔ – ๑๕๑๑) *กุตติปากร* ปีที่ ๗ เล่ม ๒ หน้า ๓๒ ส่วนข้อความตอนต่อไป ที่ว่า นายอวงใต้เจียง เขียนไว้ในราชวงศ์เหม็ง พ.ศ. ๑๕๘๒ เป็นข้อความแตกต่างไปว่า เสียนยอมสวามิภักดิ์ต่อหลอหู่ ในปี ๑๕๕๐ ผู้แปลน่าจะเทียบปีพลาดไป เพราะกว่าราชวงศ์เหม็งจะเริ่มต้น ก็เข้าไป พ.ศ. ๑๕๑๑ อยู่แล้ว

จากหลักฐานข้างบนนี้ ผู้เขียนจึงขอสันนิษฐานใหม่ว่า พระยาลิไทย น่าจะประทับอยู่ที่สองแคว ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๐๕ – ๑๕๑๑ มากกว่า และคงจะสวรรคตใน พ.ศ. ๑๕๑๑ นี้เอง

๔. ตาม *พงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ* ๗ พระบรมราชาธิราช ยกทัพไปปราบชาวกังราวอีก ใน พ.ศ. ๑๕๓๑ แต่สวรรคตกลางทาง ข้อความตอนนั้นสอดคล้องกับ *พงศาวดารโยนก* ซึ่งมีว่า เจ้าเมืองสุโขทัยแต่งทูตมาเฝ้าเจ้าแสนเมืองมาแห่งเชียงใหม่ ว่าผิด

ใจกับพระเจ้ากรุงศรีอยุธยา จะมาขอพึ่งโพธิสมภารพระเจ้าเชียงใหม่ ขอกองทัพไปช่วย แต่เจ้าเมืองสุโขทัยกลับใจ แข็งเมือง แล้วยกออกปล้นทัพเจ้าแสนเมืองมาที่เป็นตั้งนี้ คงเป็นเพราะพระบรมราชาธิราชสวรรคตเสียก่อนนั่นเอง ครั้นมาใน พ.ศ. ๑๙๔๕ พงศาวดารโยนก มีข้อความกล่าวถึง พระยาไสยลือไทยว่ายกกองทัพ หลวงจากกรุงสุโขทัยมาตีเชียงใหม่ แสดงให้เห็นว่า สุโขทัยเปลี่ยนสภาพเป็นเมืองหลวงอีกแล้ว

จารึกหลักที่ ๔๕ กษัตริย์สุโขทัยทำสาลกับเจ้าเมืองน่าน เมื่อ พ.ศ. ๑๙๓๕ ซึ่งอาจเป็นเรื่องป้องกันศึกกระหนาบก็ได้ อนึ่ง ข้อความในจารึกหลักที่ ๖๔ คล้ายกับจะเป็นจารึกทำขึ้นคู่กับหลักที่ ๔๕ และเรียกเจ้าพระยาผู้หลานว่า พระยาฤไทย จึงน่าจะเชื่อได้ว่า จะชื่อไสยลือไทยจริงๆ และราชวงศ์นี้นิยมเอาชื่อบรรพบุรุษมาตั้งชื่อลูกหลานของตนอยู่ตลอดมา

จารึกหลักที่ ๔๖ พ.ศ. ๑๙๔๓ ศรีธรรมราชมาตา กับมหารธรรมราชาราชโอรส “อำนาจนำหัวหน้าหาญ นำพลรบรากลารรณเกิด.....ผลาญปรับภัยศัตรู.....ชอบพระบางเป็นแดนแสนสองหนองห้วยแลแพ้ว”

ทั้งหมดนี้ น่าสรุปรวมได้ว่า สุโขทัยแข็งเมืองขึ้นอีก

เรื่องที่เสนอมานี้ คุณก็เป็นเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น อันที่จริง คุณขจร สุขพานิช คุณตรี อดิตยกุล และผู้เขียน ได้พยายามที่จะวินิจฉัยปัญหาบางข้อให้เด็ดขาดไป เป็นต้นว่า กษัตริย์สุโขทัยมีอยู่ที่พระองค์ แต่หลักฐานมีไม่เพียงพอที่จะตัดสินได้

จากคำบรรยาย สัมมนาโบราณคดีสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๕๓ หน้า ๑๘๘ ม.ร.ว. สุนนชาติ สวัสดิ์กุล ได้เชิญพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เกี่ยวกับกษัตริย์สุโขทัย มาลงไว้ดังนี้

“ในสมัยที่เป็นอิสระ

๑. พระเจ้าศรีอินทราทิตย์
๒. พระเจ้าบานเมือง
๓. พระเจ้ารามคำแหง
๔. พระเจ้าเลอไทย
๕. พระเจ้าลิไทย (มหารธรรมราชาที่ ๑)

ในสมัยขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยา

๖. พระมหาธรรมราชาที่ ๒
๗. พระมหาธรรมราชาที่ ๓
๘. พระมหาธรรมราชาที่ ๔

จากหนังสือเล่มเดียวกันหน้า ๑๘๒ คุณตรี อมาตยกุล อาศัยจารึกหลักที่ ๔๕ ลำดับ
กษัตริย์สุโขทัย ไว้ดังต่อไปนี้

๑. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ (๑๗๘๑? —)
๒. พ่อขุนบานเมือง (— ๑๘๒๒)
๓. พ่อขุนรามคำแหง (๑๘๒๒ — ๑๘๔๒)
๔. พระยาไสสงคราม (๑๘๔๓ —)
๕. พระยาเลอไทย (—)
๖. พระยาร่วงน้ำนม (— ๑๘๕๑)
๗. พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (๑๘๕๑ — ๑๘๖๒)
๘. พระมหาธรรมราชาที่ ๒ (๑๘๖๓ — ๑๘๗๑)
๙. พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (๑๘๗๑ — ๑๘๖๒)
๑๐. พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (๑๘๖๒ — ๑๘๘๑)

เรื่องคุณขจร สุขพานิช เคยนำเสนอต่อที่ประชุมประวัติศาสตร์ เมื่อประมาณ
พ.ศ. ๒๔๘๗ แล้ว ว่าควรเพิ่มจำนวนกษัตริย์สุโขทัยขึ้น และดูเหมือนคุณขจร จะยอม
รับว่าทุกชื่อในจารึกหลักที่ ๔๕ เป็นกษัตริย์สุโขทัยทั้งสิ้น คือ “ปู่ขุนจิต ขุนจอก ปู่
พระยาศรีอินทราทิตย์ ปู่พระยาปาน ปู่พระยารามราช ปู่ไสสงคราม ปู่พระยาเลอไทย
ปู่พระยาร่วงน้ำนม ปู่พระยามหาธรรมราชา พ่อจ่าเมือง พ่อเลอไทย”

ผู้เขียนเองมีความเห็นว่า ชื่อบรรพบุรุษในจารึกหลักที่ ๔๕ นั้น ควรจะได้เป็นเจ้าของ
เมืองทุกคน แต่ควรจะนับเฉพาะปู่พระยาเป็นกษัตริย์ครองประเทศ ฉะนั้นจึงขอลำดับ
กษัตริย์สุโขทัยดังนี้

๑. พระเจ้าศรีอินทราทิตย์
๒. พระเจ้าบานเมือง
๓. พระเจ้ารามราช (รามคำแหง)

๔. พระเจ้าเลอไทย
๕. พระเจ้าจ้าวน้ำถม
๖. พระมหากษัตริย์ราชที่ ๑ (ลีไทย)
๗. พระมหากษัตริย์ราชที่ ๒
๘. พระมหากษัตริย์ราชที่ ๓ (ไสยลือไทย)
๙. พระมหากษัตริย์ราชที่ ๔ (บรมपाल)

ปัญหาที่ยังอธิบายให้กระจ่างไม่ได้ คือ ปู่พระยาในจารึกหลักที่ ๕ เป็นใคร ผู้เขียนมีความเห็นว่า ปู่พระยาในที่นี้ หมายถึง น้องของพระเจ้าลีไทย ซึ่งเป็นปู่ของพระเจ้าแผ่นดินในขณะนั้น (ไสยลือไทย) ยุคใกล้เคียงกันนั้น มีคำว่า ลุงพระยาและหน้าพระยา ซึ่งหมายถึงลุงและหน้าของพระเจ้าแผ่นดินในขณะนั้น คำคำเดียวกันอาจหมายความได้ ๒ อย่าง เช่น ลุงอัน อาจจะเป็นญาติของผู้พูด หรือเป็นเพียงคนแก่ ๆ คนหนึ่งที่ไม่ใช่ญาติก็ได้ ฉะนั้น ปู่พระยา จึงอาจหมายถึงพระเจ้าแผ่นดิน หรือปู่ของพระเจ้าแผ่นดินในขณะนั้นก็ได้

รัชสมัยของพระเจ้ารามคำแหง เริ่มแต่ พ.ศ. ๑๘๒๒ ถึง พ.ศ. ๑๘๔๒ ผู้เขียนเชื่อตามเหตุผลของคุณตรี อาตยกุล กล่าวคือ จารึกของพ่อขุนรามคำแหง ระบุว่า ๑๒๑๔ ศก (พ.ศ. ๑๘๓๕) พ่อขุนรามคำแหงปลุกไม้ตาลได้สิบสี่เข้า ถ้าถือปีปลุกกันตาล ซึ่งเป็นไม้มีประโยชน์ เป็นปีเสวยราช ก็ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๒๒ และจากจดหมายเหตุจีน (กุศลินปกร ปีที่ ๗ เล่ม ๒ หน้า ๓๓ ข้อ ๔) เราจะได้ปี พ.ศ. ๑๘๔๒ เป็นปีสวรรคตของพ่อขุนรามคำแหง

เรื่องพระเจ้าจ้าวน้ำถมนี้ ตามตำนานมูลศาสนา แปล น่าดูม ว่าน้ำท่วม งัว แปลว่า ที่ห้า มีเค้าพอเทียบกับพระเจ้าอุทกโชตตตะ (พ่อขุนจมน้ำ) ซึ่งตามชินกาลมลปกรณม์ กล่าวว่า เป็นลูกของพ่อขุนบานเมือง

รัชสมัยของพระเจ้าลีไทย เริ่มกันแต่ พ.ศ. ๑๘๕๐ — พ.ศ. ๑๘๖๑ ถึงก็อธิบายมาแล้ว แต่ก็ควรกล่าวไว้ในที่นี้ด้วยว่า ในหนังสือ เที้ยวเมืองพระร่วง หน้า ๗๗ (พิมพ์ครั้งที่ ๒) มีปรากฏว่า “ ศักราช ๑๒๕๖ (พ.ศ. ๑๘๖๗) ปีชาน.....ราชามหารธรรม.....เสด็จสวรรคตโดยไปแล้ว ” จารึกวัดตะพังข้างฝือกนี้ ไม่ทราบว่าจะเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่ใดในปัจจุบัน

พระมหาดรรรมราชาที่ ๒ เสวยราชประมาณ พ.ศ. ๑๙๑๒ ถึงประมาณ พ.ศ. ๑๙๔๒ ตามจารึกวัดอโศการาม สุโขทัย สมเด็จพระราชเทพศรีจุฬาลักษณ์ อัครราชมเหสี อุทิศ ส่วนบุญไปให้พระสวามี ในปี พ.ศ. ๑๙๔๒ (ศิลาจารึก ปีที่ ๘ เล่ม ๒ หน้า ๖๕ จารึก บันทึกที่ ๓๙ และปีที่ ๙ เล่ม ๓ หน้า ๗๗ บันทึกที่ ๒ จากล่าง)

พระมหาดรรรมราชาที่ ๓ เสวยราชปี พ.ศ. ๑๙๔๓ หรือก่อนนั้น จุฬารีกหลักที่ ๔๖ ซึ่งอ้างเอาไว้ในข้อ ๔ ข้างต้น และสวรรคตปี พ.ศ. ๑๙๖๒ ตาม พงศาวดารฉบับ หลวงประเสริฐ ๑

พระมหาดรรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल) ปรากฏตามจารึกหลักที่ ๑๒ ว่าสมภพในปี พ.ศ. ๑๙๓๔ และมีพระนามว่า พระเจ้าสุริยวงศ์ บรมपाल มหาดรรรมราชาธิราช กุจะ ตรงกับพระยาบานเมือง ตาม พงศาวดารฉบับ หลวงประเสริฐ ๑ ซึ่งเสวยราชในปี พ.ศ. ๑๙๖๒ ส่วนปีสวรรคตนั้น คุณตรี อมาตยกุล ถือเอาปี พ.ศ. ๑๙๘๑ ก็ปีที่พระรามศวร ไปครองสองแคว ซึ่งนับว่าน่าฟังอยู่

ถ้าท่านผู้อ่าน มีความเห็นขัดแย้งหรือสอดคล้องกับบทความนี้ กรุณาแจ้งให้ผู้เขียน ทราบ หรือจะเขียนบทความถึง หรือเสริมข้อเสนอต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่การศึกษา ประวัติศาสตร์ไทย ก็จะขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง

หมายเหตุ - เกณฑ์แปลงจุลศักราช เป็นพุทธศักราช ใช้ ๑๑๘๑ บวก ตามแบบที่ใช้ในเมืองไทยปัจจุบันนี้ แต่ในยุคสุโขทัยและอยุธยา ท่านใช้ ๑๑๘๒ บวกจุลศักราช เป็นพุทธศักราช เช่นเดียวกับแบบลังกาก็ปัจจุบัน ศักราช ทุกแห่งจึงอาจคลาดเคลื่อนกันไป ๑ ปี

คำแปลจดหมายของ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์
ถึงศาสตราจารย์ ประเสริฐ ณ นคร

๑๙ กันยายน ๒๕๐๗

ข้าพเจ้าขอขอบคุณที่ได้ส่งจดหมายไปพร้อมกับจารึกสุมนนุกฎ บันทึกที่ ๑๕
แม้ว่าอักษร "ท" จะไม่กระจ่างเลย แต่ข้าพเจ้าก็พร้อมที่จะรับคำที่ท่านอ่านได้เป็น "หาก"
ซึ่งเป็นที่น่าพอใจกว่า "ชนก" มากมายนัก ผลจึงเป็นว่า พระเจ้าลิไทย เป็นผู้จารึกหลักนี้ด้วย
พระองค์เอง และพระบาทที่เขาสุมนนุกฎ พระเจ้าลิไทยก็เป็นผู้สร้างขึ้น มิใช่พระเจ้าเลอไทย
ผู้เป็นพระบิดา ไพร่พลซึ่งยกมา รวมทั้งอาณาเขตต่างๆ ของอาณาจักรสุโขทัย (ที่กล่าวถึงใน
จารึก) ก็เป็นเรื่องในแผ่นดินพระเจ้าลิไทยด้วย

ข้าพเจ้าขอขอบคุณท่านเป็นอย่างมาก ที่ชี้ให้เห็นถึงข้อผิดพลาดที่ข้าพเจ้าอ่านไว้ และพร้อมที่จะ
พิจารณาข้อแนะนำอื่น ๆ ซึ่งท่านจะเสนอต่อไป

ด้วยความนับถือ

เซเดส์

19th September 1964

Gorge Coedès
59, Avenue Foch
Paris (16e)
Kleber 57.96

Dear Sir,

I thank you for your letter, and for the rubbings of line 15 of the Sumanakūta inscription.

Although the letter *n* is far from being clear, I am ready to accept your reading *๓๓* which is much more satisfactory than *๓๓๓*. The result is that the author of the inscription is none other than King Lü T'ai himself, and that the foot print on Khao Sumanakūta was made by the same king, not by his father Lö T'ai. The military campaign and the boundaries of the kingdom of Sukhot'ai apply also to Lü T'ai's reign.

I thank you very much for calling my attention upon my wrong reading, and I am ready to examine any other suggestion you might have to make.

Yours sincerely
G. Coedès

NOUVELLES DONNEES

sur l'histoire ancienne du

SIAM

JEAN BOISSELIER

Les peuples heureux n'ont pas d'histoire.... On aimerait croire que les anciens occupants du Bassin du Me-nam ont joui, au moins jusqu'aux XIe-XIIe siècles de notre ère, de toutes les félicités, car il est, de par le monde, bien peu de contrées qui recèlent autant de vestiges archéologiques et n'ont livré qu'aussi peu d'informations de caractère historique...

Tous les ouvrages d'histoire, même les plus récents, ne font débiter l'histoire ancienne de la Siam que dans les premières décennies du VIIe siècle, moment où de rares textes chinois mentionnent, fort brièvement, le royaume de Dvāravatī. Faute de documents, un silence prudent couvre ensuite toute la période qui précède les mouvements d'expansion khmère vers l'ouest au début du XIe siècle, puis à la fin du XIIe siècle.

Des débuts aussi tardifs pour la période historique, l'absence de tout évènement marquant durant quelque 4 ou 5 siècles ne laissent pas que de surprendre...et, au milieu des anciens royaumes de l'Asie du Sud-Est, où les preuves de l'influence indienne sont attestées beaucoup plus tôt vers les IIIe-IVe siècles-et où les faits historiques sont, généralement, assez bien connus, le cas du Bassin du Me-nam paraîtrait tout à fait exceptionnel...et cela d'autant plus que les recherches récentes des préhistoriens, aussi bien dans la région de Lop'burī que dans la vallée de la Khve Noi, ont révélé une intense activité pré et proto historique. Il semblera, dès lors, bien difficile d'admettre, comme on l'a encore récemment proposé, qu'une période de 5 à 6 siècles de totale inertie ait succédé à ces brillants débuts pour aboutir au brusque réveil et à l'épanouissement artistique de la période de Dvāravatī....

On pourrait, pour tenter d'étayer cette théorie, citer l'exemple de la Malaisie où comme l'a remarqué le Professeur Lamb et comme nous l'avons récemment constaté, une très longue période d'inaction paraît succéder à une brillante culture préhistorique. Mais les deux contrées ne sont, ni géographiquement, ni archéologiquement, comparables et la Malaisie n'a, à aucun moment de son histoire, jamais témoigné d'une activité artistique qui puisse rivaliser avec celle du Bassin du Me-nam.

Plutôt que de nous contenter, pour ce dernier, de l'explication simpliste, inspirée de la sagesse populaire, et que nous proposons en introduction, peut-être pouvons-nous tenter de trouver quelques explications au silence paradoxal des sources chinoises et à la pénurie des documents épigraphiques.

LE SILENCE DES SOURCES CHINOISES.

A partir du moment où un commerce maritime chinois régulier s'établit, le transit par le Bassin du Me-nam cesse de s'imposer... Les textes chinois ne mentionneront plus, dès lors que les contrées avec lesquelles les commerçants, au cours d'escales nécessaires seront en contact et celle qui, pour des raisons de bon voisinage, reconnaissant la suzeraineté, au moins théorique, de la Chine, enverront à la cour des ambassades plus ou moins régulières....

LA PENURIE DES EPIGRAPHES

Cette pénurie semble pouvoir s'expliquer en partie par le fait que dans un foyer de culture traditionnellement bouddhique, les Princes paraissent avoir été beaucoup plus préoccupés de l'acquisition de mérites, témoins les innombrables formules *ye okamma...* qui représentent à peu près tout ce que nous connaissons de l'épigraphie ancienne, que de gloire personnelle... Pour s'en convaincre, il suffirait de comparer, à dates bien plus basses que celles qui nous occupent ici, l'emphase des inscriptions de Jayavaraman VII à la modestie, la simplicité du langage de Rama Khamheng... Il est, au plus, assez vraisemblable que comme à Ceylan, l'essentiel de l'histoire ait été confié à des chroniques qui sont, malheureusement, toutes disparues...

Ajoutons encore que, dans quelques régions au moins, telles qu'U-thông, la relative rareté d'une pierre se prêtant au travail des sculpteurs et des lapicides a conduit les uns et les autres à oeuvrer sur la terre cuite ou le bronze qui constituent les matériaux d'élection aussi bien pour la sculpture que pour l'épigraphie-cf. l'inscription sur plaque de cuivre de U-thông, seul document royal de caractère historique actuellement connu, au milieu du VIIe siècle.

Dans d'autres régions à Lop'burî par exemple, les stèles semblent avoir été réemployées pour de nouveaux usages au cours de l'occupation khmère, telle la stèle à sujet mahayanique sculptée sur une stèle inscrite dont ne subsistent que quelques caractères des VII-VIIIe siècles.

Dans de telles conditions, c'est l'archéologie et l'archéologie seule, qui paraît susceptible d'apporter, à défaut de dates et de faits précis, les renseignements que nous sommes en droit d'attendre sur une civilisation dont subsistent tant de vestiges et c'est l'étude comparative du matériel des fouilles qui nous permettra d'en connaître les développements et l'évolution.

Ce sont les sites de Dong Sî Maha Pot, de Lop'burî et, surtout, de U-thông qui nous ont permis de trouver la clef du problème.

L'étude du matériel rassemblé dans les Musées, celui découvert lors des fouilles et des dégagements récents, celui recueilli au cours de nos propres recherches sur le terrain, non pas seulement statues et vestiges architecturaux, mais tous les témoins d'une activité humaine souvent davantage liés à la vie quotidienne qu'aux manifestations religieuses-tels que fragments de poterie, perles de pierres dures ou de pâte de verre, bijoux d'or et d'étain, cachets, sceaux... tout ce matériel nous a convaincu que le passage de la protohistoire à la période de Dvāravatî s'opérait sans hiatus, généralement dans les mêmes sites, et que la culture de Dvāravatî était l'héritière directe d'une culture antérieure directement apparentée à celle d'Oc-èo, dans le transbassac... Cette culture d'Oc-èo, découverte et publiée par le Dr. L. Malleret, ancien directeur de l'E.F.E.O., est considérée, sans doute à juste titre et en raison des différences profondes qu'elle présente avec la civilisation préangkorienne, comme représentative du Fou-nan, plus ancien empire mentionné dans le Sud-Est Asiatique. Mais alors que, dans le delta du Mékong, les seuls témoins connus ne se rencontrent que sur une aire très limitée, ceux du Bassin du Me-nam sont distribués sur une zone très vaste, jalonnée approximativement par le pourtour du bassin, et comportant d'importants prolongements, suivant les grands axes de pénétration, vers le nord, en direction de Lamphun, par Nakhon-Sawan et Tak, vers l'Est, en direction de Mahasarakam par le plateau de Korat, et en direction d'Aranya

Prathet (et peut-être même de Battambang) par la région de Prachinburi, vers le sud, par Petchburi, vers la Péninsule malaise avec une pointe extrême qui semble se situer dans la région Surat-Thani-Sating Pra....

Tout, matériel recueilli et stratigraphie des sites fouillés, atteste une occupation continuée depuis la pré ou la protohistoire jusqu'à la fin de la période de Dvāravatī, soit, pour Ū-thông, le début du XIe siècle, pour la plupart des autres sites, la fin du XIIe (règne de Jayavarman VII-nous ne pouvons entrer ici dans le détail des traits particuliers propres aux régions de Korat et de Lop'burī, faits de royaumes plus ou moins indépendants) fin du XIIIe siècle pour les sites septentrionaux où nous savons que le royaume de Haripunjaya-Lamphun ne disparaît qu'en 1292, à la naissance du royaume de Lan Na.

Ainsi, à défaut de connaître des faits historiques précis et de pouvoir dater des événements, pouvons-nous désormais suivre l'évolution d'une civilisation avec sa période juvénile où les apports extérieurs-essentiellement indiens-sont assimilés, sa période de maturité où sont produites les œuvres les plus originales et, pratiquement, les plus belles, sa période de vieillesse où les traditions s'affaiblissent faute d'influx nouveaux...

La première période, celle que nous sommes désormais en droit de considérer comme founanaise et qui avait été jusqu'à présent méconnue, est marquée par l'apparition des premiers témoins de contacts avec l'occident, surtout indien mais aussi méditerranéen et avec la Chine. Ils peuvent se situer entre les IIIe et Ve siècles. La seconde qui semble débiter un siècle ou un demi-siècle avant la première mention de Dvāravatī paraît correspondre au démembrement du Fou-nan. Elle est marquée par des rapports indiens nouveaux, post-gupta dans la ligne même de l'art d'Ajanta (caves 1 et 2) elle a produit les œuvres les plus remarquables de l'art de Dvāravatī, celles que nous ont révélé les dégagements de site de Ku Būa (Ratburī), spécialement chedi 39 et 40... Vers les VIIIe-IXe siècles, un apport nouveau, indonésien cette fois, se manifeste, transmis par l'intermédiaire de Srivijaya, la thalassocratie implantée dans la région de Chaiya, Nakhon Sri-Thammarat. Cette influence, il ne s'agit vraisemblablement d'aucune main-mise politique, se propage suivant les grands axes traditionnels de communication, par Petburi, vers U-thông, Dong Sī Maha P'ot et semble même atteindre Nakhon Sawan au nord et la région de Battambang à l'est... Influence artistique témoignant d'un effort missionnaire brahmanique et mahayanique, ses effets s'atténueront rapidement dans un milieu traditionnellement théravadin.

Les premiers coups portés à la vieille civilisation semblent résulter, dans les premières années du XIe siècle, autant de compétitions entre les souverains locaux (Nakhon Sri Thammarat, Lop'burī, Haripunjaya) compétitions auxquelles les chroniques font allusion, que de la poussée khmère vers l'ouest sous le règne de Suryavarman I (non seulement Lop'burī mais jusqu'à Ban Rai Rot). Ils aboutissent à l'adandon brutal vraisemblablement consécutif à quelque bataille, de Ū-thông qui ne retrouvera quelque vitalité qu'à l'aube du XVIIe siècle.

Avec le règne de Jayavarman VII, c'est tout le Bassin du Me-nam qui est occupé. Encore que le passage dont la suprématie khmère paraît s'être opéré sans violence... les anciennes cités sont abandonnées au profit des villes nouvelles fondées à proximité plus ou moins immédiate. Seule Nakhon Pathom, en raison sans doute du caractère de haut-lieu qu'elle a toujours conservé, semble échapper à la règle, faisant même l'objet de restauration de la part de Jayavarman VII...

Si l'archéologie nous a permis de retracer les grandes lignes d'une histoire jusqu' à présent ignorée, elle nous conduit aussi à réexaminer les données jusqu' à présent admises sur les débuts de l'indianisation du Sud-Est Asiatique et, spécialement, celles concernant le Fou-nan dont nous l'avons dit, la culture est désormais bien attestée dans le Bassin du Me-nam.

Depuis le début du siècle, tous les auteurs s'accordent pour admettre en fonction des données des textes chinois que le royaume occupait la partie méridionale du Cambodge actuel, soit approximativement, la partie S-O du Viêt-Nam. Une phase founanaise avait bien été pressentie pour le Bassin du Me-nam, en fonction des mêmes textes, mais demeurait purement hypothétique, faute de preuves... les textes nous précisent en effet qu'au IIIème siècle, Fau-Man, grand roi du Fou-nan, avait soumis plus de dix royaumes parmi lesquels il était tentant de placer tout ou partie de la région qui nous occupe. La conquête se serait faite d'est en ouest. Mais les évidences aujourd'hui recueillies conduisent à réexaminer le problème et à nous demander si cette conquête ne se serait pas plutôt opérée d'ouest en est, le berceau de Fou-nan étant dans le Bassin du Me-nam et le delta du Mèkong étant entre autres, terre de conquête?

Dans l'état actuel de nos recherches, nous ne dissimulerons pas que nous inclinierions vers cette nouvelle hypothèse sans nier qu' au moment où s'écroulera le Fou-nan, lors de l'émancipation du Tchen-la, dans la seconde moitié du VIe siècle, le centre politique du vieil empire avait pu se déplacer vers le delta du Mèkong.

En faveur d'une localisation du Fou-nan primitif dans le bassin du Me-nam peuvent être réunis plusieurs faits importants :

Alors que dans la région cochinchinoise ne peuvent être relevées, avec certitude, les traces que de trois ou quatre cités ayant pu relever de la culture founanaise avec une seule (Oc-èò) étudiée en fait, nous dénombrons dans le bassin de Me-nam une quinzaine de cités répondant aux mêmes conceptions de plan et livrant des matériels identiques. Alors que dans le delta du Mèkong où dans la partie la plus méridionale, la vie n'est possible qu' au prix d'un creusement et d'un drainage de canaux aussi nécessaires à la culture du sol qu'aux communications, les traces d'une activité pré et protohistorique sont réduites et disséminées. Dans le Bassin du Me-nam où la conquête du sol cultivable a pu se faire sans grande difficulté, les témoins pré et protohistoriques abondent, indiquant l'existence de très anciens centres de culture entretenant entre eux des relations suivies...

Il y a plus, aucun des traits caractéristiques de la culture founanaise d'Oc-èò ne sera conservé par le Tchen-la dont l'apparition consomme une rupture totale avec les traditions antérieures. Bijoux caractéristiques d'or ou d'étain, perles innombrables d'Oc-èò, types de poterie, sont ignorés du Tchen-la. Ici au contraire Dvāravatī, héritier direct du Founan, fera appel jusqu'à la fin aux mêmes procédés de construction, conservera les mêmes preuves, la même céramique, marqués seulement d'une lente évolution. Toutes particularités qui nous ont d'ailleurs permis, grâce au témoignage de la sculpture et des bas-reliefs, d'identifier nombre de bijoux dont la destination était demeurée inconnue à Oc-èò.

C'est ici et non à Oc-èò, en dépit de l'importance des découvertes qui y ont été faites que nous trouvons les premiers témoins d'une véritable influence indienne non plus avec des objets pouvant être importés tels que statues du Buddha du style dit d'Amāvratī, cachets épigraphiques, bijoux, mais avec des oeuvres de facture locale, oeuvres d'ateliers régionaux marqués de l'empreinte indienne des IVe et Ve siècles;

Reliefs de terre cuite nécessairement exécutés sur plan (Kinnari a la coiffure caractéristique, moines drapés suivant le mode d'Amāravati, Buddhas assis sur le Naga appartenant a la même tradition).

Matériel domestique (lampes de type dit romain, lampes de type andhra, figurines de terre cuite)

C'est ensuite, avec les terres cuites de Ku Bua auxquelles nous avons fait tout à l'heure allusion et avec un Buddha en Samadhi de Ū-Thông, les premières preuves certaines d'apport post gupta pour lesquelles n'avaient jamais été réunies que de vagues présomptions...

Tous ces faits peuvent trouver leur explication sans peine : avant que les progrès de la navigation, une meilleure connaissance des vents et des courants aient permis des liaisons maritimes régulières, le passage obligé entre Est et Ouest se situe dans le Bassin du Me-nam et pour les relations à l'intérieur du continent, la voie de terre demeurera toujours la plus sûre (souvenons-nous les difficultés éprouvées par Yi-Tsing lors de son retour en Chine et, beaucoup plus tard, celles des missionnaires français lors de leur départ pour la Chine après leur séjour à la cour de Pra Narai...)

Si nous avons accumulé les arguments qui semblent inviter à localiser le Fou-nan primitif dans le Bassin du Me-nam, nous ne devons pas celer qu'un argument de poids en faveur de l'ancienne localisation paraît fourni par l'épigraphie. Le delta du Mékong est actuellement la seule région ayant livré des épigraphes émanant de souverains founanais. Mais, outre que, comme nous l'avons dit, le centre politique a pu se déplacer au cours des siècles (l'histoire de toutes les nations abonde en faits analogues) peut-être ne faut-il pas attacher à l'existence de ces inscriptions une importance excessive.

Il a été depuis longtemps remarqué que les inscriptions des plus anciens souverains du Tchenla-Bhavavarman et Mahendravarman ne se trouvaient pas à proximité du centre politique mais semblaient au contraire jalonner le territoire contrôlé, marquer ses extrêmes limites, ou commémorer quelque fondation dans un lieu de haut renom. Telle l'inscription de Si-Tep commémorant une fondation de Mahendravarman mais que rien ne permet de mettre en relation avec une quelconque occupation de la région qui ne sera attestée, au plus tôt qu'au XIe siècle.

Dans ces conditions, il est tentant de penser qu'une inscription, telle que celle de Gunavarman mentionnant un territoire conquis sur la boue, ce qui n'est pas simple métaphore mais bien une réalité pour la région considérée, peut marquer une nouvelle étape dans la conquête des terres de l'Est plutôt qu'une ancienne occupation. Il s'agit plutôt de l'oeuvre de pionniers s'installant sur une terre ingrate que de celle de populations y résidant depuis des siècles, ..

Pour tout dire, il nous paraît bien difficile de placer le berceau d'un empire puissant et florissant dans une région où la vie n'est possible qu'au prix d'efforts incessants alors que le riche bassin du Me-nam en partant du pied des collines où s'étaient fixés les premiers occupants se prêtait si bien au prix de simples défrichements, à la mise en culture de vastes espaces.

Il ne s'agit encore, répétons le, que d'une hypothèse, mais les indices réunis déjà en sa faveur nous paraissent d'un poids tel que nous n'avons pu résister au désir de la formuler.

กรุงอโยธยาในประวัติศาสตร์

ศรีศักร วัลลิโภดม

ประวัติศาสตร์ไทยเท่าที่ศึกษากันทุกวันนี้ เชื่อกันว่าชนชาติไทยได้รวมกำลังกันปลดแอกการปกครองของพวกขอมที่มาจากกรุงกัมพูชาในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ และตั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ต่อมาในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๙ ชาวไทยที่อยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาทางตอนใต้ ก็ขยายอาณาเขตขับไล่พวกขอมออกไปหมดสิ้น แล้วสร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีใน พ.ศ. ๑๘๙๓ พร้อมทั้งประกาศอิสระไม่ขึ้นต่อกรุงสุโขทัย พระมหากษัตริย์ที่ทรงครองกรุงศรีอยุธยาเป็นองค์แรก คือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า พระเจ้าอู่ทอง นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีส่วนมากเชื่อกันว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ เคยครองราชย์อยู่ ณ เมืองอู่ทอง (ปัจจุบันเป็นเมืองร้างในจังหวัดสุพรรณบุรี) และขึ้นกับกรุงสุโขทัย ต่อมาเมืองอู่ทองเกิดกบฏการนำเกิดโรคอหิวาห์ระบาด ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ก็ย้ายมาสร้างพระนครใหม่ในเขตเมืองอโยธยาอันเป็นเมืองร้าง เมื่อสร้างพระนครเสร็จแล้วขนานนามตามชื่อเมืองอโยธยาเดิมว่า กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา สมเด็จพระรามาธิบดีทรงแผ่อาณาขยายอาณาเขตไปยังเมืองต่าง ๆ ใต้กรุงกัมพูชาเป็นประเทศราชและส่งกองทัพขึ้นไปยึดเมืองชัชนาท์อันเป็นเมืองฝ่ายใต้ของกรุงสุโขทัยไว้ได้ สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิไทยผู้ครองกรุงสุโขทัยในยุคนั้นต้องทรงยอมเป็นไมตรีและขอเมืองชัชนาท์คืน รัชกาลต่อมาคือสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว) ได้ทรงขยายอาณาเขตกรุงศรีอยุธยาให้กว้างขวางออกไป คือได้อาณาจักรสุโขทัยเข้าไว้ในความปกครองของกรุงศรีอยุธยา ระยาะนี้กรุงศรีอยุธยาจึงเป็นอาณาจักรไทยที่ใหญ่ที่สุดในแหลมทอง

ปัจจุบันการค้นคว้าทางวิชาโบราณคดีและประวัติศาสตร์ไทยกว้างขวางยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน พบหลักฐานและข้อมูลใหม่ ๆ ที่ทำให้เรื่องราวในประวัติศาสตร์ตามที่กล่าวมา

แล้วนั้น ก็เกิดมีปัญหาคลาดเคลื่อนต่อข้อเท็จจริง ไม่มีความแน่นอนและยังเชื่อถือไม่ได้ จึงไต่ถามปัญหาเหล่านั้นขึ้นมาพิจารณาเป็นชั้น ๆ ไป พร้อมทั้งจะได้เสนอข้อมูลที่น่า สนใจไว้พิจารณาด้วย

ปัญหา

ปัญหาที่เกิดขึ้นคือเรื่องที่ว่าในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๕ นั้น ชาวไทยทางใต้กรุง สุโขทัยที่อยู่ในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา มีพระเจ้าอยู่ทองทรงปกครองอยู่ ณ เมืองอยู่ทองหรือ สุวรรณภูมิได้รวบรวมผู้คนไว้มีกำลังกล้าแข็ง ต่อมาเมืองอยู่ทองเกิดกัณฑ์การน้ำอหิวาตกโรค ระบาด ผู้คนล้มตาย พระเจ้าอยู่ทองเลยอพยพพาผู้คนมาสร้างเมืองใหม่ในเขตเมือง อโยธยาเดิม สร้างเมืองอยู่ ๓ ปีก็แล้วเสร็จใน พ.ศ. ๑๘๘๓ แล้วขนานนามราชธานีใหม่ ว่ากรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยาเป็นอิสระไม่ขึ้นแก่กรุงสุโขทัยดังเดิม^๑ กรุงศรีอยุธยามี อำนาจแผ่ขยายอาณาเขตกว้างขวางออกไปในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้า อยู่ทอง) นั้นปรากฏมีเมืองขึ้นถึง ๑๖ หัวเมือง และสามารถยกกองทัพไปปราบปราม อาณาจักรกัมพูชาไว้ได้^๒ แม้ทางกรุงสุโขทัยเองสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิไทย ยัง ทรงขอเป็นไมตรีด้วยกับสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ เมื่อพิจารณาเนื้อความในประวัติ- ศาสตร์ไทยตอนนี้ให้ดูจะเห็นได้ว่าตามหลักเหตุผลแล้วมีความขัดแย้งกันอยู่ในตัว ซึ่ง อาจวิเคราะห์ออกได้เป็น ๒ ตอน ตอนแรกคือเรื่องการจัดตั้งหัวเมืองใหญ่จากอำนาจขอม และอำนาจกรุงสุโขทัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ และการอพยพผู้คนมาสร้างเมือง ใหม่ที่กรุงศรีอยุธยา ตอนนี้เป็นตอนที่ผู้คนล้มตายมาก กำลังผู้คนมีน้อยประสบกับ ความลำบาก แต่ตอนหลังซึ่งเป็นเรื่องการสร้างพระนครศรีอยุธยาเสร็จใน พ.ศ. ๑๘๘๓ นั้นกลับแสดงให้เห็นว่า กรุงศรีอยุธยามีอำนาจยิ่งใหญ่มีเมืองขึ้นมากมาย อาทิเช่นเมือง นครศรีธรรมราชและเมืองสุโขทัย และยังสามารถปราบปรามอาณาจักรที่เคยใหญ่โต ที่ห่างไกลออกไปได้อีก เช่น อาณาจักรกัมพูชา ความยิ่งใหญ่ของกรุงศรีอยุธยาในรัชกาล สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ จึงเป็นเรื่องที่เหลือเชื่อว่าเป็นเมืองที่เคยมีกำลังผู้คนน้อย อีกทั้งประสบภัยพิบัติในทางธรรมชาติ จะตั้งตัวได้รวดเร็วถึงปานนี้

จากการศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลของเนื้อหาความในประวัติศาสตร์ ที่มีความแย้งกันทั้งสองตอนนี้ ก็พบว่า ตอนแรกเป็นการตีความมาจากข้อมูลที่ยังไม่เพียงพอ จึงขาดความแน่นอนและความเชื่อถือได้ ส่วนตอนหลังมีความแน่นอนและความเชื่อถือได้มากกว่า ดังจะกล่าวแสดงให้เห็นเป็นตอน ๆ ดังนี้

ตอนแรกเรื่องราวของพระเจ้าอู่ทอง หรือสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๑๘๘๓ มีที่มาจากตำนาน *พงศาวดารเหนือ* ในเรื่องที่ว่าพระเจ้าอู่ทองทรงอพยพผู้คนหนีท่ามาสร้างเมืองใหม่ที่หนองโสน^๓ ในตำนานนี้ไม่ระบุว่าพระเจ้าอู่ทองอพยพหนีโรคท่ามาจากเมืองอะไร แต่ปรากฏจากพระราชพงศาวดารฉบับแรกพิมพ์เมื่อครั้งรัชกาลที่ ๔ มีนิทานกล่าวว่า พระเจ้าอู่ทองทรงเป็นเชื้อพระวงศ์ของพระเจ้าชัยศิริที่อพยพหนีข้าศึกมาแต่เมืองโยนก ในอาณาจักรเชียงแสนโบราณครองอยู่ ณ เมืองเทพนคร^๔ จากข้อความดังกล่าวนี้นักประวัติศาสตร์และโบราณคดีเลยสรุปว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ต้องอพยพหนีโรคระบาดมาจากเมืองใดเมืองหนึ่งแน่นอน ข้อสันนิษฐานนี้ต่อมาเข้ากับกับความเชื่อถือของชาวบ้านเกี่ยวกับเมืองโบราณเมืองหนึ่งที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงค้นพบในเขตจังหวัดสุพรรณบุรี เมืองนี้เป็นเมืองโบราณขนาดใหญ่ มีเชิงดินล้อมปราการที่ก่อด้วยอิฐมั่นคงแข็งแรง ชาวบ้านเรียกว่าเมืองท้าวอู่ทอง บริเวณที่ตั้งของเมืองนี้มีร่องรอยแม่น้ำใหญ่ไหลผ่านแต่ดินเขินจนเกือบหมดแล้ว ภายในบริเวณเมืองมีสระน้ำซึ่งขุดไว้เพื่ออุปโภคบริโภค ในบริเวณที่ติดต่อกับเมืองนี้ก็มีประวัติตามความเชื่อของชาวบ้านว่ามีความเกี่ยวข้องกับท้าวอู่ทองเช่นท่าท้าวอู่ทอง ระยะทางระหว่างเมืองโบราณขนาดใหญ่ก็ไม่ห่างจากพระนครศรีอยุธยาเท่าใด^๕ จากเหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงทรงสันนิษฐานว่า เมืองโบราณแห่งนี้เป็นเมืองที่พระเจ้าอู่ทองเคยครองมาก่อนโดยเหตุผลพอที่จะสรุปได้ดังนี้

๑. เมืองโบราณนี้มีขนาดใหญ่ มีความเชื่อของชาวบ้านสืบต่อกันมาว่า เป็นเมืองที่พระเจ้าอู่ทองเคยครองอยู่ สถานที่ต่าง ๆ เช่นถนนท้าวอู่ทองและท่าท้าวอู่ทอง บริเวณที่ตั้งของเมืองก็มีร่องรอยแม่น้ำเก่าที่ตื้นเขิน และแสดงว่ากั้นตลิ่งน้ำเพราะมีสระน้ำกัก

น้ำไว้ใช้ภายในเมือง เมืองนี้จึงน่าจะเคยกันดารน้ำและมีโรคระบาดจริง เพราะฉะนั้น
เข้ากันได้ดีกับเรื่องราวในทางตำนาน

๒. เมืองนี้ชาวบ้านเรียกว่าเมืองท้าวอุทอง คำว่าอุทองเป็นคำไทย ถ้าเป็นภาษา
สันสกฤตคงแปลได้ว่าเป็นสุพรรณภูมิ ดังที่ปรากฏในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง^๖

๓. เมื่อสอบดูระยะที่ตั้งของเมืองนี้กับพระนครศรีอยุธยา และบรรดาเมืองใกล้เคียง
แล้วเห็นว่าไม่ห่างไกลกัน จึงเหมาะที่จะเป็นเมืองที่พระเจ้าอุทองเคยครองมาก่อน^๗

ข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระยาคำวรางราชานุภาพ ในเรื่องการย้ายเมืองของพระเจ้า
อุทองเป็นสิ่งที่สมเหตุสมผลที่สุดในสมัยนั้น นักโบราณคดีและประวัติศาสตร์ทั่วไปยอมรับ
โดยเชื่อถือกันเรื่อยมา อย่างไรก็ตามพระวินิจฉัยในเรื่องเมืองอุทองของสมเด็จพระ
ยาคำวรางราชานุภาพก็ยังเป็นแต่เพียงข้อสันนิษฐานที่เข้ากันได้กับเหตุผล และสภาพ
แวดล้อมในขณะนั้น กล่าวคือในสมัยที่พระองค์ทรงพบเมืองอุทองนั้น ตัวเมืองยังเป็นป่า
เข้าไปสำรวจขุดค้นไม่ได้ จึงไม่ทรงเห็นสภาพและศิลปกรรมของโบราณสถาน โบราณ
วัตถุภายในเมือง ปัจจุบันได้มีการสำรวจและขุดค้นเมืองอุทอง กับในทางโบราณคดีก็พบ
ว่าโบราณสถาน โบราณวัตถุที่พบในเมืองนี้เป็นของสมัยทวารวดีแทบทั้งสิ้น ซึ่งมีอายุเก่า
แก่กว่าสมัยเวลาที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงมีพระชนม์อยู่ประมาณสองร้อยปี ส่วนใน
ค่านภูมิประเทศที่ตั้งของเมืองอุทองนี้ เมื่อศึกษาเปรียบเทียบโดยละเอียดแล้วก็กันดาร
แห้งแล้งหมดความสำคัญไป ก่อนสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ช้านาน ประชาชนย้าย
ถิ่นฐานไปสร้างบ้านเมืองอยู่ในที่ ๆ อุดมสมบูรณ์กว่า เช่นนครปฐมและสุพรรณบุรี^๘
ส่วนข้อสันนิษฐานของสมเด็จพระยาคำวรางราชานุภาพในเรื่องเมืองอุทอง คือเมือง
สุพรรณภูมิตามที่ปรากฏในศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๑ นั้น บัดนี้คลาดเคลื่อน เมือง
สุพรรณภูมิคือเมืองสุพรรณบุรี เพราะมีปรากฏชื่อเมืองสุพรรณภูมิในจารึกหลักที่ ๔๘
เป็นจารึกลานทองพบที่วัดส่องคบ จังหวัดชัยนาท ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมราชาธิราช
แห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งระบุให้เห็นชัดว่า เมืองสุพรรณภูมิหรือสุพรรณบุรี เป็นเมือง
สำคัญคู่กันกับเมืองอยุธยา^๙

นอกจากนี้โบราณวัตถุและโบราณสถานที่พบในเมืองสุพรรณบุรียังมีของที่อยู่ในสมัย
สุโขทัยและอยุธยาตอนต้นเหลืออยู่ เพราะฉะนั้นตามที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ข้อความใน
ประวัติศาสตร์เรื่องสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงอพยพหนีโรคระบาดจากเมืองอุทอง
มาสร้างพระนครศรีอยุธยาจึงเป็นเรื่องที่ปราศจากความแน่นอนไป

ตอนที่สองเรื่องการสร้างพระนครศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๑๘๘๓ และกรุงศรีอยุธยามีอาณา
เขตใหญ่โตมีเมืองขึ้นถึง ๑๑ หัวเมือง แล้วยังยกกองทัพไปปราบปรามอาณาจักรกัมพูชา
ได้นั้นมีที่มาจากพระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัดถเลขาซึ่งเป็นฉบับที่ได้รวบรวม
เรียบเรียงขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ บรรดาเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยาที่ระบุไว้ใน
พระราชพงศาวดารฉบับนี้ ที่น่าแปลกใจและเห็นว่าเกินกำลังที่บ้านเมืองเพิ่งแรกตั้งจะไป
ปราบปรามได้คือเมืองสุโขทัย เมืองเชียงใหม่และเมืองนครศรีธรรมราช^{๑๐} แต่เมื่อ
ศึกษาเปรียบเทียบจากเอกสารที่แน่นอนแล้วกลับมีข้อเท็จจริงอยู่มาก จำนวน *ชินกาลมาลี
ปกรณ์* ซึ่งเป็นพงศาวดารที่มีความเชื่อถือได้ของอาณาจักรลานนาไทย กล่าวว่าสมเด็จพระ
รามาธิบดีที่ ๑ โปรดให้วัดเขตอำมาตย์ยกกองทัพไปยึดเมืองชัยนาทบุรี ซึ่งอยู่ในเขต
กรุงสุโขทัยไว้ได้ สมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย ซึ่งปกครองอาณาจักรสุโขทัยอยู่ใน
ขณะนั้น ต้องทรงอ่อนน้อมเป็นไมตรี และขอเมืองชัยนาทคืน^{๑๑} หลักฐานสำคัญที่
คลี่คลายปัญหาในเรื่องนี้คือ กฎหมายลักษณะลักพาที่ตั่งขึ้นใน พ.ศ. ๑๘๘๘ ในรัชกาล
สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ เองที่ระบุว่ามิให้ผู้ทูลเสนอให้สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงกำหนด
โทษแก่ผู้ลักพาเข้าหาสหนีจากอาณาเขตกรุงศรีอยุธยาไปยังอาณาเขตกรุงสุโขทัยว่า “เมือง
ท่านเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกันทั้งนี้”^{๑๒} ข้อมูลที่แสดงมานี้ย่อมชี้ให้เห็นว่ากรุงศรีอยุธยา
เกี่ยวข้องกับทางกรุงสุโขทัยจริง แต่เพียงเป็นไมตรีไม่ถึงขนาดมีอำนาจทางการเมือง
เข้าไปครอบครอง ส่วนเรื่องที่ระบุถึงเมืองเชียงใหม่ว่าเป็นเมืองขึ้นนั้น คงไม่เป็น
ความจริง หากมีการเกี่ยวข้องในทางไมตรีเช่นเดียวกันกับกรุงสุโขทัย

แต่สิ่งสำคัญที่ไม่น่าเชื่อว่ากรุงศรีอยุธยาจะมีอำนาจทางการเมืองเกินกำลังก็คือเรื่อง
ที่ระบุว่าเมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองขึ้นเมืองหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา เมืองนครศรี
ธรรมราชเคยเป็นเมืองราชธานีของอาณาจักรทางใต้ของดินแดนที่เป็นประเทศไทย

ปัจจุบัน ปรากฏมีจารึกและตำนานพงศาวดารบอกถึงพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์
ที่ปกครองอย่างมั่นคง ถึงแม้ว่าในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ อาณาจักรนี้จะเสื่อมอำนาจลง
จนนักโบราณคดีและประวัติศาสตร์ลงความเห็นว่าตกเป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรสุโขทัย
ดังปรากฏ ในศิลาจารึกกรุงสุโขทัย หลักที่ ๑ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ก็ถูกเกิน
กำลังของกรุงศรีอยุธยาในสมัยเฟื่องถึงตัวเป็นอิสระจากกรุงสุโขทัย จะยกไปตีมาไว้ใน
อำนาจได้ ในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาทุกฉบับไม่ได้กล่าวถึงเหตุที่กรุงศรีอยุธยา
ได้เมืองนครศรีธรรมราชไว้เลย แต่มีหลักฐานแน่นอนที่ว่า เมืองนครศรีธรรมราช
ขึ้นกับกรุงศรีอยุธยา เพราะในพระราชพงศาวดารทุกฉบับ โดยเฉพาะ *พระราชพงศาวดาร
ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ* ซึ่งเป็นฉบับที่มีความแน่นอนมากที่สุดได้กล่าวไว้ด้วยกันว่า
ในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ไทยยกกองทัพไปตีเมืองมะละกาได้^๓ การไป
ตีเมืองมะละกาต้องผ่านเมืองนครศรีธรรมราช เพราะฉะนั้นเมืองนครศรีธรรมราช
จะต้องตกอยู่ในอำนาจกรุงศรีอยุธยามาก่อนแล้ว หลักฐานที่สนับสนุนเรื่องนี้อีกอย่าง
หนึ่งก็คือ ในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดี ซึ่งเป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระรามา
ธิบดีที่ ๑ ได้เสด็จขึ้นไปทำสงครามกับเชียงใหม่ได้กวาดต้อนเอาเชลยชาวลานนาลงมา
ยังพระนครศรีอยุธยา แล้วส่งไปไว้ที่เมืองพัทลุง เมืองสงขลา เมืองนคร (นครศรี
ธรรมราช) เมืองจันทบูร^๔ ปรากฏว่าปัจจุบันนี้ยังมีชาวภาคใต้ในเขตจังหวัดดังกล่าว
พูดภาษาและสำเนียงของชาวเหนือเหลืออยู่ จากหลักฐานที่กล่าวมาแล้วจึงเป็นการ
แน่นอนว่าเมืองนครศรีธรรมราชตกเป็นเมืองขึ้นของกรุงศรีอยุธยาอย่างไม่ต้องสงสัย

เพราะฉะนั้นในปัญหาข้อที่สองเท่าที่ยกมาถ่วงนั้น จึงสรุปได้ว่ากรุงศรีอยุธยาใน
สมัยรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ มีอำนาจยิ่งใหญ่ มีอาณาเขตกว้างขวางถึงขั้นเป็น
อาณาจักรที่มั่นคงมาแล้วเกินกว่าที่จะเป็นเมืองเล็ก ที่เพิ่งประกาศอิสรภาพจากกรุง
สุโขทัย และขับไล่แย่งดินแดนจากพวกขอมที่เคยปกครองอยู่ที่เมืองลพบุรีออกไป

จากปัญหาที่ได้แสดงมาทำให้เกิดสมมุติฐานขึ้นใหม่ว่ากรุงศรีอยุธยามีความเจริญถึง
ขั้นเป็นอาณาจักรมาก่อนที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ จะทรงสร้างพระนครศรีอยุธยาขึ้นใน
พ.ศ. ๑๘๘๓ จึงได้ทำการค้นคว้าจากหลักฐานที่มีอยู่แล้วและที่ได้มาใหม่ ก็พบว่า

กรุงศรีอยุธยาเคยเป็นอาณาจักรอยู่แล้วก่อน พ.ศ. ๑๘๘๓ โดยมีราชธานีเก่าอยู่ที่เมือง
อโยธยา ซึ่งปัจจุบันเป็นเมืองร้างอยู่ฝั่งตรงข้ามคันทะวันออกของเกาะเมืองพระนคร
ศรีอยุธยา ดังจะนำข้อมูลที่ใช้ในการค้นคว้ามาวิเคราะห์ในการพิจารณาเป็น ๓ ประเภท
ดังนี้

๑. โบราณสถานและโบราณวัตถุ
๒. สภาพในทางภูมิศาสตร์
๓. เอกสาร

หลักฐานในทางโบราณสถานและโบราณวัตถุ

เมืองอโยธยาคั้งอยู่ที่ทางคันทะวันออกของเกาะเมืองอยุธยาปัจจุบัน ทางคันทะวันออก
มีลำน้ำป่าสัก ซึ่งไหลมาแต่ทิศตะวันตกเฉียงเหนือไหลผ่านอ้อมวกไปสมทบกับแม่น้ำ
เจ้าพระยาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ลำน้ำป่าสักตอนที่ไหลผ่านเมืองอยุธยานี้มีชื่อเรียก
ต่างออกไปว่า คลองบ้านม้าบ้าง คลองหันตราบ้าง และตอนที่บรรจบกับแม่น้ำเจ้าพระยา
เรียกว่า ปากน้ำแม่เปี้ย ทางคานเหนือมีลำน้ำลพบุรี ไหลวกไปทางตะวันตกสมทบกับ
ลำน้ำเจ้าพระยา กลายเป็นลำน้ำเจ้าพระยา ไหลผ่านคานทิศตะวันตกเฉียงใต้ สมทบกับ
แม่น้ำป่าสักที่ปากน้ำแม่เปี้ย แล้วไหลลงใต้ไปออกอ่าวไทย แต่เดิมตัวเกาะเมืองอยุธยา
เป็นแผ่นดินเดียวกับบริเวณเมืองอโยธยา ครั้นสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้า
อู่ทอง) ทรงสร้างพระนครศรีอยุธยา ได้ขุดคูเมืองทางคันทะวันออก เลยทำให้กรุงศรี
อยุธยาแยกจากบริเวณเมืองอโยธยา และกลายเป็นเกาะไป เมืองอโยธยาร้างไปก่อน
พระนครศรีอยุธยาที่จริง แต่เป็นเพียงย้ายที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน และสถานที่
สำคัญของรัฐบาลไปเท่านั้น บริเวณเมืองยังคงมีประชาชนอาศัยอยู่เรื่อยมา จึงปรากฏ
มีซากวัดวาอาราม บริเวณที่อยู่อาศัยและลำคลองที่ขุดขึ้นเพื่อการคมนาคมซับซ้อน
มากมายทั้งเก่าและใหม่จนยากที่จะกำหนดบริเวณที่สำคัญต่าง ๆ ของเมืองเดิมได้ ปัจจุบัน
ยังไม่มี การขุดค้นสำรวจแนวกำแพงเมืองเดิม และโบราณสถานภายในเมืองอย่างถูกต้อง
แนวกำแพงเมืองอยุธยาเดิมคงก่อด้วยดินเช่นเดียวกับเมืองโบราณอื่น ๆ ในยุคเดียวกัน
เช่น เมืองสุโขทัย เมืองเชียงใหม่ เป็นต้น แนวกำแพงเหล่านี้จึงถูกเคลื่อนทรบลงไป

โบราณสถานที่มีหลักฐานว่าเป็นของที่สร้างก่อนสมัยการสร้างพระนครหรืออยุธยา ก็คือ วัด
พญูเชิง ใน พระราชพงศาวดารหลวงประเสริฐอักษรนิติ ระบุว่า พระเจ้าฟ้าง่างซึ่ง
ซึ่งเป็นพระพุทธรูปประธานของวัดนี้ สร้างในปี พ.ศ. ๑๘๖๗^๕ ซึ่งก่อนการสร้าง
พระนครหรืออยุธยาถึง ๒๖ ปี พระพุทธรูปองค์นี้ปัจจุบันเรียกว่า พระพุทธไตรรัตนนายก
เป็นพระพุทธรูปนั่งปางมารวิชัย ลักษณะเป็นศิลปะแบบอยุธยา ก่อด้วยปูน ซึ่งนับได้
ว่าเป็นพระพุทธรูปนั่งที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ในบริเวณวัดใหญ่ ๆ ในบริเวณเมือง
อโยธยานี้ เช่นวัดโสมนัสโกษา วัดกุฎีดาว และวัดอโยธยาหรือวัดเกษม มีซากฐาน
พระเจดีย์ที่มีอายุเก่าแก่กว่าสมัยอยุธยา^๖ ในบริเวณเกาะเมืองอยุธยาก็มีวัดที่มีมาก่อน
การสร้างกรุงศรีอยุธยา คือ วัดสวสวรรค์ และวัดธรรมิกราช โดยเฉพาะวัดธรรมิกราช
นี้ พบเศียรพระพุทธรูปสำริดศิลปะอยุธยาแบบคางคนขนาดใหญ่เศียรหนึ่ง ปัจจุบันอยู่
ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เจ้าสามพระยา บริเวณกลางทุ่งทางคานตะวันตกของเกาะ
เมืองพระนครหรืออยุธยา มีวัดร้างขนาดใหญ่วัดหนึ่ง ชาวบ้านเรียกว่า วัดวรเชษฐ วัดนี้
มีพระปรางค์ขนาดใหญ่ ลักษณะของพระปรางค์และวัสดุที่ใช้ก่อสร้าง เช่น อิฐ และสอ
ดิน เป็นของที่แปลกไปจากของที่สร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยา และเป็นของที่มีมาก่อน
ด้วย เพราะในบริเวณวัดมีสิ่งก่อสร้างซ่อมแซมเพิ่มเติมในสมัยกรุงศรีอยุธยา เหลือ
ให้เห็นเปรียบเทียบอยู่^๗ เพราะฉะนั้นหลักฐานในทางโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับเมือง
อโยธยานี้ ถึงแม้ว่ายังไม่มีการขุดค้นสำรวจให้ถี่ถ้วนในบริเวณเมืองอโยธยาก็ตาม
เท่าที่อ้างมาก็เห็นว่าเพียงพอแก่การยืนยันว่า เมืองอโยธยามีมาก่อนการสร้างกรุงศรี
อยุธยาจริง โดยเฉพาะการที่มีหลักฐานจากพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ที่มีความ
แน่นอนว่า พระพุทธรูปพระเจ้าฟ้าง่างซึ่งสร้างก่อนพระนครหรืออยุธยา ๒๖ ปี และ
การที่พบเศียรพระพุทธรูปสำริดแบบอยุธยาขนาดใหญ่ในบริเวณวัดที่เคยเป็นวัดมาก่อน
การสร้างกรุงศรีอยุธยา ลักษณะศิลปกรรมของพระพุทธรูปพระเจ้าฟ้าง่าง และ
เศียรพระพุทธรูปสำริดที่วัดธรรมิกราชเป็นแบบอยุธยา ศิลปกรรมแบบนี้พบมากในบริเวณ
ลุ่มน้ำเจ้าพระยา เช่น อโยธยา ชัยนาท สิงห์บุรี สุพรรณบุรี เป็นต้น อายุของศิลปกรรม
แบบนี้ บรรดานักโบราณคดีกำหนดไว้ว่ารุ่นหลังที่สุดอยู่ในสมัยอยุธยาตอนต้น สมัย

แรกของศิลปกรรมแบบนี้ นักโบราณคดีไทยเคยเสนอว่าเป็นศิลปะต่อกับปลายสมัยทวารวดี^{๑๔} ซึ่งเป็นเรื่องที่ถูกเถียงกันอยู่ แต่ปัจจุบันนักโบราณคดีชาวต่างประเทศมีความเห็นพ้องกันว่าเรื่องเลยยุคไป ศิลปกรรมแบบอุ้งทองนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปอย่างไม่ต้องสงสัยว่าเป็นของชนชาติไทย^{๑๕} เพราะฉะนั้นศิลปกรรมที่พบในบริเวณที่ เคยเป็นเมืองอโยธยาเก่าจึงมีอายุที่ต่อเนื่องและเก่ากว่าพระนครศรีอยุธยา ซึ่งนับได้ว่า อยู่ในสมัยเวลาเดียวกับสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) จริง

หนึ่งศิลปกรรมโบราณสถานวัตถุที่พบในบริเวณเมืองนั้น เมื่อนำไปศึกษาเปรียบเทียบกับศิลปกรรมแบบเดียวกันกับที่พบในบริเวณเมืองอื่น ซึ่งอยู่ในลุ่มน้ำเจ้าพระยาด้วยกัน เช่น สุพรรณบุรี สิงห์บุรี และชัยนาทแล้ว เป็นของที่มีขนาดใหญ่และสวยงามกว่าเพื่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เมืองอโยธยาจะต้องเป็นเมืองใหญ่ที่สำคัญถึงขั้นเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์จึงจะสร้างได้

หลักฐานด้านสภาพในทางภูมิศาสตร์

เมืองอโยธยาตั้งอยู่บนที่ดอนในบริเวณที่แม่น้ำสายใหญ่ ๆ ถึงสามสายมาพบกัน คือ แม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรี เป็นบริเวณที่คุ่มเส้นทางคมนาคมติดต่อทางทะเลกับหัวเมืองทางเหนือได้ดีกว่าเมืองใดๆ ในยุคนั้น เรือสินค้าจากต่างประเทศสามารถแล่นเข้าไปค้าขายติดต่อได้ถึงตัวเมือง จึงมีลักษณะเป็นเมืองท่าภายใน บริเวณรอบๆ เมืองเป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ ถึงหน้าน้ำๆ ท่วมน้ำเอาโคลนตมตะกอนที่เป็นประโยชน์ในการเพาะปลูกมาทับถม ทำให้การกสิกรรมได้ผลดี จึงเป็นทำเลที่มีประชากรมาอยู่กันอย่างหนาแน่น ซึ่งยังคงเห็นได้ชัดในปัจจุบัน สภาพในทางภูมิศาสตร์ที่มีความสำคัญในทางเศรษฐกิจเช่นนี้ เป็นเครื่องชี้ให้เห็นได้ชัดว่า เมืองอโยธยาจะถูกทอดทิ้งให้ร้างไปช้านานไม่ได้ ในกรณีที่มีโรคระบาดหรือข้าศึกมารุกราน

หลักฐานในทางเอกสาร

หลักฐานในทางเอกสารนับเป็นเครื่องยืนยันที่ดีที่แสดงให้เห็นแน่ชัดว่า กรุงอโยธยาขึ้นมาแล้วก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยา และมีความสำคัญถึงขั้นเป็นเมืองหลวงของราชอาณาจักร เอกสารที่ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องดังกล่าว อาจแยกออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ

๑. เอกสารในประเทศ ได้แก่ศิลาจารึก พงศาวดาร ตำนาน และกฎหมายเก่า
๒. เอกสารต่างประเทศ ได้แก่จดหมายเหตุจีน พงศาวดารพม่า และพงศาวดารเขมร *ศิลาจารึก* ข้อมูลที่ได้จากศิลาจารึกถือกันว่ามีความแน่นอนมากกว่าหลักฐานประเภทอื่น เพราะเป็นของที่ทำขึ้นในสมัยเดียว หรือใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จารึกที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับกรุงอโยธยาที่มีอยู่ในขณะนี้ คือ จารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๑๑ จารึกหลักที่ ๔๗ และจารึกหลักที่ ๔๘

๑. จารึกหลักที่ ๑๑ เป็นศิลาจารึกภาษาไทย อักษรไทย พบที่เขากบ จังหวัดนครสวรรค์ ข้อความในจารึกหลักนี้ ตอนต้น ๆ กล่าวถึงชื่อพระมหากษัตริย์ที่ครองกรุงสุโขทัย คือ พระรามผู้น้อง และพระมหาธรรมราชา แต่ไม่ได้ให้ความละเอียดแน่ชัดว่าหมายถึงใครแน่ เพราะตัวอักษรชำรุด ต่อจากนั้นเป็นเรื่องการสร้างศาสนสถานบนยอดเขาสุมนกฏ และมีบุคคลผู้หนึ่ง (คงเป็นผู้สร้างจารึกหลักนี้ขึ้น) ได้เดินทางไปสืบพระพุทธศาสนายังดินแดนต่าง ๆ เช่น นครพินในเมืองมอญ เมืองลังกา แล้วกลับมายังเมืองไทย เทียบสั่งสอนเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผ่านเมืองมะริด ตะนาวศรี มาถึงเมืองอโยธยาแล้ว “เจ้าแก้วบวรราชบรม.....สอโยธยาศรีรามเทพนคร” ต่อจากนั้นก็เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการก่อพระสถูปบรรจุพระบรมธาตุ ปลูกต้นศรีมหาโพธิในเมืองต่าง ๆ

ข้อความที่กล่าวถึงเมืองอโยธยาศรีรามเทพนครนั้น มีความหมายที่จะกล่าวยุติปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเมืองอโยธยาดัง ๓ ประการด้วยกัน

ประการแรก การที่มีคำว่า อโยธานั้น แสดงให้เห็นได้ชัดว่า เมืองอโยธานั้นจริงไม่ใช่เป็นนามสมมติขึ้นดังปรากฏในตำนาน พงศาวดาร ซึ่งนักปราชญ์ส่วนมากเห็นว่าเป็นเรื่องเหลวไหล

ประการที่สอง การที่ชื่อเมืองอโยธยามีสร้อยคำว่า ศรีรามเทพนครอยู่ด้วย ย่อมเป็นการเน้นให้เห็นว่า เมืองอโยธยาเป็นเมืองของพระราม และคติการเอาชื่อเมืองสำคัญในทางศาสนาของอินเดียมาตั้งชื่อเมืองในประเทศไทยในสมัยโบราณนั้นเป็นความจริง ไม่ใช่เป็นการสมมติเล่น เพื่อเอามาแต่งพงศาวดารและตำนาน ซึ่งคิดกันว่าเป็นเรื่องที่เชื่อถือไม่ได้

ประการที่สาม การที่ชื่อเมืองอโยธยามีสร้อยคำว่า เทพนครนั้น แสดงให้เห็นว่ามีกร สืบเนื่องของการเรียกชื่อเมืองหลวงว่า กรุงเทพมหานครเรื่อยลงมาจนถึงกรุงศรีอยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้คำว่าเมืองเทพนครที่ปรากฏในพงศาวดารสังเขปว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ เคยครองอยู่ก่อนนั้นก็คงจะมีที่มาจากคำว่าเทพนครที่เป็นสร้อย คำของเมืองอโยธยา ดังปรากฏในจารึกหลักนี้โดยไม่ต้องสงสัย

อย่างไรก็ตาม ศิลาจารึกหลักนี้โดยทั่วไป เข้าใจกันว่า สร้างขึ้นในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ. ๑๙๕๒ – ๑๙๖๗) เพราะเหตุว่า ใน ตอนต้นของจารึกกล่าวว่า “พระรามผู้เป็นน้องจูงให้.....” และมีข้อความที่กล่าวถึง การเข้าเฝ้ากษัตริย์อโยธยาซึ่งหมายถึงกรุงศรีอยุธยาเลยเข้าใจว่า คำว่าพระรามผู้น้องคือ พระยารามคำแหงซึ่งเป็นน้องพระยาบาลเมือง ซึ่งเป็นเจ้านายในราชวงศ์พระร่วงใน สมัยหลังกรุงสุโขทัยขึ้นแก่กรุงศรีอยุธยาแล้ว^{๒๑} ใน พระราชพงศาวดารฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ กล่าวไว้ในปี พ.ศ. ๑๙๖๒ สมเด็จพระมหาธรรมราชาผู้ครองกรุง สุโขทัยสวรรคต ทางกรุงสุโขทัยเกิดจลาจล สมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงเสด็จยก กองทัพขึ้นไปถึงเมืองพระบาง (นครสวรรค์) พระยาบาลเมืองและพระยารามคำแหง ออกมาถวายบังคม^{๒๒} เหตุการณ์ทางกรุงสุโขทัยเห็นจะเกิดจากการวิวาทชิงราชสมบัติ ระหว่างพระยาบาลเมือง และพระยารามคำแหง สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงเสด็จ ไประงับ และทรงแต่งตั้งให้พระยาบาลเมืองผู้เป็นพี่เป็นที่พระมหาธรรมราชาครองเมือง พิษณุโลก และพระยารามคำแหงไปครองเมืองศรีสัชนาลัย หรือสวรรคโลก^{๒๓} จารึก หลักนี้คงสร้างขึ้นในสมัยดังกล่าวนี้ เพราะกล่าวถึงพระยารามคำแหงผู้เป็นน้องพระยา บาลเมือง และเป็นจารึกที่พบในเมืองพระบาง ซึ่งมีระบุอยู่ในเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับ เจ้านายทั้งสองก๊วย จารึกหลักนี้เมื่อพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่า ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องราว และเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราชแต่อย่างใดเลย เพราะสำนวน ของภาษาที่ใช้ในจารึกหลักนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับสำนวนและภาษาที่ใช้ของจารึก สุโขทัยในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช เช่นจารึกหลักที่ วัดสรศักดิ์แล้ว เห็นว่า แตกต่างกันมาก พระยารามคำแหงและพระยาบาลเมืองที่ปรากฏใน พงศาวดารฉบับหลวง ประเสริฐอักษรนิติ ก็ไม่ได้ระบุแน่ชัดว่า พระยารามคำแหงเป็นน้องพระยาบาลเมือง แต่

จารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๑ ระบุไว้แน่ชัดว่า พ่อขุนรามคำแหงเป็นน้องพ่อขุนบาลเมือง เพราะฉะนั้น คำว่า พระรามผู้น้องจึงให้ในจารึกหลักที่ ๑๑ นี้ควรหมายถึงพ่อขุนรามคำแหงมากกว่า ข้อความในจารึกหลักที่ ๑๑ นี้ในตอนต้นกล่าวถึงการสร้างศาสนสถานบนเขาสุมณภูมิ เขาสุมณภูมิในเมืองไทยเท่าที่สอบค้นจากข้อความในศิลาจารึกมีเพียงแห่งเดียวที่เมืองสุโขทัย ซึ่งนักโบราณคดีทั่วไปเห็นพ้องกันว่า คือ เขาพระบาทใหญ่ และสิ่งสักการะที่สำคัญบนเขาลูกนี้ คือ รอยพระพุทธรบาทซึ่งในศิลาจารึกหลักที่ ๓ กล่าวไว้ว่า พระมหาธรรมราชาลิไทยโปรดให้ประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทที่จำลองมาจากเขาสุมณภูมิในเมืองลังกาไวบุชา^{๒๔} แต่น่าประหลาดคือ ข้อความที่กล่าวถึงการสร้างสิ่งต่าง ๆ บนเขาสุมณภูมินี้ แม้ว่าจะเข้ากันได้กับเขาพระบาทใหญ่ที่เมืองสุโขทัยก็ตาม แต่หาได้กล่าวถึงรอยพระพุทธรบาทไม่กลับกล่าวถึงการสร้างสระน้ำ พระสถูป และการปลุกต้นศรีมหาโพธิ์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เพิ่งเริ่มก่อสร้างศาสนสถานบนเขาลูกนี้ เพราะฉะนั้น การสร้างสิ่งก่อสร้างบนเขาสุมณภูมินี้ ต้องก่อนที่พระมหาธรรมราชาลิไทยทรงประดิษฐานรอยพระพุทธรบาทแน่นอน และโดยเหตุที่จารึกหลักนี้ไม่กล่าวถึงรอยพระพุทธรบาทอันเป็นสิ่งสำคัญที่สุดบนเขาสุมณภูมิ จึงควรเป็นของที่สร้างในสมัยก่อนมีรอยพระพุทธรบาทบนเขาสุมณภูมิด้วย

๒. จารึกหลักที่ ๕๘ พบที่วัดสองคอบ จังหวัดชัยนาท เป็นจารึกบนแผ่นลานทองอักษรไทยภาษาไทย มีศักราชระบุแน่ชัดว่าอยู่ใน พ.ศ. ๑๙๕๑ ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีราช (พ.ศ. ๑๙๓๘ — ๑๙๔๒) จารึกหลักนี้กล่าวถึงเจ้าเมืองขุนเพชรสุวรรณว่าได้เคยทำบุญอุทิศบ้านเรือนถวายเป็นวัดในเมืองศรีสุพรรณภูมิ และเมืองศรีอโยธยา โดยเฉพาะเมืองศรีอโยธยานั้น มีคำเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่ง ซึ่งปรากฏในจารึกหลักเดียวกันนี้ว่า นครพระราม^{๒๕} เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า การที่เรียกชื่อ กรุงศรีอโยธยาว่า อโยธยา และนครพระรามนั้นตรงกับจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ที่กล่าวถึงอโยธยาศรีรามเทพนคร ประเพณีการเรียกชื่อเมืองหลวงว่า อโยธยา อันเป็นนครที่พระรามครองอยู่ จึงมีสืบเรื่อยมา ส่วนคำว่าศรีสุพรรณภูมิ ซึ่งเป็นเมืองใหญ่กล่าวถึงคู่กับเมืองอโยธยาในจารึกหลักนี้ก็คือ เมืองสุพรรณบุรีอย่างไม่ต้องสงสัย และเมื่อเป็นเช่นนั้น ชื่อเมืองสุพรรณภูมิจึงกล่าวถึงในศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๑ เมื่อตอนกล่าวถึงอาณาเขตของ

กรุงสุโขทัย^{๒๖} ก็จะต้องเป็นเมืองสุพรรณภูมิ^{๒๗} ไม่ใช่เมืองอู่ทอง และเมืองสุพรรณบุรีจะต้องมีอายุเก่าแก่กว่าการสร้างพระนครศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๑๘๘๓ แน่แน่นอน เพราะมีระบุถึงว่าอยู่ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงในศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๑ ซึ่งทำขึ้นอย่างน้อยก็ในรัชกาลสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิไทย

๓. จารึกหลักที่ ๔๗ เป็นจารึกบนลานทองด้วยอักษรและภาษาสันสกฤต พบที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองสุพรรณบุรี จารึกหลักนี้ไม่มีศักราชระบุไว้ กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ผู้ครองเมืองอโยธยา ทรงนามว่า จักรพรรดิ ได้ทรงสร้างสถาปนาขึ้นในเมืองสุพรรณบุรี เพื่อบรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า^{๒๘} พระสถูปที่พบลานทองจารึกหลักนี้เป็นปรangkษขนาดใหญ่ ซึ่งนักโบราณคดีเห็นพ้องกันว่า เป็นของในสมัยอยุธยาตอนต้น การพบจารึกที่ระบุชื่อเมืองอโยธยาในเขตเมืองสุพรรณบุรีนี้ แม้ว่าจะไม่ทราบอายุของจารึก และเมืองอโยธยาจะเป็นเมืองอยุธยาหรือเมืองอโยธยาเดิมหรือไม่ก็ตาม ก็แสดงให้เห็นชัดถึงความสัมพันธ์เกี่ยวกันระหว่างเมืองอโยธยาหรืออยุธยา และเมืองสุพรรณบุรีหรือสุพรรณภูมิ เข้ากันได้กับจารึกหลักที่ ๔๘ ซึ่งกล่าวถึงเมืองศรีสุพรรณภูมิ และเมืองศรีอโยธยาด้วยกัน และที่สำคัญก็คือ สนับสนุนตำนานและพงศาวดารที่ยืนยันว่าสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว) ทรงเป็นพี่พระมเหสีของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) และทรงครองเมืองสุพรรณบุรีอยู่ก่อนไปครองกรุงศรีอยุธยา^{๒๙} และในทำนองเดียวกัน ข้อมูลดังกล่าวนี้ก็ทำลายความเชื่อในเรื่องพระเจ้าอู่ทองทรงปกครองเมืองอู่ทองหรือสุพรรณภูมิสืบต่อจากพระเจ้าอู่ทององค์เดิมที่เป็นพ่อตา และต่อมาเกิดโรคระบาดในเมืองอู่ทองหรือสุพรรณภูมิ จึงย้ายไปสร้างกรุงศรีอยุธยา^{๓๐} เพราะเมืองสุพรรณภูมิคือเมืองสุพรรณบุรี ไม่ได้ถูกทอดทิ้งร้างไป และมีกษัตริย์ที่สืบเชื้อสายปกครองต่อมาจนถึงสมัยอยุธยาเป็นราชธานี เพราะฉะนั้นสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) จึงไม่เคยครองเมืองสุพรรณบุรีของพ่อตา จะต้องครองเมืองที่ใหญ่กว่า และสำคัญกว่าคือเมืองอโยธยา ที่ว่าเมืองอโยธยาหรืออยุธยาในสมัยต่อมาสำคัญกว่าเมืองสุพรรณบุรีหรือสุพรรณภูมินั้น เห็นได้ชัดจากการที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว) ก็คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ตี ก่อนได้ราชสมบัติแล้วแต่ทรงครองเมืองสุพรรณบุรีอยู่แล้วทั้งสิ้น แต่เมื่อได้ราชสมบัติแล้ว กลับไม่ครองอยู่สุพรรณบุรี แต่ไปครองเมืองอยุธยาเป็นเมืองหลวงแทน

กฎหมายเก่า ก่อนหน้าการสร้างพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานีใน พ.ศ. ๑๘๕๓ ปรากฏว่ามีกฎหมายอยู่แล้วหลายฉบับ และเท่าที่สอบค้นได้แน่นอนจากบรรดากฎหมายที่รวบรวมประมวลไว้แต่ครั้งรัชกาลที่ ๑ มีอยู่ ๓ ฉบับด้วยกันคือ

๑. พระอัยการลักษณะเบ็ดเสร็จ ม.ศ. ๑๒๖๓ (พ.ศ. ๑๘๘๔)^{๓๐}
๒. พระอัยการลักษณะทาส ม.ศ. ๑๒๖๗ (พ.ศ. ๑๘๘๘)^{๓๑}
๓. พระอัยการลักษณะกู้หนี้ พ.ศ. ๑๘๙๒^{๓๒}

การที่มีกฎหมายใช้ในการปกครองอย่างมั่นคงมาก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยาหลายฉบับเช่นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่าบ้านเมืองมีความเจริญ มีระเบียบในการปกครองอย่างดีมาก่อน ยิ่งการที่จะอพยพหนีโรคระบาดมาตั้งตัวขึ้นใหม่ เมื่อนำกฎหมายเหล่านี้มาศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายฉบับอื่น ๆ ที่ตั้งขึ้นหลังการสร้างกรุงศรีอยุธยาในปี ๑๘๕๓ ลงมา จนถึงสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ก็พบว่า พระนามของพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์มีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกัน และแสดงให้เห็นว่าใช้สืบต่อเนื่องกันมา คือคำว่า “สมเด็จพระรามาธิบดี” พระนามดังกล่าวนี้ยังพบที่อื่น ๆ อีกด้วย เช่น ในศิลาจารึกหลักที่ ๔๑ ซึ่งเป็นจารึกลานเงินภาษาไทย พบที่วัดมหาธาตุ จังหวัดอยุธยา จารึกหลักนี้กล่าวถึง ขุนศรีรัตนากร ได้ทำบุญแล้วอุทิศกุศลถวาย “สมเด็จพระรามาธิบดี” ขอให้ไปนิพพาน^{๓๓} ในโองการแข่งน้ำ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นของในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ก็กล่าวถึงพระนามนี้ว่า “สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหามหาจักรพรรดิศรราชริราช ท่านมีอำนาจ มีบุญ” การที่มีหลักฐานเห็นว่าพระมหากษัตริย์ผู้ครองกรุงศรีอยุธยาทรงพระนามว่า รามาธิบดี มาตั้งแต่สมัยก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยาเช่นนี้ ย่อมเป็นสิ่งสนับสนุนเรื่องที่ว่า อโยธยาเป็นนครที่พระรามปกครอง เพราะว่ารามาธิบดีนั้นหมายถึงพระรามนั่นเอง คติการให้มีเรื่องของพระรามเกี่ยวข้องกับเมืองอโยธยา หรืออโยธานั้น ไม่มีเฉพาะชื่อของพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงตำแหน่งรัชทายาทด้วย เห็นได้จากชื่อลูกหลวงที่จะเป็นรัชทายาทในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น ว่าเป็นพระราเมศวร ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาทุกฉบับ

ตำนานพงศาวดาร เป็นที่มาของข้อมูลที่ให้ความกระจ่าง ในเรื่องกรุงอโยธยาอยู่มาก เพราะแสดงให้เห็นเหตุการณ์ที่ต่อเนื่องกันแต่ละยุคแต่ละสมัยได้ดีกว่าหลักฐานอื่น

อื่น เช่นศิลาจารึกและศิลปกรรม แต่โดยเหตุที่ตำนานและพงศาวดารเป็นของที่เขียนขึ้นจากคำบอกเล่า และความเชื่อที่สืบทอดกันมาช้านาน ห่างไกลจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาก จึงเกิดความคลาดเคลื่อนขาดตกบกพร่อง และมีการแต่งเติม ทำให้ไม่มีความแน่นอนและเชื่อถือได้เท่าที่ควร การค้นคว้าหลักฐานข้อเท็จจริงจากตำนานจึงต้องอาศัยหลักฐานในด้านอื่น เช่น ศิลาจารึก ศิลปกรรม จดหมายเหตุของชาวต่างประเทศ เป็นต้น ตลอดจนสอบค้นที่มาและเวลาที่แต่งตำนานพงศาวดารนั้นขึ้นมาประกอบในการพิจารณาค้นคว้า ในที่นี้ได้เอาข้อความที่เกี่ยวข้องกับกรุงอโยธยาที่ปรากฏในตำนานพงศาวดารเรื่องต่างๆ กันมาเสนอ เพื่อประกอบในการพิจารณาร่วมกับหลักฐานในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว โดยจะกล่าวถึงตำนานพงศาวดารที่มีความแน่นอนและความเชื่อถือได้ก่อนเป็นลำดับไป

๑. *ตำนานมูลศาสนา* เป็นตำนานที่มีความเชื่อถือได้มากกว่าตำนานอื่น ๆ เพราะมีข้อความตอนที่ยกกล่าวถึงพระสมณะเถระเดินทางจากกรุงสุโขทัย ขึ้นไปสั่งสอนพุทธศาสนาในลานนาไทย ตรงกันกับข้อความในจารึกหลักที่ ๖๒ ศิลาจารึกวัดพระยืนเมืองลำพูน ในตอนต้นของตำนานกล่าวถึงเรื่องราวของอาณาจักรหริภุญไชย มีข้อความตอนหนึ่งที่ระบุว่าเมื่อพระฤๅษีชาวสุเทพสร้างนครลำพูนหรือหริภุญไชยเสร็จแล้ว ก็ส่งทูตไปเชิญพระนางจามเทวี ซึ่งเป็นพระธิดาพระเจ้าจักรวรรดิผู้ครองกรุงละโว้มาเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองหริภุญไชย พระนางจามเทวีทรงมีพระสวามีอยู่แล้ว พระบิดาทรงตั้งให้เป็นพระมหาอุปราชครองอยู่ ณ *เมืองราม*^๕ เมืองรามในที่นี้พ้องกันกับนครรามหรืออโยธยา ตามที่ปรากฏในศิลาจารึก เหตุการณ์ในสมัยพระนางจามเทวีตามตำนานนั้น เป็นสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ในระยะนี้เมืองรามหรืออโยธยามีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงของกรุงละโว้หรือลพบุรี

เรื่องราวในตอนกลางของ *ตำนานมูลศาสนา* เป็นเรื่องของเหตุการณ์ในพุทธศตวรรษที่ ๑๕ เกี่ยวกับอาณาจักรลานนาไทย มีตอนหนึ่งกล่าวว่า พระสมณะเถระและพระอโนมหัสสี จากกรุงสุโขทัยได้ลงไปศึกษาพระไตรปิฎกในเมืองอโยธยา^๕ พระสมณะเถระองค์นี้มีกล่าวถึงในศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๗๔ และศิลาจารึกหลักที่ ๖๒ วัดพระยืนจึงมีความแน่นอนว่ามีตัวตนในประวัติศาสตร์จริง และอยู่ในสมัยต้นรัชกาลของสมเด็จพระ

พระมหากษัตริย์ไทย ระยะเวลาที่พระสุมนะเถระลงไปศึกษาพระไตรปิฎกในกรุง
อโยธยา จึงต้องเป็นเวลาก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยาในปี พ.ศ. ๑๘๘๓ อย่างไม่
ต้องสงสัย เพราะฉะนั้นกรุงอโยธยาจึงมีตัวคนที่สัมพันธ์กับพระนครศรีอยุธยา และ
เมืองอโยธยาก็ไม่ได้ถูกทิ้งร้างไปนานเท่าที่เชื่อกัน เป็นแต่เพียงเปลี่ยนที่ตั้งตัวเมืองเดิม
มาอยู่ที่ใหม่ในบริเวณใกล้เคียง

๒. พงศาวดารโยนก หนังสือตำนานพงศาวดารฉบับนี้ เป็นที่รวมเรื่องราวประวัติ
อาณาจักรในทางภาคเหนือของประเทศไทย คือ อาณาจักรเชียงใหม่โบราณ อาณาจักร
หริภุญไชย และอาณาจักรลานนาไทย นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องของ
อาณาจักรดังกล่าวกับอาณาจักรอื่น ๆ ทางใต้ มีข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวว่า พระร่วง
แห่งกรุงสุโขทัยทรงลอบทำชู้ด้วยพระมเหสีของพระยาจำเมือง แห่งเมืองพะเยา ผู้เป็น
พระสหาย พระยาจำเมืองจึงขอให้พระยาเมงราย เจ้าเมืองเชียงใหม่ ทรงตัดสิน ทำให้
พระยาเมงรายทรงลำบากพระทัยมาก ในการตัดสินคดีนี้ให้แก่พระสหายทั้งสอง ถึงกับ
ทรงรำพึงว่า

“.....ครั้นกูจักท้อเอาพระยาร่วงมาตัดสินแต่ใหม่ มันก็เป็นพระยามีอำนาจมากนัก จักมีความละอายนักชชะ
อันพระยาศรีธรรมราชและนครหลวง กับพระยาศรีอยุธยา อันเป็นญาติพระร่วง ก็จักเป็นเวรแก่สหายเจ้าพระยาจำ
เมืองชชะ”๓๖

พระร่วงที่ปรากฏในตำนาน พงศาวดารโยนก นี้มีตัวตนจริง เพราะมีจารึกหลักที่ ๗๖
วัดเชียงมั่น กล่าวถึงการสร้างพระนครเชียงใหม่ในปี ๑๘๓๙ ว่า พระยาร่วง พระยา
จำเมือง เสด็จมาช่วยพระเจ้าเมงรายในการสร้างเมือง^{๓๗} พระร่วงที่มีตัวตนอยู่ใน พ.ศ.
๑๘๓๙ นี้คือ พ่อขุนรามคำแหงอย่างไม่ต้องสงสัย เพราะฉะนั้นข้อความที่อ้างถึงพระยา
นครศรีธรรมราช พระยานครหลวง และพระยาศรีอยุธยา จะต้องมีความจริงอยู่ไม่
ใช้น้อย การกล่าวถึงพระยาศรีอยุธยา ย่อมหมายถึงกษัตริย์ผู้ครองอโยธยา เพราะเป็น
เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นก่อน พ.ศ. ๑๘๘๓ อันเป็นปีที่สร้างกรุงศรีอยุธยา ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ
พระยาศรีธรรมราชและนครหลวงนั้น กงหมายถึงกษัตริย์ผู้ครองเมืองนครศรีธรรมราช
และกษัตริย์ผู้ครองพระนครหลวงแห่งอาณาจักรกัมพูชา เรื่องนี้สัมพันธ์กันกับข้อความ
ในศิลาจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๑ ที่กล่าวถึงอาณาเขตของสุโขทัยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง
ว่า จดนครศรีธรรมราช^{๓๘} และข้อความใน *ชินกาลมาลีปกรณ์* ที่กล่าวว่า พระเจ้า

โรจนราชเสด็จไปเมืองนครศรีธรรมราช และได้พระพุทธรูปหินไปสุโขทัย^{๓๔} และส่วนที่เกี่ยวกับพระยานครหลวง หรือกษัตริย์ผู้ครองอาณาจักรกัมพูชานั้น ก็มีความสัมพันธ์กับข้อมูลในจารึกกรุงสุโขทัยหลักที่ ๒ ที่ระบุว่า พ่อขุนผาเมืองเป็นลูกเขยกษัตริย์ขอม^{๓๕} ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในทางไมตรีอันเกิดจากการแต่งงาน ระหว่างกษัตริย์ของอาณาจักรต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้

๓. **ตำนานนครศรีธรรมราช** เป็นตำนานที่กล่าวถึงเรื่องราวนครศรีธรรมราชในสมัยโบราณเมื่ออยู่ ๒ ฉบับ ข้อความตอนหนึ่งที่ทั้ง ๒ ฉบับมีความพ้องกันว่า มีการสู้รบระหว่างพระเจ้าศรีธรรมโศกราช ผู้ครองนครศรีธรรมราชกับพระเจ้าอู่ทองผู้ครองกรุงศรีอยุธยาในเขตตำบลบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ กวารู้รบได้สิ้นสุดลงด้วยการหย่าทัพเป็นไมตรีกัน และทำพิธีแบ่งเขตแดนกัน^{๓๖} ในตำนานนครศรีธรรมราชฉบับหนึ่งกล่าวว่า

“ท้าวอู่ทองยกพระหัตถ์เบี่ยงขวาชั้นชัว แต่เทียมแทมศิลาในฝ่ายทักษิณ เป็นแดนพระเจ้าศรีธรรมโศกราช แต่เทียมแทมศิลาในฝ่ายอุคร เป็นแดนท้าวอู่ทอง และเศษโพธิสมภารของท้าวอู่ทอง พญาศรีธรรมโศกราช ไม่ทิ้งปวงก็แหวกออก ครานั้นท้าวอู่ทอง พญาศรีธรรมโศกราช หลังน้ำทักษิณตก อธิษฐานเป็นญาติพระวงศ์กันสืบไป ถัดวันบุญพญาศรีธรรมโศกราชแล้ว เธอฝากพระทางพระยาศรีธรรมโศกราช และทั้งพระยาจันทรรภาณ พญาพงศ์สุภษษผู้น้องทั้งสองด้วย ”

พระเจ้าศรีธรรมโศกราช และพระยาจันทรรภาณที่กล่าวถึงในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชดังกล่าว ไม่ใช่เป็นชื่อในนิยายหรือในตำนานที่อุปโลกขึ้น เพราะมีปรากฏในศิลาจารึกและตำนานจดหมายเหตุอื่น ๆ คือ ในศิลาจารึกหลักที่ ๒๔ กล่าวถึงพระรามาริบทิพย์เป็นใหญ่แห่งคามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) ทรงพระนามว่าจันทรรภาณ ทรงเป็นกษัตริย์แห่ง (ราชวงศ์) ปัทมวงศ์^{๓๗} ในจารึกหลักที่ ๓๕ พบที่ดงแม่นางเมืองจังหวัดนครสวรรค์ กล่าวถึงพระเจ้ากรุงศรีธรรมโศกโปรดให้เสนาบดีถือรับส่งไปยังพระเจ้าสุนัต ผู้ครองเมืองธานะปุระ ให้สร้างพระสถูปบรรจุพระอัฐิของพระเจ้าศรีธรรมโศกองค์ที่สวรรคตไปแล้ว^{๓๘} ทั้งจารึกหลักที่ ๒๔ และจารึกหลักที่ ๓๕ ในตอนต้นก่อนจะดำเนินเรื่องนั้น กล่าวขียนขอพระเกียรติยศของพระมหากษัตริย์เสมอด้วยพระเจ้าอโศกมหาราชของกัปปัถัมภ์พระพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ของอินเดีย ลักษณะเช่นนี้พ้องกับตำนานและจดหมายเหตุอื่น ๆ ที่เรียกเมืองนครศรีธรรมราชว่า เมืองปาดลึบุตร และ

พระมหากษัตริย์ผู้ครองเมืองว่า พระเจ้าศรีธรรมโศกราช เพราะฉะนั้นเรื่องราวของ พระเจ้าศรีธรรมโศกราชและพระยาจันทราภณู จึงมีมูลความจริง และเรื่องราวของ พระเจ้าอุทองผู้ครองเมืองศรีอยุธยา ก็ควรจะมียุทธศาสตร์ เพราะเรื่องเวลาที่พระเจ้าศรีธรรม โศกราชทรงฝากฝังพระมเหสีและพระญาติกับพระเจ้าอุทองนั้น ย่อมมีความสัมพันธ์กัน เหตุที่เมืองนครศรีธรรมราชเป็นเมืองชั้นของกรุงศรีอยุธยา ในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี ที่ ๑ (พระเจ้าอุทอง) อย่างไรก็ตาม สมัยเวลาที่พระเจ้าจันทราภณูและพระเจ้าศรีธรรม โศกราช ที่ปรากฏข้อความกล่าวถึงในศิลาจารึกนั้นอยู่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ซึ่ง ก่อนการสร้างกรุงศรีอยุธยา เพราะฉะนั้น พระเจ้าอุทองและกรุงศรีอยุธยาที่ปรากฏใน คำานานนครศรีธรรมราชนั้น จะต้องไม่ใช่พระรามาธิบดีที่ ๑ และเมืองศรีอยุธยา ก็จะต้องเป็นเมืองอโยธยาอย่างไม่มีปัญหา.

๔. *ตำนานพระพุทฺธิสังค* เป็นตำนานเก่าแก่เรื่องหนึ่ง พระโพธิรังสี พระเถระ ชาวเชียงใหม่แต่งไว้เป็นภาษาบาลี ราว พ.ศ. ๑๘๔๕ ถึง พ.ศ. ๑๘๘๕ ในสมัยพระเจ้า สามฝั่งแกนครองนครเชียงใหม่ จึงจัดได้ว่าตำนานเรื่องนี้มีความเชื่อถือได้มากที่สุด ข้อความตอนหนึ่งในตำนานนี้กล่าวถึงพระร่วง กษัตริย์แห่งกรุงสุโขทัย ทรงเป็นนักรบ ทรงธรรมอันประเสริฐ ทรง “มีอาณาเขตตามลำแม่น้ำคง เรียงลำดับไปทางเหนือ จนถึงแม่น้ำน่านเป็นที่สุด และทางใต้อยุธยาลงไปถึงนครศรีธรรมราช ประชาชน สุโขทัยอยู่เย็นเป็นสุข มั่งคั่งด้วยสมบัติทั้งปวง”^{๔๘} พระร่วงองค์นี้ได้เสด็จไปถึงเมือง นครศรีธรรมราช ทรงเยี่ยมเยียนเป็นไมตรีกับพระเจ้านครศรีธรรมราชและได้พระพุทฺธิสังค ไปบูชาที่สุโขทัย จากข้อความที่เกี่ยวกับพระร่วงองค์นี้โดยตลอด ผู้เชี่ยวชาญ ในทางภาษาไทยโบราณที่แปลตำนานเรื่องนี้จากภาษาบาลีมาเป็นภาษาไทยระบุว่า พระ ร่วงองค์นี้คือ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์^{๔๙} เพราะฉะนั้นข้อความที่ระบุว่าอาณาจักรสุโขทัย ทางใต้อยุธยา จึงหมายถึงกรุงอโยธยาอย่างไม่ต้องสงสัย

๕. *พงศาวดารเหนือ* บรรณานุกรมและพงศาวดารที่กล่าวถึงกรุงอโยธยาตามที่ได้ อ้างมาแล้ว พงศาวดารเหนือเป็นตำนานที่กล่าวถึงกรุงอโยธยามากที่สุด เพราะเป็น ตำนานประวัติของกรุงอโยธยาโดยตรง แต่เมื่อมาพิจารณาถึงความแน่นอนและความ น่าเชื่อถือได้ของพงศาวดารเรื่องนี้แล้ว บรรณานักโบราณคดีและประวัติศาสตร์ส่วนมาก

เห็นว่าเป็นเรื่องเหลวไหลไม่แน่นอนและเชื่อถือไม่ได้ เพราะมีแต่เรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ และจับต้นชนปลายไม่ถูก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงพิจารณาว่ามีมูลความจริง สมเด็จพระยาตำราจรราชานุภาพทรงเชื่อว่ามีความจริงอยู่บ้างเพียงเล็กน้อย การค้นคว้าจะต้องคัดข้อความที่ไว้สาระออกอีกมากมาย โดยเหตุนี้ที่มาของข้อมูลที่ระบุว่า พระเจ้าอุทองทรงอพยพผู้คนหนีโรคห่าจากเมืองเดิมที่สมเด็จพระยาตำราจรราชานุภาพทรงใช้ในการวินิจฉัยประวัติศาสตร์ก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยา จึงมาจากพงศาวดารเหนือ

อันที่จริง พงศาวดารเหนือ นั้น ถ้าหากพิจารณาศึกษาให้ดีโดยให้ความเห็นใจในข้อที่ว่าเป็นของที่มารวบรวมเข้าไว้อย่างไม่เป็นระเบียบ จนจับต้นชนปลายไม่ถูกประการหนึ่ง พิจารณาคัดสิ่งที่มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ซึ่งเป็นเรื่องที่มาจากความเชื่อความกลัวของคนในสมัยโบราณออกเสียประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่งคือขจัดอุปาทานที่ว่า ชาวไทยในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเพิ่งตั้งตัวเป็นใหญ่ขึ้นเมื่อสร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีใน พ.ศ. ๑๘๘๓ แล้วศึกษาเรื่องราวใน พงศาวดารเหนือ เปรียบเทียบกับหลักฐานอื่น ๆ แล้ว ก็คงจะได้เรื่องราวในทางประวัติศาสตร์ก่อนการสร้างกรุงศรีอยุธยาเพิ่มขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย

โดยเหตุที่ พงศาวดารเหนือ เป็นเรื่องราวประวัติของกรุงอโยธยาเกือบทั้งเรื่อง ไม่อาจยกมาอ้างให้ละเอียดได้ จึงสรุปเฉพาะตอนที่สำคัญที่เข้าใจได้ง่ายมากกล่าวในที่นี้ คือ

๑. ในสมัยรัชกาลพระเจ้าอโนรธามังฉ่องครองกรุงเสทิม พระเจ้าจันทโชติกับเจ้าฟ้าปฐมาสุกาควงจันท์ ครองอยู่ที่กรุงละโว้ พระเจ้าอโนรธามังฉ่องยกกองทัพมาล้อมเมืองละโว้ พระเจ้าจันทโชติทรงยอมเป็นไมตรี แล้วถวายพระพี่น้องชื่อเจ้าฟ้าแก้วประพาพแก่พระเจ้าอโนรธามังฉ่อง^{๕๐} ข้อความที่กล่าวว่าพระเจ้าอโนรธามังฉ่องแผ่อำนาจเข้ามาในดินแดนประเทศไทยนี้ สมเด็จพระยาตำราจรราชานุภาพทรงเชื่อ เพราะปรากฏพบพระพิมพ์และเหรียญเงินที่เมืองนครปฐมอย่างเดียวกันกับที่พบที่เมืองพุกามประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งทรงพบว่าลักษณะพระวิหารอานันทเจดีย์ในเมืองพุกามนั้นไม่เหมือนกับที่อื่น แต่เหมือนนักบวชวัดพระเมรุในจังหวัดนครปฐม ซึ่งน่าจะลอกแบบไปจากวัดพระเมรุ เพราะวัดพระเมรุเก่ากว่า^{๕๑} ข้อความใน พงศาวดารเหนือ คำนึงต่อไปว่า ในรัชกาลต่อมา

คือรัชกาลพระนารายณ์ ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าจันทโชติทรงทำศึกกับกรุงเสกิม ได้ชัยชนะ เมืองละโว้กับเมืองเสกิมก็ขาดไมตรีกัน ต่อมาพระนารายณ์ทรงสร้าง พระปรารักษ์ที่เมืองละโว้ แล้วพระราชทานนามเมืองละโว้ใหม่ว่าเมืองลพบุรี และยก เมืองลพบุรีเป็นเมืองลูกหลวง ส่วนพระนารายณ์ครองเมืองช่อไคในตอนนั้นไม่ปรากฏ แต่เมื่อพระนารายณ์สวรรคตแล้ว บ้านเมืองว่างกษัตริย์ เกิดชิงราชย์กัน มีกษัตริย์ขึ้น ครองใหม่ ทรงนามว่า พระเจ้าหลวง กษัตริย์องค์นี้ได้ถวายวังเป็นวัด วัดนั้นเรียกวัดเดิม แต่ขึ้นมา แล้วย้ายมาสร้างเมืองใหม่ สร้างตำหนักวังอยู่ท้ายเมือง แล้วโปรดให้สร้างวัด โปรดสัตว์ แต่ไม่ทันสร้างเสร็จก็สิ้นพระชนม์ บ้านเมืองเกิดว่างกษัตริย์อีกวาระหนึ่งในที่สุด พระเจ้าน้ำผึ้งได้ราชสมบัติ ในรัชกาลนี้ได้มีการติดต่อกับจีน พระเจ้าน้ำผึ้งได้ราชธิดาจีนชื่อพระนางสร้อยดอกหมากมาเป็นมเหสี แต่เกิดขัดใจกันขึ้น เล็กน้อย พระนางสร้อยดอกหมากเลยทรงกลั่นใจสิ้นพระชนม์ พระเจ้าน้ำผึ้งโปรด ให้พระราชทานเพลิงพระศพที่บริเวณแหลมบางกะจะ แล้วสถาปนาบริเวณที่ถวายพระ เพลิงเป็นวัดชื่อพระเจ้าพระนางเชิงแต่ขึ้นมา^{๕๒} จากข้อความที่กล่าวมาแล้ว พอ พิจารณาได้โดยเอาสมัยเวลาที่พระเจ้าอโนรธามังฉ่อครองราชย์เป็นหลัก เพราะกษัตริย์ องค์นี้มีตัวตนในประวัติศาสตร์จริง พระเจ้าอโนรธามังฉ่อครองราชย์อยู่ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๘๘ — ๑๖๒๑ คือในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ และต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เพราะฉะนั้นเรื่องพระนารายณ์ยกเมืองลพบุรีเป็นเมืองลูกหลวง จึงอยู่ในพุทธศตวรรษ ที่ ๑๗ พระปรารักษ์ที่พระนารายณ์ทรงสร้างขึ้นนั้น ก็ควรอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ถ้าย พระปรารักษ์องค์นี้คงหมายถึงพระปรารักษ์วัดมหาธาตุเมืองลพบุรี ปัจจุบันนักโบราณคดียืนยันว่าเป็นปรารักษ์แบบไทย (อายุอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๘) ส่วนเรื่องเมืองที่พระนารายณ์ ครองอยู่นั้น พิจารณาจากตำแหน่งของวัดเดิม วัดโปรดสัตว์ วัดพระเจ้าพระนางเชิง และแหลมบางกะจะ แล้วก็คือบริเวณที่เป็นเมืองอโยธยา จากข้อความใน พงศาวดารเหนือ ที่กล่าวมาแล้ว แสดงว่าแต่เดิมตัวเมืองอโยธยาที่เป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ตั้งอยู่ บริเวณวัดเดิมหรือวัดอโยธยาปัจจุบัน ในสมัยต่อมาได้ย้ายมาอยู่ใกล้กับบริเวณวัดพญานัง ชิง แทน

๒. ข้อความใน พงศาวดารเหนือ กล่าวถึงสถานที่ต่างๆ ที่มีในบริเวณที่กรุงศรีอยุธยา และสุพรรณบุรี เช่น ในรัชกาลพระยาธรรมิกราชา ได้ทรงสร้างวัดมุนีราช ให้ชุกคลอง

บางตะเคียนออกไปบางยี่หน^{๕๓} วัดมุขราชคือวัดธรรมิกราชที่อยู่บริเวณเกาะเมืองในปัจจุบัน วัดนี้พบเศียรพระพุทธรูปอยู่ทางสำริดขนาดใหญ่คงกล่ามาแล้ว บรรดานักโบราณคดีรับว่าเป็นวัดที่มีมาก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยา ส่วนคลองตะเคียนหรือมีอีกชื่อหนึ่งว่าคลองขุนละคอนไชย ก็มีอยู่จริง ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา หลัง พ.ศ. ๑๘๘๓ ไม่ได้ระบุว่าขุดในรัชกาลใด คลองนี้ไปเชื่อมต่อกับคลองบางยี่หนในเขตเมืองสุพรรณบุรี ข้อความในพงศาวดารเหนืออีกตอนหนึ่งกล่าวถึงเมืองสุพรรณบุรีว่า มีกษัตริย์องค์หนึ่งเสด็จมาแต่เมืองหงสาวดี มาครองราชย์ที่เมืองอโยธยา ได้ทรงสร้างวัดโปรตัสตร์ วัดกุเฆาทอง วัดใหญ่ แล้วโปรดให้สร้างวัดสนามไชย และบูรณะวัดพระบำเลไลย์ ในเมืองสุพรรณบุรี^{๕๔} การขุดคลองก็ดี การสร้างวัดก็ดี เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความเกี่ยวข้องระหว่างอโยธยาและสุพรรณภูมิในสมัยนั้น

๓. ข้อความใน *พงศาวดารเหนือ* กล่าวถึงสาเหตุที่เมืองอโยธยาต้องร้างไป คือเมื่อพระยาแกรกหรือพระเจ้าสินธพอำมรินทร์ ผู้ซึ่งเมืองอโยธยาได้จากพระยาโคตรบอง แล้วสร้างวัดกษพสวรรค์ ซึ่งถือกันว่าเป็นวัดบนเกาะเมืองอยุธยาที่มีมาก่อนการสร้างกรุง^{๕๕} สิ้นพระชนม์ไปได้สามชั่วคน บ้านเมืองก็ว่างกษัตริย์ลง

จึงเอาเจ้าอู่ทองลูกโซภิกเสษฐีประสมด้วยกันกับพระราชธิดา ครองเมืองนั้นได้เจ็ดปี ทำลงเมือง โศภระบือ ข้างม้ายาย และคนทั้งหลายก็ตาย วิปริตหมักหมน^{๕๖}

ข้อความที่เกี่ยวข้องต่อไปก็คือ พระเจ้าอู่ทองศรีสแกเสนาบดีว่า “พระตำหนักเวียงเหล็กให้หาที่ไชยภูมิจะสร้างเมืองใหญ่จึงให้อำมาตย์ข้ามไปฝั่ง ที่ฝั่งเกาะทรงวังข้ามเกณฑ์ไพร่พลทางแคว”^{๕๗} แสดงให้เห็นว่าพระเจ้าอู่ทองโปรดให้สร้างพระนครใหม่ในบริเวณใกล้ๆ กับเมืองอโยธยาเดิม

หลักฐานต่างประเทศ

หลักฐานต่างประเทศซึ่งได้แก่จดหมายเหตุและพงศาวดารนั้น มีข้อมูลที่แสดงให้เห็นได้ชัดว่ากรุงอโยธยาเป็นราชธานีมาก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยาใน พ.ศ. ๑๘๘๓ ดังนี้คือ

๑. จดหมายเหตุจีนสมัยราชวงศ์ซ่งได้กล่าวถึงแคว้นหนึ่งมีชื่อว่าเจินลีฟู ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ติดต่อกับเมืองเต็งลิวใหม่ ส่วนทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ติดต่อกับ

เมืองโปซ็อลันซึ่งอยู่ชายทะเล แคว้นนี้ประชาชนนับถือพุทธศาสนา ถ้าจะไปประเทศจีน ต้องลงเรือออกทะเล จากเมืองเจนลีฟู่ ไปถึงเมืองโปซ็อลันภายใน ๕ วัน ต่อจากนั้นก็ถึง ทะเลคุนหลุน ผ่านประเทศเจนละ แล้วจึงถึงประเทศปิ่นตาเย้ (บั้นทุรงก์) ต่อมาก็ถึงเขตจางเซง (จามปา) จากนั้นข้ามทะเลไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านแหลม มั่นหลี่เข้าเขตเกียวจีแล้วจึงถึงเมืองจินเจาและเลี่ยนเจา พระมหากษัตริย์ผู้ครองแคว้น เจนลีฟู่ได้ส่งราชทูตไปยังประเทศจีนถึง ๔ ครั้ง คือในปี พ.ศ. ๑๗๔๓ พ.ศ. ๑๗๔๕ พ.ศ. ๑๗๔๘ และ พ.ศ. ๑๗๕๕ ในบันทึกของทูตจากเจนลีฟู่ที่ไปประเทศจีนในปี พ.ศ. ๑๗๔๓ นั้น มีความสำคัญตอนหนึ่งที่กล่าวว่าพระมหากษัตริย์ผู้ครองแคว้นนั้นขึ้นครอง ราชย์แต่ปี พ.ศ. ๑๗๒๓^{๕๘}

ที่ตั้งของแคว้นเจนลีฟู่นี้ นักโบราณคดีชาวต่างประเทศหลายท่านสันนิษฐานว่า อยู่ที่ เมืองจันทบุรีบ้าง อยู่ที่อ่าวไทยบ้าง และที่ที่ที่สุดคืออยู่ในแดนเมืองอุ้มทอง เพราะ เจนลีฟู่มีเมืองเต็งลิ่วใหม่ อันเป็นชื่อเดียวกับตันลิ่วใหม่ คือตามพรลิงก์ หรือนคร ศรีธรรมราช อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้^{๕๙} ต่อมานักโบราณคดีในประเทศไทยได้ทำ การสอบค้นที่ตั้งของเมืองเจนลีฟู่โดยละเอียด โดยกำหนดเอาระยะทางตั้งแต่เมืองเจนลีฟู่ ซึ่งแล่นเรือสำเภาไปถึงเมืองโปซ็อลันใน ๕ วัน เปรียบเทียบกับสภาพในทางภูมิศาสตร์ ตลอดจนเมืองโบราณที่มีอายุอยู่ในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๘ นั้น แล้วเสนอว่า เมือง เจนลีฟู่ควรเป็นเมืองอโยธยา ส่วนเมืองท่าโปซ็อลัน คือเมืองประแส ที่อยู่ในบริเวณ บ้านประแส ปากแม่น้ำประแส ในเขตจังหวัดระยอง เพราะเป็นบริเวณที่เคยเป็น เมืองท่ามาก่อน^{๖๐}

๓. พงศาวดารพม่า ในพงศาวดารพม่ามีตอนหนึ่งที่กล่าวถึงกรุงอโยธยาว่า ในรัชกาล พระเจ้าอโนรธาแห่งอาณาจักรพุกาม (พ.ศ. ๑๕๘๘ — ๑๖๒๑) พม่ามีอาณาเขตทาง ตะวันออกติดต่อกับประเทศพิงคะ ส่วนประเทศที่ตั้งอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ของพุกาม คือ ประเทศแห่งชนชาวคยอน ซึ่งเรียกว่าอะรอชา (อโยธยา) ชนชาวคยอนนั้นเป็น พวกที่สืบเชื้อสายมาจากพวกไทยยวนในสมัยหลังรัชกาลพระเจ้าอโนรธาแล้ว ไทยยวน จากแคว้นอโยชะ (อโยธยา) โบราณได้ไปบูรณการเมืองพะโค (หงสาวดี)^{๖๑} ข้อความใน พงศาวดารพม่านี้มีความสัมพันธ์กับข้อความในพงศาวดารเหนือ เรื่องพระเจ้าจันทโชติ

แห่งกรุงละโว้และพระนารายณ์ราชโอรสผู้ครองเมืองอโยธยาในสมัยต่อมา แสดงให้เห็นว่ากรุงอโยธยามีแล้วในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ และ ๑๗

๔. พงศาวดารตะแวก เรื่องราวในพงศาวดารฉบับนี้เกี่ยวกับอาณาจักรกัมพูชา ในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยาลงมา มีข้อความที่น่าเชื่อถือได้อยู่มาก ในพงศาวดารฉบับนี้มีข้อความที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ก่อนสร้างกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. ๑๘๙๓ ว่า ในปี พ.ศ. ๑๘๘๘ อันเป็นรัชกาลของสมเด็จพระมหาโกษาธิบดี (พระบรมนิพนธ์บท) นั้น สมเด็จพระรามาธิบดี ผู้เป็นพระราชบุตรสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชได้เสวยราชสมบัติในพระนครศรีอยุธยา สมเด็จพระรามาธิบดีได้โปรดให้เจ้าไต้เทวกาทูตถือพระราชสาส์นไปเจริญไมตรีกับกรุงกัมพูชา สมเด็จพระมหาโกษาธิบดีไม่ไว้พระทัย โปรดให้จับเจ้าไต้เทวกาทูตฆ่าเสีย^{๒๒} ชื่อพระนครศรีอยุธยาที่ระบุในที่นี้ต้องไม่ใช่พระนครศรีอยุธยาที่สร้างในปี พ.ศ. ๑๘๙๓ อย่างแน่นอน ต้องหมายถึงกรุงอโยธยา และการที่กษัตริย์กัมพูชาจับทูตของสมเด็จพระรามาธิบดีฆ่าเสียนั้น ย่อมทำให้สมเด็จพระรามาธิบดีทรงพิโรธ แต่หาได้ยกกองทัพไปตีกรุงกัมพูชาไม่ เพราะในระยะนั้นคงเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงคือโรคระบาดขึ้นในพระนครหลวง และเมื่อย้ายพระนครใหม่มาตั้งที่กรุงศรีอยุธยาเรียบร้อยแล้ว จึงได้โปรดให้ยกกองทัพไปตีกัมพูชา สาเหตุอันนี้คงเป็นที่มาของคำว่า ขอมแปรพักตร์ ที่ปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา^{๒๓}

สาเหตุการร้างไปของกรุงอโยธยา

สาเหตุการร้างไปของกรุงอโยธยานั้น เมื่อพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ที่ตั้งแล้ว ไม่ใช่ร้างไปเพราะแม่น้ำเปลี่ยนทางเดิน หรือภูมิประเทศที่ทำมาหากินค่อนข้างดีและประชาชนต้องย้ายไปตั้งหลักแหล่งที่ทำมาหากินในที่อื่น ดังเช่นเมืองโบราณเป็นจำนวนมากที่พบในเมืองไทย เพราะถ้าหากร้างไปในกรณีเช่นนั้นแล้ว ทำไมจึงเกิดการสร้างพระนครศรีอยุธยาในบริเวณที่ติดต่อกับเมืองอโยธยาในสมัยต่อมา เพราะฉะนั้น สาเหตุของการร้างไปเพราะสภาพในทางภูมิศาสตร์ไม่อำนวย ซึ่งเป็นอันตกไป สาเหตุของการร้างไปของเมืองที่ควรพิจารณาต่อไปก็คือ การร้างไปเพราะถูกข้าศึกยกมารุกรานและเกิดโรคระบาด เมื่อตรวจจากเอกสารแล้วไม่พบร่องรอยเลยว่ากรุงอโยธยาร้างไปเพราะถูกข้าศึกรุกราน แต่พบร่องรอยใน พงศาวดารเหนือ ที่กล่าวมาแล้วว่า หลังจากรัชกาล

พระยาแกรก ๓ ชั่วกษัตริย์ เจ้าอุทองได้ครองราชย์ ต่อมาอีก ๗ ปี เกิดโรคทำ ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ตอนหนึ่ง และพระเจ้าอุทองอพยพผู้คนเดินทางไปหาที่ตั้งเมืองใหม่ ๑๕ วันแล้ว มาพบที่สร้างพระนครใหม่บริเวณริมหนองโสน ตอนหนึ่ง^{๖๔} และอีกตอนหนึ่งที่อยู่แยกจากสองตอนแรกทีกล่าวมาแล้วมีใจความว่า “พระยาอุทองตรัสแก่เสนาบดีว่า พระตำหนักเวียงเหล็กให้หาที่ชัยภูมิจะสร้างเมืองใหญ่จึงให้อำมาตย์ข้ามไปฝั่งที่ฝั่งเกาะตรงวังข้ามเกณฑ์ไพร่พลถางแล้ว”^{๖๕} ข้อความทั้งสามตอนที่กล่าวมาแล้ว ถ้าพิจารณาให้ดีจะเห็นว่า มีข้อความในตอนที่สอง คือ ที่กล่าวว่า พระเจ้าอุทองอพยพพาผู้คนเดินทางไป ๑๕ วัน แล้วจึงหาที่สร้างราชธานีใหม่นั้น ชัดกักับข้อความในตอนหนึ่งและตอนที่สาม กล่าวคือในตอนหนึ่งทีกล่าวว่าพระเจ้าอุทองขึ้นเสวยราชย์ในเมืองที่พระยาแกรกเคยครองอยู่ เมืองนี้คือเมืองอโยธยาเพราะมีข้อความที่สัมพันธ์กันกับข้อความในพงศาวดารฉบับเดียวกันนี้ ทีกล่าวว่าพระยาแกรกทรงพระราชทานเพลิงศพพระยาโคตรบอง แล้วสถาปนาบริเวณที่ถวายพระเพลิงเป็นวัดศพนวรรค์^{๖๖} บริเวณที่เป็นวัดศพนวรรค์นี้ เป็นวัดเก่าบนเกาะเมืองที่มีมาก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยาและเมื่อสร้างกรุงศรีอยุธยาแล้ว ก็อยู่ในบริเวณที่เป็นสวนหลวงของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเสียสมเด็จพระศรีสุริโยทัยแก่ข้าศึก โปรดให้พระราชทานเพลิงพระศพที่บริเวณสวนหลวงนี้ บริเวณนี้จึงได้ชื่อว่าวัดสวนหลวงศพนวรรค์เรื่อยมา^{๖๗} เพราะฉะนั้นเมื่อเกิดโรคระบาดขึ้นในเมือง พระเจ้าอุทองทำไมจะอพยพผู้คนเดินทางไปทำไมถึง ๑๕ วันแล้วมาสร้างเมืองใหม่ในบริเวณที่ใกล้ๆกับเมืองเก่าเพียงแค่น้ำก็ถึงกัน จึงดูไม่เข้ากับเหตุผล ส่วนข้อความในตอนสามทีกล่าวถึงพระตำหนักเวียงเหล็กและการหาที่สร้างพระนครในฝั่งตรงข้ามนั้น เข้ากันได้กับข้อความในตอนหนึ่ง ซึ่งอาจจะตีความเอาได้ว่าเมื่อเกิดโรคระบาดขึ้นแล้วในเมืองอโยธยา พระเจ้าอุทองก็ย้ายพระราชฐานมาอยู่เสียที่ตำหนักเวียงเหล็ก แล้วโปรดให้สร้างเมืองใหม่ที่บริเวณฝั่งตรงข้ามของตำหนัก คือบริเวณริมหนองโสนในเกาะเมืองปัจจุบัน

ข้อความในพงศาวดารเหนือทีกล่าวว่าพระเจ้าอุทองย้ายเมืองมาสร้างใหม่ เพราะเกิดโรคระบาดที่เมืองเดิมนั้น มีหลักฐานในด้านเอกสารจากที่อื่นสนับสนุน คือ

๑. พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับพระราชหัตถเลขา ระบุว่าในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ นั้น “ทรงพระกรุณาตรัสว่า เจ้าแก้ว เจ้าไทยออกอหิวาตกโรคตายให้ชุกขึ้นเผาเสีย และที่ปลงศพนั้นให้สถาปนาพระเจดีย์และวิหารเป็นพระอารามแล้วให้นามชื่อวัดป่าแก้ว”^{๖๘} วัดป่าแก้วเป็นที่อยู่ของสมเด็จพระวันรัต เจ้าคณะสงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสีในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร สมเด็จพระวันรัตถวายวิสัชนาเรื่อง การทำยุทธหัตถีได้ชัยชนะพระมหาอุปราชาเป็นที่พอพระทัย จึงโปรดให้สร้างพระเจดีย์ชัยมงคล^{๖๙} บริเวณที่เป็นวัดใหญ่ชัยมงคล เพราะฉะนั้นย่อมเป็นหลักฐานแสดงให้เห็นว่า กรุงอโยธยาเกิดอหิวาตกโรคระบาดจริง พระราชโอรสทั้งสองคือ เจ้าแก้วและเจ้าไทยสิ้นพระชนม์แล้วถูกฝังอย่างรีบร้อนก่อนอพยพย้ายเมืองไป

ข้อความอีกตอนหนึ่ง ในรัชกาลนี้ระบุว่า “ทรงพระกรุณาตรัสว่า ที่พระตำหนักเวียงเหล็กนั้น ให้สถาปนาพระวิหารและพระมหาธาตุเป็นพระอาราม แล้วให้นามชื่อวัดพุทธโรศวรชัย”^{๗๐} ข้อมูลนี้สนับสนุนข้อความใน พงศาวดารเหนือ ที่กล่าวถึงพระตำหนักเวียงเหล็กว่าเป็นที่เคยประทับมาก่อนการสร้างพระนครศรีอยุธยาจริง

๒. พงศาวดารละแวก มีข้อความที่กล่าวไว้ในปี พ.ศ. ๑๘๘๘ รัชกาลสมเด็จพระมหา นิพพาน สมเด็จพระรามาธิบดี เสด็จขึ้นครองราชย์สืบต่อจากพระราชบิดา แล้วส่งเจ้าไต้เทวกาไปเจริญไมตรีกับกรุงกัมพูชา สมเด็จพระมหา นิพพานไม่ทรงไว้พระทัย โปรดให้จับเจ้าไต้เทวกาฆ่าเสีย^{๗๑} ต่อมาหลังจากสร้างกรุงศรีอยุธยาแล้ว มีข้อความใน พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ระบุว่า “ให้เชิญสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ พระราชมเหศวร ลงมาแต่เมืองลพบุรี ทรงพระกรุณาตรัสว่าขอมแปรพักตร์ จะให้ออกไปกระทำปราบปรามเสีย”^{๗๒} จะเห็นได้ว่าข้อมูลที่มาจากพงศาวดารทั้งสองฉบับสัมพันธ์กัน สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงพิโรธกษัตริย์กัมพูชาในกรณีที่จับราชทูตฆ่าเสีย เลยตรัสว่าขอมแปรพักตร์ และโปรดให้ยกกองทัพไปปราบปราม แต่เหตุที่ส่งกองทัพไปตีเขมรหลังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นเวลาหลายปีนั้น เพราะทางกรุงศรีอยุธยาไม่เป็นปกติคงเกิดโรครระบาดขึ้น และต้องย้ายที่ตั้งพระนครใหม่

จากหลักฐานที่ยกมาข้างนี้ ก็มีข้อแย้งอยู่ว่า เมื่อเมืองเดิมเกิดโรครระบาดขึ้นแล้ว เหตุใดจึงไม่ย้ายไปอยู่ในที่ที่ไกลออกไป แต่กลับย้ายไปอยู่ในที่ใกล้ ๆ กันกับที่มีโรครระบาด

สำหรับเรื่องนี้อาจตีความได้จากสภาพในทางภูมิประเทศ พระตำหนักเวียงเหล็กหรือที่เป็นวัดพุทธศตวรรษปัจจุบันเป็นที่ที่อยู่เหนือน้ำ คืออยู่บนฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยาทางตอนใต้ของเกาะเมือง แม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านตำบลนี้ ไปบรรจบกับแม่น้ำหันตราหรือแม่น้ำแม่เบ็ญ ซึ่งบริเวณที่แม่น้ำแม่เบ็ญและแม่น้ำเจ้าพระยามาบรรจบกัน เป็นที่ตั้งของเมืองอโยธยา ระยะทางจากตัวเมืองอโยธยาเดิมห่างจากบริเวณที่เป็นพระตำหนักเวียงเหล็กที่อยู่ตอนเหนือน้ำประมาณ ๑ กิโลเมตร โรคอหิวาห์ก็เป็นโรคระบาดที่เกิดขึ้นบ่อย ๆ ในสมัยโบราณ ประชาชนในสมัยก่อนย่อมรู้จักดี เพราะฉะนั้นอาจหาทางจัดการระบบของโรคนี้ได้ด้วยการย้ายที่อยู่มาเสียในที่ที่เหนือน้ำ และโดยเหตุที่บริเวณเมืองอโยธยาเดิมมีผู้คนล้มตายมากไม่เป็นมงคลในการย้ายกลับไปอยู่ใหม่ จึงเลือกหาที่ที่เหมาะสมกว่าสร้างพระนครใหม่ขึ้นแทน คือบริเวณริมหนองโสน บริเวณนี้เป็นที่ลุ่มที่ค่อนข้างใหม่ มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านทางด้านตะวันตกและด้านใต้ แม่น้ำลพบุรีไหลผ่านทางด้านเหนือ ทำหน้าที่เป็นคูเมืองธรรมชาติได้ดี เมื่อสร้างพระนครแล้วก็ขุดคูพระนครขึ้นอีกด้านเดียวคือด้านตะวันออก อันที่จริงการย้ายที่ตั้งเมืองกรุงอโยธยานี้ เคยมีมาก่อนแล้ว ดังเช่นปรากฏใน พระราชพงศาวดารเหนือ ว่า หลังรัชกาลพระนารายณ์แล้วเกิดการฆ่าฟันชิงราชสมบัติกัน ผู้คนล้มตายเป็นอันมาก พอพระเจ้าหลวงได้ราชสมบัติก็ถวายพระราชวังเป็นวัด คือวัดเดิม (วัดอโยธยา) แล้วย้ายเมืองมาสร้างใหม่แถวปากน้ำแม่เบ็ญ ใกล้ ๆ กับวัดพนัญเชิง^{๑๓} ที่เป็นเช่นนั้น คงเห็นว่า ที่ตั้งเมืองเดิมไม่เป็นมงคล เช่นเดียวกันกับการย้ายมาสร้างกรุงใหม่ที่บริเวณริมหนองโสนในสมัยต่อมา

สรุป

เรื่องราวประวัติศาสตร์ไทย สมัยก่อนการสร้างกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีใน พ.ศ. ๑๘๙๓ นั้น ถ้าหากขจัดอุปาทานในเรื่องที่ว่า ชนชาติไทยเพิ่งตั้งตัวเป็นอิสระได้จากพวกขอมในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ แล้วหันมาพิจารณาศึกษาจากข้อมูลเพื่อความแน่นอนกันใหม่ก็จะพบว่า ชาวไทยได้ตั้งบ้านตั้งเมืองปกครองกันอยู่อย่างเป็นอิสระก่อนสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๘ มาช้านานแล้ว ดังปรากฏว่า ในพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นต้นมา ชาวไทยในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยามีกรุงอโยธยาเป็นราชธานีของอาณาจักร เป็นศูนย์กลาง

การปกครอง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ สืบต่อจากกรุงละโว้ หรือลพบุรี ซึ่งหมดความสำคัญกลายเป็นเมืองลูกหลวงไป

ที่ว่ากรุงอโยธยาเป็นศูนย์กลางการปกครอง เพราะมีการปกครองที่มั่นคงเป็นระเบียบ ตั้งปรากฏมีพระมหากษัตริย์ที่ปกครองสืบต่อกันมา มีพระนามว่ารามาริบัติ เช่นกรุงอโยธยาของพระรามในคัมภีร์รามายณะของอินเดีย มีกฎหมายที่เป็นระเบียบแบบแผนใช้ในการปกครอง มีอาณาเขตที่แน่นอนและพระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจ จนนเป็นที่ยอมรับของพระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรอื่น เช่น ลานนาไทย นครศรีธรรมราชและสุโขทัย ตลอดจนถึงอาณาจักรกัมพูชา

ที่ว่ากรุงอโยธยาเป็นศูนย์กลางของวัฒนธรรม เพราะเป็นที่เคยเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาเถรวาท มีศิลปกรรมในทางพุทธศาสนาขนาดใหญ่ที่สวยงามยั่งยืนยืนเป็นหลักฐานอยู่ คือ พระพุทธรูปพระเจ้าพระนางเชิง หรือพระพุทธรูปรัตนไตรนายก ซึ่งเป็นพระพุทธรูปนั่งที่ใหญ่ที่สุดในเมืองไทยขณะนี้ และเศียรพระพุทธรูปอุ้งทองแบบคางคนสำริดขนาดใหญ่ที่วัดธรรมิกราช และที่สำคัญก็คือ กรุงอโยธยา เป็นเจ้าของศิลปกรรมสกุลช่างอุ้งทองที่สวยงาม อันสืบเนื่องมาแต่ศิลปกรรมในตอนปลายสมัยทวารวดี

ที่ว่ากรุงอโยธยาเป็นศูนย์กลางในทางเศรษฐกิจ ก็เพราะอโยธยาตั้งอยู่ในบริเวณแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำป่าสัก และแม่น้ำลพบุรีมาพบกันเป็นบริเวณที่ราบลุ่ม อุดมสมบูรณ์ เหมาะในการกสิกรรม เพาะปลูก และเป็นบริเวณชุมทางในค่านการค้าภายในทั้งทางบกและทางน้ำกับบ้านเมืองทางเหนือและทางใต้ เป็นศูนย์กลางการค้าขายติดต่อกับต่างประเทศ ตั้งปรากฏในจดหมายเหตุจีน ราชวงศ์ซ้องในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เรียกว่าเจนลีฟู

ต่อมาในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๘ กรุงอโยธยาเกิดโรคระบาด ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ผู้ครองราชย์ในเวลานั้น จึงทรงย้ายพระนครมาตั้งใหม่ในบริเวณริมหนองโสน ที่อยู่ฝั่งตรงข้ามทางด้านตะวันตกของเมืองอโยธาเดิม แล้วขนานนามตามราชธานีเดิมว่า กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา เป็นราชธานีของไทยสืบต่อมาจนเสียให้แก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐

เชิงอรรถ

๑. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงราชูปถัมภ์, แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, พ.ศ. ๒๕๖๗) หน้า ๓๐
๒. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงราชูปถัมภ์, พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดไอเดียนสโตร์, พ.ศ. ๒๕๐๕) หน้า ๕๘, ๕๙
๓. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงราชูปถัมภ์, นิทานโบราณคดี (พระนคร : โรงพิมพ์กฤษณปกรณ์ พ.ศ. ๒๕๐๑) หน้า ๒๔๓
๔. *Ibid.*, หน้า ๒๔๑, ๒๔๒
๕. *Ibid.*, หน้า ๒๔๔, ๒๔๕, ๒๔๖
๖. *Ibid.*, หน้า ๒๔๗, ๒๔๘
๗. *Ibid.*, หน้า ๒๔๖, ๒๔๗
๘. มานิต วัลลิโภคม, “ท้าวอู่ทอง – ศรีมหาพรหม”, นิตยสารสามทหาร, ปีที่ ๒ เล่มที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๐๖ หน้า ๓๕, ๔๐, ๔๑
๙. สำนักนายกรัฐมนตรี, “จารึกหลักที่ ๔๔” ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๐๘) หน้า ๗๕
๑๐. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงราชูปถัมภ์, พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา *op. cit.*, หน้า ๕๘, ๕๙
๑๑. ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร, ชินกาลมาลีปกรณ์ (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิล พ.ศ. ๒๕๐๑) หน้า ๑๐๒, ๑๐๓
๑๒. หมอบรัดเลย์, กฎหมายเมืองไทย เล่ม ๑ (พระนคร : โรงพิมพ์พิมพ์ปกคลองบางกอกใหญ่ พ.ศ. ๒๔๓๕) หน้า ๓๑๖
๑๓. “พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ”, ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอพระสมุดแห่งชาติ เล่ม ๑ (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า พ.ศ. ๒๕๐๖) หน้า ๑๑๕
๑๔. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าทรงราชูปถัมภ์, พงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา *op. cit.*, หน้า ๑๐๓
๑๕. พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ, *op. cit.*, หน้า ๑๑๕
๑๖. จากการศึกษาสำรวจโบราณสถาน ในเขตจังหวัดอยุธยา ระหว่างวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน – ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๐๘
๑๗. *Ibid.*
๑๘. เขียน ชัยศิริ, พุทธานุสาวรีย์ (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล บุญส่งการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๐) หน้า ๗๖, ๗๗, ๗๘
๑๙. ศาสตราจารย์ ยอช เซเคส์, โบราณวัตถุในพิพิธภัณฑ์สถานสำหรับพระนคร (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพัฒน์กร พ.ศ. ๒๔๗๑) หน้า ๓๕
๒๐. พูนพล อาสนจินดา และมานี ธรรมครองอาตม์, แผนที่ชุดภูมิศาสตร์ประเทศไทย (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา พ.ศ. ๒๕๐๐) หน้า ๗
๒๑. จากการศึกษาสำรวจและศึกษาโบราณสถานของชุมชนมัสยิดวันธรรมโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ใน พ.ศ. ๒๕๐๘
๒๒. *Ibid.*

๒๓. ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส, ประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๓ (พระนคร : โรงพิมพ์ไทรภณพิพัฒน์การ พ.ศ. ๒๔๖๗) หน้า ๕๘

๒๔. *Ibid.*, หน้า ๑๕๐, ๑๕๑

๒๕. พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ *op. cit.*, หน้า ๑๑๗-๑๑๘

๒๖. สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ, แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม *op. cit.*, หน้า ๓๓, ๓๔

๒๗. ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส, ประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๓ *op. cit.*, หน้า ๘๘

๒๘. สำนักนายกรัฐมนตรี, “จารึกหลักที่ ๔๘” *op. cit.*, หน้า ๗๕

๒๙. ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส, ประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๓ *op. cit.*, หน้า ๕๘

๓๐. สำนักนายกรัฐมนตรี, “จารึกหลักที่ ๔๗” ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (พระนคร : โรงพิมพ์ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๐๘) หน้า ๗๖

๓๑. พระราชพงศาวดารกรุงเก่าฉบับหลวงประเสริฐ, *op. cit.*, หน้า ๑๑๕

๓๒. สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ แสดงบรรยายพงศาวดารสยาม *op. cit.*, หน้า ๓๔-๓๕

๓๓. หมออบรดิล *op. cit.*, หน้า ๓๖๒

๓๔. *Ibid.*, หน้า ๓๕๗

๓๕. *Ibid.*, หน้า ๒๐๕

๓๖. สำนักนายกรัฐมนตรี, “จารึกหลักที่ ๔๑” ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (พระนคร : โรงพิมพ์ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๐๘) หน้า ๔๘

๓๗. ดำเนินมูลศาสนา, (พระนคร : โรงพิมพ์ ยัมศรี พ.ศ. ๒๔๘๒) หน้า ๑๕๐

๓๘. *Ibid.*, หน้า ๒๒๖

๓๙. พระยาประชากิจกรจักร์, พงศาวดารโยนก (พระนคร : สำนักพิมพ์ ชูสิน พ.ศ. ๒๔๘๘) หน้า ๓๒๘, ๓๒๙

๔๐. สำนักนายกรัฐมนตรี, “จารึกหลักที่ ๗๖” ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (พระนคร : โรงพิมพ์ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๐๘) หน้า ๒๑๐

๔๑. ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส, ประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๑ *op. cit.*, หน้า ๕๘

๔๒. ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร, *op. cit.*, หน้า ๑๐๐, ๑๐๑, ๑๐๒

๔๓. ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส, ประชุมจารึกสยามภาคที่ ๑ *op. cit.*, หน้า ๖๕, ๖๖

๔๔. “ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช” รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช (พระนคร : โรงพิมพ์ รุ่งเรืองรัตน์ พ.ศ. ๒๕๐๕) หน้า ๘๔

๔๕. “ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช” รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช (พระนคร : โรงพิมพ์ รุ่งเรืองรัตน์ พ.ศ. ๒๕๐๕) หน้า ๕๑, ๕๒

๔๖. ศาสตราจารย์ ยอช เซเดส, ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๒ (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิพร พ.ศ. ๒๕๐๔) หน้า ๓๑

๔๗. สำนักนายกรัฐมนตรี, “จารึกหลักที่ ๓๕” ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ (พระนคร : โรงพิมพ์ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี พ.ศ. ๒๕๐๘) หน้า ๑๘, ๑๕

๔๘. ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร, นิทานพระพุทธรูปศักดิ์ (พระนคร : โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิพร พ.ศ. ๒๕๐๖) หน้า ๔๑

๔๘. *Ibid.*, หน้า ๕๕
๕๐. “พระราชพงศาวดารเหนือ” ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๑ (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า พ.ศ. ๒๕๐๖) หน้า ๓๘, ๔๐
๕๑. หลวงบริบาลบุรีรักษ์, เรื่องโบราณคดี จากลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้า (พระนคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ พ.ศ. ๒๕๐๓) หน้า ๑๓๓, ๑๓๔, ๑๓๕
๕๒. พระราชพงศาวดารเหนือ *op. cit.*, หน้า ๔๓, ๔๔, ๔๕, ๔๖, ๔๗
๕๓. *Ibid.*, หน้า ๔๗, ๔๘
๕๔. *Ibid.*, หน้า ๕๓
๕๕. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, เกี่ยวกับทางรถไฟ (พระนคร : เอกสารการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๐๖) หน้า ๒๒
๕๖. พระราชพงศาวดารเหนือ, *op. cit.*, หน้า ๖๖
๕๗. *Ibid.*, หน้า ๖๔
๕๘. O.W. Wolters “Chên li fu” *The Journal of The Siam Society*, XLVIII Part 2, November 1960, p.p. 1, 2, 3, 4, 5.
๕๙. *Ibid.*, p. 20
๖๐. มานิต วลัยโกดม, “เจนลีฟู่-ไปซื้อลิน” นิตยสารสามทหาร ปีที่ ๒ เล่มที่ ๕ เมษายน ๒๕๐๖ หน้า ๓๘, ๔๐
๖๑. ธนิต ฮัยโพธิ์, เมืองโครทิงสี่อุทองและอโยธยา (พระนคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิพร พ.ศ. ๒๕๕๕) หน้า ๔๘, ๕๐, ๕๑.
๖๒. “พงศาวดารเมืองลพบุรี”, ประชุมพงศาวดารฉบับหอพระสมุดแห่งชาติ เล่ม ๒ (พระนคร : สำนักพิมพ์ก้าวหน้า พ.ศ. ๒๕๐๗) หน้า ๗๑๓
๖๓. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๑ *op. cit.*, หน้า ๕๕
๖๔. พระราชพงศาวดารเหนือ *op. cit.*, หน้า ๖๖
๖๕. *Ibid.*, หน้า ๖๔
๖๖. *Ibid.*, หน้า ๓๓
๖๗. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา *op. cit.*, หน้า ๑๔๔
๖๘. *Ibid.*, หน้า ๑๐๐
๖๙. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, เกี่ยวกับทางรถไฟ *op. cit.*, หน้า ๒๖, ๒๗
๗๐. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา *op. cit.*, หน้า ๕๕
๗๑. พระราชพงศาวดารเมืองลพบุรี, *op. cit.*, หน้า ๗๑๓
๗๒. สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า, พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา *op. cit.*, หน้า ๕๕
๗๓. พระราชพงศาวดารเหนือ, *op. cit.*, หน้า ๔๓.

'A WESTERN TEACHER AND THE HISTORY OF EARLY AYUDHYA'

W.O. Wolters

Professor Friedrich Heer has described the great changes beginning to transform Europe in the thirteenth century.¹ Before then Europe had belonged to what he calls 'an open world'. Beyond its frontiers lay friendly lands. From Moslem countries ancient Greek learning, enriched by the studies of Arab scholars, was gratefully received. Nor were the boundaries within Europe yet rigid. Religion and scholarship were international callings, and travelling preachers and teachers were at home in every country. 'A widely ranging eclecticism' still possessed Europe, with 'a satisfying blend of ingredients taken from pre-Christian "pagan" folk religions with others that were certainly Christian but which had acquired an exotic flavouring from their intimate association with contrasting and non-Christian material.' The Church was able to accommodate all these ingredients.

But the thirteenth century, according to Professor Heer, introduced a long period of 'closed' history for Europe. The Crusaders' capture of Constantinople, the Mongol invasion of Russia, the rise of the Turks, the subtle formulations of the scholastics, and the early stirrings of nation states were among the portents of a very different Europe.

Historians have also seen the thirteenth century, which happens to provide the first records of Thai kingdoms, as a watershed in the history of South East Asia. As in Europe, contacts with the outside world had, for centuries, been numerous and fruitful; the *literati* felt that they belonged to a universal civilisation, embracing India, Ceylon, and the courtly centres of learning in South East Asia.² The royal cults had never divided the population. But, as in Europe, the thirteenth century saw Mongol invasions. Moreover, Professor R.C. Majumdar has suggested that the Moslem invasion of India, which was beginning in this period, by weakening the Hindu kingdoms in India was indirectly responsible for sapping the vitality of the 'Hindu' kingdoms of South East Asia.³ Already by the thirteenth century the rich production of Sanskrit inscriptions was coming to an end. On the mainland Theravāda Buddhism was

---

1. Friedrich Heer, *The Medieval World* (translated from the German by Janet Sondheimer), Mentor Book, New York, 1963, chapter one.

2. Thus Yaśovarman I of Angkor (888–c. 900), a patron of Sanskrit scholarship, could be described in the following terms: 'in all the sciences and in all the sports, in the arts, the languages and the writings, in dancing, singing, and all the rest, he was as clever as if he had been the first inventor of them'; the Loley inscription, quoted in L. P. Briggs, *The ancient Khmer empire*, Philadelphia, 1951, 113. A sense of equality with India is proudly expressed by the Javanese court poet, Prapañsa, in the fourteenth century; T. G. Th. Pigeaud, *Java in the 14th century . . . The Nāgara-kērtāgama*, 111, The Hague, 1960, 97-98.

3. R. C. Majumdar, *Kambuja-deśa or an ancient Hindu colony in Cambodia*, Madras, 1944, 139-140.

making progress even in Cambodia; the greatest of the earlier kingdoms, while Marco Polo at the end of the century reported in northern Sumatra the first pockets of an indigenous Moslem society in the Indonesian archipelago. Not many centuries later Europeans, active in the Indian Ocean, were isolating India and Ceylon from this region.

Both in Europe and South East Asia, therefore, the thirteenth century saw hints of an unaccustomed isolation and a challenge to the older and 'open' way of life. Europe was moving into its 'closed' period. But what was to be the sequel in South East Asia?

South East Asian historical studies, in comparison with studies of European history, are still in their infancy, and few of the great strands of development can as yet be described with confidence. Yet some may be prepared to agree with the present writer that the sequel in South East Asia was somewhat different from what it was in Europe; the interruption in intellectual continuities was not to be so drastic.

A prominent feature of the earlier centuries had been the way periods of great disturbance were always followed by a deliberate effort by rulers to restore continuity with the past. *Parvemu* kings and their entourages absorbed with fervour the Sanskrit texts which for them, as for their predecessors, were the door to the experience of the civilised world, texts which gave them an exhilarating conceptual framework for understanding and controlling the universe, the microcosm of which they believed they had just conquered. The chief change in public life in these earlier centuries had been a gradual enlargement of the span of human activities in which, according to the judgment of the rulers and their advisers, Indian example was found to be relevant; after necessary adaptations, to their own needs.¹ The firm conviction existed that government was a science which had to be studied and applied by those in authority to prevent the collapse of society, and educated men had no hesitation in looking beyond their borders for precedents and models on which to base their policies. Thus we find that, when strong kings seized power in these kingdoms, epigraphic evidence is frequently available to show that they were generous patrons of learning.

But this form of response to the challenge of crisis did not desert thoughtful men in South East Asia during the nineteenth and earlier twentieth centuries. By then the dimensions of the outside world, in earlier centuries the source of so much

1. The epigraphic biographies of Khmer *literati* give instances of generations of scholarly families who served the kings and provided an essential element of continuity in spite of dynastic changes. M. Jean Boisselier has drawn attention to an extreme illustration of the prestige of texts on statescraft. In the disturbed twelfth century a Cham king provided himself with a book in Sanskrit to legitimise his rule. The use of Sanskrit seems to have been intended to endow his text with the prestige of a *smṛti*; J. Boisselier, *La statue du Champa*, Paris, 1963, 241-243.

rich knowledge, were being disclosed on an alarming scale. Nevertheless, leaders, and notably the Thai kings, realised that indignation and protest were not enough. The conviction remained that expertise in government was the best means of overcoming grave danger. Centuries of training in the 'Indian' traditions of statescraft led them instinctively to the realisation of the need to look more closely at new, though not necessarily competing, universal features of the world in which they lived in order to study them and, above all, to implement by measures of government what were found to be necessary changes. Study in an open-minded and confident mood was the first responsibility. The sciences of government were being supplemented by western experience, but they remained sciences which educated men could master. Moreover now, as in earlier centuries, the rulers and the *élite* recognised their responsibility for teaching the people what was needed for the welfare of society. Thus, whereas in earlier centuries inscriptions on stone conveyed royal precepts to the people, King Mongkut introduced a Royal Gazette to make possible 'the communications of the king to the nobles and people regarding government affairs in order that they may conform to them.'

The distinctiveness of this open-minded response to the problems of the nineteenth and earlier twentieth centuries, the legacy of historical experience, is seen when we compare, for example, the confident mood of King Mongkut or Princess Kartini in Java with the very different mood of reformers in China in the nineteenth century, where self-centred and self-sufficient traditions left many of them maladjusted and unprepared for taking in their stride the problems of the modern world. In Vietnam, which also had a 'Confucianist' heritage, the emotional reaction to the problems of the modern age sometimes caused the intellectuals to be ashamed of their traditional values.

The study of the traditional response to disturbance in what may loosely be called 'Hindu' South East Asia suggests to the present writer one way in which important continuities may be revealed in the whole span of South East Asian history. On these lines he is disposed to look for a South East Asian environment of 'nationalism' as something different from and more significant than the 'colonial' environment of nationalism. And, because he is interested in the persistence of traditional cultural features even in the changing world of nineteenth century South East Asia, he believes that the history of Ayudhyā, a link between the older world of South East Asia and the nineteenth century, is, in spite of much that is as yet unknown, an important subject for western students of South East Asia.

But is the history of Ayudhyā a legitimate case-study in the strength of continuities in South East Asia? Professor Coedès has already indicated how Ayudhyā, though a Buddhist Kingdom, in its early years did not reject its Brahmanical

environment.¹ Subsequent research into the evolution of the institutions of Ayudhyā will no doubt help to identify and account for the Thai adaptation of the Brahmanical influences which promoted a powerful autocracy to offset the lack of centralised government in the modern sense of the term, and a valuable beginning could be made by a systematic study of the reforms of Paramatrailokanātha in the fifteenth century. European sources of the seventeenth century give hints of the strengthening of the authority of the king, while the flourishing state of Sanskrit learning in that century indicates the powerful force of the ancient South East Asian tradition of secular education.

The background to the survival of 'Indian' features of government and culture in this Buddhist kingdom was the growing importance of Ayudhyā in the Thai-speaking world. Before the Burman wars of the sixteenth century there must have been some comparability in the power of Ayudhyā and Ch'ieng Mai, but the sufferings caused to northern Siam during the sixteenth century meant that only Ayudhyā emerged intact as a royal base and concentration, in Angkor-fashion, of the resources and talent of the Thai world.

A question arises, however, which western students of Thai history are bound to ask themselves. Why was it that the state on the fringe of the Thai-speaking world became the nucleus of the future kingdom of Siam?

The early Thai kingdoms, as they emerge in the thirteenth and fourteenth centuries, fitted into an earlier territorial pattern of kingdoms evolved during the 'Mon' period in the history of the region. The framework into which Ayudhyā fitted was a special one, for its predecessor had been the Mon kingdom of Lavo. Ayudhyā, unlike Sukhodaya and Ch'ieng Mai in the far north, came to the fore in an area which had enjoyed special links with the 'Indian' world of South East Asia, and here may be a major reason for the subsequent character and triumph of Ayudhyā.

The first epigraphic reference to the name of 'Lavo' so far available probably comes from the eleventh century,² though the Arab writer Ibn Khordadbeh in the ninth century mentions the *lawākī* gharuwood.³ The scanty archaeological remains of this kingdom, with their hints of pre-Angkorian Khmer script and titles as well as Mon

1. George Coedès, 'L'art siamois de l'époque de Sukhodaya . . . ' *Arts asiatiques*, 1, 4 (1954), 299-302.

2. G. Coedès, *Recueil des inscriptions du Siam. Deuxième partie.* (Second edition), Bangkok, 1961, 16-18.

3. P. Pelliot, *Notes on Marco Polo II.* Paris, 1963, 768. Pelliot suggested that Lavo was known to the Chinese in 1001; 'Deux itinéraires . . .', *BEFEO*, 4 (1904) 233.

palaeographic features, are familiar to students of earlier South East Asian history¹. Further archaeological research will undoubtedly increase our knowledge of this as well as of other parts of the Mon world of the Menam Basin. In Lavo Brahmanism evidently flourished side by side with Theravāda Buddhism, and as far away as U T'ong Brahmanical remains have been found which enabled Professor Coedès to observe that Buddhism was not, as was once thought, the only religion practised in the west of the Menam Basin.²

Lavo was a province of Cambodia in the early eleventh century, but the origins of Brahmanism would have been much earlier than that time. The Khmer kingdom of *Chên-la*, attaining its apogee in the seventh century, was probably the major Brahmanical influence in the Lavo region. Brahmanism tended to be advertised by the example of powerful and successful kingdoms, and early in the seventh century Isānavarman of *Chên-la* was master of Chantaboun on the fringes of the region later known as 'Lavo'. The rulers of *Chên-la*, conquerors of Funan, were in the grand tradition of earlier South East Asia. They conquered and then they proceeded to consolidate their victories with the assistance of *literati*, including in this case some one who seems to have been a scholar from India. The cultural influence of this Śivaite kingdom may be imagined if we follow M. Boisselier's suggestion that Champa in the seventh century enjoyed an efflorescence of Indian scholarship as a result of dynastic links with *Chên-la*.³ Khmer cultural influences need not always have been in the wake of campaigns under the auspices of the overlords of *Chên-la*. There are hints of a continuing exchange of artistic conventions between *Chên-la* and Malay Peninsula and even as far afield as northern Borneo.⁴ Moreover, independent Khmer princes and their Mon-Khmer successors would have been additional agents of Brahmanism in the borderlands of the Cambodian empire. From the seventh to the ninth century, for example, a kingdom called *Cānāsā* flourished somewhere in the western Korat and perhaps elsewhere too, and its inscriptions have been found at Bo Ika. An inscription of 868, in Sanskrit and

-
1. G. Coedès, *Recueil des inscriptions du Siam. Deuxième partie*; G. Coedès, 'Nouvelles données épigraphiques sur l'histoire de l'Indochine centrale,' *Journal asiatique*, (1958), 127-129.
  2. G. Coedès, 'Nouvelles données épigraphiques . . .,' 131.
  3. J. Boisselier, *La statuaire du Champa*, 38. Mr. K. Bhattacharya notes that the first exposition of Śivaite doctrine so far found in Cambodia is an inscription of 604; *Les religions brahmaniques dans l'ancien Cambodge*, Paris, 1961, 57.
  4. S. J. O'Connor, *Brahmanical sculptures of Peninsular Siam*, Cornell Ph.D. thesis, 1965, 222. Dr. O'Connor, in a manuscript prepared for publication, has examined similarities between a specialised type of *linga* found in both Borneo and Cambodia.

Khmer, commemorates the foundation of a *līṅga* on abandoned land 'beyond Kambudeśā'.¹ A Sanskrit inscription, found at Ayudhyā, mentions the erection of a Śivaite image in 937 and gives a genealogy of the dynasty of *Cānāśā*.²

The fortunes of Lavo, because of its frontier position just 'outside Kambudeśā', were bound to be linked with those of the great kingdom of Angkor. Professor Coedès' recent reconstruction of the events of the first years of the eleventh century has clarified the relationship between Lavo and Angkor at that time.³ We can now believe that the ruler of Angkor in 1001 was an usurping Malay prince, Jayavīravarman, who seems to represent the king Sujitarāja of Ligor mentioned in the *Cāmadevīvamsa*. Sujita first conquered Lavo and, apparently from Lavo, seized power in Angkor. This reconstruction gives a new emphasis to the strategic location of Lavo in respect of the Khmer capital city of Angkor. Jayavīravarman was eventually expelled from Cambodia by Sūryavarman I, a Khmer prince, who, not surprisingly, proceeded to occupy Lavo, where his inscriptions have been found. Thereafter Mon Lavo remained for two centuries a Khmer province, though during two periods in the twelfth century Lavo recovered its independence.⁴

Professor Coedès' reconstruction was based primarily on inscriptions, but he has shown that some credence can be given to parts of the narrative in the *Cāmadevīvamsa*, a text of the early fifteenth century. One further detail in this text may enhance its credibility. Sujita is said to have paid homage to the image of the mother of the king of Lavanagara.⁵ The inscription from Ayudhyā of 937 also mentions an image of the king's mother.⁶ One may therefore be prepared to pay some attention to the information in the *Cāmadevīvamsa* concerning wars between Lavo and Haripunjaya in what seems to correspond to the twelfth century. Whether these wars were waged by Angkor from Lavo or by an independent Lavo is not clear. At any rate, the military initiative of Lavo was remembered in the north.

Lavo would have been a powerful kingdom. Its soldiers, dressed as Khmers, are represented on the bas-relief of Angkor Vat.⁷ Wang Ta-yüan, writing in the middle of the fourteenth century, noted that the lands of Lavo were flat, extensive, and

1. G. Coedès, 'Nouvelles données épigraphiques . . .', 127.
2. G. Coedès, 'Une nouvelle inscription d'Ayudhyā,' *JSS*, 35, 1 (1944), 73-76.
3. G. Coedès, *Les inscriptions du Cambodge*, volume 7, Paris, 1964, 164-189 (Stèle de Prasat Ben). This study represents a modification of the author's views in 1925.
4. Lavo sent missions to China in 1115 and 1155; G. Coedès, *Les peuples de la péninsule indochinoise. Histoire. Civilisations*, Paris, 1962, 104.
5. G. Coedès, 'Documents sur l'histoire politique . . .', *BEFEO*, 25 (1925), 159.
6. G. Coedès, 'Une nouvelle inscription d'Ayudhyā,' 76.
7. B.P. Groslier, *Angkor*, 1957, 122-23.

productive, and the inhabitants of neighbouring *Hsien* depended on Lavo's crops. The people of Lavo, like those of *Hsien*, were fierce.¹ In the gentler field of Buddhist art Dupont has shown how Mon statuary exercised an influence beyond the borders of the Mon world.²

Jayavarman VII of Angkor at the end of the twelfth century appointed a son to rule over Lavo,³ but after the death of this great king immensely important changes took place in the Menam basin. Much is known of the emergence of Sukhodaya, but the history of Lavo in this century is still obscure. Rāma K'amheng, though mentioning many centres under his influence in his famous inscription of 1292, excludes Lavo. Indeed, at the end of the thirteenth century Lavo was sending its own missions to China.⁴

We are now on the threshold of one of the outstanding problems in early Thai history. By what process did Mon Lavo become Thai Ayudhyā? We can probably discount the possibility of a revolutionary transition. The account of the Thai *coup d'état* at Sukhodaya is more likely to provide a precedent.

(The Thai Princes) reformed their armies and led them (away from the positions where they were) previously. All their people left every place (where they were) and returned each to his own country as before.⁵

Mons certainly continued to live in the region. A Mon inscription, attributable to the fifteenth century, comes from this region,⁶ while Tomé Pires, writing early in the sixteenth century, says of the people of 'Siam' that they 'and almost the language are like those of Pegu . . . They are tall, swarthy men, shorn like those of Pegu'⁷ One imagines that the ethnic pattern of Siam was not drastically modified until the time of the

1. W.W. Rockhill, *T'oung pao*, 16 (1915), 110.

2. P. Dupont, *L'archéologie mone de Dvāravattī*, Paris, 1959.

3. G. Coedès, *Inscriptions du Cambodge*, volume 2, Paris, 1942, 176.

4. G. Coedès, *Les états hindouisés. . .*, Paris, 1964, 379. Pelliot notes that, in 1278, the Sung pretender escaped to Lavo; *Notes on Marco Polo II*, 768. See *ibid.*, 709, for Pelliot's view that Marco Polo heard of Lavo = *Lochac*.

5. G. Coedès, *Recueil des inscriptions du Siam. . .*, 64. There is a legend that when king U T'ong approached the site of Ayudhyā he 'was proclaimed king in order to govern the people according to the former customs'; C. Notton (trans.), *Legendes sur le Siam. . .*, Bangkok, 1939, 91. The Buddhist accounts of the capture of Haripunjaya give no impression that a Mon kingdom was being overthrown by a Thai prince.

6. Alexander B. Griswold, *The Arts of Thailand*, Bloomington, 1960, 142. The latest date so far provided by inscriptions of the Angkor period is a Khmer inscription of 1380 found in Ayudhyā; G. Coedès, *Inscriptions du Cambodge*, volume 7, 163.

7. Tomé Pires, *Suma Oriental*, Hakluyt Society, London, 1944, 1, 103.

Burman wars in the middle of the sixteenth century, when many transfers of population took place. Thereafter the royal base of Ayudhyā was developed on a large scale, and many people would have been brought into the region.

The social and institutional relations of the Mons and Thai, promoting continuity between the two cultures, are a subject worthy of study by social anthropologists. Mr. Shorto, writing on the Mons of Lower Burma, has commented on the unimportance of ethnic identity in Mon kingship.

Once a king ascended the throne he was accepted by the nation irrespective of his ancestry, as the leader in whom were subsumed the fortunes of Rāmañña. . . .¹

The relations, including Buddhist ones, between the Thai and Mons in both countries would make the basis of a revealing comparative study. The results would show that, among the *elite* of earlier South East Asia, a common cultural background did much to offset ethnic differences.²

Yet the details of the transition from Mon Lavo to Thai Ayudhā are still bafflingly obscure. According to common belief the transition took place under Rāmādhīpati, who founded the new city of Ayudhyā in 1350. Previously he had married into the ruling house of Subarnapuri, a peaceful amalgamation of the two kingdoms which is not necessarily contradicted by the well-known statement of the Chinese trader, Wang Ta-yian, that, in May–June 1349, ‘*Hsien* submitted to *Lo-hu* (Lavo)’.³ Wang would hardly have had privileged knowledge of the true circumstances of the event, though his date remains significant.

Professor Naojiro Sugimoto has identified Wang’s *Hsien* with Pechaburi.⁴ Though in Rāma K’amheng’s time *Hsien* certainly meant Sukhodaya, Professor Sugimoto was impressed by the maritime character of *Hsien*’s population as described by Wang and felt that Wang’s description was inconsistent with that of an inland

---

1. H. L. Shorto, ‘A Mon genealogy of kings . . .’, *Historians of South-east Asia* (edited by D.G.E. Hall), London, 1961, 68.

2. For Mon legal influence in early Thai society see R. Lingat, ‘Evolution of the conception of law in Burma and Siam,’ *Journal of the Siam Society*, 38, 1 (1950), 23-25.

3. Rockhill translated this passage in the sense that ‘*Hsien* fell upon *Lo-hu*’; *T’oung pao*, 16 (1915), 100. Pelliot had insisted that the correct translation was that *Hsien* submitted to *Lo-hu*; *BEFEO*, 4 (1904), 239, note 1. In his *Notes on Marco Polo*, II, 768, Pelliot inexplicably adopted Rockhill’s translation. Professor Sugimoto (see note below) agrees with Pelliot’s rendering in 1904.

4. Naojiro Sugimoto, ‘Some problems concerning the foundation of Ayuthia in Siamese history,’ *Hiroshima University Studies, Literature Department*, No. 7 (1955), 169-223.

kingdom.¹ But Wang Ta-yüan should no more be regarded as an expert in historical geography than in the political happenings in 1349. The term '*Hsien*' seems to have been used by the Chinese to describe parts of the Menam basin which were not represented by Lavo. *Hsien* would have been to the west of the river system. During the time of Rāma K'amheng these western lands were under the influence of Sukhodaya, and his inscription specifically mentions 'Subarṇabūm, Rājapūri, and Bejapuri'. It is difficult to resist the identification of Wang Ta-yüan's '*Hsien*' with Subarṇapūri, though one need not commit oneself on the location of its capital city in the middle of the fourteenth century. When Wang was referring to the piratic habits of its population, he would have been referring only to its coastal population, feared by traders such as himself.

That *Hsien* in 1349 was a more important kingdom than Wang Ta-yüan suggests is indicated by the way the Chinese chose to incorporate *Hsien* into their name for the kingdom of Ayudhyā. Moreover, a basis for reconstructing the status of *Hsien*-Subarṇapuri in the Thai-speaking world of the fourteenth century may be found by analysing the different expansionist objectives of the first rulers of Ayudhyā.

The origins of Rāmādhipati are unknown for certain.² There is a reference to his father contained in a Thai translation of a fragment of a Khmer Chronicle made available to Rāma I in 1796 by the Khmer king, Ang Eng. The fragment calls Rāmādhipati's father *Mahācakrabarti rājādhirāja*.³ The present writer has come to respect this fragment on account of a date mentioned in it which has every chance of being a true date,⁴ and he therefore wonders whether the name of Rāmādhipati's father conceals a successful military career in the earlier part of the fourteenth century. The latest inscriptions of Angkor suggest that the Khmer kings were engaged in warfare,⁵ and the ancient feud between Lavo and Angkor may have persisted during the first part of the fourteenth century when Rāmādhipati's father ruled in the Lavo region.

---

1. The capital of *Chên-li-fu*, somewhere west of the Menam in 1200, was inland, but its port on the sea was a centre of Chinese trade; O.W.Wolters, '*Chên-li-fu*...', *Journal of the Siam Society*, 48,2 (1960), 1-35.

2. Professor Coedès does not discount the possibility that Rāmādhipati belonged to a family whose origins could have been Mon or Khmer; *Les peuples de la péninsule indochinoise*..., 139.

3. G. Coedès, 'Essai de classification des documents historiques cambodgiens conservés à la bibliothèque de l'École Française d'Extrême-Orient,' *BEFEO*, 18,9 (1918) 24.

4. The date is the 'year of the Cock', apparently 1369 and the date of the first Thai capture of Angkor. See note 2 on the next page.

5. The references to these inscriptions are in L.P. Briggs, *The ancient Khmer empire*, 251 and 252. Chou Ta-kuan refers to Thai attacks,

Evidence of continuity between the history of Lavo and of Ayudhyā under Rāmādhīpati is seen in the promptness with which the founder of Ayudhyā resumed the ancient struggle against the Khmers. Thai tradition, enshrined in the so-called Paramanujit recension of the *Annals of Ayudhyā* and also in the early sixteenth century *Jinakālamāli*, insists that Rāmādhīpati fought the Khmers.¹ Though the 'Luang Prasroeth' abbreviated recension of the *Annals of Ayudhyā* does not mention this war, the present writer believes that Angkor was in fact captured in 1369 at the end of Rāmādhīpati's reign.² Reasons also exist for believing that Rāmādhīpati's son, Rāmésvara, captured Angkor, though the event is ignored in the 'Luang Prasroeth' recension.³ The animosity towards Angkor shown by this branch of the ruling family in Ayudhyā during the second half of the fourteenth century is explicable when one recalls the history of the Lavoregion from at least as early as the beginning of the eleventh century.

By way of contrast, Paramarāja I, Rāmādhīpati's brother-in-law from Subarnapuri, was primarily concerned with waging war in northern Siam. Further research may explain why during the first fifty years in the history of Ayudhyā two originally distinct expansionist policies were being pursued. The Subarnapuri policy involved hegemony in the Thai-speaking world, while the other policy, probably rooted in Mon tradition, was to fight the Khmers for control of the borderlands between the former kingdom of Lavo and Angkor. The fusion of these policies accounts for the energetic way in which Ayudhyā, on the fringe of the Thai-speaking world but also the custodian of Lavo's Brahmanical as well as Buddhist institutions, made so quick an impression in the affairs of its neighbours and, as a result, played an important part in promoting cultural continuity in this region of South East Asia.

The author's intention in this article has been unambitious. He has suggested a few reasons why the history of early Ayudhyā is a joy to teach in the western classroom. He awaits with confidence results from further research in Siam to demonstrate to his students that the study of earlier South East Asia is a lively one and a worthy field in the historian's discipline.

-
1. For the evidence in the *Jinakālamāli* see G. Coedès, 'Documents...' *BEFEO*, 25 (1925), 99-100.
  2. The author of the 'Ang Eng' fragment states that Angkor fell in the 'Year of the Cock' but also implies that it fell in 1377 in order to take into account a Khmer tradition that Angkor fell for the first time in a 'Snake' year. Ming sources reveal that the Khmer king in 1371 and 1373 was ruling from a city which was not Angkor. The present writer hopes to publish his understanding of this synchronism of Khmer and Chinese evidence.
  3. The present writer believes that the second siege and capture of Angkor took place in 1388-1389. He reaches this conclusion after examining Ming and Khmer evidence.

เอกสารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์

ขจร สุขพานิช

รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ผ่านพ้นมาจนบัดนี้ถึง ๒๗๘ ปีแล้ว แม้กระนั้นเอกสารเกี่ยวกับรัชกาลนั้นก็ยังมีตีพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นครั้งแรกอยู่เสมอๆ เช่นภายใน ๒๕ ปีนี้มีเอกสารซึ่งเรียกว่า PRIMARY SOURCE ตีพิมพ์ออกมา ๔ เรื่องด้วยกัน คือ:—

การเดินทางของบาทหลวงเคอฟอนตานีย์ (DE FONTANEY) สู่ประเทศสยามและประเทศจีน (ตีพิมพ์ที่ เมืองเซียงไฮ้ ค.ศ. ๑๖๔๒)

ความทรงจำของบาทหลวง เคอ เบซ (DE BEZE) เกี่ยวกับชีวิตและมรณกรรมของ ซี. ฟอร์ดคอน (ตีพิมพ์ที่กรุงโตเกียว ค.ศ. ๑๖๔๗)

กรุงโรมและบรรดามิชชันนารีในแหลมอินโดจีนในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ (ตีพิมพ์ที่กรุงปารีส ค.ศ. ๑๖๔๘)

การเดินทางมากรุงสยามของบาทหลวงบูเวต์ (BOUVET) (ตีพิมพ์ที่เมือง เลเตน ค.ศ. ๑๖๖๓)

หนังสือทั้ง ๔ เล่มนี้ ต้นฉบับเขียนเป็นภาษาฝรั่งเศส และเมื่อตีพิมพ์ออกมา ก็ยังคงใช้ภาษาฝรั่งเศสตามรูปเดิม พร้อมทั้งทำคำอธิบายและหมายเหตุเพิ่มเติมให้ไว้เป็นภาษาฝรั่งเศสด้วย ใครใฝ่ใจใคร่ศึกษาเรื่องราวก็จำต้องรู้ภาษาฝรั่งเศสให้ถี่เสียก่อนจึงจะเข้าใจได้ละเอียดถูกต้อง (ยกเว้นที่แปลเป็นภาษาไทยแล้วเล่มหนึ่ง คือ ความทรงจำของบาทหลวงเดอเบซ แปลเป็นไทยโดย สันต์ ท. โกมลบุตร จากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส สำนักพิมพ์ก้าวหน้าพิมพ์จำหน่าย) ส่วนเอกสารที่ยังไม่มีผู้ใดศึกษาตีพิมพ์ ก็เชื่อว่ายังคง

มีอยู่อีก เช่นเอกสารภาษาเปอร์เซียเขียนด้วยตัวหนังสืออาหรับ* ของราชทูตเปอร์เซีย
เข้ามากรุงศรีอยุธยาในรัชสมัยนั้น ค้นฉบับเป็นของบริติช มิวเซียม หอสมุดแห่งชาติ
ของเราได้มาหลายปีแล้ว แต่ยังหาคนอ่านและแปลออกมาเป็นภาษาไทยไม่ได้ ทราบ
แต่ว่า พระเจ้าแผ่นดินเปอร์เซียองค์ที่ส่งราชทูตมายังราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์
ทรงพระนามว่าสุไลมาน (SULAIMAN) ที่หนึ่ง** (ผู้เขียนเคยระบุพระนามว่า ISKANDER ใน
หน้าสุดท้ายเรื่อง *ออกญาวิไชเยนทร์* พระนามนี้ผิดไป ที่ถูกต้อง SULAIMAN ที่หนึ่ง) ถ้า
วันใดเราสามารถตีพิมพ์เอกสารภาษาเปอร์เซียนี้ออกเผยแพร่เป็นภาษาไทยได้ เราก็ค
จะได้เครื่องมือไว้เปรียบเทียบกับเอกสารภาษาฝรั่งเศสของราชทูต เดอ โชมองต์ และ
ราชทูต เดอ ลาลูแบร์

ในพระที่นั่งคิ่วโมกข์พิมาน พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ มีตุลาयरคหน้าอยู่ใบหนึ่ง ประต
๒ ใบ มีภาพลายรคหน้าอยู่ ๒ ภาพ ภาพหนึ่งคือภาพพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ซึ่งเป็นที่
ยอมรับกันเป็นเอกฉันท์ อีกภาพหนึ่งเป็นภาพซึ่งยังเป็นที่ถกเถียงกันว่าจะเป็นภาพพระ
เจ้าไอริ่งเซบ แห่งราชวงศ์โมกุล อินเดีย (ตามพระมติของสมเด็จพระนารายณ์ฯ)
หรือภาพพระเจ้าสุไลมานที่หนึ่งแห่งเปอร์เซีย ผู้ทรงส่งคณะทูตมายังราชสำนักสมเด็จพระ
นารายณ์ ผู้ที่เสนอแย้งว่าเป็นภาพพระเจ้าสุไลมานที่หนึ่งแห่งเปอร์เซียแสดงเหตุผล
ว่า “พระเจ้าไอริ่งเซบ หาเคยส่งทูตเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาไม่ แต่พระเจ้าสุไลมานที่
หนึ่งเคยส่งราชทูตมาเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์” นี่ก็เป็นการเสนอความเห็นตามหลักฐาน
ที่มีอยู่ในมือเท่านั้น ถ้าวันใดมีหลักฐานว่าพระเจ้าไอริ่งเซบ แห่งราชวงศ์โมกุล อินเดีย
เคยมีสัมพันธ์ทางทูตกับสมเด็จพระนารายณ์ ความเห็นประการหลังก็จะไม่แข็งแก่ง
อย่างทุกวันนี้

การเดินทางเข้ามากรุงศรีอยุธยาของราชทูต เดอ โชมองต์ ตัวท่านทูตเองเขียนและ
ตีพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศสที่กรุงปารีสแต่ ค.ศ. ๑๖๘๗ ในห้องสมุดบางแห่งในกรุงเทพฯ
ยังหาอ่านได้ถ้าประสงค์จะอ่าน แต่ตัวพิมพ์ในสมัยนั้นอ่านยาก ไม่สะดวก เพราะเราเคย

* ในสมัยต่อจากนั้น ภาษาเปอร์เซียเขียนด้วยตัวหนังสือเปอร์เซียใช้มาจนปัจจุบัน ภาษาเปอร์เซียเขียนด้วยตัว
หนังสืออาหรับ หากคนรู้ภาษานั้นอ่านได้ยาก มีนักศึกษาวฝรั่งเศส ชื่อ Aubin พยายามอ่านและแปลกว่าสิบปี
แล้ว แต่ยังไม่ ได้ตีพิมพ์

** จาก *Arberry; The Legacy of Persia, C.U.P., 1953* หน้า ๓๕๕

ชินกับตัวพิมพ์สมัยใหม่เสียแล้ว ท่านสังฆราช ปาเลอกัวซ์ จึงนำมาพิมพ์ไว้ให้อีกครั้งหนึ่งใน ค.ศ. ๑๘๕๔ ในหนังสือของท่าน ชื่อ *ราชอาณาจักรสยาม* ๗ (เล่มสอง หน้า ๓๔๐ – ๓๖๘) แม้กระนั้น ผู้ไม่ถนัดภาษาฝรั่งเศสจึงต้องพึ่งคำแปลเป็นภาษาอังกฤษของ เซอร์ ยอน เบาริง ท่านราชทูตอังกฤษผู้ตีพิมพ์ไว้ในหนังสือ ชื่อ *ราชอาณาจักรและประชาชนชาวสยาม* (เล่มสอง หน้า ๗๒ – ๘๓) ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๘๕๗ จากฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษนี้ เจ้าพระยาภาสกรวงศ์ (พร บุนนาค) แปลออกเป็นภาษาไทยตีพิมพ์ใน *ประชุมพงศาวดารภาค ๑๒* เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ การทูตของ เคอโซมองต์ จึงมีปรากฏทั้ง ๓ ภาษา คือ ฝรั่งเศส อังกฤษ และไทย ใครสะดวกจะอ่านดูจากภาษาใดก็เลือกหาอ่านได้ตามใจชอบ

ส่วนการเดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาของราชทูต เคอ ลาลูแบร์ อุปทูตเซเบเรต์ และนายพลเคส์ฟาซ ศักราชทูตเองแต่งไว้และตีพิมพ์ที่กรุงปารีสเป็นภาษาฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๘ มีผู้แปลเป็นอังกฤษตีพิมพ์ที่กรุงลอนดอน เมื่อ ค.ศ. ๑๖๙๓ และจากฉบับภาษาอังกฤษนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงแปลเป็นภาษาไทย (แต่เพียง ๗๔ หน้า จากต้นฉบับภาษาอังกฤษ ๒๖๐ หน้า) ถ้าท่านไปตามหาหนังสือนี้จากร้านค้าครุสภาที่ถนนราชดำเนิน เจ้าหน้าที่ผู้ขายจะบอกท่านว่า มีฉบับภาษาไทยของ เคอ ลาลูแบร์ ไว้จำหน่ายพร้อมอยู่แล้ว โดยที่เธอ (ผู้ขาย) อาจไม่ทราบว่า เป็นฉบับของ เคอ ลาลูแบร์ เพียง ๓ ของฉบับเดิม ผู้ซื้อหาหนังสือนี้จึงต้องคำนึงถึงความจริงข้อนี้ด้วย ได้ทราบว่า คุณสันต์ ท. โกมลบุตร พยายามซื้อหาฉบับเดิมภาษาฝรั่งเศสได้จากกรุงปารีสในราคากว่าพันบาท และกำลังแปลส่งทยอยออกตีพิมพ์ในวารสารรายเดือน *สามทหาร* อีกไม่ช้าคงจะมีผู้ตีพิมพ์จำหน่ายเป็นเล่มสมบูรณ์ ผู้สนใจอยากอ่านจากต้นฉบับเดิม จึงควรติดตามงานแปลของท่านผู้หนึ่งในหนังสือ *สามทหาร* ไปพลางก่อน

จากคำแปลเป็นภาษาอังกฤษ (ของ เซอร์ ยอน เบาริง เล่มสอง หน้า ๗๒ – ๘๓) คณะทูตของ เคอโซมองต์ ออกเดินทางจากเมืองเบรสต์ (BREST) มาถึงสันดอนที่ปากน้ำเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๕ ใช้เวลาเดินทาง ๖ เดือนเศษ ท่านสังฆราช ลาโน และบาทหลวง เคอ ลีออน ออกไปต้อนรับถึงสันดอนโดยพระราชโองการ ครั้นวันที่

๑๔ ตุลาคม เมื่อ ม. กองสตันซ์ พบกับท่านราชทูตเป็นครั้งแรก ท่านสังฆราช ลาโน “ทำหน้าที่เป็นล่าม” ในการสนทนาระหว่าง ม. กองสตันซ์ กับท่านราชทูต นี่เป็นการแสดงว่า ม. กองสตันซ์ หรือ ฟอลคอน ไม่เข้าใจภาษาฝรั่งเศส ต้องพียงท่านสังฆราชแปลเป็นภาษาไทยในการเจรจากับท่านราชทูต แต่ครั้นวันราชทูตเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ (๑๘ ตุลาคม) และท่านราชทูตกราบทูลสุนทรภักด้วยภาษาฝรั่งเศส ม. กองสตันซ์ กลับเป็น “ผู้แปล” สุนทรภักท่านนี้ถวายสมเด็จพระนารายณ์ นี่จะหมายความว่า ม. กองสตันซ์ เกิดรู้ภาษาฝรั่งเศสภายในเวลาห่างกันเพียง ๔ วันกระนั้นหรือ หรือว่าได้มีการเตรียมแปลสุนทรภักกราบทูลในระหว่าง ๔ วันนั้นแล้ว ในวันเข้าเฝ้า ม. กองสตันซ์ จึงสามารถ “แปล” กราบทูลเป็นภาษาไทยได้โดยเรียบร้อย

หนึ่งในคณะทูตของ ม. เคอ โซมองต์ มีระบุชื่อบาทหลวง เคอ ชัวส์ และ “สุภาพบุรุษอีก ๑๒ คน” ซึ่งไม่ได้ระบุชื่อ นอกจากนี่ยังระบุชื่อวิศวกร เคอ ลามาร์ และนายทหารเคอร์ ฟอร์แบง ท่านทั้งสองนี้ สมเด็จพระนารายณ์ทรง “ขอยืม” ไว้ใช้ในกรุงศรีอยุธยา มีนายทหารอีก ๒ ท่านที่มีชื่อระบุไว้ คือ เคอ โวตรีคุร์ และ เคอ ยอยเออร์ส คณะทูตชุดนี้ออกเดินทางกลับประเทศฝรั่งเศสในวันที่ ๒๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ ใช้เวลาอยู่ในราชอาณาจักรสยามราว ๓ เดือน

จากบันทึกการทูตของ ม. เคอ โซมองต์ เราจึงทราบว่า มีชาวฝรั่งเศสชื่ออะไรบางอย่างที่ร่วมคณะเข้ามากรุงศรีอยุธยาในครั้งนั้น และจากบุคคลไม่ระบุชื่อ คือ “สุภาพบุรุษอีก ๑๒ คน” เราก็พอทราบจากทางอื่นว่า ในจำนวนนี้มี บาทหลวง ตาซาร์ต บาทหลวง ฟองตานีย์ และบาทหลวง บูเวต์ รวมอยู่ด้วย (๒ ท่านซึ่งระบุนามหลังเพื่อน เอกสารเพิ่งตีพิมพ์ภายใน ๒๕ ปีนี้เอง) อีก ๙ ท่าน จะเป็นบาทหลวงทั้งหมด หรือจะรวมวิศวกร เคอ ลามาร์ และนายทหาร เคอ ฟอร์แบง และอีก ๒ ท่านเข้าไว้ด้วย ก็ยังไม่เป็นที่ทราบชัด ถ้ารวมผู้ไม่ชื่อนักบวชทั้งสิ้น เราก็ยังต้องรอสืบหาอีก ๕ ท่าน* ในจำนวน ๑๒ ที่ไม่ระบุชื่อไว้แต่เดิม เฉพาะบาทหลวง ตาซาร์ต ท่านเป็นผู้เดินทางกลับฝรั่งเศสกับท่านราชทูตไทย** และเดินทางมากรุงศรีอยุธยากับคณะทูตใหม่ คือ เคอ ลาลูแบร์ แล้วเดิน

* อาเดรียง โลเน : ประวัติมิสซังในกรุงสยาม : ระบุชื่อบาทหลวงให้ไว้อีก ๓ รูป คือ *Lecomte, Visdelou* และ *Gerbillon* (หน้า ๕๕)

** คณะออกพระวิสุตรสุนทรออกจากกรุงศรีอยุธยา เมื่อ ๒๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ กลับเข้ามาเมื่อ ๒๗ กันยายน ค.ศ. ๑๖๘๗ ไม่อยู่ในกรุงศรีอยุธยา ๒๑ เดือนเศษ ท่านอยู่ในประเทศฝรั่งเศส ระหว่างวันที่ ๑๕ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๖ ถึงวันที่ ๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๗ ท่านจึงอยู่ในดินแดนฝรั่งเศส ๘ เดือนเศษ เรื่องราวในพระราชพงศาวดารที่ว่าท่านอยู่ในฝรั่งเศส ๓ ปี ได้หม่อมเป็นภรรยาและเกิดบุตรด้วย จึงไม่ใช่ประวัติศาสตร์

ทางกลับประเทศฝรั่งเศสตอนปีสุดท้ายในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ นอกจากนี้ ท่านยังมากรุงศรีอยุธยาอีกครั้งหนึ่ง ในแผ่นดินสมเด็จพระเพทราชา แต่ขากลับครั้งที่ ๓ ไปไม่ถึงประเทศฝรั่งเศส ไปมรณภาพที่เมืองจันทนครในแคว้นเบงกอล เมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ค.ศ. ๑๗๑๒* ท่านจึงเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของกรุงศรีอยุธยานับแต่แรกจนถึงวาระสุดท้าย รวม ๒๗ ปี (ค.ศ. ๑๖๘๕ ถึง ค.ศ. ๑๗๑๒) ส่วนบาทหลวง เยอแวร์ส เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาสี่ปี แต่เข้ามากับใคร ยังหาเรื่องราวไม่พบ พบแต่ว่าออกจากประเทศไทยพร้อมกับราชทูตออกพระวิสุทธรสฺนทรในปลาย ค.ศ. ๑๖๘๕ (บอกไว้ในคำชี้แจงของผู้พิมพ์ต้นฉบับเดิม) ท่านเขียนเรื่องกรุงศรีอยุธยาไว้เล่มหนึ่ง คุณสันต์ ท. โกมลบุตร แปลเป็นไทย และสำนักพิมพ์ก้าวหน้าพิมพ์จำหน่ายแล้ว เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ คือเรื่อง *ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ และการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม*

ในการเดินทางเข้ามายังกรุงศรีอยุธยาของคณะทูต เดอ โซมองต์ ครั้งนั้น มีปรากฏแผนที่ประเทศสยามและอาณาจักรใกล้เคียงอยู่แผ่นหนึ่ง จะเป็นแผนที่เขียนขึ้นตามวิทยาการสมัยใหม่ของบาทหลวงฝรั่งเศส ๖ ท่าน สังกัดในคณะเยซุอิต ชื่อบาทหลวง ๖ ท่านนี้ แผนที่มิได้ระบุว่าใครบ้าง แผนที่นี้เขียนขึ้นแต่ ค.ศ. ๑๖๘๕ เพิ่งมาตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๓ (คือ ๒๗๘ ปี หลังเหตุการณ์) ปรากฏในหนังสือชื่อ *การเดินทางมากรุงสยามของบาทหลวง บูเวต์ ซึ่งตีพิมพ์ที่เมือง เลเคน* เมื่อ ค.ศ. ๑๘๖๓ บาทหลวง ๖ ท่านนี้คงอยู่ในคณะ “สุภาพบุรุษอีก ๑๒ คน” ซึ่งท่านราชทูต เดอ โซมองต์ นำเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ เสียหายที่เราไม่ทราบชื่อท่านเหล่านั้นจากแผนที่นี้ เพราะเท่าที่สังเกตได้จากแผนที่ดังกล่าว ท่านทั้ง ๖** ต้องเป็นบุคคลผู้รอบรู้ในวิทยาการสมัยใหม่อย่างไม่มีปัญหา

เกี่ยวกับแผนที่ วิศวกรชื่อ เดอ ลามาร์ ผู้ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์ ทรงขอยืมจากท่านทูต ๆ ไว้ใช้สอยในกรุงศรีอยุธยา ได้ทำขึ้นแผ่นหนึ่ง เป็นแผนที่จากปากน้ำเจ้าพระยาเข้ามาจนถึงกรุงศรีอยุธยา แผนที่ฉบับนี้ปรากฏในหนังสือหลายเล่ม รวมทั้งในหนังสือ *ออกญาวิไชยเขมทร์* (หน้า ๓๒) ของผู้เขียนที่ตีพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๖ แล้วด้วย

* Gany : การเดินทางมากรุงสยามของบาทหลวง บูเวต์ เลเคน, ๑๘๖๓ (ฟุตโน้ต ๑ หน้า ๕)

** อาเดรียง เลโน : ระบุชื่อท่านทั้ง ๖ นี้ไว้ให้ คือ Fontenay, Tachard, Leconte, Bouvet, Gorbillon และ Visdelou (หน้า ๕๕) และหนังสือของ Gany ยืนยัน (หน้า ๕ - ๑๓ ที่ฟุตโน้ต)

เมื่อท่านราชทูต เคอ โชมองต์และคณะ พร้อมด้วยคณะราชทูตไทยคือคณะโกษาปาน ออกจากกรุงศรีอยุธยาไปประเทศฝรั่งเศส เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ ทาง กรุงศรีอยุธยา เรามีเอกสารของใครบ้างที่เขียนไว้ให้ใช้เป็นหลักฐาน ในการสืบสวนหา เรื่องราวของรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เป็นที่ทราบกันแล้วว่า สมเด็จพระนารายณ์ ขึ้นครองราชย์แต่ วันที่ ๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๕๖ และพวกนักบวชชาวฝรั่งเศส นำโดย สังฆราช ลัมแบร์ต* เข้ามาพำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยาแต่ วันที่ ๒๒ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๖๒ คือ ๖ ปีต่อมา นับแต่นั้นมา พวกนักบวชฝรั่งเศส อันประกอบด้วยสังฆราช ปาลู แลมแบร์ต และลาโน พร้อมด้วยบาทหลวงลูว์ก ก็ประกอบกิจกรรมซึ่งเป็นของ ใหม่สำหรับชาวสยามในครั้งนั้น คือบันทึกเรื่องราวและนำส่งไปยังกรุงปารีสเพื่อรายงาน เก็บรักษา พวกสมัยใหม่ในวิชาประวัติศาสตร์กระทำเช่นนี้เรื่อยมา จนถึง ค.ศ. ๑๙๒๐ คือ ๒๕๘ ปีต่อมา อาเดรียง โลเน จึงนำเอกสารเหล่านั้นมาตีพิมพ์เป็นหนังสือ ๓ เล่ม (เล่ม ๑ เป็นการบรรยาย เล่ม ๒ และ ๓ เป็นภาคเอกสาร) ให้ชื่อว่า *ประวัติศาสตร์ในกรุงสยาม* เป็นเรื่องราวนับแต่นักบวชฝรั่งเศสออกจากกรุงปารีสมาถึงกรุงศรีอยุธยาใน เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๖๒ นับแต่ปีนั้นจนถึงรัชกาลที่ ๒ ในยุครัตนโกสินทร์ ค.ศ. ๑๘๑๑ เอกสารในรอบ ๑๕๐ ปีนั้น มีอยู่อย่างไรก็นำมาตีพิมพ์โดยมิได้แก้ไขเปลี่ยนแปลง เป็นหลักฐานชั้นหนึ่ง (หรือ PRIMARY SOURCE) ซึ่งพวกนักบวชชาวฝรั่งเศสได้ สร้างขึ้นให้แก่วิชาที่เกี่ยวกับประเทศไทย ถ้าเราจะหยุดคิดและมาพิจารณาให้ความ เป็นธรรมแก่ชาวต่างชาติที่มีบทบาทในกรุงศรีอยุธยา หนังสือ *ประวัติศาสตร์ในกรุงสยาม* ที่ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๙๒๐ แสดงเรื่องราวของกรุงศรีอยุธยาตลอดระยะเวลา ๑๕๐ ปี นับแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เป็นเอกสารชั้นหนึ่ง ซึ่งเทียบได้ยิ่งกว่าเอกสาร ประเภทเดียวกัน ในเรื่องราวของประเทศต่างๆ ในทวีปเอเชีย แท้จริงแล้ว ประเทศ ลังกา พม่า มลายู เขมร ญี่ปุ่น จีน ญี่ปุ่น หรือประเทศอื่นๆ ในทวีปเอเชียทั้งหมด

* ลัมแบร์ต เดอ ลามอต สังฆราชแห่ง Berythe เข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยา เมื่อ ๒๒ สิงหาคม ค.ศ. ๑๖๖๒ ได้เข้า เฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ ค.ศ. ๑๖๖๕ ได้รับพระราชทานที่ดินสร้างวัด โรงเรียน โรงพยาบาล ที่บ้านปลาเทืด ได้เข้าเฝ้าครั้งที่สองเมื่อ ค.ศ. ๑๖๖๗ และครั้งที่ ๓ เมื่อ ค.ศ. ๑๖๗๓ (๑๘ ตุลาคม) พร้อมด้วยสังฆราช ปาลู ผู้บัญชาการเรือพระราชสาส์นจากลันตปาปาและพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ท่านเป็นผู้ก่อตั้งคณะ “มิชชันนารี” เป็นปีกแผ่นในประเทศไทย ท่านมรณภาพที่กรุงศรีอยุธยา ๑๕ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๗๕ เรื่องราวของท่าน de Bourges เขียนไว้ และตีพิมพ์ที่ปารีส แต่ ค.ศ. ๑๖๖๖

คุณจะไม่เฝ้าเอกสารของชาวต่างชาติตลอดระยะเวลาอันยาวนานถึง ๑๕๐ ปี ที่จะเทียบกับเอกสารนี้ได้เลย

ในหนังสือ *ประวัติมิชชันในกรุงสยาม* ที่กล่าวถึงนี้ ตั้งแต่รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มีบุคคลชาวฝรั่งเศสอยู่ในกรุงสยามตลอดเวลา คืออยู่ในกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงเทพมหานคร ตลอดระยะเวลา ๑๕๐ ปีนี้ มีเรื่องราวสิ่งใดที่น่ารายงานไปยังกรุงปารีส นักบวชฝรั่งเศสก็รายงานไป จะเป็นเรื่องที่น่าชื่นชมเกี่ยวกับประเทศของเรา หรือเรื่องที่ฟังแล้วไม่น่าเลื่อมใส หรือแม้แต่เรื่องที่ไม่ควรที่จะเกิดขึ้นแต่ก็ได้เกิดขึ้นเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นแล้ว พวกนักบวชฝรั่งเศสเป็นรายงานไปยังกรุงปารีสอย่างครบถ้วน ใครรู้ภาษาฝรั่งเศสดีและสนใจในวิชานี้ ควรหาหนังสือชุดนี้ไว้ศึกษา ผู้รวบรวมชื่อ ADRIEN LAUNAY เป็นบาทหลวงในคณะเยซุอิต ศึกษาเรื่องราวจากเอกสารเหล่านี้ และตีพิมพ์ที่กรุงปารีส ค.ศ. ๑๙๒๐

ทั้งกล่าวแล้วว่า หนังสือชุดนี้มี ๓ เล่มจบ เฉพาะเล่ม ๒ และเล่ม ๓ หอพระสมุดวชิรญาณ ได้ให้แปลเป็นภาษาไทย เลือกคัดเฉพาะบางเรื่อง ตีพิมพ์อยู่ในชุด *ประชุมพงศาวดารภาค ๓๒* และใกล้เคียง ผู้ที่เป็นเจ้าหน้าที่กระทำการเลือกคัด เชื่อว่า คือ ศาสตราจารย์ ยอช เซคส์ และผู้แปลเป็นภาษาไทย คือ นายอรุณ อมาตยกุล แต่เล่ม ๑ อันเป็นภาคบรรยายในหนังสือชุดนี้ ยังไม่ได้มีการแปลและตีพิมพ์ออกมาเผยแพร่

เฉพาะหนังสือชุดนี้ เล่ม ๑ ซึ่งกล่าวถึงเรื่องราวในเมื่อสมเด็จพระนารายณ์ทรงต้อนรับนักบวชชาวฝรั่งเศสเมื่อ ค.ศ. ๑๖๖๒ นอกจากท่านสังฆราช ลัมแบร์ เดอ ลามอกที่ระบุนามไว้แล้ว มีระบุชื่อบาทหลวงฝรั่งเศสอีกหลายท่านซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการทูตของท่านราชทูต เดอ โชมองต์ และแม้แต่ท่านราชทูต เดอ ลาลูแบร์ พวกนักบวชเหล่านั้นเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาต่างวาระกัน และดำเนินชีวิตไปในทางศาสนา ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง บุคคลเหล่านี้ซึ่งเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาในยุคแรก ผู้เขียนอยากจะระบุชื่อไว้ คือ * GUIART, BOUCHARD, SAVARY, LANCLOIS, VACHET, DE COURTAULIN, SEVIN, DE CHANDEBOIS, DE FALANDIN, FORGET และ GAYME จาก ๑๑ รายชื่อนี้ งานของบาทหลวง เกม และของ บาทหลวง วาเชต์ มีปรากฏในเรื่องราวการทูตระหว่างประเทศสยาม และประเทศฝรั่งเศสในฐานะลุ่ม แต่นามของบาทหลวง เดอ คุร์โตแลง มีปรากฏในแผนที่

* จาก *อาเดรียง โลเน* : เล่ม ๑ หน้า ๑๐

กรุงศรีอยุธยาว่าเป็นผู้ “สร้าง” แผนที่นั้น ว่าที่จริงแผนที่กรุงศรีอยุธยาพร้อมทั้งแผนที่เมืองบางกอกอยู่ด้านซ้ายและแผนที่เมืองลพบุรีอยู่บนขวา ใครจะเป็นผู้ “สร้าง” จะต้องมีความรู้ในวิชาการแผนที่เป็นอย่างดี บาทหลวง คุร์โตแลง เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ก่อนท่านราชทูตเคอ โชมองต์ อย่างน้อย ๑๒ ปี คือเมื่อระบุนายชื่อบาทหลวง ๑๑ ท่าน ดังกล่าว ชื่อของบาทหลวงผู้นั้นอยู่ในอันดับที่ ๖ และว่าท่านทั้ง ๑๑ นี้เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ระหว่าง ค.ศ. ๑๖๖๘ ถึง ค.ศ. ๑๖๗๓ จะเป็นปีใดใน ๕ ปีนี้ไม่ได้มีระบุไว้ ในระยะต่อมา คือ ระหว่าง ค.ศ. ๑๖๗๔ ถึง ๑๖๗๕ มีบาทหลวงเข้ามาสมทบในกรุงศรีอยุธยา อีก ๕ รูป (โลเน: หน้า ๒๔) รูปสำคัญเพราะเป็นแพทย์ด้วย ชื่อ PAUMARD กรันเมื่อสังฆราช เคอ ลามอต มรณภาพ และสังฆราช ลาโน เป็นผู้สืบแทนตำแหน่งตั้งแต่ ค.ศ. ๑๖๗๕ มีบาทหลวงพวกที่สามเข้ามาสมทบอีก ๑๑ รูป (โลเน: หน้า ๓๕) รูปสำคัญคือ เคอ ลีออน เข้ามาใน ค.ศ. ๑๖๘๑ ท่านผู้นี้เป็นล่ามไปกับคณะทูตออกพระวิสุตรสุนทร จึงเห็นได้ว่า ก่อนราชทูตฝรั่งเศส เคอ โชมองต์ จะเข้ามากรุงศรีอยุธยา มีบาทหลวงฝรั่งเศสเข้ามาก่อนหน้าท่านถึง ๓ รุ่น รวม ๒๖ รูปส่วนที่มากับท่านสังฆราช เคอ ลามอต เมื่อ ค.ศ. ๑๖๖๒ มี ๒ รูป คือ DE BOURCES และ DEYDIER และที่เข้ามาพร้อมกับท่านสังฆราชปาตู เมื่อ ค.ศ. ๑๖๖๔ มีระบุชื่อไว้ ๔ รูป มีบาทหลวง ลาโน* ซึ่งต่อมาได้เป็นสังฆราชแทนท่าน เคอ ลามอต รวมอยู่ด้วย และมีเจษฎาจารย์ ซาเมซอง ด้วยอีกท่านหนึ่ง เมื่อรวมทั้งสิ้นก็ได้ ๓๖ รูป ทั้งนี้ยังไม่นับพวกบาทหลวงที่เข้ามากับคณะทูตฝรั่งเศสทั้ง ๒ คณะ รายชื่อท่านเหล่านี้ โลเน ระบุไว้อย่างครบถ้วน เอกสารที่ท่านเหล่านี้เขียนขึ้นไว้ก็มีของ วาเซต์ (ผู้เป็นล่ามไปกับขุนนางผู้น้อยสองท่าน) และของ เคอ ลีออน ผู้เป็นล่ามในคณะออกพระวิสุตรสุนทร ส่วนตอนเกิดกบฏก็มีการบรรยายผ่านไปกับทหารฝรั่งเศส ก็มีเอกสารของบาทหลวง เคอ ลีออน จดบันทึกไว้ด้วย

* หลุยส์ ลาโน เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา แต่ ค.ศ. ๑๖๖๔ ได้รับแต่งตั้งเป็นสังฆราชเมื่อท่าน ลัมแบร์ต เคอ ลามอต มรณภาพ เมื่อ ค.ศ. ๑๖๗๕ ท่านเป็นอธิการโรงเรียนที่บ้านปลาเห็ด และก่อตั้งโรงเรียนที่ตำบลมหาพราหมณ์ ท่านเรียนรู้อาษาบาลี ภาษาไทย มอญ ฯลฯ แต่งหนังสือไวยากรณ์ไทยและบาลี พจนานุกรมไทย (โลเน: หน้า ๔๔) และได้รับยกย่องเป็นผู้รู้ภาษาไทยอย่างดีเป็นรูปแรก สังฆนามเมื่อเป็นสังฆราชของท่านคือ สังฆราชแห่ง Metalopolis ท่านมรณภาพที่กรุงศรีอยุธยา เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๖

จากหนังสือ *ประวัติมิชชันในกรุงสยาม* เรียงทราบความเก่าแก่ก่อนคณะนักบวชฝรั่งเศส เข้ามายังกรุงศรีอยุธยาด้วย โลเน เขียนไว้ว่า “ราชอาณาจักรสยามมีจำนวนผู้เข้ารีตคือ ศาสนาคาทอลิกไม่มากนัก ผู้ประกาศศาสนาชุดแรกเป็นบาทหลวงปอตุเกศ ๒ รูป ชื่อ เยอโรม และ เซบาสเตียน สังกัดอยู่ในคณะโตมินิกัน ท่านเข้ามาจากเมืองมะละกา ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๕๕๕ แต่ต้องเสียชีวิต รูปแรกใน ค.ศ. ๑๕๖๖ และรูปที่ ๒ ใน ค.ศ. ๑๕๖๙ (ไม่ ระบุรายละเอียด) นักบวชคณะโตมินิกันรูปอื่นก็เข้ามาปฏิบัติงานต่อไป แล้วจึงมีนักบวช คณะฟรังซิสกัน และคณะเยซูอิตเข้ามาสมทบด้วย พวกเยซูอิตเข้ามาเมื่อ ค.ศ. ๑๖๐๙ โดยมีบาทหลวง บาเทเลอมี เป็นหัวหน้า ครั้นถึง ค.ศ. ๑๖๖๒ (ในแผ่นดินสมเด็จพระ นารายณ์) บาทหลวงคาทอลิกในกรุงศรีอยุธยามีอยู่ด้วยกัน ๑๑ รูป สังกัดอยู่ในคณะ เยซูอิต ๔ รูป คณะโตมินิกัน ๒ รูป คณะฟรังซิสกัน ๒ รูป และไม่สังกัดคณะใดคณะ หนึ่งอีก ๓ รูป บาทหลวงทั้ง ๑๑ รูปนี้ เป็นชาติปอตุเกศทั้งนั้น ยกเว้นรูปสองรูปที่ เป็นชาติสเปน ในตอนนี้จำนวนผู้เข้ารีตมีอยู่ราว ๒,๐๐๐ คน” (โลเน: หน้า ๓) โบสถ์ ปอตุเกศ ๒ โบสถ์ยังมีซากให้เห็นจนทุกวันนี้ ในเขตปอตุเกศนอกเกาะอยุธยา มีชื่อว่า สันโต โดมิงโก (ของคณะโตมินิกัน) และ สันโต เปาโล (ของคณะเยซูอิต)*

เมื่อสังฆราช เกอ ลามอต ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์อย่างไม่เป็นทางการแล้ว พระองค์ทรงมอบเด็กไทย ๑๐ คน ให้ท่านสังฆราชขอบรมสั่งสอนวิทยาการสมัยใหม่ของ ยุโรป แล้วจึงพระราชทานที่ทางให้ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย พร้อมทั้งให้สร้างโบสถ์ และ โรงเรียนขึ้นที่บ้านปลาเห็ด เมื่อ ค.ศ. ๑๖๖๖ พวกบาทหลวงจึงเรียกชื่อหมู่บ้านว่า “บ้าน เซนต์ ยอแซฟ” หมู่บ้านของพวกเขาเข้ารีตในรัชสมัยนั้นยังคงอยู่มาจนปัจจุบัน นอก เกาะอยุธยาทางทิศใต้ ใกล้วัดพุทธไสสวรรคย์ นับแต่ได้รับพระราชทานที่ทางแต่สมัยนั้น มาจนบัดนี้นับได้ ๓๐๐ ปีพอดี นับเป็นแหล่งเข้ารีตที่ยั่งยืนที่สุดในประเทศไทย แหล่ง เข้ารีตนี้เป็นแหล่งของคณะ MISSION ETRANGERES คือ คณะเดียวกับของโบสถ์อัสสัมชัญ คณะอื่นมีตั้งอยู่ก่อนแต่ก็ไม่ยั่งยืน ตั้งขึ้นแล้วล้มไป ปัจจุบันมีคณะโตมินิกันและคณะ เยซูอิตเข้ามาตั้งในพระนครราว ๑๐ ปีนี้ แต่กษัตริย์ก่อนจากอดีตไปนานแล้ว

* จาก แอร์นอส: ฉบับแปล หน้า ๒๑๙

เมื่อพูดถึงคณะต่างๆ ในนิยายคาโธลิก เราก็มาถึงตอนสำคัญเกี่ยวกับบุคคลมีชื่อเสียงในทางการเมืองของยุคนั้น คือ ซี. ฟอร์ดคอน หรือ วิไซเอนทร์ ฟอร์ดคอนเข้ามามีบทบาทในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ภายหลังสังฆราชทั้ง ๓ หลายปี เอกสารระบุชื่อคนผู้เป็นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. ๑๖๗๔ คือ หลังสังฆราช เคอ ลามอต ๑๒ ปี และภายหลังที่ “บ้านเซนต์ ยอแซฟ” ได้ตั้งขึ้น ๘ ปี โสเน ระบุว่า ท่านผู้นี้เกิดเมื่อ ค.ศ. ๑๖๔๘ ที่เกาะเซฟาโลเนีย ประเทศกรีก (โสเน: หน้า ๕๐) เมื่อเข้ามาเริ่มมีบทบาทในราชสำนักสมเด็จพระนารายณ์ มีอายุได้เพียง ๒๖ ปี แต่ภายในเวลา ๑๔ ปี ที่เข้ามารับราชการอยู่นี้ เราทราบจากหลักฐานทางอื่นว่า ท่านได้เลื่อนตำแหน่งและบรรดาศักดิ์อย่างรวดเร็ว คือ เป็นออกหลวงสุรสาคร แล้วเป็นออกพระฤทธิกำแหงฯ แล้วจึงได้เป็นออกญาวิไซเอนทร์ สมุหนายก ในที่สุดท้ายในชีวิตของท่าน เมื่อท่านถูกประหาร มีอายุเพียง ๔๐ ปี เท่านั้น ชีวิตของท่าน มีผู้เขียนไว้หลายสำนวนและหลายพวก คือเขียนขึ้นโดยคนฮอลันดา และ คนอังกฤษ* ๒ พวกนี้ผลประโยชน์ขัดกันกับท่าน แต่ที่เขียนขึ้นโดยชาวฝรั่งเศส ก็ยังแตกแยกเป็น ๒ พวกใหญ่ๆ คือ พวกสังฆราชที่กรุงศรีอยุธยา และพวกบาทหลวง เยซุอิต ที่เข้ามากับท่านราชทูต มีบาทหลวงตาซาร์ต เป็นต้น อันที่จริง ท่านสนิทกับพวกบาทหลวงตาซาร์ตมาก แต่ก็มีโอกาสคลุกคลีกันเพียง ๒ ระยะเวลาละราว ๓ เดือน คือ ระหว่างที่ราชทูต เคอ โชมองต์ และราชทูต เคอ ลาลูแบร์ เข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยา นอกนั้นไม่ได้มีโอกาสคลุกคลีกันเลย เกี่ยวกับบาทหลวงตาซาร์ต ก่อนจะเดินทางเข้ามากรุงศรีอยุธยา ท่านเคยเดินทางไปทวีปอเมริกา เพราะฉะนั้น ต้องนับว่าท่านเป็นผู้ได้เดินทางผ่านทั้ง ๔ ทวีป คือ อเมริกา ยุโรป อัฟริกา และเอเชีย เรื่อง “ออกขุนชำนาญเรือแตกที่แหลมกุตโฮบ” ซึ่งท่านเขียนขึ้นตามคำบอกเล่าของออกขุนชำนาญ (บทที่ ๖ ในหนังสือ ออกญาวิไซเอนทร์) ย่อมเป็นองค์พยานได้อย่างดีว่า ท่านเป็นผู้มีภาพพจน์ในการเขียนหนังสือเป็นอย่างดี และเมื่อท่านเขียนเรื่องมูลเหตุซึ่งฟอร์ดคอนจะเข้ามารับราชการในกรุงศรีอยุธยานั้น (คือเรื่อง ฟอนคอลเรือแตก และพบทูตไทยกลับจากประเทศอิหร่านเรือแตกเช่นเดียวกัน จึงจัด

๑ คนฮอลันดาเขียนขึ้นให้ชื่อว่า “ชีวิตและพฤติกรรมของ ซี. ฟอร์ดคอน” (ศิลปากร ปีที่ ๔ เล่มที่ ๘ พ.ศ. ๒๔๕๗) และที่คนอังกฤษเขียนไว้วันนั้นมีความตอน อยู่ในหนังสือ *Records of the Relations.....* (เล่มต่างๆ)

หาเรือเป็นพาหนะพาทูตไทยกลับมากองศรีอยุธยาได้) ท่านก็ใช้ภาพพจน์เป็นการ “ระบายสี” ชีวิตของ ฟอลคอน ให้น่าเลื่อมใส ไม่ตรงกับความจริง ท่านพบฟอลคอน เป็นครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๖๘๕ เป็นปีที่ ๑๑ ที่ฟอลคอนเข้ารับราชการแล้ว จึงเป็นการ เขียนแบบ “ระบายสี” ให้ชีวิตของ ฟอลคอน งดงามดู جذابขึ้น มีผู้เขียนเป็นบาทหลวง เยซูอิตอีกท่านหนึ่ง ชื่อ D'ORLEANS ให้ชื่อว่า *ประวัติของ ม. กองสดงซ์ ตีพิมพ์ครั้งแรก* ในประเทศฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๐ ท่านราชทูต เซอร์ ยอน เบาริง แปลเป็นอังกฤษ ให้ไว้ (เล่ม ๑ หน้า ๓๘๕ – ๔๐๗) ว่า ฟอลคอนเป็นชาวเวนิส แต่ไปเกิดในประเทศ กรีก บิดาเป็นบุตรเจ้าเมืองเซฟาโลเนีย แต่ยากจน ฟอลคอนจึงหนีออกจากบ้าน ลง เรือค้าขายเดินทางไปประเทศอังกฤษเมื่ออายุได้ ๑๐ ปี ต่อจากนั้น จึงเข้าทำงานใน บริษัท EAST INDIA CO. เดินทางมาตะวันออก ต่อมาจึงออกมาตั้งตัวซื้อเรือบรรทุกสินค้า ไปค้าขาย เรือแตก ๒ ครั้งก็ไม่ทอดย ครั้งที่ ๓ เรือแตกที่ฝั่งมะลาบาร์ อินเดีย จึง ได้พบราชทูตไทยเรือแตกเช่นเดียวกัน ฟอลคอน จึงจัดซื้อเรือเป็นพาหนะพาราทูต ผู้นั้นกลับเข้ากรุงศรีอยุธยา นี่เป็นมูลเหตุที่ ฟอลคอน จะได้เข้ารับราชการกับออกญา พระคลัง (คือ โทษาเหล็ก) การที่เรื่องแต่งของ ตาซาร์ต ตีพิมพ์ที่กรุงปารีส เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๖ และ คอลีอองส์ ลอกมาตีพิมพ์ใน ค.ศ. ๑๖๘๐ โดยไม่ได้ทดสอบเรื่องราวจะ เท็จจริงเพียงไร จึงเป็นการชักชวนให้ผู้แต่งคนอื่นๆ ลอกกันต่อๆ มา จนปรากฏใน หนังสือ *อุโฆษสมัย* ใน ค.ศ. ๑๙๒๐ เรื่องการจะเปลี่ยนลัทธิจากโปรเตสแตนท์มานับถือ ตามลัทธิโรมันคาโรลิก ก็ฟังดูชอบกล ท่านเขียนว่าบิดามารดาของ ฟอลคอนนับถือ โรมันคาโรลิก แต่ฟอลคอนเองเมื่อเด็กต้องอยู่กับพวกอังกฤษ พวกนี้จึงชักชวนให้นับ ถือลัทธิที่ผิด (คือ โปรเตสแตนท์) แต่วันหนึ่งฟอลคอนล้มเจ็บทำท่าจะไม่รอด จึงขอ ให้คุณพ่อ อังทวน โทมาส ให้ศีลล้างบาป หันไปนับถือโรมันคาโรลิก เมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ค.ศ. ๑๖๘๒ แล้วต่อมาอีก ๒ – ๓ วัน ก็กระทำการสมรสกับหญิงญี่ปุ่น*

๑ คอลี ลีอองส์: หน้า ๑๕ แต่ โลเน: หน้า ๗๔ กล่าวว่ หญิงนี้เป็นปอตุเกศ ชื่อ “คอนญากีโอมาร์” (ชื่อนี้ จึงกลายเป็นคุณหญิง “ทองกับม้า” ในสำเนียงไทย) โลเนนำบันทึกเรื่องฟอลคอนและคุณหญิง โดยบาทหลวง เดอเลออน มาลงไว้หลายแห่ง และมีหนังสือประวัติของ ฟอลคอน อีกเล่มหนึ่ง คือ Deslanders, M: *Histoire de M. Constance. Amsterdam, 1756* มีจดหมายของ ‘an English Catholic’ ว่าบิดาของหญิง ชื่อ Fanique เป็นปอตุเกศ แต่มารดาเป็นญี่ปุ่น

(ที่กรุงศรีอยุธยา) ซึ่งนับถือโรมันคาโธลิกอยู่ การที่ผู้เขียน (คอร์ดิงส์) ลำดับเรื่องราวไว้เช่นนี้ ฟังดูชอบกล เพราะฟอลคอนล้มเจ็บใกล้จะตาย จึงสละลัทธิความเชื่อเดิม หันมารับนับถือลัทธิใหม่ แต่ “ต่อมาอีก ๒ – ๓ วัน” กลับไปกระทำการสมรสกับหญิงที่นับถือลัทธิโรมันคาโธลิก ผู้อ่านที่อ่านแล้วเกิดความสงสัยจนแท้ก็คงมี ว่า การที่ชายจะสละลัทธิความเชื่อของตนไปรับนับถือลัทธิของฝ่ายหญิง จะเกี่ยวกับการอยากได้หญิงมาเป็นภรรยามากกว่า (ซึ่งตัวอย่างในสมัยนี้ก็ยังมียู่) ส่วนเรื่องการยกเมืองบางกอกกับเมืองมะริทให้ทหารฝรั่งเศส “คุ้มครอง” การขบถของพระเพทราชา ต่อสมเด็จพระนารายณ์ การวางแผนจะจับพระเพทราชาแล้วล้มเหลว การประหารผู้นับถือศาสนาคริสต์ “ทุกคน” ในราชอาณาจักร การถูกประหารของฟอลคอน ฯลฯ ว่าเป็นการเขียนนวนิยาย โดยมี ฟอลคอน และศาสนาคริสต์เป็นพระเอกของเรื่อง นอกนั้นเป็นพวกผู้ร้าย นี่เป็นการเขียนของบาทหลวง คอร์ดิงส์ ตีพิมพ์ที่กรุงปารีส เมื่อ ค.ศ. ๑๖๕๐

เมื่อเซอร์ ยอน เบาริง แปลเรื่องของฟอลคอน เขียนโดยบาทหลวง คอร์ดิงส์ ให้อ่านแล้ว ท่านก็นำข้อเขียนของ แคมเฟอร์ มาลงให้ไว้เป็นการเปรียบเทียบ โดยท่านเขียนว่า ข้อเขียนของท่านทั้งสองนี้ “แตกต่างกันอย่างประหลาด” (Strangely Contrasted) (เล่มสอง หน้า ๔๐๗ – ๔๑๐) แคมเฟอร์ผู้เข้ามากรุงศรีอยุธยา ๒ ปี หลังฟอลคอนถูกประหาร เขียนไว้ว่า “หม่อมบิ๊ ฟอลคอน และพรรคพวก วางแผนยึดอำนาจ โดยจะให้หม่อมบิ๊เป็นกษัตริย์ แต่เพทราชาปราบปรามได้ แล้วให้ประหารหม่อมบิ๊และฟอลคอนเสีย ส่วนภรรยาของฟอลคอนนั้น ถ่มน้ำลายรดหน้าเขาค้วย และไม่ยอมให้จูบลากุชายอายุ ๔ ขวบ ในขณะที่ถูกนำตัวไปประหาร” นี่เป็นการเขียนของบาทหลวง คอร์ดิงส์ และของแคมเฟอร์ เกี่ยวกับฟอลคอน ผู้เขียนทั้งสองต่างไม่ได้ยู่เห็นเหตุการณ์โดยตนเอง แต่ต่างก็อาศัยข้อเขียน หรือคำบอกเล่าของผู้อื่น ที่อยู่ใกล้ชิดเหตุการณ์ ผู้บอกเล่าเอียงไปทางใด ผู้เขียนก็เอียงตามไปค้วย

เท่าที่เขียนมานี้ ยังไม่ได้กล่าวถึงชาวต่างชาติ ซึ่งเข้ามาพร้อมคณะทูต เคอ ลาดูแบร์ ซึ่งรวมทั้งนักบวช ทหาร และพลเรือนก็มีไม่น้อยกว่า ๖๐๐ คน ยังมีพวก

๒ Hutchinson : *Adventurers in Siam in the 17th century*. London 1940 หน้า ๔ ว่า วันถูกประหารของฟอลคอน คือ ๔ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๕๔

พ็อค์อังกฤษซึ่งมีจำนวนเป็นร้อยในรัชสมัยนี้ และพวกทหารที่มีส่วนพัวพันทำการรบ ฟุงที่เมืองมะริค นอกจากนี้ยังพวกซอลันตา ปอตุเกศ พวกอิหร่าน แชนมัวร์ และชาว เมืองของประเทศใกล้เคียง เช่น มลายู ชาว จีน ญี่ปุ่น ถ้าจะประมวลหยาบๆ ก็คงไม่ ต่ำกว่าพัน แต่จากพวกพลทหารและพ็อค์ข้าราชการซึ่งคงมีจำนวนมาก เราจะพึงอาศัยข้อ เขียนเป็นการบันทึกเหตุการณ์ย่อไม่ได้ แม้กระนั้น ข้อเขียนของพวกบาทหลวงฝรั่งเศส พ็อค์กานสำคัญของอังกฤษและซอลันตา ก็มีจำนวนมากพอๆ ถ้าจะประมวลเอกสารทั้ง PRIMARY SOURCE และ SECONDARY SOURCE มาไว้ให้ปรากฏ ก็คงจะมีจำนวนหลายหน้า กระดาษที่เดียว

ในการเรียบเรียงหนังสือเรื่อง *ออกญาวิไชยชนทร์* (ตีพิมพ์จำหน่าย พ.ศ. ๒๕๐๖) ผู้เขียนยังมีได้ใช้เอกสารอีกหลายฉบับ โดยเฉพาะเอกสารของสังฆราช ปาลู* ผู้ซังก้า ประเทศฝรั่งเศสและประเทศสยามให้เป็นทองแผ่นเดียวกัน (ก่อนฟอลคอนจะเข้ารับ ราชการในสำนัก และเอกสารของซอลันตาในชื่อเรื่อง "ชีวิตและพฤติกรรมของ ซี. ฟอล คอน" ผู้เขียนคือ พ็อค์ซอลันตาประจำกรุงศรีอยุธยา ชื่อ JOANNES KEYS และ PETER VAN DE HOORN (ไม่ใช่ ฟอนฟลิต VAN VLIET ดังที่เคยเชื่อกัน ทั้งนี้เพราะฟอนฟลิตกลับประเทศ ซอลันตาร่วม ๓๐ ปี ก่อนฟอลคอนจะเข้ามามีบทบาทในราชสำนัก) เอกสารซอลันตา นี้อาจเป็นปฏิบั๊กษ์ต่อฟอลคอนอยู่บ้าง แต่เอกสารของสังฆราช ปาลู เชื่อได้ว่าทำนอง ให้ความเป็นจริงเกี่ยวกับรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ได้อย่างเที่ยง เอกสารนั้นชื่อว่า *ความสัมพันธ์โดยสังเขประหว่างสังฆราชฝรั่งเศสกับประเทศสยาม* ตีพิมพ์ที่กรุงปารีส ค.ศ. ๑๖๖๘

รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์นั้น มีความสำคัญในเรื่องราวที่เกี่ยวกับต่างประเทศ เอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องนี้มีมากมาย จนในเวลาปัจจุบันก็ยังมิได้ออกมาตีพิมพ์เผยแพร่ เป็นครั้งแรกอยู่เสมอ ควรจะถึงเวลาหรือยังที่นักศึกษาศึกษาสมัยใหม่ในวิชาประวัติศาสตร์ จะรวบรวมเอกสารเหล่านี้ มาให้ความเป็นธรรมแก่รัชสมัยของพระองค์ ทั้งนี้ โดย

๑ สังฆราชผู้นั้นนามเต็มว่า สังฆราชแห่ง Heliopolis เข้ามาในกรุงศรีอยุธยาเมื่อ ๑๗ มกราคม ค.ศ. ๑๖๖๔ กลับ ออกไปในปีต่อมา กลับเข้ามาอีกพร้อมด้วยพระราชสาสนพระเจ้หลายสัที่ ๑๔ ท่านยังออกไป และกลับเข้ามาอีก ครั้งหนึ่งพร้อมด้วยพระราชสาสนฉบับที่ ๒ จนประเทศไทยและฝรั่งเศสเป็น "ทองแผ่นเดียวกัน" แล้วท่านจึงกลับ ออกไปโดยไม่ย้อนเข้ามาอีก

คำหนึ่งถึงคำว่า “มหाराช” ซึ่งมีผู้ถวายสมัญญาแก่พระองค์ และในเวลาเดียวกัน ก็ไม่ควรลืมข้อตำหนิที่ว่า พระองค์เป็นผู้ทรงดำเนินนโยบายนำประเทศชาติเข้าสู่กลียุค คือ ชักศึกเข้าบ้าน ในระหว่างคำสดุดี และคำกล่าวร้ายเช่นนี้ ความจริงจะอยู่ตรงไหน เพราะถ้าไม่มีทางที่จะลบความจริงในเรื่องเกิดขึ้นกับกองทัพฝรั่งเศสในเดือนสุดท้ายในรัชกาลของพระองค์ได้ เราก็ควรคำนึงด้วยว่า รัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์ มีการสัมพันธ์กับนานาประเทศมากมาย เป็นยุคที่ฝรั่งเศสฝ่ายหนึ่ง กับฮอลันดา และ หรือ อังกฤษอีกฝ่ายหนึ่ง กำลังแก่งแย่งความเป็นผู้ยิ่งใหญ่ การจะรู้เท่าทันคนชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะพระราชผู้ยิ่งใหญ่ในทวีปยุโรป ผู้ซึ่งทรงมีพระราชสาส์นมายัง “เพื่อนที่ดี และนักรักยิ่งของข้าพเจ้า” ต้องการความรู้ทันคนและความเป็นผู้อัจฉริยะ ความสามารถคงว่า เพิ่งมาปรากฏในรัชสมัยสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง คือ หลังจากได้เรียนรู้ภาษา ขนบประเพณี และจิตใจ ชาวต่างประเทศมาแล้วพอสมควร การรู้เท่าทันคน เป็นข้อบกพร่องของสมัยนั้น รัชสมัยพระนารายณ์จึงน่าจะเป็นรัชสมัยที่ลำหน้าไปราวสองศตวรรษ

มีคำถามจากผู้อยู่ในวัยศึกษาผู้หนึ่งถามว่า “ก็เมื่อในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มีชาวต่างชาติเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาพร้อมกัน และในจำนวนนี้ มีพวกนักปราชญ์ผู้ทรงความรู้ในวิทยาการสมัยใหม่หลายสิบ หรือร่วมร้อยคน คนไทยเราได้เรียนรู้อะไร เป็นประโยชน์แก่บ้านเมืองบ้างจากท่านเหล่านี้ ในเวลา ๓๓ ปี ของรัชกาลนั้น ”

คำถามนี้เราลองมาหาคำตอบกันดูที่หรือ เรื่องขนบประเพณีของชาวต่างชาติ เราจะไม่พูดถึง เพราะถึงคนไทยในรัชสมัยนั้นเรียนรู้มา ก็เป็นเพียงเครื่องประดับสติปัญญา หากเกิดประโยชน์ทางวัตถุไม่

เรามาพูดถึงวิทยาการสมัยใหม่ เช่น คณิตศาสตร์ คาราศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และ โดยเฉพาะวิชาทำแผนที่ซึ่งยังมีตัวอย่างดูได้ในปัจจุบัน แผนที่ซึ่งพวกบาทหลวงฝรั่งเศส “สร้าง” ขึ้นไว้มีหลายฉบับ คือ แผนที่อาเซียอาคเนย์ที่บาทหลวงคณะเยซุอิต ๖ รูป ช่วยกันทำ แผนที่ปากน้ำเจ้าพระยาจนถึงกรุงศรีอยุธยาของวิศวกร เคอ ลามาร์ แผนที่มหานครศรีอยุธยา แสดงเขตที่อยู่อาศัยของชาวต่างประเทศให้ไว้ด้วย แผนที่นี้สร้าง

ขึ้นโดยบาทหลวง คุร์โตแลง สังกัดในคณะมิชชันนารี (ปรากฏในหนังสือ ประวัติมิชชันนารีในกรุงสยาม ของ โลเน เล่ม ๑ หน้าสุดท้าย และปรากฏในหนังสือ การเดินทางมากรุงสยามของบาทหลวง บูเวต์ หน้า ๑๐๖) แผนที่พระมหานครศรีอยุธยา แสดงผังเมืองโดยวิศวกร ฝรั่งเศส เมื่อ ค.ศ. ๑๖๘๗ (อยู่ในหนังสือ ของ โลเน เล่ม ๑ หน้า รองสุดท้าย) แผนที่ประเทศสยาม ไม่ปรากฏชื่อผู้ทำ แต่พิมพ์อยู่ในหนังสือการทูตของ เดอ ลาลูแบร์ (อยู่ในหนังสือของ ลาลูแบร์ และในหนังสือของ โลเน เล่ม ๑ หน้า ก่อนรองสุดท้าย) นอกจากนี้ยังมีผังเมือง เมืองละโว้ (ไม่ทราบชื่อผู้สร้าง) และเมือง บางกอก (ชื่อผู้สร้างจำไม่มั่น จึงไม่บอกให้ไว้) แผนที่และภาพผังเมืองเหล่านี้ สร้างขึ้นโดยบาทหลวงและวิศวกรฝรั่งเศสทั้งนั้น พวกเหล่านี้ส่วนมากเป็นราชบัณฑิต ในราชสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะมียกเว้นก็แต่บาทหลวง คุร์โตแลง ผู้เข้ามาอยู่กรุงศรีอยุธยาแต่ ค.ศ. ๑๖๖๘—๑๖๗๓ ท่านคงอยู่กรุงศรีอยุธยานานปีที่เดียว (จดหมาย ๒ ฉบับของท่านลงวันที่ ๓๐ ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๓ โลเน หน้า ๕๑ และ ๓๓๐ เล่ม ๒)* และแผนที่ประเทศสยามก็เชื่อว่าเป็นงานของท่าน ที่มีผู้เชื่อว่าเป็นงานของราชทูต เดอ ลาลูแบร์ นั้น เป็นไปไม่ได้ เพราะท่านราชทูตเข้ามาอยู่กรุงศรีอยุธยาเพียง ๓ เดือนเท่านั้น ผู้ที่จะทำแผนที่ประเทศสยามได้ จำต้องมีเวลายาวนาน ท่องเที่ยวและกระทำ การวัดสำรวจตามวิทยาการสมัยใหม่ทั่วพระราชอาณาเขต ส่วนบาทหลวงฝรั่งเศสคณะ เยซูอิตอยู่กันใ้ในกรุงศรีอยุธยาอยู่ไม่นาน ก็เดินทางออกนอกประเทศไป ผู้ที่อยู่นาน และเป็นบาทหลวงมีความรู้ในวิชาทำแผนที่ ก็เห็นมีแต่บาทหลวง คุร์โตแลง มีปัญหาที่น่าคิดก็คือว่าพวกซอลันดาจะเป็นผู้สร้างแผนที่ประเทศสยามฉบับนี้ได้หรือไม่ พวกซอลันดาส่วนใหญ่เป็นพ่อค้า จะมีพวกช่างที่มีความรู้ในทางต่อเรือ สร้างตึก สร้างโรงเก็บสินค้า ก็พอไปได้ แต่ในวิชาทำแผนที่และเป็นแผนที่ประเทศ ไม่ใช่ผังเมือง ไม่เห็นทางที่พวกซอลันดาจะมีเวลาและความอดทนพอ และเหตุผลที่สำคัญก็คือ เมื่อพวกเขาลงแรงลงเวลาเหนื่อยยากทำขึ้นมาแล้ว ก็ไม่เห็นเกิดดอกออกผลอะไร พวกพ่อค้า

* จากหลักฐานเท่าที่ปรากฏนี้ แสดงว่า บาทหลวง เดอ คุร์โตแลงอยู่ในกรุงศรีอยุธยาอย่างน้อย ๑๐ ปี (๑๖๗๓—๑๖๘๓) มีเวลายาวพอที่จะทำแผนที่กรุงศรีอยุธยา ลพบุรี บางกอก และแผนที่ประเทศไทยได้

อังกฤษก็เช่นกัน พวกนี้ใช้เวลาทำเงินทำทอง และเลี้ยงลูกกันอย่างสนุกสนาน เป็นปกติวิสัย ผู้ที่มีความสามารถ มีเวลานานพอ และมีความปรารถนาจะสร้าง “สิ่งดีงาม” ขึ้น ก็เห็นมีแต่พวกบาทหลวงคณะมิชชันของ เอคตรังแยร์ เท่านั้น คนไทยยังต้องใช้เวลานานในการสร้างพื้นฐานและแสวงหาความรู้ในวิทยาการแผนใหม่นี้ คงจะเห็นได้ว่าแผนที่กรุงเทพพระมหานคร “สร้าง” โดยคนไทย คือ กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ ฯ เป็นฉบับแรก มาปรากฏในต้นรัชกาลที่ ๕ ตีพิมพ์ที่เมืองสิงคโปร์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ นี้เอง

ถ้าจะพูดถึงการสร้างบ่อม หล่อปืนใหญ่ ชุกคลอง สร้างการประปา ฯลฯ ซึ่งคนไทยคงจะได้เริ่มเรียนรู้จากวิศวกรต่างชาติมาแล้วในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ แต่ความรู้เหล่านั้นไม่จริงจังยั่งยืนมาจนชั้นหลัง แม้แต่วิทยาลัย ซึ่งบาทหลวงคณะ มิชชันของ เอคตรังแยร์ ตั้งขึ้นแล้ว และได้กำหนดชื่อไว้แล้วว่า CONSTANTINIEN* เป็นการให้เกียรติแก่ฟอลคอน ผู้อุปถัมภ์ แต่วิทยาลัยคงว่าก็ต้องเลิกล้มไป เพราะสถานการณ์ทางการเมืองไม่เอื้อต่อการพัฒนา จึงมีแต่โรงเรียนที่คาบหลมหาพราหมณ์ เป็นแบบโรงเรียนวัด จัดสอนเด็กอนาถาให้รู้จักเลขฆานาที อ่าน เขียน ภาษาไทย และคัมภีร์ศาสนาคริสต์ เพียงเท่านั้น โรงเรียนที่คาบหลมหาพราหมณ์นี้ย้ายมาจากที่ตั้งเดิมที่บ้านปลาเห็ด หรือ “บ้านเซ็นโยเซฟ”

ถ้าเช่นนั้นแล้ว การที่มีชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะพวกราชบัณฑิตจากราชสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เข้ามายังกรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก ไม่ได้ก่อประโยชน์ที่จริงจังยั่งยืนให้แก่พวกเราที่เดียวหรือ ผู้เขียนไม่กล้ายืนยันว่าพวกเราชั้นหลังได้รับประโยชน์อะไรจากพวกราชบัณฑิตเหล่านั้น นอกจากเอกสารเป็นจำนวนสิบ ไม้ศึกษา และแผนที่ และแผนผัง ๕ – ๖ แผ่นไว้ทดสอบ แต่ความรู้ในทางวิชาการช่าง การแพทย์ และแม้แต่ในวิชาศิลปศาสตร์ เราไม่ได้รับประโยชน์สิ่งใดเลย เหตุการณ์ทางการเมืองมายั้ยังการพัฒนาในยุคนี้ และถ้าเราจะถามต่อไปว่า ถ้าเหตุการณ์ทางการเมืองมีผลในทาง

* โฉม: หน้า ๖๘ “สมเด็จพระนารายณ์พระราชทานที่ดิน...(และ) ฟอลคอนสัญญาจะก่ออาคารเป็นตึก และเพื่อเป็นการสมนาคุณผู้ก่อตั้ง ทางคณะ (มิชชัน) จึงตั้งชื่อวิทยาลัยนี้ว่า “คอนสตันตินิเยน”...จำนวนนักศึกษาเพิ่มขึ้นจนเกือบถึง ๔๐ และฟอลคอนสัญญาจะให้เงินอุดหนุนปีละ ๑,๕๐๐ เอกุล” วิทยาลัยนี้ตั้งขึ้นที่ลพบุรี ใกล้วัด ส่วนตัวของฟอลคอน บัณฑิตวิทยาลัย บอกไว้กว้าง ๆ ว่า ในระหว่างที่ออกพระวิสุตรสุนทรไปฝรั่งเศส คือปลาย ค.ศ. ๑๖๘๕ หรือ พ.ศ. ๒๒๒๘

ตรงข้าม คือประเทศต้องตกอยู่ใต้อาณัติของฝรั่งเศส เป็นเมืองขึ้นของเขา วิทยาการ
แผนใหม่ก็คงจะจริงจังยิ่งขึ้นต่อมาจนชั่วลูกชั่วหลาน แต่เอกราช อธิปไตย และความเป็น
ไทยก็จะสิ้นสุดลงใน พ.ศ. ๒๒๓๑ ประวัติศาสตร์ของบ้านเมืองก็จะเปลี่ยนรูปไป จะมี
รายละเอียดเป็นอย่างไรก็เหลือเถา จึงทำให้น่าคิดว่า ระหว่างความเจริญแต่ชาติความ
เป็นไทย และรักษาความเป็นไทยไว้ได้โดยชาติความเจริญ พวกเราสมัครใจจะเลือกเอา
ข้อใด

ผู้เขียนมิได้พูดถึงเอกสารภาษาไทยมาแต่ต้น ก็เพราะเรามีเอกสารของรัชสมัยนั้นน้อย
เหลือเกิน ที่ขึ้นหน้าขึ้นตาเป็นสมุดข่อยที่เรียกกันว่า พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา
ฉบับหลวง/ประเสริฐฯ สมุดข่อยนี้เขียนด้วย รม บนพื้นดำ แสดงให้ชมในตู้กระจกในพระ
ที่นั่งศิวโมกซ์พิมาน ใครผ่านไปผ่านมาอาจไม่สังเกต และเด็กนักเรียนอาจเดินผ่านไป
ถ้าครุไม่ถึงความสนใจมาให้เห็น แท้จริงสมุดข่อยเล่มนี้เป็นเพียงการคัดลอกของเก่าที่มี
อยู่ก่อนรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มาเรียงลำดับเรื่องราวไว้ ตั้งแต่รัชกาลพระเจ้า
อยู่ทองมาจนถึงปลายรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร อีกฉบับหนึ่งซึ่งพอเชื่อได้ว่าเป็นเอกสาร
ของรัชสมัยนี้ (แต่ไม่ปรากฏต้นฉบับเสียแล้ว) คือ คำพยากรณ์ในตอนปลายรัชกาล
สมเด็จพระนารายณ์ ข้อความว่าจะเกิดกบฏขึ้นในประเทศ ดังข้อความว่า “ทางน้ำก็
จะแห้งเป็นทางบก เวียงวังก็จะรกเป็นป่าเสือ” เอกสารภาษาไทยในประเทศไทยมีอยู่
เพียงเท่านี้ ที่อยู่ต่างประเทศ (คือประเทศฝรั่งเศส) ก็เห็นมี ศุภอักษรของโกษาปาน
๒ ฉบับ มีไปถึงมิตรสหายชาวฝรั่งเศส และหนังสือสัญญาการค้าขายระหว่างกรุงสยาม
กับกรุงฝรั่งเศส ระหว่างออกญาพระเสด็จฯ กับ ท่านราชทูต เดอ ลาลูแบร์ เอกสารทั้ง
๓ ฉบับนี้ตีพิมพ์ไว้ให้ปรากฏใน *วารสารสยามสมาคม* (เล่ม ๑๔ ภาค ๑ ประจำ ค.ศ.
๑๘๒๑)* และได้ทราบข่าวว่ามีสมุดบันทึกของโกษาปานยังอยู่ที่กรุงปารีส (สำนักงาน
ใหญ่ของคณะ มิซ็อง เอตรง์แยร์) แต่เอกสารนี้ผู้เขียนยังไม่ได้เห็น และหอสมุด
แห่งชาติยังไม่ได้นำ เท่าที่ทราบเอกสารภาษาไทยมีเพียงเท่านี้

๑ เกี่ยวกับเอกสารภาษาไทย ๓ ฉบับนี้ ลงวันเดือนปี ตามแบบไทยไว้ทั้งสามฉบับ คือ ๒ ฉบับแรกลงไว้ว่า
“วันพุธ เดือนแปด แรม ๒ ค่ำ ปีเถาะนพศก พุทธศักราช ๒๒๓๑” ซึ่งทางเอกสารฝรั่งเศส ลงวันเดือนปีตาม
ทัศนคติฝรั่งไว้ว่า ตรงกับวันที่ ๒๕ มิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๗ และเอกสารฉบับที่ ๓ ลงวันเดือนปีไว้ว่า “วันพฤหัสบดี ๗
เดือนอ้าย ขึ้น ๘ ค่ำ ปีเถาะนพศก พุทธศักราช ๒๒๓๑” ซึ่งเอกสารฝรั่งเศสลงวันเดือนปีไว้ว่าตรงกับ วันที่ ๑๑
ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (นักปฏิทินโหราศาสตร์ของเราตรวจสอบทานดู เพราะไม่มีปฏิทินจำหน่ายในตลาดคอดอยหลัง
ไปไกลถึงรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์)

ส่วนเอกสาร Primary source ในภาษาฝรั่งเศส เท่าที่ตีพิมพ์แล้ว (บางเล่มผู้เขียนเองก็ยังไม่เคยเห็น) เรียงลำดับตีพิมพ์ ได้ดังนี้

1. BOURGES: *de Relation du Voyage de Mgr. E' Eveque de Bergye. Paris 1666*
2. PALLU: *Relation abrégée des Missions....aux Royaumes de...Siam. Paris 1668*
3. TACHARD: *Voyage de Siam....Paris, 1686*
4. DE CHAUMONT: *Relation de l' ambassade...a la cour du Roi de Siam. Paris, 1687*
5. TACHARD: *Second voyage de Siam. Paris, 1689*
6. GERVAISE: *Histoire naturelle et politique du royaume de Siam. Paris, 1690*
7. LA LOUBERE: *Du Royaume de Siam. Amsterdam, 1691*
8. DES FARGES: *Relations des revolution arrivees a Siam dans l' annee 1688. Amsterdam, 1691*
9. VOLLANT DES VERQUAINS: *Histoire de le Revolution.....1688. Lille, 1691*
10. BLANC, R.P.: *Histoire de le Revolution de Siam. Lyon, 1692*
11. DE CHOISY: *Journal du Voyage de Siam. Trevoux, 1741*
12. GARARDI: *Memoire du Comte de Forbin. Amsterdam, 1748*
13. BERNARD: *Le Voyage du P. de Fontaney au Siam...Shanghai, 1942*
14. DRANS ET BERNARD: *Memoire du P. de Beze. Tokyo. 1947*
15. GATTY: *Voyage de Siam du Pere Bouvet. Leiden, 1963*

เฉพาะหมายเลข ๙ และ ๑๐ ผู้เขียนไม่กล้ายืนยันว่าท่านผู้แต่งเคยเข้ามาอยู่ในกรุงศรีอยุธยาหรือไม่ แต่เพราะหนังสือ ๒ เล่มนี้ตีพิมพ์ใกล้ชิดเหตุการณ์ จึงรวมเข้ามาไว้ให้ ส่วนเอกสารที่มีอยู่แต่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ ทราบว่ามี สมุดบันทึกของ CEBERET มีกล่าวบรรยายโดยศาสตราจารย์ เซเกส์ ใน *วารสารสยามสมาคม* เล่ม ๑ ประจำ ค.ศ. ๑๙๒๑ ส่วนบาทหลวงเยซุอิต ๖ รูป ซึ่งเป็นราชบัณฑิตในราชสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีเอกสารตีพิมพ์แล้ว ๓ ท่าน คือ TACHARD, DE FONTANEY และ BOUVET ส่วนอีก ๓ ท่านยังไม่มีการตีพิมพ์ คือ LECOMTE, GERBILLON และ VISDELOU เฉพาะบาทหลวงในคณะมิชชันนารี รวบรวม ๓๖ รูป มีเอกสารตีพิมพ์เป็นเอกเทศเพียงไม่กี่ราย นี้ไม่นับที่นำมารวมไว้ใน *ประวัติมิชชันนารีในกรุงสยาม* ของ โลเน ซึ่งมียุ่่มาก

การบันทึกเรื่องราวของคนฝรั่งเศส ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ มีมากมายเช่นนี้ เอกสารของคนไทยในรัชสมัยนั้นจึงหาเทียบเขาไม่ได้ และความจริงข้อนี้ก็มีมาจนถึงต้นยุครัตนโกสินทร์ เราเพิ่งมาเริ่มตีพิมพ์สิ่งจดบันทึกในพระราชพงศาวดารรัตนโกสินทร์ ๔ รัชกาล โดยเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ในรัชกาลที่ ๕ นี้เอง

เอกสารของอังกฤษในรัชสมัยนี้ เทียบกับของฝรั่งเศสไม่ได้ เพราะส่วนมากเป็นเรื่องค้าขาย จะมีที่เกี่ยวกับเรื่องการเมือง เห็นมีอยู่ ๒ ฉบับ คือ *การปราบขบถมังกะสัน ที่กรุงศรีอยุธยา* เขียนโดย แซมมวล ไวท์ รายงานไปยังพีชชีย์ (GEORGE WHITE)

ซึ่งขณะนั้นอยู่ที่ประเทศอังกฤษ (ตีพิมพ์อยู่ใน ANDERSON: ENGLISH INTERCOURSE WITH SIAM)
หน้า ๒๒๙—๒๓๒ (และหนังสือของ โธเน : หน้า ๑๙๓—๑๙๕ เล่ม ๒) อีกเรื่อง
หนึ่งเป็นเรื่องเมืองมะริค เป็นสมุคบันทึกของ ทาเวนพอร์ต เลขานุการของแซมมวล ไวค
เจ้าเมืองมะริค (ตีพิมพ์อยู่ในเรื่อง SIAMESE WHITE ของ COLLIS)

เอกสารขอลันตา จะมีมากน้อยเท่าใด ไม่มีทางทราบ เท่าที่ตีพิมพ์และมีผู้แปลไว้แล้ว
คือ ที่ให้ชื่อว่า *ชีวิตและพฤติกรรมของ ซี. ฟอลคอน* เชื่อว่าผู้เขียนเป็นพ่อค้าขอลันตาอยู่
ในกรุงศรีอยุธยาในสมัยที่ JOANNES KEYTS และ PETER VAN DE HOORN เป็นผู้กำกับห้างค้าขาย
ของขอลันตา

ส่วนเอกสารปลักย่อย มีอยู่ประปราย เหลือที่จะนำมากล่าวในที่นี้ ได้

จาก *ประวัติมิชชันในกรุงสยาม* ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญของเรื่องนี้ มีเรื่องราวเกี่ยวกับ
รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์นำมาตีพิมพ์ให้ไว้ ๒๘๘ หน้า เรียงพิมพ์ด้วยตัวจิ๋ว เป็น
เอกสารของสังฆราช บาทหลวง นายทหารฝรั่งเศส ตลอดจนของโกษาปาน และ
ข้าราชการไทย ภาษาที่ใช้ในเอกสารเป็นภาษาฝรั่งเศสและลาติน (เอกสารของคนไทย
มีปรากฏเป็นภาษาฝรั่งเศส เข้าใจว่าเป็นคำแปล ส่วนภาษาไทย หาไม่ได้เลย) เป็น
การบันทึกเรื่องราวกว่า ๓๐ ปี ในรัชสมัยนั้น โดยบุคคลต่างๆ ในวงราชการหรือวงของ
การศาสนา เอกสารราว ๓๐๐ หน้า นี้ เป็น “ ขุมทอง ” ของนักประวัติศาสตร์ที่เดียว
ถ้ารู้ภาษาฝรั่งเศสดีพอ ผู้เขียนรู้ภาษานี้ยิ่งเด็กนักเรียน แม้จะคลำมา ๓—๔ ปี แล้ว
ก็ได้ผลเล็ก ๆ น้อย ๆ นักศึกษาที่รู้ภาษาฝรั่งเศสอย่างดี ถ้าใช้เวลาเพียง ๓—๔ เดือน
จะได้ความรู้อย่างแตกฉาน หากจากที่อื่นไม่ได้ (พระราชสาส์นสมเด็จพระนารายณ์ทรง
มีไปถึงสันตะปาปา และถึงพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีปรากฏเป็นภาษาฝรั่งเศสหลายแห่ง
ส่วนศุภอักษรของข้าราชการไทย เช่น ของโกษาเหล็ก ออกญาพระเสด็จ โกษาปาน ฯลฯ
ก็มีปรากฏเป็นภาษาฝรั่งเศสเช่นกัน ต้นฉบับหรือแม้แต่สำเนาเป็นภาษาไทย คงสูญหาย
หาไม่ได้แล้ว)

การศึกษาประวัติศาสตร์จากเอกสาร อาจเป็นของใหม่ในประเทศเรา แต่ก็ถึงเวลา
แล้วที่พวกนักศึกษาจะต้องใช้วิธีนี้ ถ้าอยากทราบความจริง การศึกษาประวัติศาสตร์

รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ จากพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ ที่มีอยู่ เป็นการศึกษาเรื่องราวที่คนในยุครัตนโกสินทร์เขียนขึ้น คนเขียนเกิดหลังเหตุการณ์และเขียนตามคำบอกเล่าต่อ ๆ กันมา การจะได้ความจริงหรือแม้แต่ใกล้เคียง ก็เหลือวิสัย การประมวลเอกสารของรัชสมัยนั้นและศึกษาซึ่งตรงจนได้เรื่องราวที่เกิดขึ้น จะเป็นเครื่องมือในการพิจารณาเหตุการณ์ปัจจุบันได้แจ่มแจ้งขึ้น เอกสารภาษาฝรั่งเศส คนฝรั่งเศสยอมให้อ่านได้สะดวก และเมื่อเขาอ่านพบเรื่องนายพล เค็สฟาซ ต้องยอมจำนน ยอมถอนทหารออกไปจากพระราชอาณาจักร การจะคิด “แก้ลำ” ย่อมเกิดขึ้นเป็นธรรมดา ซึ่งเขาก็ “แก้ลำ” ได้สำเร็จในเรื่อง ร.ศ. ๑๑๒ เป็นการล้างอายได้อย่างแนบเนียน พระราชพงศาวดารของเราไม่ได้ให้ความเข้าใจอะไรแก่เราในเรื่องนี้เลย มิหนำซ้ำยังพร่าวไปด้วยเวทมนต์คาถาและการไม่เผชิญกับความจริง เราเป็นคนรุ่นหลังรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ร่วม ๓๐๐ ปี จะศึกษาน้อย่างใด ปฏิบัติการอย่างไร ก็อยู่ในดุลยพินิจของแต่ละบุคคล แต่เพราะเรื่องนี้เขียนขึ้นเพื่อนักศึกษาที่อ่อนอาวุโสกว่าผู้เขียน จึงขอแนะนำบรรดาท่านเหล่านั้นว่า พระราชพงศาวดารของเราก็ที่มีอยู่ ใช้ไม่ได้หลายแห่ง เราต้องศึกษาจากเอกสารหรือ PRIMARY SOURCE จึงจะได้เรื่องราวที่เกิดขึ้น แต่เมื่อศึกษาแล้ว เราจะสรุปความเห็นอย่างไรในเรื่องรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เป็นเรื่องของแต่ละนักศึกษา ไม่มี “ครู” คนใดจะบังคับ ชี้ชวน หรือโน้มน้าวความคิดเห็นของเราได้ วิชาประวัติศาสตร์จึงเป็นวิชาประชาธิปไตย ไม่มีการบังคับ ชูเชิญ แต่ประการใด

เอกสารในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์

หมายเหตุท้ายเรื่อง.—

๑. เกี่ยวกับแผนที่ประเทศไทย ที่มีปรากฏในหนังสือการทูตของ เดอ ลาลูแบร์ ตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๖๙๑ นั้น แผนที่นี้จะเป็นแผนที่ประเทศไทยฉบับแรก ทำขึ้นเมื่อกว่า ๒๗๕ ปีมาแล้ว มาตราส่วนไม่ได้บอกไว้ เส้นรุ้งเส้นแวงก็ไม่ปรากฏ และสถานที่บางแห่งก็ลงไว้ผิดพลาดจากความเป็นจริงไปบ้าง แม้กระนั้น เราก็จำต้องยอมรับว่าเป็นความพยายามอย่างดีที่สุดของคนในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ ได้สร้างขึ้น เมื่อ

ตรวจจากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส ซึ่งมีอยู่ที่สยามสมาคม ชื่อผู้สร้างมีปรากฏอยู่ในตัวแผนที่ คือ F.ERTINGER (เอฟ. เออร์เตงเยร์) ส่วนในคำชี้แจงของ เคอ ลาลูแบร์นั้น ท่านอธิบายว่า ผู้ทำแผนที่นี้ได้เดินทางไปทั่วประเทศไทย แต่ (คงจะเป็นการเดินทางอย่างรีบด่วน) ท่านเกรงจะผิดพลาด จึงมอบให้ CASSINI (คาสซีนี) ราชบัณฑิตในวิชาที่กรุงปารีสตรวจแก้ไข แล้วจึงตีพิมพ์เมื่อ ค.ศ. ๑๖๙๑ แต่ F. ERTINGER จะเป็นใคร เข้ามากรุงศรีอยุธยาพร้อมคณะทูตชุดนี้หรืออย่างไร อยู่ในกรุงศรีอยุธยานานเท่าใด ท่านไม่ได้บอกไว้ ความเข้าใจของผู้เขียนที่ว่า บาทหลวง COURTAULIN คงเป็นผู้สร้างแผนที่นี้จึงผิดไป

๒. ยังมีแผนที่ประเทศไทยอีกฉบับหนึ่ง อยู่ในหนังสือ LE SIAM ANCIEN ภาค ๑ (เล่มที่ ๒๗ ในหนังสือชุดของ MUSEE GUIMET) หน้า ๓๒ ผู้แต่ง คือ LUCIEN FOURNEREAU ตีพิมพ์ที่กรุงปารีส ค.ศ. ๑๘๙๕ แผนที่นี้สร้างขึ้นโดยบาทหลวง PLACIDE แห่งคณะออกัสติน อูทิส ให้ท่านราชทูต เคอ โชมองต์ ผู้ทำแผนที่มีคำอธิบายว่า เป็นราชบัณฑิตในวิชาภูมิศาสตร์ประจำราชสำนักพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แต่ตำบลที่ตั้งเมืองใหญ่เมืองเล็กในประเทศไทยลงไว้สับสนไม่ถูกที่ แสดงว่าผู้สร้างไม่ได้เดินทางสำรวจด้วยตนเอง ใ้ถามข้อความจากผู้อื่นได้มาอย่างไรก็เอาไปลงไว้เช่นนั้น ปีที่สร้างคงเป็น ค.ศ. ๑๖๙๕ ปีที่ราชทูตเคอ โชมองต์เดินทางเข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยา แต่ไม่ได้ตีพิมพ์ในหนังสือของ เคอ โชมองต์ กลับมาตีพิมพ์เอาเมื่อ ค.ศ. ๑๘๙๕ กว่าสองร้อยปีหลังทำขึ้น ความขลังของหนังสือ LE SIAM ANCIEN จึงหย่อนไปมาก

๓. ส่วนแผนที่ของวิศวกร เคอ ลามาร์ (บางแห่งเขียนว่า เคอ ลาแมร์) แสดงสายลำน้ำเจ้าพระยา จากปากน้ำถึงกรุงศรีอยุธยา ที่มีปรากฏในหนังสือ LE SIAM ANCIEN หน้า ๓๔ เป็นแผนที่ชัดเจน กว่าที่ปรากฏในที่อื่น แสดงเมืองบางกอกไว้ชัดเจนว่า เป็นเกาะอยู่กลางแม่น้ำ และท่านใช้คำอธิบายว่า “I. DE BANKOK” คำย่อ I. คงหมายถึง ILE แปลว่า “เกาะ” ผู้เขียนเคยเห็นเอกสารรัชกาลที่ ๑ เขียนบางกอกว่า “บางกอะ” อยู่แห่งหนึ่ง คำว่า “บางกอะ” ดูจะถูกต้องกว่าที่เขียน “บางเกาะ” เสียอีก เพราะถ้าเราสกกด “-ก-า” แล้วประวิสรรชนีย์ จะไม่ได้เสียงถูกต้องเหมือนสกกด “ก-อ” แล้วประ

แผนที่ลำน้ำเจ้าพระยา จากปากน้ำถึงกรุงศรีอยุธยาของวิศวกร เคอ ลาแมร์ ในรัชสมัยพระนารายณ์

วิตรรชนีัย แต่อย่างไรก็ดี คำว่า “บางกอกะ” มีความหมายตรงกับ ILE DE BANKOK ของ
วิศวกร เตอ ลามาร์ จากคำนี้ กลายมาเป็น บางกอกอย่างไร ก็อธิบายไม่ถูก แต่ทำให้
เชื่อว่าความหมายเดิมของ “บางกอก” คือ “บางหรือหมู่บ้านบนเกาะ” คงไม่ใช่
“บางหรือหมู่บ้านที่มีต้นมะกอก” เป็นสัญลักษณ์ ดังที่มีผู้พยายามอธิบายอยู่เสมอ โดย
ไม่ได้แสดงหลักฐานสนับสนุนคำอธิบายนั้น

๔. เอกสารภาษาไทยที่กรุงปารีส คือ ศุภอักษร ๒ ฉบับของโกษาปาน และ
หนังสือสัญญาไทย—ฝรั่งเศส ที่ตีพิมพ์ในวารสารสยามสมาคมเล่ม ๑๔ ประจำเดือน
สิงหาคม ค.ศ. ๑๙๒๑ เก็บไว้ที่กระทรวงอาณานิคม สมุดบันทึกของโกษาปาน (เรายัง
ไม่ได้มา) เป็นสมบัติของสำนักงานใหญ่ MISSION ETRANGERES, RUE DE BAC, PARIS ส่วนที่หอ
สมุดแห่งชาติ กรุงปารีส มีเอกสารต่างๆ ร้อยกว่าเรื่อง รวมทั้งแผนที่ประเทศสยาม
ฉบับต่างๆ ด้วย

ข้อคิดเกี่ยวกับวิชาประวัติศาสตร์

นิธิ เอียวศรีวงศ์

ประวัติศาสตร์คืออะไร

ผู้ที่เคยผ่านการศึกษามานับว่าแม้แต่เพียงเล็กน้อย ก็คงจะมีความคิดรวบๆ พอที่จะให้คำตอบแก่ปัญหาได้ จากการสังเกตอย่างผิวเผิน ผู้เขียนพอจับได้ว่า คนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าประวัติศาสตร์คือ “วิชา” หรือ “เรื่องราว” ที่กล่าวถึงเหตุการณ์ “อันสำคัญ” ที่เกิดขึ้นในอดีต ความเข้าใจเช่นนี้ ใช่จะเกิดขึ้นโดยไร้เหตุผลเสียทีเดียวก็หาไม่ เนื่องจากหนังสือประวัติศาสตร์ทุกเล่มย่อมจะกล่าวถึงเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นในอดีตทั้งสิ้น และโดยที่แท้จริงแล้ว ความเข้าใจเช่นนี้ ก็ไม่ใช่จะผิดไปจากความหมายอันแท้จริงของคำว่าประวัติศาสตร์ในทางวิชาการโดยสิ้นเชิง เพียงแต่ว่าเป็นคำจำกัดความที่กว้างมากเกินไปและไม่กระชับพอที่จะนำมาใช้สำหรับกำหนดขอบเขตของวิชาได้เท่านั้น ที่ว่ากว้างเกินไปนั้นหมายความว่า คำจำกัดความดังกล่าวจะมีความหมายครอบคลุมไปถึงเรื่องที่ปัญญามนุษย์ในปัจจุบันยังตอบไม่ได้ และถ้าใครขึ้นตอบก็จะเป็นคำตอบที่พ้นจากขอบเขตของ “ศาสตร์” ไป เช่นคำตอบของปัญหาว่ามนุษย์มาจากไหน ทำไมจึงมีมนุษย์มาเกิดในโลกนี้ อะไรคือตัวสืบทอดที่แท้จริงระหว่างอดีตและปัจจุบัน คำตอบของปัญหาเหล่านี้ เป็นสิ่งที่ไม่มีใครพิสูจน์ให้เห็นจริงเห็นจังได้ และเราเรียกว่าปรัชญาหรือศาสนา ไม่นับว่าเป็นศาสตร์ หรือมิฉะนั้นก็จะเป็นคำตอบของปัญหา ที่นักประวัติศาสตร์ไม่มีเครื่องมือหรือความรู้จะตอบได้ เช่นภูเขาลูกไหนเป็นภูเขาที่เกิดก่อนลูกอื่น อุณหภูมิของโลกเมื่อหลุดมาจากดวงอาทิตย์นั้นสูงเท่าใด ฯลฯ คำตอบของปัญหาเหล่านี้ เป็นเรื่องของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมากกว่า

ส่วนที่ว่าคำจำกัดความของประวัติศาสตร์ดังกล่าวไม่กระชั้นนักก็เพราะว่า เมื่อเราจะศึกษาสิ่งใดสิ่งหนึ่งในฐานะที่เป็นศาสตร์^๑ จำเป็นต้องมีมาตรฐานกำหนดวัดความหมายของความคิดอย่างแน่นอน ที่ว่าแน่นอนไม่จำเป็นต้องซึ่งตวงวัดได้ด้วยเครื่องมือที่มนุษย์สร้างขึ้น แต่ต้องซึ่งตวงวัดได้จากปัญญาของมนุษย์โดยทั่วไป จำเป็นต้องมีมาตรฐานซึ่งเป็นที่เข้าใจกันอยู่เบื้องหลังความคิดนั้น ๆ ตัวอย่างเช่น ถ้านักประวัติศาสตร์พูดว่า “ปิรามิดที่กีเซตเป็นสิ่งก่อสร้างที่ใหญ่มาก” มาตรฐานของความคิดที่อยู่เบื้องหลังคำว่าใหญ่นั้น ไม่ได้อยู่ที่การเปรียบเทียบปิรามิดกับโลกหรือประเทศอียิปต์ หรือกับติกแอมไพร์เสตทในนิวยอร์ก แต่เป็นการเปรียบเทียบกับสิ่งก่อสร้างในยุคเดียวกันหรือยุคใกล้เคียงกัน เช่นปิรามิดลูกอื่น หรือวิหารแพนเธอนอนของกรีก ทั้งยังมีนัยไปถึงความใหญ่โตของปิรามิดเมื่อเทียบกับคนสร้างที่มีแต่ร่างกาย สมอง และเครื่องทุ่นแรงง่าย ๆ อีกด้วย ในคำจำกัดความของประวัติศาสตร์ที่อ้างมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าคำสำคัญอันเป็นหัวใจของประโยคนั้นคือเหตุการณ์ “สำคัญ” อะไรคือเหตุการณ์อาจจะให้คำนิยามได้ไม่ยากนัก ถึงแม้จะชวนให้เกิดปัญหาสงสัยได้ง่ายเช่นกันก็ตาม แต่ที่เห็นได้ชัดก็คือคำว่าสำคัญเหตุการณ์อะไรที่ถือว่าสำคัญ และเหตุการณ์อะไรที่ถือว่าไม่สำคัญ ดังจะเห็นว่าหนึ่งกักขฬานาคคนหนึ่งตาย คนทั่วไปอาจไม่ถือว่าเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญ แต่ถ้าเราเป็นลูกขฬานาคนั้น เราก็ถือว่าเหตุการณ์นี้มีความสำคัญมาก ตัวอย่างที่ซับซ้อนขึ้นไปกว่านี้จะเห็นได้จากหนังสือพระราชพงศาวดารของไทย ผู้เขียนก็เห็นว่าสิ่งที่เขาบันทึกล้วนเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญทั้งสิ้น แต่นักประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน เกือบจะใช้หนังสือพระราชพงศาวดารเป็นหลักฐานอะไรไม่ได้ เมื่อเขาต้องการจะรู้ถึงสังคม เศรษฐกิจ ความเคลื่อนไหวทางปัญญา การศึกษา ฯลฯ ของคนในสมัยก่อน การที่มนุษย์คนใดคนหนึ่งจะเห็นสิ่งใดว่าสำคัญหรือไม่ ย่อมขึ้นกับยุค วัฒนธรรม คุณค่า ฯลฯ ของสังคมที่เขาอาศัยอยู่ ทั้งยังขึ้นกับสติปัญญา ชีวิตเบื้องหลัง และสิ่งแวดล้อมของเขาในฐานะที่เป็นปัจเจกชน อีกด้วย ด้วยเหตุคั้งนั้น ก่อนที่เราจะค่อย ๆ ก้าวเข้าไปหาคำตอบของปัญหาเบื้องต้นนี้ ขอให้เราดำรงความเข้าใจสองข้อต่อไปนี้ไว้ในใจให้ดีเสียก่อนคือ ๑) ในฐานะที่ประวัติศาสตร์เป็น “ศาสตร์” อย่างหนึ่ง จึงจำเป็นต้องมีขอบเขตอันแน่นอนของวิชา และต้องมีมาตรฐานบางประการ อันอาจจะรู้ได้ด้วยปัญญามนุษย์อยู่เบื้องหลังความคิดนั้น ๆ ๒) เมื่อมาตรฐานดังกล่าวต้องขึ้นกับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่น คุณค่า วัฒนธรรม กาลเวลา

คำตอบของปัญหาหนึ่งจึงใช้ได้เฉพาะในเวลาอันจำกัด เพียงขณะที่สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนักเท่านั้น

ด้วยเหตุที่การจำกัดความหมายของประวัติศาสตร์ตามนัยที่กล่าวนี้ มีความหมายกว้างเกินไป เราจึงจะพบว่าในหนังสือประวัติศาสตร์ ซึ่งเขียนขึ้นในสมัยที่ประวัติเพียงจะถือกำเนิดขึ้น จึงได้รวมเอาวิชาความรู้ ซึ่งในปัจจุบันเราถือว่าเป็นหมวดอื่นเข้าไว้ด้วยมาก หนังสือประวัติศาสตร์การสงครามเปอเซียของเฮโรโดตัส มีวิชาภูมิศาสตร์ปนอยู่เป็นอันมาก และก็มีมักจะเป็นที่เข้าใจกันว่า เขาเป็นบิดาของวิชาประวัติศาสตร์เท่ากับที่เป็นบิดาของวิชาภูมิศาสตร์ พงศาวดารเหนือ ตำนานสิงหนวัติกุมาร จามเทวีวงศ์ ชินกาลมาลี ราชของไทยก็มีวิชาอื่นปนอยู่ด้วยไม่น้อย เช่น โลกภูมิวิทยา ศาสนา เป็นต้น และเมื่อกล่าวโดยนัยนี้แล้ว คัมภีร์ของศาสนาต่างๆ ในโลกนี้ ก็ล้วนมีลักษณะเป็นหนังสือประวัติศาสตร์อยู่บ้าง เพราะเป็นหนังสือที่พยายามจะเข้าใจเหตุการณ์ที่ได้เป็นไปในอดีตเหมือนกัน

ในปัจจุบัน ความรู้ต่างๆ ที่มนุษย์เราค้นหามาได้มีมากขึ้น จึงจำต้องจัดระบบของวิชาให้รัดกุมขึ้น สามารถแบ่งกันออกไปเพื่อให้มีผู้ชำนาญเฉพาะด้านมาแบ่งเบาภาระให้แก่งานและกันได้ วิชาประวัติศาสตร์จึงจำกัดตัวเองให้แคบลง เป็นแต่เพียงการศึกษาความเป็นมาของมนุษย์ในอดีต ตั้งแต่เมื่อเริ่มมีการจดบันทึกกันด้วยลายลักษณ์อักษร ส่วนความเป็นมาของเปลือกโลกก็กลายเป็นภาระของนักธรณีวิทยา การจำแนกเผ่าพันธุ์มนุษย์ก็เป็นเรื่องของนักชาติวงศ์วรรณา เรื่องราวของมนุษย์ก่อนสมัยที่จารึกจดบันทึกด้วยลายลักษณ์อักษร ก็เป็นหน้าที่ของนักก่อนประวัติศาสตร์ เรื่องราวของสังคมมนุษย์ในสมัยแรกเริ่ม ก็เป็นหน้าที่ของนักมานุษยวิทยาพวกหนึ่ง หรือแม้เรื่องของโลกเราเองและจักรวาล ก็ได้ถูกโอนให้แก่นักดาราศาสตร์ แทนที่จะฝากไว้กับคัมภีร์ศาสนาซึ่งเป็นประวัติศาสตร์กลาย ๆ

การที่ประวัติศาสตร์สนใจแต่เหตุการณ์ที่เป็นมาของมนุษย์ก็เพราะประวัติศาสตร์เป็นวิชาในแขนงวิทยาศาสตร์สังคม และเพื่อช่วยจำกัดวงความสำคัญของเหตุการณ์ให้แคบลงด้วย เพราะเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นหลังจากที่มนุษย์รู้จักใช้ตัวอักษรแล้วมีอยู่มากมายเหลือคณานับ แต่นักประวัติศาสตร์ไม่จำเป็นต้องสนใจเหตุการณ์เหล่านั้นทั้งหมด เพราะวิชาประวัติศาสตร์สนใจแต่เพียงเหตุการณ์ซึ่งจะมีผล มาสู่มนุษย์เท่านั้น และก็ต้องไม่

ใช้มนุษย์คนเดียวในฐานะของปัจเจกชนด้วย ต้องหมายถึงมนุษย์โดยส่วนใหญ่หรือจะพูดให้กระชับที่เดียวก็ย่อมหมายถึงสังคมนั่นเอง ด้วยเหตุทั้งนี้ ภูเขาภักชวานาคคนหนึ่งตายครั้งที่ไถ่กล่าวแล้ว จึงไม่เป็นเหตุการณ์ที่สำคัญอันนักประวัติศาสตร์พึงสนใจ ถึงแม้ว่าชวานาคผู้นั้น ถ้าไม่ตายลงเสียก่อน อาจกลายเป็นจักรพรรดิที่น่าสันติสุข อันยืนนานมาสู่มนุษยชาติก็ตาม เพราะนั้นไม่ใช่เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ ปัญหา “ถ้า” เป็นแต่เพียงวิธีการที่จะช่วยความเข้าใจ ยั่วให้เกิดความคิด แต่ไม่ใช่ปัญหาที่แท้จริงของประวัติศาสตร์ และด้วยเหตุทั้งกล่าวนี้เอง นักประวัติศาสตร์จึงสนใจพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช หรือนโปเลียนมหาราช หรือแม็กซิมิลิอัน มากกว่าฟรอนเดอซ์ ไนติงเกล หรืออัลเบิร์ต ชไวเซอร์ เพราะการกระทำของมนุษย์สามคนแรกมีผลต่อวิถีชีวิตของคนจำนวนมากว่า ของสองคนหลัง นักประวัติศาสตร์ไม่ใช่นักเทศน์ ย่อมไม่จำเป็นที่จะผูกพันตนเองอยู่กับคุณค่าของความดีความชั่วที่สังคมตั้งขึ้นเป็นยุคเป็นสมัย

แม้แต่ในเวลาหนึ่งวัน มนุษย์ก็ได้ประกอบพฤติกรรมขึ้นหลายชนิดอันอาจแยกออกได้เป็นหลายแขนงวิชา ซึ่งจำต้องอาศัยผู้ชำนาญในวิชาเหล่านั้นสำหรับทำความเข้าใจและถ้านับด้วยเวลามากกว่า ๑ วัน เช่น ๑ เดือน ๑ ปี ๑ ศตวรรษ ๑ ยุค แล้วก็ยากที่นักประวัติศาสตร์คนเดียว จะทำความเข้าใจกับพฤติกรรมของมนุษย์ในอดีตไปได้หมดทุกแง่ทุกมุม ด้วยเหตุทั้งนี้ วิชาประวัติศาสตร์จึงจำแนกออกเป็นวิชาย่อยอีกหลายแขนงตามแต่ลักษณะของพฤติกรรมของมนุษย์ที่ประกอบขึ้น จะเข้ากับการจัดหมวดหมู่ประเภทใด เป็นต้นว่าประวัติศาสตร์การเมือง ประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์การทูต ประวัติศาสตร์กฎหมาย ประวัติศาสตร์ความเคลื่อนไหวทางปัญญา (intellectual history) ประวัติศาสตร์ศาสนา ชีวประวัติ ด้วยเหตุทั้งนี้จึงไม่มีหนังสือประวัติศาสตร์เล่มใดในโลก ที่อาจจะจำลองอดีตได้อย่างสมบูรณ์ เพราะไม่มีใครสามารถเข้าใจพฤติกรรมหลากหลายของมนุษย์ได้หมด หนังสือประวัติศาสตร์จึงกล่าวถึงเรื่องหนึ่งอย่างละเอียด แต่กล่าวถึงอีกเรื่องหนึ่งอย่างหยาบ ๆ เหตุผลที่เราไม่สามารถจะมีหนังสือที่จำลองอดีตได้อย่างสมบูรณ์ ได้ก็คือ

ก. คนเขียนไม่สามารถสนใจในปัญหาได้หมดทุกด้านดังได้กล่าวแล้ว และหนังสือประวัติศาสตร์นั้นย่อมเขียนไว้ให้คนอื่นอ่าน ถ้าปัญหานั้นไม่อยู่ในความสนใจของคนในสมัยที่เขียน ก็ยากที่จะมีผู้ใดเขียนขึ้น ด้วยเหตุทั้งนี้หนังสือประวัติศาสตร์ทุกเล่มจึงมีประวัติศาสตร์อยู่สองเรื่องเสมอคือ ๑. เรื่องที่ผู้เขียนต้องการจะเขียน ๒. เรื่องของความ

คึกขงคนในสมัยที่หนังสือนั้นได้รับการเขียนขึ้น เช่นหนังสือ *การสลายตัวและความพินาตของจักรวรรดิโรมัน* คือเรื่องราวของจักรวรรดิโรมัน และเรื่องราวของความคิดของคนอังกฤษในสมัยที่กิบบอนส์อาศัยอยู่ อันเป็นผลมาจากความเคลื่อนไหวทางวิทยาศาสตร์ในศตวรรษก่อนหน้านั้น หนังสือ *ไทยรบพม่า* คือเรื่องราวของการสงครามระหว่างไทยกับพม่า กับเรื่องราวของความคิดที่เริ่มเป็นระบบตามแบบตะวันตกของคนไทยในศตวรรษที่แล้ว อันสะท้อนออกมาให้เห็น จากพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทวัญวิมลราชานุภาพ

ข. คนเขียนไม่รู้เพราะหาหลักฐานไม่ได้ อาจเพราะไม่มีใครจดบันทึกไว้ หรือสาปสูญไปก็ ได้

ค. สิ่งที่มีมนุษย์เรากระทำชั่วชีวิตนั้น ได้รับการจดบันทึกลงเป็นลายลักษณ์อักษร หรือเหลือเป็นหลักฐานแก่นักประวัติศาสตร์ในรูปอื่นแต่เพียงน้อยนิดเดียว เพราะส่วนใหญ่มนุษย์เราเก็บไว้ในสมองส่วนที่มีหน้าที่จำและคิดมากกว่า เพราะฉะนั้นสิ่งที่เรารู้เกี่ยวกับอดีตจึงเป็นเพียงส่วนน้อยกระจิบิด เมื่อเทียบกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงๆ ในอดีต

การที่มีมนุษย์สนใจอยากรู้ถึงความเป็นมาในอดีตของตนนั้น เป็นอุปนิสัยที่จำเป็นอย่างยิ่งต่อสิ่งแวดล้อมของตนเอง เพราะฉะนั้นอาจจะกล่าวอย่างทีคนทั่วไปมักชอบพูดว่าเป็น “ธรรมชาติของมนุษย์” ก็ได้^๕ เนื่องจากว่ามนุษย์รู้จักสร้างเวลาขึ้น เมื่อมนุษย์มีเวลา ความเข้าใจว่าต้องมีอดีต ปัจจุบัน อนาคต ก็เกิดขึ้น^๖ และมนุษย์ก็เคยชินกับวิธีการที่มีพื้นฐานอยู่บนเวลาอันแบ่งออกเป็นอดีต ปัจจุบัน และอนาคต จะเห็นได้ว่าคำพูดของเราทุกประโยคในปัจจุบันนี้ ต้องมีนัยของเวลาอยู่ด้วย มิฉะนั้นแล้วผู้ฟังจะไม่เข้าใจความหมายเลย นัยของเวลานี้เป็น “ภาษาเงียบ” ที่ผ่านกันมาทางวัฒนธรรมมากกว่า ผ่านมาทางอักษรหรือเสียง ด้วยเหตุฉะนั้น เมื่อมนุษย์ต้องการจะเข้าใจสภาพของตนในปัจจุบัน จึงอยากที่จะหันกลับไปดูอดีตไม่ได้ เพราะเคยชินกับการคิดที่ผูกพันกับเวลา มาแล้ว

ด้วยเหตุที่มนุษย์มีความเชื่อในเรื่องความสืบเนื่องกันระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต อย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ การจำกัดขอบเขตของวิชาประวัติศาสตร์ตามหลักวิชา คือนับตั้งแต่มีการจดบันทึกด้วยลายลักษณ์อักษร จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิบัติได้จริงๆ การกำหนดเช่นนี้เพียงแต่ช่วยในการแบ่งเบาภาระของนักประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ที่แท้จริงแล้ว นักประวัติศาสตร์ย่อมจะขยายขอบเขตของความสนใจ ไปสู่เรื่องซึ่งอยู่นอกวงของ

วิชาของตนด้วย คงจะเห็นได้ว่าหนังสือประวัติศาสตร์เกือบทุกเล่ม จะเริ่มที่เรื่องราวการกำเนิดของโลกมนุษย์ ตลอดจนมาจนถึงการกำเนิดมนุษย์และสังคมคือกำบรรพ์ ก่อนที่จะเริ่มเรื่องของประวัติศาสตร์จริง ๆ ซึ่งเพิ่งเริ่มขึ้นเพียงเวลาเมื่อไม่กี่พันปีมานี้เอง คำจำกัดความอันแรกของผู้ซึ่งไม่ใช่ นักประวัติศาสตร์ จึงมีส่วนถูกต้องในแง่ที่อยู่บ้าง ถึงแม้จะไม่ตรงกับคำจำกัดความทางวิชาการก็ตาม

อีกประการหนึ่ง เนื่องจากความเชื่อในเรื่องเวลานี้ยังทำให้วิชาประวัติศาสตร์ไม่ได้สนใจอดีตในฐานะที่เป็นอดีตเฉย ๆ แต่สนใจอดีตในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของปัจจุบันและอนาคตอีกด้วย นับแต่หนังสือประวัติศาสตร์ทุกเล่ม คือการพยายามเข้าใจปัจจุบันและอนาคตจากตัวอย่างในอดีต ด้วยเหตุคั้งนั้นคำจำกัดความประวัติศาสตร์ที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงที่สุด ก็ควรจะเป็นการศึกษาความเป็นมาของมนุษยชาติหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน ถึงอนาคต โดยอาศัยวิธีการบางประการที่เป็นที่รู้จักกันว่าวิธีของประวัติศาสตร์ (historical method)^๕

ประวัติศาสตร์กับความจริงเนื้อแท้

ในบรรดาความรู้ต่าง ๆ ของมนุษย์ที่ได้สั่งสมมานับด้วยเวลา ๑๐,๐๐๐ ปีนี้ เราอาจเข้าใจว่านั่นคือความจริง เป็นต้นว่าความรู้ที่ว่าโลกมีศูนย์กลาง ห่างจากดวงอาทิตย์ประมาณ ๙๓ ล้านไมล์ มีน้ำหนักประมาณ ๖ ๕๘๖ ๒๔๒ ๕๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐ ๐๐๐ ตัน มีปริมาตร ๑ ๐๘๓ ๓๑๕ ๗๘๐ ๐๐๐ ลูกบาศก์กิโลเมตร ฯลฯ แต่ที่แท้จริงแล้ว โลกเราอาจไม่ได้เป็นอย่างที่เรารู้กันในปัจจุบันนี้ก็ได้ (การกล่าวเช่นนั้นไม่เชิงจะนับได้ว่าเป็นคำกล่าวของพวกเขาเก็บตก ซึ่งไม่ยอมเชื่ออะไร) เพียงแต่ว่าในช่วงระยะเวลานี้ เราสามารถรู้ได้เพียงเท่านั้น ด้วยเครื่องมือที่มนุษย์ได้ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ยังไม่มีพอ และสักวันหนึ่งในอนาคต เมื่อมนุษย์อาจประดิษฐ์เครื่องมือในการค้นหาความจริงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นแล้ว ความรู้เกี่ยวกับโลกที่เรามีอยู่ปัจจุบันก็จะต้องเปลี่ยนไปอย่างที่ได้เคยเปลี่ยนมามากต่อมากแล้วในอดีต จะเห็นได้ว่าความรู้ซึ่งเรากล่าวว่าเป็นความจริงนั้นหาใช่ความจริงที่เป็นอยู่จริง ๆ ไม่ ความจริงจริง ๆ นี้เราเรียกว่าความจริงเนื้อแท้^๕ ความจริงที่เราอยู่ในปัจจุบันนี้ อาจไม่มีความสัมพันธ์กับความจริงเนื้อแท้ หรือมีความสัมพันธ์กันอยู่แต่เพียงเลือนลาง เราก็ก็น่าจะรู้ได้ และกฎที่ว่ามันใช้ได้ทั่วไปหมดในทุกแขนงวิชา ไม่ว่าจะยี่โฮฟิสติส วรณคดี มานุษยวิทยา เกมมี หรือประวัติศาสตร์

เมื่อเป็นดังนี้ เราจำเป็นต้องรู้ความจริงที่ไม่ใช่ความจริงเนื้อหาเพื่ออะไร คำตอบที่จะให้แก่ปัญหานี้อย่างแจ่มกระจ่างและแน่นอนไม่มี และจะยังไม่มีคำตอบใดที่ไม่เปิดโล่งให้แก่การโต้แย้งได้ ดังนั้นขอให้เราค่อย ๆ ก้าวไปหาคำตอบนี้ทีละน้อยจากภายนอก แทนที่จะพยายามหาคำตอบอย่างตรงไปตรงมาเสียแต่ในตอนแรก

มนุษย์พยายามเข้าใจสิ่งแวดล้อมอันลึกลับของตน เพื่อที่จะหาหนทางบังคับสิ่งนั้นให้ได้ เพื่อนำชีวิตอันปลอดภัยมาสู่ตน ด้วยเหตุนี้เราจะพบว่ามนุษย์ได้ถือว่าตนจะต้องเข้าใจโลกและจักรวาลนี้ให้ถูกต้อง จุดเริ่มต้นแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติขึ้นอยู่กับความพยายามเข้าใจสิ่งแวดล้อมของตน และเมื่อได้พยายามเข้าใจก็ย่อมจะต้องพยายามหาคำอธิบายด้วย คำอธิบายนี้แหละที่เราเรียกว่าความรู้ซึ่งถือกันว่าเป็นความจริง ถ้าเราไปตามชาวอริยกะในตอนเหนือของอินเดียเมื่อ ๓๐๐๐ ปีมาแล้วว่า ทำไมจึงเกิดฟ้าร้องและฟ้าผ่า เราก็จะได้คำตอบว่าเป็นการกระทำของเทพเจ้าบางองค์ พรหมณ์ซึ่งให้คำตอบดังกล่าวแก่เรา จะอธิบายสิ่งเหล่านี้ด้วยเหตุผลอย่างแยบคายที่สุดเท่าที่เครื่องมือช่วยความคิดและความเข้าใจในสมัยนั้นจะเปิดโอกาสให้ทำได้ เช่นเดียวกับที่เราจะนำปัญหานี้ไปตามศาสตราจารย์ในมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน คำตอบของศาสตราจารย์ก็จะ เป็นคำตอบซึ่งแยบคายที่สุด เท่าที่เครื่องมือช่วยความคิดและความเข้าใจสมัยนั้นจะเปิดโอกาสให้เข้าใจได้ ในปัจจุบันเราอาจจะถือว่าคำตอบของพรหมณ์ไม่ประกอบด้วยเหตุผล และ “ไม่จริง” แต่ที่แท้จริงแล้ว ชาวอริยกะ เมื่อ ๓๐๐๐ ปีมาแล้ว ได้นำความรู้หรือความจริงที่ “ไม่จริง” นี้มาใช้เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตอย่างมากมาย ในอันที่จะทำให้มีชีวิตดีขึ้น และการศึกษาทั้งหมดย่อมมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้ชีวิตดีขึ้น (ดีขึ้นอย่างไร เป็นปัญหาที่ข้อเขียนนี้ไม่มีส่วนในการอภิปรายปัญหาอยู่ด้วย) โศลกอันไพเราะหลายบทได้เกิดขึ้นจากความรู้ที่ “ไม่จริง” นี้และได้เหลือเป็นสมบัติแห่งความงามที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อมอบให้แก่มนุษย์ด้วยกันเอง พิธีกรรมบวงสรวงบูชาเทพเจ้าซึ่งได้ช่วยปลุกปลอบใจมนุษย์ให้หายหวาดหวั่นจากภัยธรรมชาติ ให้มีความเชื่อมั่นในวิถีชีวิตบนโลก และได้มีโอกาสสั่งสมอารยธรรม จนเป็นพื้นฐานให้แก่โลกปัจจุบัน ก็ล้วนเป็นผลมาจากความรู้ที่ “ไม่จริง” เหล่านี้

เมื่อมองในแง่แล้ว จะเห็นได้ว่าไม่ว่าความจริงเนื้อหาจะเป็นอย่างไร มนุษย์อาจจะยังไม่ได้พบความจริงเนื้อหาเลยก็ได้ แต่การที่เราก้าวขึ้นมาจากสภาพของสัตว์อยู่ป่าอยู่ถ้ำ จนถึงมาอยู่รวมกันเป็นสังคมที่ซับซ้อนและเจริญจนบัดนี้ ล้วนอาศัยความจริงในโลก ทั้งสิ้น

ในทำนองเดียวกับตัวอย่างข้างต้น ความจริงที่เราอยู่ในปัจจุบัน ว่าน้ำประกอบด้วย ออกซิเจน ๑ ส่วน และไฮโดรเจน ๒ ส่วนนั้น อาจจะไม่เป็นเช่นนั้นจริง ๆ เลยก็ได้ แต่ความรู้เช่นนี้ ก็มีส่วนให้มนุษย์ได้เข้าใจสิ่งอื่น ๆ ซึ่งสืบเนื่องกันกับความจริงข้อนี้ อย่างมากมาย และมีส่วนสำคัญในการช่วยให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ในทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งมีส่วนในการทำให้ชีวิตของมนุษยชาติทั้งมวล “ดีขึ้น” อย่างไม่มีทางปฏิเสธได้เลย

ประวัติศาสตร์เป็นความพยายามของมนุษย์อย่างหนึ่ง ที่จะอธิบายถึงความเป็นมาในอดีตของตน อดีตก็เป็นสิ่งหนึ่งที่อยู่ใกล้ชิดกับมนุษย์เช่นเดียวกันกับภูเขา ลม ออกซิเจน สังคม การปกครอง ฯลฯ เนื่องจากอดีตเป็นส่วนหนึ่งของเวลาอันไม่อาจแยกออกจากปัจจุบันหรืออนาคตได้ กว้างเหตุการณ์ในอดีตจึงเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเข้าใจ ต้องตีความหมาย และสามารถจัดระบบเพื่อใช้เป็นแนวทางอันสามารถถ่ายทอดและติดต่อกับบุคคลอื่น ส่วนความจริงจริง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตกับความจริงที่มนุษย์เข้าใจนั้น อาจไม่ตรงกันก็ได้ สมเด็จพระนเรศวรมหาราชอาจจะไม่ได้ทรงทำยุทธหัตถีกับพระมหาอุปราชาเลย แต่หลักฐานที่เหลือตกทอดมาจนถึงปัจจุบันอันเป็นเครื่องมือของนักประวัติศาสตร์เพื่อสืบค้นความจริงในอดีต และระบบเหตุผลที่มนุษย์เลือกใช้ เพราะเห็นว่าเป็นของดีที่สุด พิสูจน์ให้นักประวัติศาสตร์เชื่อว่าสมเด็จพระนเรศวรได้ทรงทำยุทธหัตถีจริง และนี่คือสิ่งที่นักประวัติศาสตร์ถือว่าเป็นความจริง แต่เป็นความจริงของโลก หรือความจริงสัมพัทธ์ อันมีลักษณะผูกพันกับความจริงข้ออื่น ๆ และเมื่อสืบสาวไปเรื่อย ๆ จะพบว่าความจริงสัมพัทธ์ทุกอันจะต้องมีรากฐานอยู่บน “สมมุติฐาน” อันใดอันหนึ่ง ผิดกับความจริงเนื้อแท้ซึ่งเราคาดหวังว่ามันจะต้องเป็นอิสระ เป็นความจริงโดยตัวของมันเอง ถึงไม่มีความจริงข้ออื่น ความจริงเนื้อแท้ก็คือความจริงอยู่นั่นเอง และไม่ว่าจะสืบสาวไปอย่างไร ก็จะไม่พบสมมุติฐานเลย อย่างไรก็ตาม ไม่มีใครรู้ว่าความจริงเนื้อแท้เป็นอย่างไร เพราะยังไม่เคยมีใครพบตัวมัน สิ่งทีกล่าวเป็นแต่เพียงการ “แก้ง” อย่างหนึ่งเท่านั้น เพราะฉะนั้นคำกล่าวที่ว่าโลกเรานี้หาความจริงไม่ได้ จึงถูกต้องในแง่หนึ่ง เพราะสิ่งที่เรารู้ว่าเป็นความจริงทั้งหลายนั้น ล้วนเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น

อาจมีผู้ตั้งปัญหาถามขึ้นเช่นเดียวกับข้างต้นอีกว่า เมื่อประวัติศาสตร์ไม่ใช่ความจริงเนื้อแท้ คำกล่าวที่ว่าประวัติศาสตร์เป็นมารดาของวิชาสังคมศาสตร์อื่น ๆ ก็คงไม่มี

เหตุผล เพราะประวัติศาสตร์เป็นผู้จัดหาข้อมูลที่ไม่เป็นความจริง “สมบูรณ” ให้แก่วิชาเหล่านั้น และด้วยเหตุดังนั้น เราจะเรียนประวัติศาสตร์เพื่ออะไรกัน คำตอบที่จะให้แก่ปัญหานี้มีอยู่สองทางเป็นอย่างน้อย

ก. เช่นเดียวกับปัญหาข้างต้น ถึงแม้ประวัติศาสตร์ไม่อาจจะให้ข้อมูลอันเป็นความจริง “เนื้อแท้” หรือ “สมบูรณ” แก่ใครได้ แต่ประวัติศาสตร์เป็นความเข้าใจของสังคมเกี่ยวกับความเป็นมาของตน ยกตัวอย่างเช่นเรื่องสมเด็จพระนเรศวร สมมุติว่าพระองค์ไม่ได้ทรงทำยุทธหัตถี แต่ความเข้าใจเรื่องการทำยุทธหัตถีของพระองค์เป็นความจริงของสังคมไทย อันสะท้อนออกมาให้เห็นเป็นสัญลักษณ์รูปอนุสาวรีย์ บทกวีนิพนธ์ การฉลอง อันอาจจะเรียกเป็นส่วนรวมว่าความภูมิใจของชาติ (คนควรมีความภูมิใจในชาติของตนเพียงใด ไม่ใช่ปัญหาที่จะมาอภิปรายกันในที่นี้) แม้ว่าการทำยุทธหัตถีจะเป็นแต่ความจริงสัมพันธ์ แต่ความจริงสัมพันธ์เรื่องการทำยุทธหัตธินี้เป็นภาพที่สะท้อนความเห็นที่สังคมไทยมองตัวของตัวเองในปัจจุบัน อันเป็นข้อมูลที่นักสังคมวิทยา นักจิตวิทยามวลชน นักมานุษยวิทยา ฯลฯ จำเป็นต้องรู้

ข. คำตอบที่สองนี้มีอยู่เป็นนัยในตัวคำถามแล้ว ประวัติศาสตร์เป็นความจริงสัมพันธ์ก็จริง แต่เราต้องไม่ลืมว่าวิชาสังคมศาสตร์ (หรือวิชาอื่นใดก็ตาม) ทั้งมวลย่อมเป็นความจริงสัมพันธ์ด้วยเช่นกัน วิชาในแขนงสังคมศาสตร์ไม่อาจจะหาความจริงเนื้อแท้มาเป็นข้อมูลของตนได้ การใช้ข้อมูลจากประวัติศาสตร์ จึงเป็นวิธีเดียวที่ต้องด้วยระบบเหตุผลอันอาจจะใช้ถ่ายทอดและติดต่อกับผู้อื่นในสังคมได้ ปัญหาจึงไม่ใช่อยู่ที่การสงสัยในคุณค่าของวิชาประวัติศาสตร์แต่อย่างใด แต่หากจะต้องตั้งข้อสงสัยเลยว่า วิชาความรู้ทั้งมวลในโลกนี้มีประโยชน์อะไรกัน และถ้าเกิดปัญหานี้ขึ้นจริง ก็ควรมองย้อนกลับมาดูตัวเราเองในปัจจุบัน เราได้ก้าวมาไกลพอๆ ถึงจะไม่มากจนอาจจะลบร่องรอยของความป่าเถื่อนของบรรพบุรุษได้หมดก็ตาม แต่ก็ไกลเกินกว่าเราจะหันกลับไปเลือกทางเดินอื่นได้อีกแล้ว ไม่ว่าหนทางแห่งความเจริญของเราเวลานี้จะ “ถูก” หรือ “ผิด”

ประวัติศาสตร์กับหลักฐาน

วิหาคำความรู้ของมนุษย์เรานั้น เราได้ใช้วิธีของเราเป็นเครื่องมือมาตั้งแต่ยุคกำบรรพ์ นั่นคือใช้ตา หู จมูก ลิ้น และความรู้สึกที่ผิวหนังเป็นส่วนใหญ่ แม้จน

ปัจจุบันนี้เราก็ยังใช้อยู่จะตั้งกล่าวในการค้นหาความรู้หรือความจริงอยู่เช่นกัน หากแต่ที่เราสามารถหาเครื่องมือมาช่วยให้อวัยวะของเรามีประสิทธิภาพในการทำงานมากขึ้น เป็นต้นว่ากล้องจุลทรรศน์ช่วยให้มนุษย์สามารถมองสิ่งที่เล็กมากจนตาเปล่าไม่สามารถมองเห็นได้ หรือแม้ไวรัสที่มีขนาดเล็กกว่ารังสีของแสงมนุษย์ก็สามารถมองเห็นได้ด้วยกล้องจุลทรรศน์อิเล็กตรอน กล้องโทรทรรศน์ก็ช่วยให้มนุษย์สามารถมองได้ไกลกว่าที่เคยเป็นมาตามธรรมชาติ จากการจดบันทึกสิ่งที่มนุษย์ “สังเกตเห็น” มาได้นี้ นานปีเข้า มนุษย์ย่อมได้ข้อมูลเกี่ยวกับธรรมชาติรอบ ๆ ตัวเป็นกลุ่มก้อนขึ้น เมื่อถึงขั้นนี้ การที่จะเข้าใจปรากฏการณ์รอบตัวก็ต้องใช้อย่างอื่นส่วนหนึ่งมาช่วยด้วย นั่นคือใช้สมองเพื่อการจัดหมวดหมู่ข้อมูล และตั้งทฤษฎีที่กว้าง ๆ สำหรับจัดหมวดหมู่ข้อมูลให้เป็นระเบียบ วิธีการดังกล่าวนี้เรียกว่าวิธีการของวิทยาศาสตร์

ประวัติศาสตร์ก็เป็นวิทยาศาสตร์แขนงหนึ่ง เพราะเป็นวิชาที่จะค้นหาความจริงเช่นกัน ไม่ใช่เป็นวิชาที่จะสร้างความจริงอย่างวรรณคดีหรือจิตรกรรม ฯลฯ แต่ประวัติศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์สังคม ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ถึงแม้ว่าโดยหลักการแล้วจะเหมือนกัน แต่รายละเอียดปลีกย่อยอื่น ๆ ไม่เหมือนกันทีเดียวนัก เครื่องมือที่นักประวัติศาสตร์ใช้ในการค้นหาความจริง คือหลักฐาน ซึ่งเปรียบเหมือนกล้องโทรทรรศน์หรือความเที่ยมของนักดาราศาสตร์ แต่เนื่องจากวิชาวิทยาศาสตร์สังคมเป็นวิชาที่เกี่ยวกับมนุษย์ซึ่งประกอบพฤติกรรมต่าง ๆ เพราะมีปัจจัยนับด้วยพันอย่างบังคับ - ผิดกับสิ่งที่ตัวเองโดยธรรมชาติซึ่งมักจะมีผลมาจากปัจจัยแวดล้อมเพียงไม่กี่อย่าง ด้วยเหตุดังนั้น ถ้าจะต้องการพิสูจน์ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ด้วยวิธีที่พิสูจน์ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติคือการทดลอง ก็จำเป็นต้องให้ข้อแม้แก่ทฤษฎีอย่างเพียงพอเป็นต้นว่าวิทยาศาสตร์ธรรมชาติอาจพิสูจน์ได้ว่าน้ำเดือดเมื่ออุณหภูมิ ๑๐๐ องศาเซลเซียส แต่กฎข้อนี้ก็จำเป็นต้องมีข้อแม้สองสามข้อ เช่น ต้องอยู่ในที่ที่มีความกดของอากาศเท่ากับระดับน้ำทะเล ฯลฯ ประวัติศาสตร์ก็อาจทำได้เช่นกัน เป็นต้นว่าการประหารบุคคลชั้นนำของชาติ โดยชาติที่เป็นอริกันจะทำให้เกิดสงครามโลกขึ้น (เทียบสงครามโลกครั้งที่ ๑) แต่ต้องมีข้อแม้ก็นับเป็นพัน ๆ ข้อ เช่น ๑. เศรษฐกิจของโลกในขณะนั้นจะต้องเป็นเช่นนั้นเช่นนั้น ๒. ประเทศที่ต้องเสียบุคคลชั้นนำต้องเป็นเช่นนั้นอย่างนั้น ๓. สถาน

การดำเนินการเมืองระหว่างประเทศต้องเป็นอย่างไร ๔. ระดับการศึกษาของคน
ทั้งโลกต้องเป็นอย่างไร ฯลฯ ซึ่งก็เท่ากับว่าเราจะยกเอาเหตุการณ์นั้นกลับไปอุบัติ
ขึ้นในเวลาที่เก่าเวลาเก่าท่ามกลางสิ่งแวดล้อมเก่าอีก อันจะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องเหลวไหลและ
ไม่มีนักประวัติศาสตร์คนใดพยายามตั้งทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ขึ้นด้วยข้อแม้ฉบับ
เช่นนี้เป็นแน่ คำกล่าวที่ว่าประวัติศาสตร์ซ้ำรอยนั้น ถ้าเป็นความหมายอย่างแคบที่สุด
เช่นอย่างผู้เขียนเคยได้ยินศาสตราจารย์ทางประวัติศาสตร์ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ให้
ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์เรื่องประวัติศาสตร์ซ้ำรอยว่า เมื่อใดที่หมู่เกาะแถบที่เป็น
อินโดนีเซียปัจจุบันอาจรวมกันอยู่ภายใต้การปกครองเดียวกันได้ เมื่อนั้นหมู่เกาะแถบนี้
จะต้องมีอำนาจขึ้นมาควบคุมได้ถึงแหลมมลายูตอนใต้จนถึงไซยา ดังตัวอย่างประวัติ
สมัยศรีวิชัยและมัชปาหิต คำกล่าวอย่างนี้เป็นการศึกษาความหมาย “ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย”
อย่างแคบที่สุด และคงจะเป็นเรื่องที่ตลกๆ พุคกันมากกว่า ส่วนการศึกษาความ “ประวัติศาสตร์
ซ้ำรอย” อย่างกว้าง ๆ นั้น ถือแต่เพียงว่าประวัติศาสตร์เป็นเหมือนแผนที่เดินเรือ
ให้มนุษย์หลีกเลี่ยงเกาะแก่งและหินโสโครกต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตเท่านั้น และแผนที่
นั้นยังไม่สมบูรณ์ โดยสรุปแล้วบุคคลที่เชื่อในทฤษฎีประวัติศาสตร์ซ้ำรอยอย่างกว้างที่สุด
ก็เชื่อแต่เพียงว่า มีความเกี่ยวพันกันอยู่บ้าง ระหว่างอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

ทั้งที่ได้กล่าวแล้วว่า นอกจากการสังเกตเห็นแล้ว มนุษย์ยังใช้สมองเพื่อจัดหมวด
หมู่ และตั้งทฤษฎีขึ้นจากข้อมูลมากมาย หน้าที่ของสมองในตอนนั้น อาจจะถูกกล่าวอีก
อย่างหนึ่งได้ว่าเป็นการให้ความหมายหรือตีความข้อมูล ตัวอย่างเช่น นักวิทยาศาสตร์
ได้ข้อมูลจากการ “สังเกตเห็น” ว่า เมื่อแยกน้ำด้วยกระแสไฟฟ้าแล้วจะพบว่ามีไฮโดรเจน
อยู่ ๒ ส่วนและออกซิเจนอยู่ ๑ ส่วน แต่นักวิทยาศาสตร์กลับตั้งเป็นกฎว่าน้ำประกอบ
ด้วยออกซิเจนและไฮโดรเจน คำว่า “ประกอบด้วย” นี้ ไม่ใช่ข้อมูลที่นักวิทยาศาสตร์ค้น
พบ แต่เป็นการ “ให้ความหมาย” แก่สิ่งที่ค้นพบอีกทีหนึ่ง บางทีเราก็เรียกว่าเป็น
การตีความข้อมูล ความรู้หรือความจริงที่มนุษย์ชาติมีอยู่ทั้งหมดในขณะนั้นล้วนเป็นข้อมูล
ที่แยกออกจากกันหลายด้านข้อ ไม่มีข้อใดผูกพันกันเลย แต่ที่เราเห็นว่ามันเป็นเหตุเป็น
ผลต่อกันนั้น ก็เพราะปัญญาของมนุษย์ทำให้มันเกี่ยวพันกันเท่านั้นเอง

วิทยาศาสตร์สังคมก็มีลักษณะเดียวกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ซ้ำจะหนักขึ้นไปกว่า
วิทยาศาสตร์ธรรมชาติเสียอีก ในข้อที่ต้องอาศัยการให้ความหมายแก่ข้อมูลมากกว่าตัว

ข้อมูลเอง เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เนื่องจากการหาข้อมูลในทางวิทยาศาสตร์สังคมทำได้ยาก และต้องอาศัยเวลานานกว่าจะได้ข้อมูลมาแต่ละอัน ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้นก็คือการศึกษา วิชาแขนงวิทยาศาสตร์สังคมเพิ่งล่องพ้นจากแกน ของปรัชญามาสู่แกนของศาสตร์เพียง เมื่อเวลาไม่นานมานี้เอง อีกประการหนึ่งการให้ความหมายแก่ข้อมูลในทางวิทยาศาสตร์ สังคมทำได้ยากกว่าวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเป็นอันมาก เพราะเหตุที่ว่าวิทยาศาสตร์สังคม มี “ข้อแม้” มากมายอย่างที่กล่าวแล้ว

ประวัติศาสตร์ในฐานะของวิทยาศาสตร์สังคมแขนงหนึ่งก็ประสบปัญหาเช่นนี้ กล่าวคือต้องอาศัยการตีความหรือการให้ความหมายแก่ข้อมูลมาช่วยในการจัดระบบความเข้าใจ ของวิชาเป็นอันมาก เพราะฉะนั้นปัญหาขัดแย้งกันในทางประวัติศาสตร์ก็คือการขัดแย้ง กันที่การให้ความหมายแก่ข้อมูลเป็นส่วนใหญ่ มีบางครั้งเหมือนกันที่นักประวัติศาสตร์ อาจขัดแย้งกันที่เครื่องมือคือหลักฐาน เช่น สงสัยในคุณค่าของหลักฐานที่ใช้เป็น ค้น เช่นเดียวกับที่นักดาราศาสตร์เคยสงสัยในคุณค่าของกล้องโทรทรรศน์ในสมัยกลาง เพราะ ฉะนั้นนักประวัติศาสตร์จึงจำเป็นต้องรู้วิธีใช้เครื่องมือ หรือหลักฐานทางประวัติศาสตร์ รู้จักวิธีใช้ ไม่ใช่หมายความว่า จะใช้อันอย่างไร แต่หมายความว่ารู้ว่าเครื่องมืออันเป็น เครื่องมือดีหรือเลว ควรเชื่อได้สักแค่ไหน เช่นเดียวกับที่นักเคมีต้องเรียนรู้อันวิธีใช้ เครื่องมือของตน เรียนรู้อันวิธีตัดสินได้ว่าเครื่องมือชิ้นใดดีไม่ใช่อันใด วิธีเช่นนี้เรียกว่า หลักการวิจารณ์ประวัติศาสตร์ ผู้เขียนมีความเสียใจที่ต้องกล่าวไว้ ณ ที่นี้ ว่านักประวัติ ศาสตร์ไทยเกือบจะไม่ใช้วิชานี้ให้เป็นประโยชน์เลย และยอมเสี่ยงใช้หลักฐานทุกชิ้น ที่ค้นพบ โดยไม่นำมาวัดคุณค่าของมันเสียก่อน

ประวัติศาสตร์ตอนไถ่ยังมีข้อมูลน้อยเท่าไร ก็ยิ่งจะก่อให้เกิดการโต้แย้งกันในทาง ประวัติศาสตร์มากขึ้นเพียงนั้น เพราะนักประวัติศาสตร์ต้องอาศัยการตีความมากกว่า อาศัยข้อมูล อย่งไรก็ตาม การตีความข้อมูลนั้นก็จะต้องถูกบังคับด้วยระบบของเหตุผลของ มนุษย์อยู่บ้างเหมือนกัน ดังตัวอย่างเช่นการทำยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวร นัก ประวัติศาสตร์ย่อมจะหาหลักฐานที่ขัดแย้งกันได้มากจากฝ่ายไทยและพม่า แนวความคิด ของนักประวัติศาสตร์จะต้องถูกจำกัดลงด้วยระบบเหตุผลของมนุษย์ว่า หลังจากการตีค่า หลักฐานแล้ว เขาจะสรุปลงว่าพระนเรศวรทรงทำยุทธหัตถีหรือมิได้ทำ ถ้าทำ ทรงทำ อย่งไร ถ้าไม่ได้ทำ ทำไม่จึงมีหลักฐานว่าได้ทำ ดังนั้นเป็นต้น แต่แท้ที่จริงแล้ว การให้

ความหมายแก่ข้อมูล หาได้มีเพียงสองทางเท่านั้นหาไม่ ยังมีวิธีจะให้ความหมายอีกได้เป็นร้อยเป็นพัน แต่ขัดกับระบบเหตุผลบ้าง ไม่สมเหตุสมผล ผิดจากร่องรอยของระบบเหตุผลจนไม่มีมนุษย์คนใดคิดไปได้ถึง หรือถ้าใครคิดไปได้ถึง ก็ไม่อาจติดต่อกับคนอื่นได้บ้าง ยกตัวอย่างการให้ความหมายที่ขัดกับระบบเหตุผล เช่นอ้างว่าด้วยเหตุที่หลักฐานขัดกันมากเช่นนั้น จึงสรุปได้ว่าสมเด็จพระนเรศวรไม่มีตัวตนจริง ๆ เทียบได้กับที่นักเขียนฝรั่งเศสคนหนึ่งได้ใช้วิธีของประวัติศาสตร์นี้พิสูจน์ว่า พระเจ้านโปเลียนมหาราชไม่มีตัวตนจริง ๆ

นักประวัติศาสตร์ต้องใจกว้าง เพราะไม่มีเหตุผลอย่างไรเลยที่จะใจแคบ สิ่งที่นักประวัติศาสตร์เขียนนั้น ส่วนใหญ่ส่วนหนึ่ง นักประวัติศาสตร์มิได้เป็นผู้คิดขึ้นเอง แต่เป็นคำพูดของหลักฐาน ส่วนที่เหลือนั้นเป็นของตัวนักประวัติศาสตร์เองก็จริง แต่ก็ เป็นความกึกที่ได้รับอิทธิพลจากระบบความคิดของมนุษย์อีกทีหนึ่ง และเราต้องไม่ลืมว่า มนุษย์คิดด้วยระบบที่ละม้ายกัน มิฉะนั้นก็จะติดต่อกันไม่ได้

เมื่อต้นศตวรรษนี้ มีนักประวัติศาสตร์ชาวเยอรมันผู้หนึ่ง (Ranko) ที่พยายามเสนอประวัติศาสตร์ในแง่ของวิทยาศาสตร์บริสุทธิ์ โดยที่ใ้งานของเขาเป็นคำพูดของหลักฐาน เป็นส่วนใหญ่ และผู้เขียนพยายามแทรก “การตีความ” ของตนไประหว่างหลักฐาน อย่างน้อยที่สุดเท่าที่จะทำได้ งานของเขาเกือบจะไม่ผิดไปจากหนังสือประเภทประชุม ศิลจารึก หรือประชุมหลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่นๆ ถึงกระนั้นก็ตาม ผู้เขียนบทความนี้ก็ยังคงคัดค้านอยู่ดี ว่าหนังสือประวัติศาสตร์เช่นนั้น จะเทียบกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติไม่ได้ เพราะถึงแม้ว่านักประวัติศาสตร์จะไม่ได้พูดอะไรเลย แต่การลำดับหลักฐาน การตัดต่อหลักฐาน ก็ยังเป็นงานทางความคิดของนักประวัติศาสตร์อยู่ดี ถึงแม้ว่าผู้เขียนจะปล่อยให้ “การตีความ” เป็นภาระของผู้อ่านเอง แต่การตีความนั้น ย่อมได้อิทธิพลของการลำดับหลักฐานและการตัดต่อหลักฐานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ด้วยเหตุคั้งนั้น จึงน่าจะเชื่อได้ว่า ในปัจจุบันนี้เรายังไม่มีหนทางใดที่จะเปลี่ยนประวัติศาสตร์ ให้กลายเป็นวิทยาศาสตร์ธรรมชาติได้ และไม่มีเหตุผลประการใดเลยที่นักประวัติศาสตร์ จะไปหวังใ้งานของตนเป็นเช่นนั้น วิธีการของประวัติศาสตร์จะก้าวหน้าต่อไปสักเพียงใด เรารู้ไม่ได้ และในปัจจุบันนี้ประวัติศาสตร์ได้ก้าวขึ้นไปถึงสยุคยอดแห่งความเจริญ หรือยังเรารู้ไม่ได้อีกเช่นกัน สิ่งที่นักประวัติศาสตร์ต้องเพียรพยายามทำอยู่ในขณะนี้

ก็คือหาหลักฐานมาประกอบการเข้าใจอดีตให้มากขึ้น เพื่อที่จะลดการ “ให้ความหมาย” ให้น้อยลง

จุดมุ่งหมายสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์คือความ “เข้าใจ” อดีต เพราะฉะนั้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ซึ่งนักประวัติศาสตร์นำมาใช้เพื่อช่วยความเข้าใจอดีต จึงไม่จำเป็นต้องเป็นศิลาจารึก หนังสือเก่า หรือ จดหมายเหตุแต่อย่างเดียว วิชาจิตวิทยา รัฐศาสตร์ ปรัชญา สังคมวิทยา เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ จึงเป็นเครื่องมืออย่างสำคัญที่จะช่วยทำให้นักประวัติศาสตร์เข้าใจอดีตได้กระจ่างแจ้งขึ้น

ประวัติศาสตร์กับเวลา

เวลาคืออะไร ไม่มีใครรู้ (นั่นหมายความว่าเวลาอาจจะมี แต่ไม่มีใครรู้จัก หรือเวลาไม่มีก็ได้เหมือนกัน) แต่เวลาที่เรารู้จักกันนั้นคืออาการเคลื่อนไหวของโลก เวลา ๑ ปี คืออาการที่โลกหมุนรอบดวงอาทิตย์ ๑ รอบโดยประมาณ และจากเวลา ๑ ปีนี้เราก็อาจแบ่งออกเป็นเวลาย่อย ๆ ได้มากมาย เช่น ๑ เดือน ๑ วัน ๑ ชั่วโมง ฯลฯ ซึ่งอาจจะใช้แบ่งโดยตามใจเราหรือโดยอาศัยโลกเป็นหลักได้ทั้งสองอย่าง เพราะฉะนั้นเวลาจึงเป็นแค่เพียงสิ่งที่มนุษย์ในสังคมกำหนดขึ้น โดยอาศัยการเคลื่อนไหวของโลกเป็นหลักเท่านั้น มนุษย์ในฐานะของคนเพียงคนเดียวก็หาได้ใช้เวลาเหมือนเวลาที่สังคมใช้ไปทุกอย่างไม่ เพราะฉะนั้นจึงจะเห็นได้ว่าเวลา ๑ ชั่วโมงมีความยาวนานผิดกันในระหว่างคนสองคน

นักประวัติศาสตร์ก็ได้นำเวลาที่สังคมกำหนดขึ้นนี้ มาใช้เพื่อช่วยให้การศึกษาอดีตเป็นที่เข้าใจกันได้ง่ายขึ้น การที่กำหนดวันเวลาและศักราชลงไปกำกับเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้น ทำขึ้นเพื่อช่วยจัดระบบของเหตุการณ์ให้เห็นลำดับของมันง่ายขึ้นเท่านั้น แต่โดยที่แท้จริงแล้ว เหตุการณ์กับเวลาเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวกันเลย เหตุการณ์เรื่องหนึ่งย่อมเป็นผลมาจากเหตุการณ์ที่มาก่อนหน้านั้นอีกเรื่องหนึ่งหรือร้อยเรื่อง แต่หาได้เป็นผลมาจากความเคลื่อนไหวของโลกไม่ การที่เราพูดว่าสมัยกลางในยุโรปนั้นกินเวลาถึง ๑ พันปี ไม่ได้หมายความว่าต้องใช้เวลาดังพันปี ถึงจะทำให้มนุษย์เปลี่ยนระบบการปกครอง สังคม วิถีความคิด ฯลฯ เป็นแบบศตวรรษที่ ๑๖ ได้ แต่หมายความว่าต้องมีเหตุการณ์จำนวนหนึ่ง ซึ่ง “เผชิญ” กินเวลาประมาณ ๑ พันปี มนุษย์จึงได้ก้าวเข้าสู่สภาพของศตวรรษที่ ๑๖ แต่เพื่อเป็นการรวบรัดและเข้าใจกันได้โดยเร็ว จึงใช้เวลามาเป็นเครื่อง

เปรียบเทียบ ในทำนองเดียวกัน เราจะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ นั้น ถึงแม้ว่าจะมีเวลาเพียง ๒๐๐ ปี โลกหน้าของยุโรปก็เปลี่ยนแปลงไปมากเสียกว่าที่ได้เคยผ่านมาแล้วเป็น ๑,๐๐๐ ปี ในสมัยกลางเสียอีก เวลา ๒๐๐ ปีของโลกจึงเป็นเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ยาวกว่าเวลา ๑,๐๐๐ ปีของโลกเมื่อพิจารณาเป็นเวลาทางประวัติศาสตร์เสียอีก เราอาจสรุปได้ว่า ความยาวนานของเวลาทางประวัติศาสตร์ ย่อมขึ้นกับเหตุการณ์เป็นสำคัญ ถ้าเหตุการณ์มากก็เท่ากับว่าโลกเราเคลื่อนไหวไปเป็นระยะทางไกล คือมีเวลามาก และในทำนองตรงกันข้าม เหตุที่เป็นดังนี้ ก็เนื่องจากประวัติศาสตร์เป็นเรื่องของเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นโดยไม่สัมพันธ์กับเวลาเลย ดังตัวอย่างที่ยกมาให้เห็นเรื่องสมัยกลางและสมัยศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ แล้ว ประวัติศาสตร์จึงเป็นขบวนการของเหตุการณ์จากอดีต ปัจจุบันไปถึงอนาคตที่ไม่อาจแยกออกได้จากกันโดยเด็ดขาดด้วยเลขศักราช ถ้ากล่าวโดยโวหาร เราอาจจะพูดได้ว่า ถ้าจักรวรรดิโรมันเพิ่งสลายตัวเมื่อคือนานนี้ ในวินาทีนี้ โลกเราก็จะเป็นอยู่อย่างที่กำลังเป็นอยู่ขณะนี้ เพราะเหตุการณ์ทั้งหลายจะกำเนิดขึ้นสืบเนื่องกันอย่างรวดเร็ว เป็นเหตุเป็นผลต่อกันไม่หยุดหย่อน จนย่างเข้าสู่ภาวะที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทันที จึงจะเห็นได้ชัดว่าเวลาของโลกไม่ใช่เป็นปัญหาสำคัญในทางประวัติศาสตร์เลย หากแต่เหตุการณ์ต่างหากที่จะเป็นปัญหาสำคัญที่นักประวัติศาสตร์ควรสนใจ ตัวเลขศักราชจะช่วยได้ก็แต่เพียงเป็นเครื่องมือ ที่ช่วยให้เราจัดลำดับของเหตุการณ์ให้เป็นระเบียบขึ้นเท่านั้น และถ้าเรามองย้อนหลังพิจารณาไปในแง่นี้ ทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ที่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้กำหนดประวัติศาสตร์ ให้แก่มนุษยชาติ (Divine Providence) ก็เป็นความเชื่อที่ควรแก่การให้อภัยและความเห็นใจ

ในประเทศไทย ความเข้าใจในเรื่องของประวัติศาสตร์ของมหาชนยังคลุมเคลืออยู่ว่าประวัติศาสตร์คือการลำดับเวลาและเหตุการณ์ให้สอดคล้องกัน เมื่อมีคนนึกถึงประวัติศาสตร์ เขามักจะนึกถึงการจำศักราชและเหตุการณ์ ในมหาวิทยาลัยยังมีการปลูกฝังความเชื่อกันว่า “ประวัติศาสตร์ที่ขาด พ.ศ. คือนวนิยาย” ด้วยเหตุดังนั้น การศึกษาประวัติศาสตร์ในประเทศไทยเราจึงคงอยู่ในขั้นการเล่าเรียนจดจำนวนิยายที่มี พ.ศ. เท่านั้น

บันทึกอภิบาล

๑. ศาสตร์ หมายความว่ามวลแห่งความรู้ที่ได้จัดไว้เป็นระเบียบ อันอาจจะเข้าใจกันได้ด้วยระบบของเหตุผล

๒. ที่แท้จริงแล้วมนุษย์หาได้มีธรรมชาติอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ เพียงแต่ว่ามีลักษณะอุปนิสัยบางอย่างที่อาจจะพบได้ว่ามีอยู่เหมือนกันในหมู่คนหลายชาติ และเรายังไม่อาจหาสาเหตุให้แก่อุปนิสัยเหล่านั้นได้ เราก็คงให้เป็นความลึกลับของโลก ที่เรียกว่า “ธรรมชาติของมนุษย์” เสียเท่านั้น

๓. นักมานุษยวิทยา กล่าวว่า คนโบราณไม่ได้เข้าใจเวลา ว่าเป็นเส้นตรงอย่างที่เรเข้าใจกันอยู่ในปัจจุบัน แต่เข้าใจเวลาว่าเป็นวงจร หมุนจากอดีต มาสู่ปัจจุบัน อนาคต และอดีตอีกครั้ง สลับเวียนเปลี่ยนกันไปอย่างนี้ ไม่หยุดหย่อน ที่กล่าวไว้ข้างต้นนั้น มิได้เป็นการคัดค้านความเข้าใจขั้นของนักมานุษยวิทยา เพราะไม่ว่าเวลาจะเป็นเส้นตรงหรือวงกลม มนุษย์ก็เข้าใจเรื่องอดีต ปัจจุบัน และอนาคตอยู่ดี แต่อาจจะเข้าใจไม่เหมือนกันในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างเวลาทั้งสามก็ได้

๔. วิธีของประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นานมานี้ เพราะฉะนั้นคำจำกัดความนี้ จึงใช้ได้เฉพาะหนังสือประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นในสมัยหลังเท่านั้น ส่วนหนังสือประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นในสมัยโบราณเป็นต้นมา ก็จำต้องตัดตอนท้ายของคำจำกัดความออกเสีย เป็นต้นว่า ประวัติศาสตร์การสงครามเปอร์เซียของเฮโรโดตัส พงศาวดารเหนือจามเทวีวงศ์ ฯลฯ เป็นต้น หนังสือเหล่านี้ เขียนขึ้นโดยไม่ได้ใช้วิธีของประวัติศาสตร์เลย แต่ก็นับว่าเป็นหนังสือประวัติศาสตร์เช่นกัน

๕. เปโลโต คาสตาแห่งทฤษฎีความจริงเหนือแท้ ได้เปรียบไว้ว่ามนุษย์นั้นอาศัยอยู่ในถ้ำ ซึ่งมีแสงสว่างเพียงสลัวๆ จากปากถ้ำเท่านั้น ด้วยเหตุดังนั้น มนุษย์จึงไม่อาจแลเห็นสิ่งที่อยู่ในถ้ำได้ตามที่เป็นจริง สิ่งที่มนุษย์แลเห็นเป็นแต่เพียงเงาของความจริงเท่านั้น และมนุษย์จะไม่มัววันก้าวก้าวไปถึงปากถ้ำเพื่อได้แสงสว่างสำหรับมองดูสิ่งต่างๆ ตามที่มันเป็นจริงเลย ความคิดเช่นนี้ ได้กลายเป็นความคิดที่เป็นรากฐานของชาวตะวันตก ซึ่งได้อุทิศชีวิตและแรงงานลงไปแล้วเป็นอันมาก เพื่อจะตะเกียกตะกายไปสู่ปากถ้ำ เพื่อจะได้เห็นสิ่งต่างๆ ที่เป็นอยู่

จริง ๆ จนแม้ปัจจุบันก็ยังคงทุ่มเทความพยายามอยู่ เพราะไม่มีใครเคยไปถึงปากถ้าได้ผลพลอยได้จากความพยายามเหล่านี้คือ ความเจริญของมนุษยชาติอย่างที่เรเห็นอยู่ในปัจจุบัน

ถ้าแม้ทฤษฎีของเพลโตเป็นจริง ผู้เขียนบทความนี้สงสัยว่า มนุษย์จะค้นหาความจริงแท้เพื่ออะไร และด้วย “เงาของความจริง” นี้ เราควรพยายามนำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดสันติสุขอันสถาวรในโลก เพราะอย่างน้อยที่สุด “เงาของความจริง” ก็ได้ให้ความหวังแก่มนุษยชาติแล้วว่าเราจะทำโลกของเราให้น่าอยู่ขึ้นได้สำเร็จ ถ้าเราจะมองย้อนหลังไปหาบรรพบุรุษของเราซึ่งอยู่ถ้าจริง ๆ และตัวเราซึ่งออกมานอกถ้า เอาชนะความมืดด้วยพลังไฟฟ้า และบางครั้งกำลังยืนหัวเราะเยาะธรรมชาติต่อหน้าทะเลสาบ ภูเขา น้ำตก ฯลฯ ที่เกิดจากน้ำมือของมนุษย์ด้วยกัน.

รายชื่อหนังสือของสำนักพิมพ์ ฯ

ประเภทประวัติศาสตร์

การเลิกทาสชาวพม่าอาณาจักร	๓๐ บาท
ทรงศรี อาจอรณ	
ประธานาธิบดีในประวัติศาสตร์อเมริกา	๒๐ บาท
ช. เบียด	
ความทรงจำ	๒๕ บาท
สมเด็จพระมหาเจ้านครราชสีมา	
พุทธศาสนาในประวัติศาสตร์จีน	๒๕ บาท
จ้านกั ทงประเสริฐ แปล	
วิวัฒนาการการปกครองของญี่ปุ่น	๓๐ บาท
เขียน ธีระวิทย์	

ประเภทประกอบการศึกษาประวัติศาสตร์

ถึงหญิงใหญ่	๒๕ บาท
สมเด็จพระมหาเจ้านครราชสีมา	
บันทึกเรื่องความรู้อย่างต่าง ๆ	๕ เล่ม ๒๐๐ บาท
สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์	
ชุมนุมมัทรี	๓๐ บาท
กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร	
หนังสือสอน	๒๕ บาท
ส. ศิวรักษ์	
ประเพณีไทย	๔ เล่ม ๑๕๐ บาท
เสฐียรโกเศศ	
รัฐสภา ประธานาธิบดี และ ศาลสูง	๓๐ บาท
กมล สมวิเชียร แปล (ปลีกเล่มละ ๑๐ บาท)	
ออสเตรเลีย	๒๐ บาท
วิชา ชูพันธ์ และ วัฒนา บุณยรัตเวช แปล	๒๐ บาท
เคนเนดี—ประวัติศาสตร์เมือง	๓๐ บาท
สมศักดิ์ ชูโต แปล	
หม่อมอมรรักษ์	๑๕ บาท
อาภรณ์ ขาดิบรูญ แปล	
ภควัทคีตา	๒๕ บาท
แสง มนวิฑูร และ จ้านกั ทงประเสริฐ แปล	

ประเภทไม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์

หลักสทกรณประเภทต่างๆ	๒๕ บาท
สวัสดิ์ เอกทศร์	
การศึกษาในสหรัฐอเมริกา	๑๕ บาท
เจลา ไชยรัตน์ แปล	
พจนานุกรมภูมิศาสตร์	๒๕ บาท
มนู วิริยะเพ็ชร และ วัฒนา พินันตนิศาสตร์	
โมนมจกโลก	๒๐ บาท
วรรณิ จันทราทิพย์ แปล	
คู่มือการเสนอข่าววิทยุและโทรทัศน์	
เกษม ศิริสัมพันธ์ แปล	๑๕ บาท

หนังสือประเภทภาษาอังกฤษ

What is Buddhism

by Bhikkhu Khantipalo	ปกอ่อน ๕๐ บาท
	ปกแข็ง ๖๐ บาท

Wisdom Gone Beyond

Preface by H.H. Prince Dhani	ปกแข็ง ๖๐ บาท
------------------------------	---------------

From Ancient Thai to Modern Dialects

by J.M. Brown	ปกแข็ง ๑๐๐ บาท
---------------	----------------

Pāṭimokkha

translated by Nānamoli Thera	ปกแข็ง ๑๐๐ บาท
------------------------------	----------------

ปริทัศน์ พิเศษ ๑ หมด

ปริทัศน์ พิเศษ ๒ การค้นคว้าทางชาตินิยม และ
ประชาธิปไตยมีอะไรดี ๒๐ บาท

ปริทัศน์ พิเศษ ๔ พุทธศาสนากับสังคมไทย

ที่จะออกเร็วๆ นี้ คือ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (๒ เล่ม)

ศิริก ชัยนาม ๖๐ บาท

ท่านที่ประสงค์จะได้อ่านหนังสือโดยละเอียด กรุณาแจ้งความ
จำนงขอสมัครรับซื้อในนี้ (สมุดเล่มนี้เราจัดพิมพ์อย่างประณีต
แจกให้แก่ผู้สนใจด้วยความยินดี) ที่บรรณาธิการ สำนักพิมพ์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ครองข้าม ร.ร. อุเทนถวาย
ปากจุฬาฯ ซอย ๒ ถนนพญาไท พระนคร โทร. ๕๖๖๒๒

With the complement of

AIR-INDIA

ด้วยอภินันทนาการจาก สายการบินแอร์อินเดีย

287 Silom Road, Bangkok. Tel. 30971 - 2 - 3 & 37929

คำบรรยายวิพากษ์ประพันธ์ และ หนังสือพิมพ์

โดย อาจารย์เปลื้อง ณ นคร

เหมาะสำหรับ

ผู้สนใจในการประพันธ์และการหนังสือพิมพ์

ผู้ทำงานเกี่ยวกับการประพันธ์

ผู้ทำงานเกี่ยวกับหนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์

ผู้อ่านที่รักความก้าวหน้าและผู้ทำงานเกี่ยวกับกิจการพิมพ์

พิมพ์ด้วยกระดาษปอนด์ ปกแข็ง เดิมทอง

ราคาเล่มละ ๗๕ บาท

มีจำหน่ายที่

ไทยวัฒนาพานิช ๔๔๘ ถนนไมตรีจิต พระนคร โทร. ๒๐๘๐๗ และร้านจำหน่ายแบบเวียนทั่วไป

ด้วยอภินันทนาการจาก

บริษัท เอสโซ่แอสเตนดาร์ต อีสเทิร์น จำกัด

สำหรับ...

สำหรับ... **ข้าราชการผู้มีอนาคต**

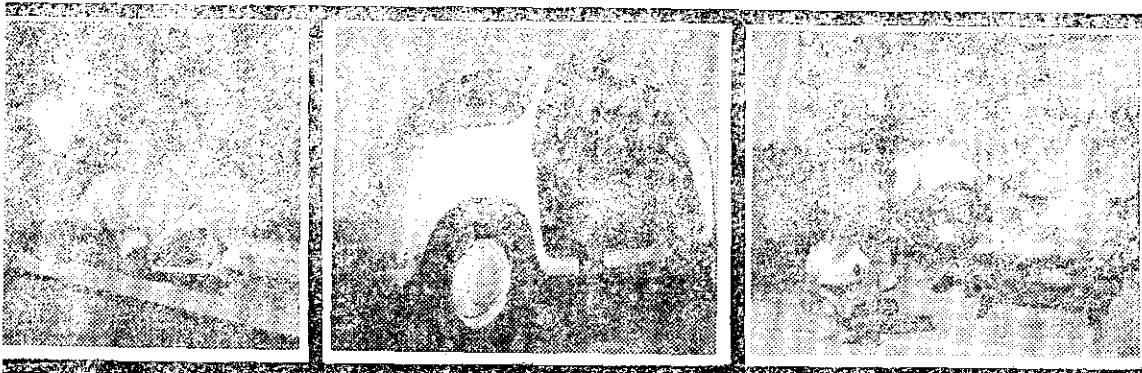
ท่านที่เป็นข้าราชการจะสามารถสร้างอนาคตของท่านให้เป็นผลึกฐานได้ด้วยวิธีการฝากเงินบขส.ประเภทที่ "เงินออม" ไว้กับ ธนาคารกรุงไทย จำกัด

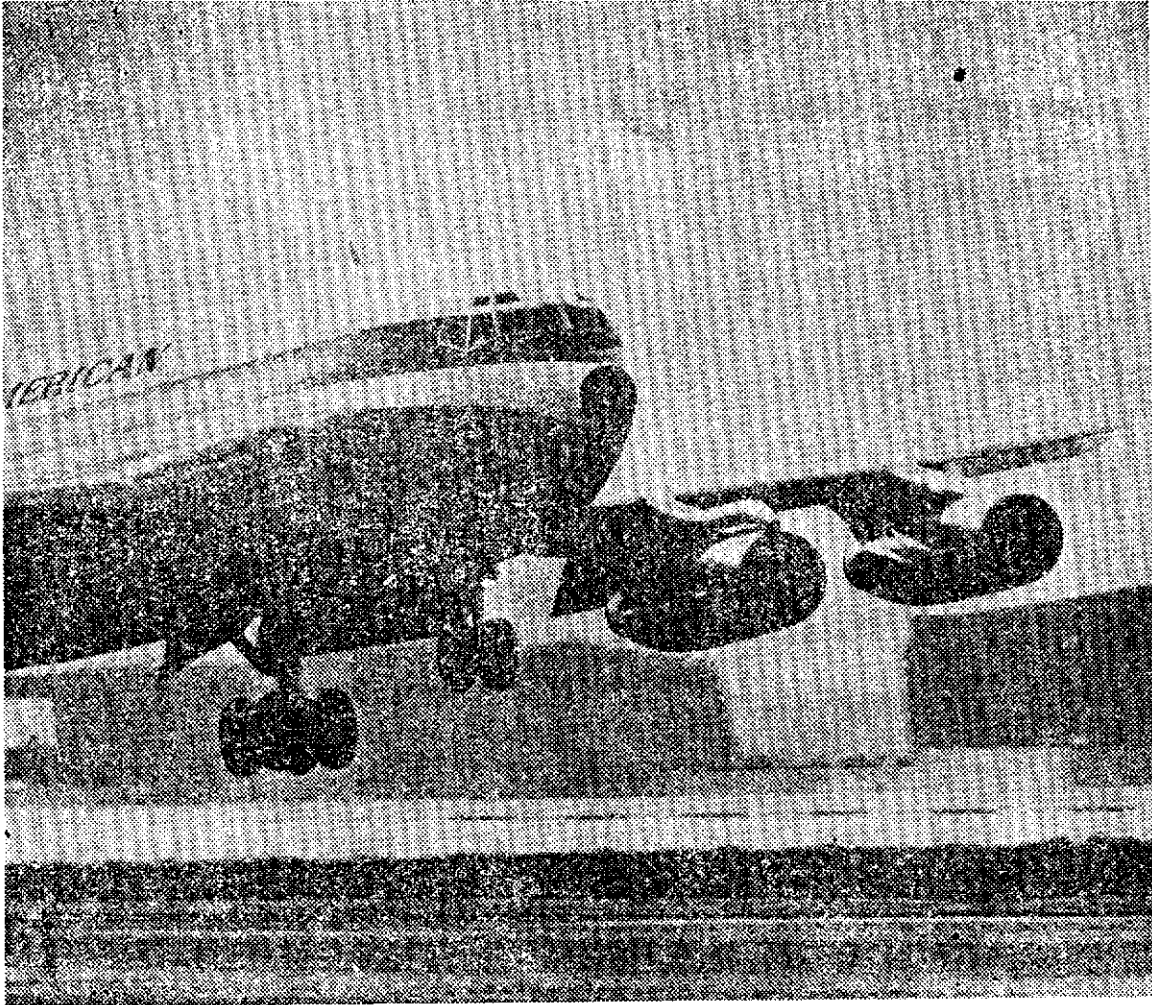
เงินออมฝากประจำ เป็นรายเดือน ๆ ละเท่า ๆ กัน มีเพียงเดือนละ 50 บาทก็ทำได้ คณะผู้บริหาร พนักงานเป็นรายเดือน ท่านจะได้รับเงินรวมก้อนใหญ่เมื่อฝากครบกำหนด ที่ธนาคารยังจะมอบเงินรางวัลให้ท่านอีกด้วย

เงินออม เป็นเงินฝากที่ธนาคารกรุงไทย จำกัด จำกัด ไว้เป็นพิเศษ เพื่อช่วยเหลือนักข้าราชการไทย

ธนาคารกรุงไทย จำกัด

**It's easy to choose an airline
once you've got the word.
The word is experience.**

More people fly with us than any other international airline.

Many of these travelers can't say exactly what it is that makes them choose Pan American, trip after trip. But they sense they've acted with special wisdom, and it gives them a good feeling.

The good feeling of having chosen the very best can be yours, the next time you

fly with the world's most experienced airline. See for yourself. Make your reservations with your Pan Am Travel Agent. Or in our offices
448 Thoresen Bldg.,
Suriwongse Road.
Tel. 38901

world's most experienced airline

FIRST ON THE PACIFIC   FIRST IN LATIN AMERICA
FIRST ON THE ATLANTIC   FIRST 'ROUND THE WORLD

ผู้เขียน

เฟรเดอริก โมต ศาสตราจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์ ภาษา และ วัฒนธรรมจีน แห่งมหาวิทยาลัย ปรีนซ์ตัน แพลและเขียนหนังสือปรากฏมาแล้วหลายเล่ม

สุคต แสงวีเชียร ศาสตราจารย์ หัวหน้าแผนกวิชาภาษาวินิจฉัยศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล

มาร์วิน บราวน์ คุชกูบ์นิตติ จากมหาวิทยาลัยคอร์เนล ผู้อำนวยการสอนภาษา ณ สถาบัน เอยูเอ ผู้แต่งเรื่อง From Ancient Thai to Modern Dialects ให้สำนักพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์

ประเสริฐ ณ นคร ศาสตราจารย์ แห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และผู้สนใจในด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี เป็นพิเศษ ได้ชำระ นิราศหริภุญไชย ให้สมาคมภาษาและหนังสือจัดพิมพ์ไปแล้ว

ฌึง บัวสเสลีเอวี ผู้เชี่ยวชาญทางประวัติศาสตร์โบราณคดีอาเซียอาคเนย์ แห่งประเทศฝรั่งเศส

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม สำเร็จการศึกษาจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และเป็นอาจารย์ประจำอยู่ในคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร

คัมเบิลยู โอ วอลเตอร์ส ศาสตราจารย์ วิชาประวัติศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน หากประจำสอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล

ขจร สุขพานิช อาจารย์พิเศษ ทางวิชาประวัติศาสตร์ แห่งวิทยาลัยการศึกษาระดับปริญญาตรี และกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย ได้หาเอกสารทางประวัติศาสตร์มาให้กรมศิลปากรเนื่องๆ และเคยรวบรวมศัพท์ชั้นบางแล้วด้วย

ประกาศ

ทางสำนักพิมพ์มีความยินดีที่จะประกาศให้ทราบว่า ตอนตรวจจำนวนหนังสือภายในโรงเก็บ เมื่อเร็วๆ นี้ ได้ปรากฏว่ามีหนังสือ สังคมศาสตร์ปริทัศน์ หลงอยู่หลายเล่ม จนคุมเข้าเป็นชุดได้บริบูรณ์ บรรณาธิการจึงให้เย็บเล่มสำหรับจำหน่ายแก่ผู้ใคร่สะสมให้ครบตลอดแต่ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๑ เป็นต้นมา ทั้งๆ ที่เล่มนั้นขาดตลาดมานานแล้ว ฉบับที่ ๑ ปีที่ ๒ ซึ่งหายากนั้น ก็มีมากพอที่จะเย็บเล่มรวมทั้งปีได้เหมือนกัน สำหรับชุดปีที่ ๑ มีพอบินจำหน่ายได้ ๑๐ ชุด ชุดละ ๒๐๐ บาท ปีที่ ๒ มี ๒๐ ชุด จำหน่ายชุดละ ๑๕๐ บาท ปีที่ ๓ มี ๕๐ ชุด จำหน่ายชุดละ ๑๐๐ บาท การเย็บเล่มใช้ผ้าอย่างดีชนิดกันตัวแมลงได้ เคนอักษรตัวทองงดงาม

สำหรับการจำหน่าย โดยเฉพาะชุดปีที่ ๑ ปีที่ ๒ ซึ่งมีน้อยมาก ทางสำนักพิมพ์ได้ตั้งกฎเกณฑ์ขายแก่ห้องสมุดและผู้มีอุปการคุณก่อน เป็นต้นว่าผู้ลงแจ้งความเป็นประจำ ผู้เคยเขียนเรื่องให้และท่านสมาชิกอื่นๆ ค่อยยังมีเหลืออยู่หลังจากนั้น จึงจะยินดีขายให้แก่ผู้ที่มีได้เป็นสมาชิก แต่ก็คงไม่ขายให้ร้านค้าอยู่ตนเอง

ท่านที่ต้องการหนังสือดังกล่าว ขอได้โปรดแจ้งความจำนงมาให้ทราบโดยเร็วด้วย ใจไว้หมดคราวนี้แล้ว จะหาหนังสือชุดเช่นนี้มิได้อีกง่าย ๆ เป็นแน่